

Pārskats par bērnu stāvokli Latvijā 2014.gadā

Satura rādītājs

Ievads.....	3
A. Veselīga dzīvesveida veicināšana.....	4
A.1. Veselības aprūpe	4
A.2. Veselīga un droša dzīves vide	28
A.3. Smēķēšana, alkohols, narkotiskās un citas apreibinošās vielas un citas atkarības	44
B. Cīņa ar HIV/AIDS	55
B.1. Preventīvais darbs	56
B.2. Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība un kvalitāte	60
C. Kvalitatīvas izglītības nodrošināšana.....	64
C.1. Pirmsskolas un obligātās izglītības pieejamība un kvalitāte	64
C.2. Interesu un profesionālās ievirzes izglītība	90
D. Aizsardzība pret ekspluatāciju, vardarbību un diskrimināciju	100
D.1. Vardarbība pret bērniem ģimenē un sabiedrībā	100
D.2. Bērnu seksuālā ekspluatācija un tirdzniecība	117
D.3. Bērnu bēgļu vai alternatīvo statusu saņēmušo bērnu tiesību aizsardzība	127
D.4. Bērnu nodarbinātība	128
D.5. Noziedzības novēršana	135
D.6. Diskriminācijas novēršana	154
Tekstā lietotie saīsinājumi	195

Ievads

Informatīvais ziņojums „Pārskats par bērnu stāvokli Latvijā 2014.gadā” ir sagatavots atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 62.panta pirmās daļas 7.punktā dotajam uzdevumam Labklājības ministrijai nodrošināt ikgadējā pārskata par bērnu stāvokli valstī sagatavošanu un iesniegšanu Saeimai un Ministru kabinetam.

Pārskatā aptverta informācija par pamatnostādņu „Bērniem piemērota Latvija” īstenošanu, ņemot vērā Ministru kabineta 2013.gada 16.aprīļa protokollēmumu (protokols Nr.20, 17.paragrāfs). Saskaņā ar minēto protokollēmumu Labklājības ministrijai uzdots sagatavot un labklājības ministram iesniegt noteiktā kārtībā Ministru kabinetā ikgadējo pārskatu par bērnu stāvokli Latvijā 2014.gadā, iekļaujot tajā informāciju par pamatnostādņu „Bērniem piemērota Latvija” (atbalstītas ar Ministru kabineta 2004.gada 31.marta rīkojumu Nr.185 „Par pamatnostādnēm „Bērniem piemērota Latvija””) īstenošanu 2014. gadā.

Pārskata struktūra veidota, balstoties uz pamatnostādnēs „Bērniem piemērota Latvija” (apstiprinātas ar Ministru kabineta 2004.gada 31.marta rīkojumu Nr. 185) identificētajām problēmām, politikas mērķiem, politikas rezultātiem, rīcības virzieniem un indikatoriem. Pārskatā ietvertās nodaļas, problēmas, politikas mērķi, rezultāti, rīcības virzieni un indikatori atbilst minētajās pamatnostādnēs noteikto nodaļu nosaukumiem, kā arī problēmu, politikas mērķu, rezultātu, rīcības virzienu un indikatoru formulējumiem.

Pārskatam nepieciešamās informācijas sagatavošanā piedalījās Aizsardzības ministrija, Ekonomikas ministrija, Finanšu ministrija, Iekšlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, Satiksmes ministrija, Tieslietu ministrija, Veselības ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, kā arī ministriju padotības iestādes, Drošāka interneta centrs. Savukārt Ārlietu ministrijai, Zemkopības ministrijai un Latvijas Pašvaldību savienībai atbilstoši to kompetencei nebija ierosinājumu vai precizējumu pārskatā iekļaujamajai informācijai.

A. Veselīga dzīvesveida veicināšana

A.1. Veselības aprūpe

1.1. Situācijas raksturojums

2014. gadā vērojams viszemākais zīdaiņu mirstības rādītājs pēdējā desmitgadē – 3,9 uz 1000 dzīvi dzimušo, iepriekšējos gados mainīgs, bet sākot ar 2011. gadu rādītājs samazinās (skat. 1.tabulu). Būtisks samazinājums ir pēdējos divos gados, kas Latvijas rādītāju pietuvina ES vidējam rādītājam, tomēr 2013.gadā tas vēl joprojām bija augstākais Baltijas valstīs¹.

1.tabula

Zīdaiņu mirstība

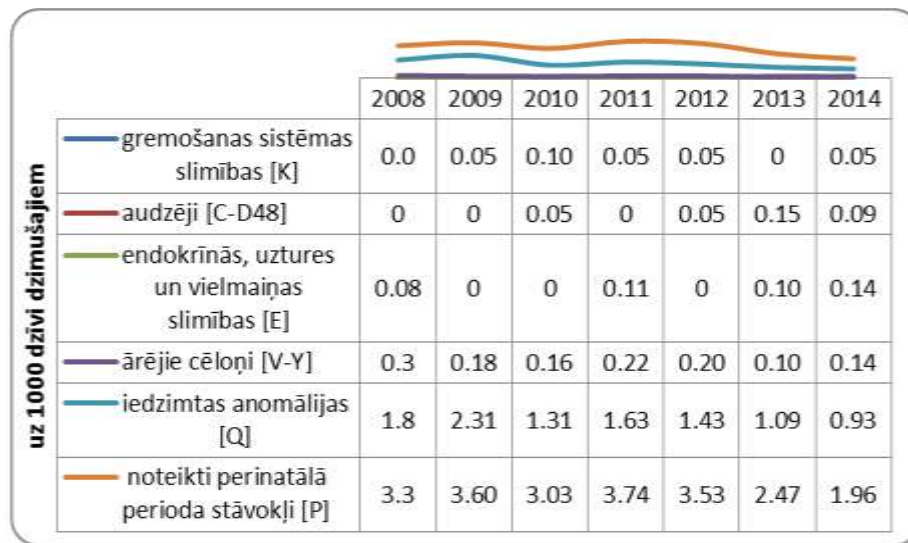
Gads	Zīdaiņu mirstība uz 1 000 dzimušo Latvijā
2000	10,4
2001	11,1
2002	9,9
2003	9,4
2004	9,4
2005	7,8
2006	7,6
2007	8,8
2008	6,7
2009	7,7
2010	5,7
2011	6,7
2012	6,4
2013	4,5
2014	3,9

Datu avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze, Slimību profilakses un kontroles cents, 2015

Galvenie mirstības iemesli ir noteikti perinatālā perioda stāvokļi, iedzimtas anomālijas, endokrīnās, uztures un vielmaiņu slimības, kā arī ievainojumi, saindēšanās un citas ārējas iedarbības sekas.

¹ EUROSTAT dati.

**Zīdaiņu mirstība uz 1 000 dzīvi dzimušo pa galvenajiem nāves cēloņiem
Latvijā 2008.-2014. gadā**

Datu avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

Galvenais zīdaiņu mirstības cēlonis 2014.gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, ir noteikti perinatālā perioda stāvokļi, piemēram, netraumatiska intrakraniāla asiņošana, intrauterīna hipoksija, ar grūtniecības ilgumu un augļa attīstību saistītas patoloģijas, iedzimta pneimonija, kā arī asfiksija dzemdībās. Tā pat nozīmīgi nāves cēloņi zīdaiņiem ir arī iedzimtas anomālijas un zīdaiņu pēkšņās nāves sindroms.

Zīdaiņu mirstība ir rādītājs, kas ir saistīts ne tikai veselības aprūpes kvalitāti un pieejamību, bet arī ar mātes veselību, paradumiem, izglītību un sociāli ekonomisko stāvokli, tādējādi tas raksturo sabiedrības veselību kopumā. Katru gadu tiek veikti uzlabojumi mātes un bērna veselības aprūpē, tai skaitā tiek uzlabota veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība. Mātes un bērna veselības konsultatīvās padomes ietvaros tiek analizēts katrs zīdaiņa nāves gadījums.

Viens no būtiskiem faktoriem jaundzimušā un zīdaiņa veselības veicināšanā un uzturēšanā ir bērna barošana ar mātes pienu. Pēdējos gados vērojama pozitīva tendence zīdaiņu īpatsvarā, kuri baroti ar krūti. Bērnu īpatsvars, kuri ar krūti zīdīti līdz gada vecumam, kopš 2008. gada pieaudzis par 7,3 procentu punktiem, attiecīgi 26,2% 2014. gadā pret 18,9% 2008. gadā. Arī līdz 6 mēnešu vecumam mātes pienu saņēmušo bērnu īpatsvars palielinājies par 8,1 procentu punktiem (57,0% 2014. gadā pret 48,9% 2008. gadā). 2014. gadā līdz trīs mēnešu vecumam ar mātes pienu ēdināti 78,1% bērnu, arī šis rādītājs dinamiskā pieaug².

Atbilstoši SPKC Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāzes datiem, nozīmīgākie nāves cēloņi 2014. gada bērnu mirstības struktūrā no 1 līdz 4 gadu vecumam ir ārējie nāves cēloņi un iedzimtas kroplības, deformācijas un hromosomu anomālijas.

² Valsts statistikas pārskats „Pārskats par bērnu veselības stāvokli”, SPKC.

2014.gadā mirstība no iepriekš minētajiem cēloņiem ir samazinājusies, bet mirstībai no citiem cēloņiem dinamiskā nav vērojama noteikta tendence.

Bērniem vecumā no 5 līdz 17 gadiem nozīmīgākais nāves cēlonis ir ārējie cēloņi – tie ir kā iemesls vairāk kā pusei nāves gadījumu (53%). Saskaņā ar SPKC datiem zēniem mirstība ārējo cēloņu dēļ ir 2-3 reizes augstāka nekā meitenēm (skat. 2.tabulu).

2.tabula

**1-14 gadu vecu bērnu mirstība absolūtos skaitļos un uz 100 000 iedzīvotājiem
2008.-2014. gadā**

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Skaits, t.sk.	75	92	82	65	44	63	57
zēni	51	57	44	42	24	41	32
meitenes	24	35	38	23	20	22	25
Kopā uz 100 000 iedzīvotāju	26,6	32,9	29,6	23,7	16,1	23,1	20,7
Zēni	35,3	39,8	31,0	29,9	17,2	29,3	22,7
Meitenes	17,4	25,7	28,1	17,2	15,0	16,5	18,7

Datu avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

Atbilstoši Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāzes datiem, 1-14 gadus vecu bērnu mirstība pēdējo sešu gadu laikā samazinājusies no 26,6 gadījumiem uz 100 000 iedzīvotāju 2008. gadā līdz 20,7 gadījumiem uz 100 000 iedzīvotāju 2014. gadā. Salīdzinot ar 2013. gadu, rādītājs 2014. gadā ir samazinājies par 10%. Galvenie nāves cēloņi šai vecuma grupai ir ārējie nāves cēloņi: ceļu satiksmes negadījumi un noslīkšana.

3.tabula

Jaundzimušie ar zemu dzimšanas svaru 2008.-2014. gadā

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Dzīvi dzimušo skaits ar svaru ≤ 2499 g	1025	952	918	868	905	917	953
% no kopējā dzīvi dzimušo skaita	4,3	4,4	4,8	4,7	4,6	4,5	4,4

Datu avots: Jaundzimušo reģistrs, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

Jaundzimušo dzimšanas svaram ir cieša saistība ar jaundzimušā saslimstību un mirstību. Pēc statistikas datiem dzīvi dzimušo sadalījumā pēc dzimšanas svara laika gaitā būtiskas izmaiņas nav vērojamas, vidējais jaundzimušo īpatsvars ar zemu dzimšanas svaru (≤ 2499 g) pēdējo piecu gadu laikā ir 4,6%.

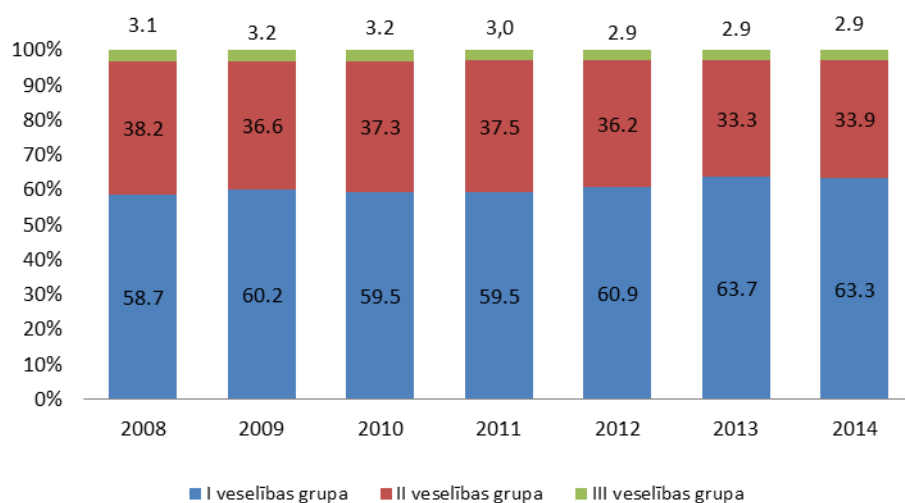
Bērnu veselību raksturo **praktiski veselo bērnu īpatsvars**³ (izmantojot sadalījumu veselības grupās – 1.veselības grupa⁴).

³ Praktiski veseli bērni ir bērni, kuriem nav hronisku saslimšanu, novērošanas periodā var būt viegli noritošas akūtas saslimšanas; orgānu un sistēmu funkcijas bez patoloģijām, fiziskā attīstība atbilstoši vecumam

Praktiski veselo jaundzimušo īpatsvars (1. veselības grupa) dinamikā palielinās, sasniedzot 63% no visiem jaundzimušajiem. Attiecīgi vērojama neliela hroniski slimo jaundzimušo (3. veselības grupa⁵) īpatsvara mazināšanās (skat. 2.attēlu).

2.attēls

**Jaundzimušo sadalījums veselības grupās, procentos
2008.-2014. gadā**

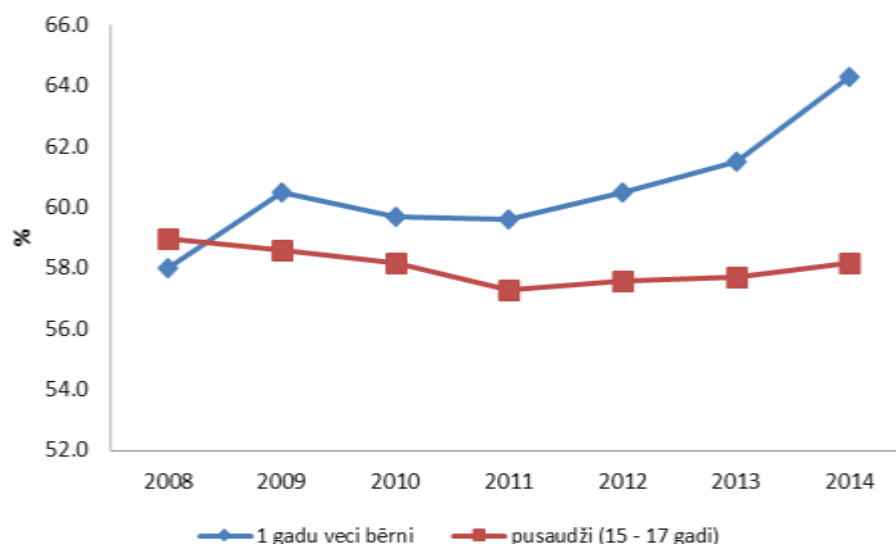
Datu avots: Valsts statistikas pārskats „Pārskats par bērnu veselības stāvokli”, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

Viena gada vecumā tikai 64,3% bērnu ir praktiski veseli. Vēlākās vecuma grupās veselo bērnu īpatsvars ir vēl mazāks; 15-17 gadu vecumā veseli ir tikai 58,2%. Minētie fakti, iespējams, norāda uz to, ka uzlabojušās vecāku zināšanas par zīdaiņa kopšanu, kā arī zīdaiņu aprūpes kvalitāte, bet savukārt tālākā dzīves posmā veselību negatīvi ietekmē dažādi faktori, t.sk. dzīvesveids.

⁴ 1. veselības grupa: veseli bērni, kuriem nav hronisku saslimšanu, novērošanas periodā var būt viegli noritošas akūtas saslimšanas; orgānu un sistēmu funkcijas bez patoloģijām, fiziskā attīstība atbilstoši vecumam.

⁵ 3. veselības grupa: bērni ar hroniskām saslimšanām kompensētā, subkompensētā vai dekompensētā veidā. Iedzimtas orgānu un sistēmu patoloģijas. Funkcionālas patoloģijas. Fiziskā attīstība normāla, svara deficīts vai liekais svars I, II pakāpē, mazs augums. Neiropsihiskā attīstība normāla vai atpalikusi.

Praktiski veselo bērnu īpatsvars 2008.-2014. gadā

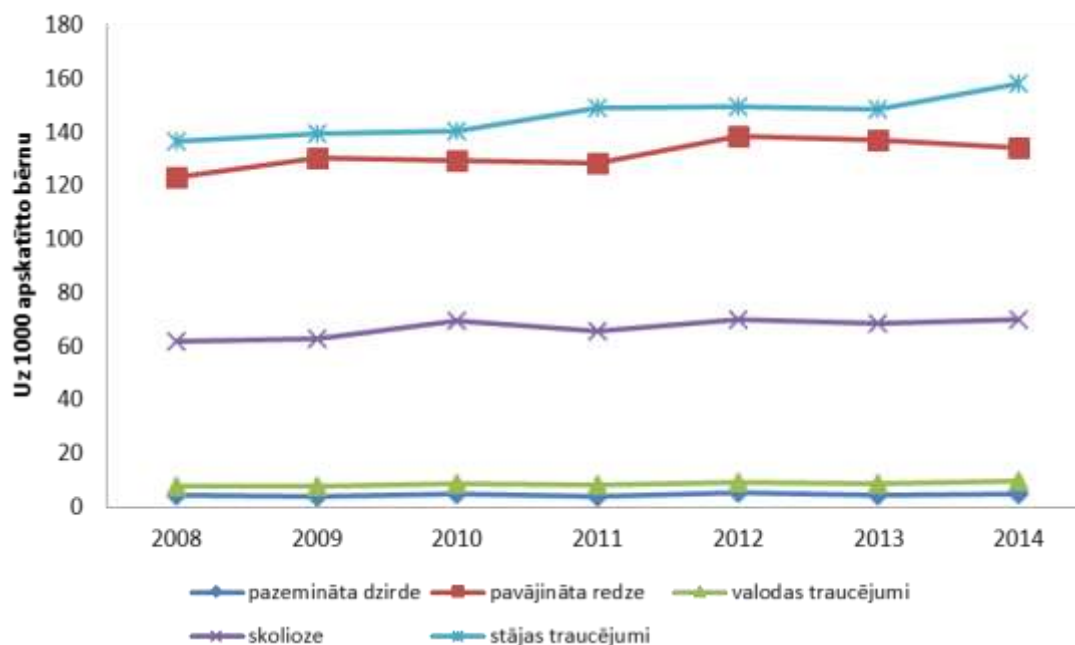

Datu avots: Valsts statistikas pārskats „Pārskats par bērnu veselības stāvokli”, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

Kā biežākie veselības traucējumi profilaktiskajās apskatēs pusaudžiem ir konstatēti dažādi stājas traucējumi (~15%), otra biežāk konstatētā problēma ir pavājināta redze (~14%)⁶ (skat.4.attēlu). Dinamikā šiem rādītājiem vērojama pieauguma tendence, kas varētu būt skaidrojams ar mazkustīgu dzīvesveidu, ilgstošu laika pavadīšanu pie datora un televizora, viedtālruna lietošanu u.c. Liela daļa no pusaudžu gados atzīmētajām veselības problēmām (stājas, redzes traucējumi) tiek konstatētas jau 1. klasē.

⁶ Valsts statistikas pārskats „Pārskats par bērnu veselības stāvokli”, SPKC, 2014

**Pusaudžu (15-17 gadi) profilaktisko apskašu rezultāti 2008.-2014.gadā, uz 1000
apskatīto bērnu**

Datu avots: Valsts statistikas pārskats „Pārskats par bērnu veselības stāvokli”, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

Lai mazinātu Latvijas iedzīvotāju saslimstību ar vakcīnregulējamām infekcijas slimībām, MK noteikumi „Vakcinācijas noteikumi”⁷ un „Imunizācijas plāns 2012.-2014. gadam” nosaka valsts apmaksātu plānveida vakcināciju pret tuberkulozi, B hepatītu, difteriju, stinguma krampjiem, garo klepu, b tipa *Haemophilus influenzae* infekciju, poliomielītu, pneimokoka infekciju, masalām, masaliņām, epidēmisko parotītu, vējbakām, cilvēka papilomas vīrusu, ērcu encefalītu (bērniem augsti endēmiskajās ērcu encefalīta teritorijās).

2008.-2010. gadā tika novērota vakcinācijas aptveres samazināšanās tendence, it sevišķi bērniem pirmajā un otrajā dzīves gadā. 2012.-2014.gadā situācija pārsvarā ir stabilizējusies un atsevišķās vecuma grupās iezīmējies vakcinācijas līmeņa pieaugums. Salīdzinot ar iepriekšējiem trīs gadiem (2010. – 2012.) uzlabojusies vakcinācijas aptvere pret difteriju, stinguma krampjiem un poliomielītu 14 gadus veciem bērniem, kaut arī imunizācijas līmenis vēl atpaliek no Imunizācijas plānā noteiktā mērķa līmeņa. Vakcinācijas aptveres rādītāji noteiktajam mērķim (95%) atbilst 12 mēnešu veciem bērniem attiecībā uz vakcināciju pret tuberkulozi, difteriju, stingumkrampjiem, garo klepu un poliomielītu, 24 mēnešus veciem bērniem – attiecībā uz vakcināciju pret tuberkulozi masalām, masaliņām un epidēmisko parotītu un 7 gadus veciem bērniem –

⁷ MK 26.09.2000. noteikumi Nr. 330 „Vakcinācijas noteikumi”.

attiecībā uz vakcināciju pret difteriju, stingumkrampjiem, garo klepu, poliomielītu, masalām, masaliņām un epidēmisko parotītu).

Nepietiekamā vakcinācijas aptvere ir saistīta ne tikai ar sociāli ekonomisko faktoru ietekmi, bet arī ar vakcinācijas pretinieku viedokļu popularizēšanu sabiedrībā, nepatiesu un zinātniski nepamatotu informāciju par vakcinācijas nozīmi un drošību.

Viens no faktoriem, kas varēja negatīvi ietekmēt imunizācijas rādītājus, varētu būt saistīts ar iedzīvotāju migrāciju – bērnu aizbraukšana ar vecākiem uz ārzemēm.

Saskaņā ar PVO ieteikumiem, ja vakcinācijas aptvere pret kādu no infekcijas slimībām nesasniedz 95%, tad ar laiku zūd „kolektīvā imunitāte” jeb netieša neimūno personu aizsardzība, kad liels iedzīvotāju skaits ir vakcinēts. Nepietiekamas vakcinācijas aptveres rezultātā palielinās pret infekcijas slimībām neaizsargāto personu skaits. Pieaugot neimūno iedzīvotāju skaitam, infekcijas slimības spēj aktīvāk cirkulēt sabiedrībā, tādējādi tas rada dažādu infekcijas slimību izplatīšanas un uzliesmojumu risku.

Situācijas analīze liecina, ka ir šādi imunizāciju kavējošie faktori, kuriem ir jāpievērš īpaša uzmanība:

1. nepietiekama sabiedrības uzticība bērnu imunizācijai;
2. nepietiekams ārstniecības personu atbalsts bērnu imunizācijai, kā arī nepietiekamas zināšanas mūsdienu vakcinoloģijas jomā;
3. nepietiekama vakcinācijas pakalpojumu aptvere bērniem no ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana;
4. nepietiekama informācijas sistēmu attīstība imunizācijas datu uzskaites jomā;
5. nepietiekama ārstniecības personu ziņošana par vakcīnu izraisītajām komplikācijām.

1.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

1.2.1. Nepietiekams sabiedrības informētības un izpratnes līmenis par bērnu veselību ietekmējošiem faktoriem, veselības veicināšanu un slimību profilaksi (īpaši pusaudžu mērķa grupā);

1.2.2. Nepietiekami pieejama augsti specializēta perinatālā aprūpe;

Plašāku informāciju par perinatālo aprūpi lūdzam skatīt 1.5.2.apakšpunktā

1.2.3. Nepilnīgi tiek veiktas sistematiskas, mērķtiecīgas bērnu vispārējā veselības stāvokļa pārbaudes, datu analīzes;

1.2.4. Nepietiekama sabiedrības izglītība par seksuālās un reproduktīvās veselības, tai skaitā neplānotas grūtniecības, jautājumiem, īpaši bērnu un jauniešu vidū;

1.2.5. nepietiekama sabiedrības informētība par vakcinācijas nozīmi, kā arī pret vakcināciju vērstas aktivitātes, kas mazina uzticēšanos vakcinācijai;

1.2.6. nepietiekama vecāku un skolas vecuma bērnu informētība un izpratne (t.sk. par savu atbildību) par vides drošības jautājumiem, vides drošība kā sekas ir augsts bērnu, t.sk. pusaudžu traumatisms un mirstība no ārējiem nāves cēloņiem.

Lai nodrošinātu sabiedrības veselības informētību un izpratni par veselību, tai skaitā bērnu veselību un to ietekmējošajiem faktoriem, veselības veicināšanu un slimību profilaksi, Sabiedrības veselības pamatnostādnēs 2014.-2020.gadam, kas tika

apstiprinātas Ministru kabinetā 2014.gada 14.oktobrī⁸, ir paredzēta virkne dažādu pasākumu neinfekciju un infekcijas slimību profilaksē, mātes, tēva un bērna veselības uzlabošanai un zīdaiņu mirstības mazināšanai, traumatisma mazināšanai, seksuālās un reproduktīvās veselības uzlabošanai, kā arī veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai un resursu vadībai u.c. Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2014.-2020.gadam ir definēts 3.rīcības virziens grūtnieču un bērnu veselības uzlabošana, kurā paredzēti pasākumi seksuālās un reproduktīvās veselības veicināšana sabiedrībā, īpaši sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju grupām, kā arī izglītojoši pasākumi jauniešiem par zīdīšanas veicināšanu un mātes piena nozīmi veselības saglabāšanā, tai skaitā atjaunojot NVO zīdīšanas konsultantu tīklu un izglītojot ārstniecības personas par zīdīšanas veicināšanas jautājumiem un atbalsta sniegšanu zīdošām mātēm. Tāpat paredzēts turpināt uzturēt un aktualizēt portālā *grutnieciba.lv* iekļauto informāciju grūtniecēm un jaunajām māmiņām un izglītot ārstniecības personas (ģimenes ārstus, vecmātes, ginekologus) par iedzimto anomāliju profilaksi un diagnostiku.

Būtiska loma sievietes un bērna veselības uzraudzībā ir ģimenes ārstam. Ģimenes (vispārējās prakses) ārsta kompetencē ietilpst jaundzimušo, zīdaiņu un bērnu attīstības un veselības novērošana un konsultāciju sniegšana par to uzlabošanu, profilaktiskās vakcinācijas veikšana atbilstoši vakcinācijas kalendāram, zīdaiņu, bērnu un pusaudžu ārstēšana, ja nepieciešams, pieaicinot attiecīgās specialitātes ārstu.

Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai bērniem ir paredzētas regulāras veselības pārbaudes, kuras nodrošina ģimenes ārsts un citi speciālisti (skat. 1.5.3.punktu).

Būtiska loma ir sabiedrības izglītošanai, vislielāko uzmanību pievēršot pusaudžu un jauniešu izglītošanai skolās formālās un neformālās izglītības ietvaros.

2014.gadā organizētas izglītojošas nodarbības profesionālo izglītības iestāžu audzēkņiem par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem Latvijas reģionos (Pierīgā, Vidzemē, Latgalē, Kurzemē un Zemgalē). Kopskaitā notikuši 113 pasākumi, kuros piedalījās 2408 jaunieši.

Papildus 2014.gadā izveidotas divas mācību filmas un atbalsta metodiskie ieteikumi pedagogiem darbam ar filmām par reproduktīvās veselības, dzimumattīstības, attiecību veidošanas un atbildības jautājumiem - „Meitenes, puisi un pubertāte” un „Attiecības un veselība – mana atbildība”.

Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2014.-2020.gadam ir definēts 4. rīcības virziens traumatisma un vides risku ietekmes mazināšana uz sabiedrības veselību, kurā paredzēts turpināt ieviest un īstenot izglītojošus pasākumus vecākiem un sabiedrībai par traumatisma profilaksi un bērnu drošību. Savukārt 5. rīcības virzienā infekciju slimību profilakse paredzēts pilnveidot gan sabiedrības, gan jauno vecāku, gan arī ārstniecības personu zināšanas un izpratni par infekcijas slimību profilakses pasākumiem, tajā skaitā vakcinācijas nozīmi, organizējot izglītojošus pasākumus vecākiem un arī apmācības ārstniecības personām.

⁸ <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=4965>.

1.3. Politikas mērķis

Veicināt bērna veselību un nodrošināt visiem pieejamu un kvalitatīvu veselības aprūpi.

1.4. Politikas rezultāti

1.4.1. Visiem bērniem pieejama kvalitatīva veselības aprūpe;

1.4.2. Uzlabojies bērnu veselības stāvoklis:

Izanalizējot četrus indikatorus (zīdaiņu mirstība uz 1 000 dzīvi dzimušo bērnu; veseli bērni un pusaudži, kuriem nav hronisku saslimšanu, fiziskā attīstība atbilstoša vecumam; bērnu un pusaudžu stacionēšanas un ārstēšanās ilguma rādītāji; vakcinēto bērnu īpatsvars), var secināt, ka:

- 2014.gadā būtiskas izmaiņas bērnu veselības stāvoklī Latvijā netika novērotas;
- vairāk kā puse bērnu tiek novērtēti kā praktiski veseli (I veselības grupa), savukārt bērni ar hronisku saslimšanu attīstības draudiem (II veselības grupa) vidēji ir 38%, kas liecina par to, ka šie bērni speciālistiem ir pastiprināti jāuzrauga. Hroniski slimi bērni vidēji ir 3% (III veselības grupa);
- bērnu veselības uzraudzībā svarīga nozīme ir profilaktiskajām apskatēm, kas ir būtiski savlaicīgā veselības problēmu atklāšanā, kā arī dinamiskā novērtēšanā;
- zīdaiņu mirstība 2014.gadā sniedza zemāko rādītāju pēdējā desmitgadē;
- no 2008. gada ir palielinājies veselo jaundzimušo īpatsvars (2008. gadā – 58,7%, 2014. gadā – 63,3%);
- praktiski veselo pusaudžu (15-17gadi) īpatsvars pēdējo trīs gadu laikā nav būtiski mainījies (no 57,6% 2012. gadā uz 58,2% 2014. gadā);
- vakcinācijas aptveres rādītāji 2014.gadā noteiktajam mērķim (95%) atbilst tikai 7 gadus veciem bērniem – attiecībā uz vakcināciju pret difteriju, stingumkrampjiem, poliomielītu un garo klepu. Vakcinācijas rādītāji gandrīz atbilst noteiktajam mērķim (95%) 24 mēnešus veciem bērniem – attiecībā uz vakcināciju pret masalām, masaliņām un epidēmisko parotītu (94,9%). Salīdzinot ar 2013.gadu, vakcinācijas rādītāji pasliktinājušies visās pozīcijās, izņemot 4.poti pret difteriju, stingumkrampjiem, garo klepu, poliomielītu (pieauga no 92,0% līdz 92,1%), kā arī vakcināciju pret vējbakām (pieauga no 77,2% līdz 85,2%) 24 mēnešu veciem bērniem.

Nepieciešamā turpmākā rīcība: visiem sektoriem apzināties savu lomu un realizēt pasākumus bērnu veselības saglabāšanā un veicināšanā, kā arī slimību profilaksē; turpināt uzlabot veselības aprūpes kvalitāti un pieejamību valstī Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020. gadam, Primārās veselības aprūpes attīstības plāna 2014.-2016.gadam un Sirds un asinsvadu veselību uzlabošanas rīcības plāna 2013.-2015.gadam ietvaros. Būtiski uzsvērt, ka Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam īstenošanai Veselības ministrija plāno piesaistīt finansējumu no jaunā ES fondu plānošanas perioda 2014.-2020.gadam. Šobrīd VM, pamatojoties uz NVD un PB 2014. gada decembrī noslēgto līgumu, turpina sadarbību ar Pasaules Banku, kuras ietvaros paredzēts veikt pētījumu veselības aprūpes tīklu vadlīniju izstrādei prioritārajās veselības jomās (sirds un asinsvadu, onkoloģijas, perinatālā un neonatāla perioda un garīgās veselības), kā arī izstrādāt vienotas prasības veselības aprūpes kvalitātei. Pētījuma rezultātā katrā no jomām tiks noteikti veicamie pasākumi, t.sk. attiecībā uz slimību profilaksi un veselības veicināšanu, agrīnu diagnostiku, katra veselības aprūpes

līmeņa kompetenci un tehnoloģisko nodrošinājumu. Veselības veicināšanas pasākumu ieviešana tiks uzsākta jau 2016.gadā, izmantojot finansējumu no ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas periodā veselības veicināšanas pasākumu īstenošanai paredzētā 55,6 milj. eiro finansējuma.

1.5. Rīcības virzieni

1.5.1. Organizēt sistemātiskus, detalizētus apsekojumus visos Latvijas reģionos par bērnu veselības stāvokli, pilnveidot visaptverošu bērnu veselības stāvokļa uzskaites sistēmu un informācijas analīzi

Sabiedrības veselības un veselības aprūpes statistiku ik gadu apkopo SPKC, kas tiek apkopota izdevumā „Latvijas veselības aprūpes statistikas gadagrāmata”.

Latvijā statistikas dati par bērnu veselību tiek apkopoti atbilstoši MK 2009. gada 6.janvāra noteikumu Nr.10 „Noteikumi par valsts statistikas pārskatiem veselības aprūpes jomā” pielikuma Nr.11 „Pārskats par bērnu veselības stāvokli” un pielikuma Nr.7 „Pārskats par stacionāra darbību” prasībām. „Pārskatu par bērnu veselības stāvokli” iesniedz ambulatorās ārstniecības iestādes, galvenokārt ģimenes ārstu prakses par aprūpē esošajiem bērniem. „Pārskatu par stacionāra darbību”, kas atspoguļo informāciju par hospitalizācijas gadījumiem, ārstēšanās ilgumu u.c., iesniedz stacionārās ārstniecības iestādes.

Dati par mirstību tiek iegūti no Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāzes, kur informācija tiek apkopota atbilstoši medicīniskai dokumentācijai – veidlapai Nr.106/u „Medicīniskā apliecība par nāves cēloni” un veidlapai Nr.1062/u „Ārsta apliecība par perinatālās nāves iestāšanos” saskaņā ar MK 2006. gada 4. aprīļa noteikumiem Nr.265 „Medicīnisko dokumentu lietvedības kārtība”.

SPKC divas reizes gadā izdod e-žurnālu „Aktuāla informācija par atkarības problēmām”⁹, kurā tiek atspoguļota jaunākā informācija par bērnu atkarības vielu lietošanas problēmām un garīgās veselības jautājumiem.

2013.gadā SPKC veica Bērnu antropometrisko parametru un skolu vides pētījuma Latvijā 2012./2013.mācību gada aptauju, kuru realizē PVO Eiropas bērnu aptaukošanās pārraudzības iniciatīvas ietvaros. 2012./2013. mācību gadā tika veikta šīs aptaujas datu vākšana, datu analīze un pētījuma ziņojums tika publicēts 2014.gada sākumā. Pētījuma mērķa grupa ir 7–7,9 gadus veci bērni, kas Latvijas izglītības sistēmā atbilst pirmās klases skolēniem. Pētījuma mērķis ir iegūt informāciju par liekās ķermeņa masas un aptaukošanās izplatību septiņus gadus veciem bērniem un skolu atbilstību veselīgu paradumu veicināšanai.

2014.gadā SPKC veica starptautiskā Skolēnu veselības paradumu pētījuma kārtējo aptauju, kas tiek realizēta reizi četros gados. Šī pētījuma dati būs pieejami 2015.gada novembrī.

SPKC ik gadus sagatavo dažādus ziņojumus (analītiski visaptveroši ziņojumi, pašvaldību profili), kur tiek analizēta iedzīvotāju veselība, t.sk. analizēti bērnu veselības rādītāji, piemēram, 2014.gadā tika sagatavots Latvijas reģionu veselības profils.

⁹ <http://www.spkc.gov.lv/publikacijas/>.

Visi iepriekš minētie statistikas dati, ziņojumi, pētījumu rezultāti ir pieejami elektroniski SPKC mājas lapā¹⁰.

1.5.2. Nodrošināt augstas kvalitātes operatīvu pirmsdzemdību un dzemdību palīdzību, īpaši augsta riska grūtniecēm un jaundzimušajiem ar iedzimtām patoloģijām

2014.gadā veikts Mātes un bērna veselības uzlabošanas plāna 2012. – 2014.gadam izvērtējums¹¹. Izvērtējot paveikto, secināts, ka lielākā daļa plānoto pasākumu izvirzītā mērķa sasniegšanai ir izpildīti, un plāna izpildes rezultatīvie rādītāji ir sasniegti gan bērna un mātes veselības stāvokļa uzlabošanā, gan vecāku informēšanā par atkarību izraisošo vielu ietekmi uz grūtnieces un augļa veselību un mātes piena nozīmi bērna veselības nodrošināšanā. Īpaši pozitīvi vērtējami tādi Plānā ietvertie pasākumi kā:

- izstrādātas prasības perinatālās aprūpes centriem, atbalstīta medicīnisko tehnoloģiju iegāde perinatālās aprūpes centriem;
- veiktas izmaiņas grūtnieču aprūpes programmā,
- uzlabojusies pakalpojumu pieejamība grūtnieču aprūpē,
- noteiktas kvalitātes prasības ultraskaņas izmeklējumiem grūtniecēm.

Lai nodrošinātu mātes un bērna veselības aprūpes kvalitāti kā grūtniecības periodā, tā arī dzemdībās, jānodrošina mātes un bērna veselības aprūpes iznākuma un kvalitātes regulāra uzraudzība kā lokāli, tā nacionāli, jo pakalpojumam jābūt ne tikai pieejamam, bet arī kvalitatīvam. Latvijas Ginekologu un dzemdību speciālistu asociācijai jāturpina darbs pie vadlīniju izstrādes un aktualizācijas, lai veidotu uz pierādījumiem balstītu praksi grūtnieču, dzemdību un jaundzimušo aprūpē.

Lai nodrošinātu un uzlabotu perinatālo aprūpes kvalitāti valstī un panāktu stabilas un noturīgas pozitīvas tendences mātes un bērna veselības aprūpes statistikas datos, svarīgi turpināt mātes mirstības un perinatālās mirstības konfidenciālo analīzi.

Svarīga loma grūtnieču un jaundzimušo veselības aprūpes uzlabošanā ir sabiedrības informēšanai un izglītošanai seksuāli reproduktīvās jomas jautājumos. Atbilstošus pasākumus ir plānots turpināt īstenot arī turpmākajā periodā „Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam” ietvaros.

2014.gadā reģionālo perinatālo centru stiprināšanai (Plāna 1.2.4.pasākums) piešķirtais finansējums tika izlietots prioritāri nepieciešamā medicīniskā aprīkojuma iegādei, ņemot vērā ārstniecības iestāžu, ar kurām NVD slēdz līgumus par perinatālās aprūpes nodrošināšanu¹², iesniegtos priekšlikumus un obligātās prasības perinatālās aprūpes centriem.

- 2014.gadā nepieciešamais aprīkojums tika iegādāts VSIA “Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīca” (STAN tipa augļa invazīvās monitorēšanas iekārta, NEOVENTA, STAN S31), Rīgas pašvaldības SIA „Rīgas Dzemdību nams” (elektroniskā monitorēšanas iekārta STAN), SIA „Jēkabpils reģionālā slimnīca” STAN tipa augļa invazīvās monitorēšanas iekārta, NEOVENTA, STAN S31, SIA „Liepājas reģionālā slimnīca” (kardiotokogrāfs, pacientu

¹⁰ www.spkc.gov.lv.

¹¹ Informatīvais ziņojums „Mātes un bērna veselības uzlabošanas plāna 2012.– 2014.gadam izpilde”

¹² Noteikumu Nr.1529 212.3.2.apakšpunkts;

novērošanas monitori), SIA "Daugavpils reģionālā slimnīca" STAN tipa augļa invazīvās monitorēšanas iekārta, NEOVENTA, STAN S31, kā arī SIA „Vidzemes slimnīca” (STAN tipa augļa invazīvās monitorēšanas iekārta, STAN S31, printera papīrs, Goldtrace Plus augļa scalp elektrods, ādas elektrods) valsts budžeta izlietojums veidoja 237 620.00 eiro).

- Tiek īstenots princips „nauda seko grūtniecei”, valsts finansētajā grūtnieču aprūpē iesaistot privāti praktizējošus ginekologus un citus speciālistus.
- Tiek nodrošināta recepšu zāļu iegādes izdevumu kompensācija (ja nav noteikta diagnoze ar citu kompensācijas apmēru) - bērniem līdz 2 gadu vecumam (neieskaitot) – 50% apmērā; grūtniecēm un sievietēm pēcdzemdību periodā līdz 42 dienām – 25% apmērā, kā arī visām grūtniecēm tiek nodrošināta brīvprātīga vakcinācija pret gripu (ar 50% kompensāciju). 2014.gadā kompensācijas iespējas izmantoja 6396 grūtnieces un sievietes pēcdzemdību periodā (valsts budžeta līdzekļu izlietojums kompensācijai veidoja 38 935,77 eiro) un 28 764 bērni līdz divu gadu vecumam (valsts budžeta līdzekļu izlietojums kompensācijai veidoja 474 548,49 eiro) – pasākumi realizēti Mātes un bērna veselības uzlabošanas programmas ietvaros.
- No 2014.gada bērniem līdz 18 gadiem zāles un medicīniskās ierīces no Kompensējamo zāļu saraksta tiek apmaksātas 100% apmērā (līdzvērtīgas efektivitātes zāļu grupās 100% tiek apmaksātas lētākās līdzvērtīgas efektivitātes zāles (100% lētāko zāļu kompensācija bērniem neattiecas uz M sarakstā iekļautajām zālēm)).
- Darbojas Mātes mirstības konfidencialās analīzes ekspertu komiteja, kuras darbības mērķis ir izanalizēt katru mātes mirstības gadījumu un sniegt rekomendācijas veselības aprūpes speciālistiem un veselības politikas veidotājiem, tādējādi novēršot konstatēto kļūdu un neatbilstību atkārtošanos un samazinot mātes mirstību.
- Sadarbībā ar Ginekologu un dzemdību speciālistu asociāciju VM galveno speciālistu ginekoloģijā un dzemdniecībā un Latvijas Neonatologu biedrību norit darbs pie perinatālās mirstības analīzes sistēmas izveides.

Kopš 2008.gada darbojas Mātes un bērna veselības konsultatīvā padome, kas ir konsultatīva un koordinējoša institūcija, kuras darbības mērķis ir iesaistīt nevalstiskās organizācijas veselības politikas veidošanā un īstenošanā mātes un bērna veselības aprūpes jautājumos, kas iekļauj grūtnieču, dzemdētāju un jaundzimušo veselības aprūpi, bērnu veselību, kā arī seksuālo un reproduktīvo veselību. 2014.gadā notika trīs Mātes un bērna veselības konsultatīvās padomes sēdes, kurās tika diskutēts par mātes un bērna veselības aprūpes jautājumiem, tai skaitā par jaundzimušo patronāžu, dzemdību aprūpi, mātes mirstības konfidencialās analīzes pirmā gada pieredzi un perinatālās mirstības konfidencialā audita uzsākšanu.

Darbības programmā „Izaugsme un nodarbinātības” iekļauts specifiskais atbalsta mērķis Nr.9.2..3.: *Atbalstīt prioritāro (sirds un asinsvadu, onkoloģijas, perinatālā un neonatālā perioda aprūpes un garīgās veselības) veselības jomu veselības tīklu attīstības vadlīniju un kvalitātes nodrošināšanas sistēmas izstrādi un ieviešanu, jo īpaši, sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju veselības uzlabošanai*”, kura ietvaros, piesaistot ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas perioda līdzekļus, pamatojoties uz detalizētu izpēti par esošo situāciju *perinatālās veselības aprūpes* jomā (demogrāfiskās un epidemioloģiskās situācijas, pieejamās infrastruktūras, cilvēku un finanšu resursu analīze, kā arī citu valstu pieredzes apkopojums) tiks

izstrādātas un ieviestas *perinatālās aprūpes* tīkla attīstības vadlīnijas, kas ietvers pasākumu kompleksu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības un kvalitātes uzlabošanai Latvijā.

1.5.3. Veikt bērniem nepieciešamos bezmaksas slimības profilakses, diagnostikas, savlaicīgas un efektīvas ārstēšanas un medicīniskās rehabilitācijas pasākumus

Atbilstoši Ārstniecības likuma 3.panta otrajai daļai grūtnieces, bērna un personas ar prognozējamu invaliditāti veselības aprūpe ir prioritāra.

Šīs prioritātes organizēšanas, finansēšanas un cilvēkresursu nodrošināšanas kārtību nosaka Ministru kabinets. Atbilstoši Ministru kabineta 2013.gada 17.decembra noteikumu Nr.1529 „Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība” (turpmāk – MK noteikumi Nr.1529) 124.punktam ārstniecības iestādei, kura sniedz no valsts budžeta līdzekļiem apmaksātus veselības aprūpes pakalpojumus, ir pienākums prioritāri veselības aprūpes pakalpojumus sniegt bērniem un grūtniecēm.

Medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas kārtība noteikta MK noteikumos Nr.1529¹³.

Medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumus pēc fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsta nosūtījuma persona var saņemt ambulatorā ārstniecības iestādē, tai skaitā dienas stacionārā, stacionārā ārstniecības iestādē un mājās. Medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumus sniedz fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsti un funkcionālie speciālisti konsultāciju, multiprofesionālu vai monoprofesionālu medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu veidā, piedaloties citām ārstniecības un ārstniecības atbalsta personām.

Lai izvērtētu normatīvajos aktos noteikto medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas kārtību un izstrādātu priekšlikumus medicīniskās rehabilitācijas jautājumu pilnveidošanai, VM ir izveidota Medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu izvērtēšanas un priekšlikumu izstrādes darba grupa¹⁴. Minētās darba grupas darbības ietvaros tiek pārskatīta rehabilitācijas procesa organizēšana, medicīnas tehnoloģijas, nepieciešamie resursi un personāla nodrošinājums, kā arī medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu apmaksas sistēma. Paredzēts, ka darba grupa līdz 2015.gada 30.decembrim izvērtēs prasības medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējiem un rehabilitācijas procesa organizēšanai un iesniegs Veselības ministrijas valsts sekretārei priekšlikumus to pilnveidošanai, tajā skaitā par nepieciešamajiem resursiem priekšlikumu īstenošanai.

Noteikumu Nr.1529 „1. pielikumā „*Profilaktiskās apskates un izmeklējumi*” bērniem noteiktas paredzētās regulārās veselības pārbaudes, kuras nodrošina ģimenes ārsts un ārsti speciālisti.

2014.gadā bērniem tika nodrošinātas šādas regulārās veselības pārbaudes:

- bērna pirmajā dzīves gadā:

¹³ Turpat.

¹⁴ Apstiprināta ar Veselības ministrijas 2014.gada 27.jūlija rīkojumu Nr.93.

- pirmajā dzīves mēnesī – ģimenes ārsta un vecmātes vai ģimenes ārsta praksē strādājošas māsas vai ārsta palīga (feldšera) apskate mājās – vienu reizi pirmajās trijās dienās pēc izrakstīšanas no stacionāras ārstniecības iestādes vai vienu reizi pirmajās sešās dienās pēc bērna dzimšanas, ja bērns dzimis plānotās ārpus stacionāra dzemdībās, un ģimenes ārsta apskate vienu reizi trešajā dzīves nedēļā vai vecmātes vai ģimenes ārsta praksē strādājošas māsas vai ārsta palīga (feldšera) apskate mājās vienu reizi 10 dienās;
- no 1 līdz 6 mēnešu vecumam vienu reizi mēnesī ģimenes ārsta apskate ārsta prakses vietā vai māsas vai ārsta palīga (feldšera) mājas vizīte, ja bērns neierodas uz noteikto apskati;
- no 7 līdz 11 mēnešu vecumam divas reizes minētajā laikposmā ģimenes ārsta apskate ārsta prakses vietā vai māsas vai ārsta palīga (feldšera) mājas vizīte, ja bērns neierodas uz noteikto apskati;
- 12 mēnešu vecumā ģimenes ārsta apskate ārsta prakses vietā vai māsas vai ārsta palīga (feldšera) mājas vizīte, ja bērns neierodas uz noteikto apskati;
- bērniem 13 līdz 24 mēnešu vecumā ģimenes ārsta profilaktiskā apskate divas reizes gadā ārsta prakses vietā;
- bērniem 2 – 18 gadu vecumā ģimenes ārsta profilaktiskā apskate ārsta prakses vietā reizi gadā un zobu higiēnista apmeklējums reizi gadā, izņemot 7, 11 un 12 gadu vecumā – divas reizes gadā;
- okulista apskate 13 līdz 24 mēnešu, trīs gadu un pirms skolas 6 līdz 7 gadu vecumā;
- sporta ārsta profilaktiskās pārbaudes atbilstoši normatīvajam aktam par sportistu un bērnu ar paaugstinātu fizisko slodzi veselības aprūpes un medicīniskās uzraudzības kārtību bērniem ar paaugstinātu fizisko slodzi (ja bērni papildus pirmsskolas, pamatizglītības vai vidējās izglītības programmu apguvei apmeklē sporta treniņus (nodarbības) sporta izglītības iestādēs, sporta klubos vai sporta federācijās un nepiedalās sporta sacensībās).

2014.gadā bērniem vecumā līdz 18 gadiem ģimenes ārstu praksēs veiktas 368 986 (salīdzinājumam 2013.gadā – 273 587) profilaktiskās apskates, novērtējot bērna vispārējo veselības stāvokli.

2014.gadā saskaņā ar Noteikumiem Nr.1529 bērni līdz 18 gadu vecumam saņēma šādu bezmaksas medicīnisko palīdzību: bērni ir atbrīvoti no pacientu iemaksas maksājuma (ja saņem veselības aprūpes pakalpojumus Noteikumu nr.1529 noteiktajā kārtībā), un tiem no valsts budžeta līdzekļiem normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un apjomā nodrošina ģimenes ārsta, speciālista sniegto veselības aprūpi, ģimenes ārsta mājas vizītes, laboratoriskos izmeklējumus, dienas stacionāra pakalpojumus, mājas aprūpi, neatliekamo medicīnisko palīdzību, veselības aprūpi slimnīcās, rehabilitāciju pēc ārstniecības pabeigšanas, kompensējamās zāles un medicīnas ierīces, zobārsta un higiēnista sniegto veselības aprūpi reizi gadā, izņemot 7, 11 un 12 gadu vecumā – divas reizes gadā, imūnprofilaksi atbilstoši noteiktajam vakcinācijas kalendāram, psihiatrisko palīdzību, pirmreizēju ortodontisko konsultāciju, dzirdes implantus, kā arī sporta ārsta profilaktiskās pārbaudes atbilstoši normatīvajam aktam par sportistu un bērnu ar paaugstinātu fizisko slodzi veselības aprūpes un medicīniskās uzraudzības kārtību bērniem ar paaugstinātu fizisko slodzi (ja bērni papildus pirmsskolas, pamatizglītības vai vidējās izglītības programmu apguvei apmeklē sporta treniņus (nodarbības) sporta izglītības iestādēs, sporta klubos vai sporta federācijās un nepiedalās sporta sacensībās).

Primārā veselības aprūpe ir pirmais veselības aprūpes līmenis daudzpakāpju veselības aprūpes sistēmā. Tā ir saskaņota ar citiem veselības aprūpes līmeņiem, kā arī ar sociālajiem un citiem ar veselības aprūpi saistītiem dienestiem.

Ģimenes ārstiem un viņu komandai ir būtiska loma veselības veicināšanā. Ģimenes ārsts ir pacienta virzītājs veselības aprūpē, nodrošinot primārās veselības aprūpes pakalpojumus¹⁵, koordinējot ārstēšanās procesu, kā arī veicot pacientu izglītošanu un profilaksi. Ģimenes ārstam ir būtiska loma savlaicīgā simptomu novērtēšanā un slimību diagnosticēšanā, kā arī profilakses veicināšanā. Lai stiprinātu primāro veselības aprūpi kā pieejamāko, efektīvāko un visaptverošāko veselības aprūpes līmeni, palielinot tās lomu profilaksē, diagnostikā un ārstēšanā, izstrādāts un apstiprināts „Primārās veselības aprūpes attīstības plāns 2014.-2016.gadam”. Plāna ietvaros paredzēti dažādi pasākumi primārās veselības aprūpes veicināšanā, piemēram, veicināt ģimenes ārstu praksē strādājošo māsu un ārsta palīgu iesaisti bērnu traumatisma profilaksē, veicināt ģimenes ārstu, māsu un ārsta palīgu iesaisti optimālās fiziskās slodzes veicināšanā bērniem, pieaugušajiem, senioriem un riska grupām, kā arī veicināt ģimenes ārsta prakses komandas sekošanu profilaktisko apskašu programmas izpildei, tajā skaitā bērniem.

Lai uzlabotu primārās veselības aprūpes pieejamību, kvalitāti un aprūpes pēctecību, īpaši personām ar hroniskām saslimšanām, un palielinātu primārās aprūpes lomu veselības veicināšanā un agrīnā slimību diagnostikā, finansiāli tiek atbalstīta otrā māsa ģimenes ārsta praksē (uz 2015.gada jūliju 49% ģimenes ārstu prakšu saņem otrās māsas vai ārsta palīga darbības nodrošināšanas maksājumu). Lai veicinātu primārās veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību, otrā māsa ir noteikta prasība ģimenes ārstu praksēs, kurās reģistrēti vairāk par 1800 pacientiem vai 800 pacientiem vecumā līdz 18 gadiem. Māsas un ārsta palīga (feldšera) viens no pamatuzdevumiem ir izglītēt pacientus un viņu piederīgos veselības veicināšanas un veselības aprūpes jomā, tajā skaitā sniegt reproduktīvās un ģimenes plānošanas konsultācijas, konsultēt vecākus par jaundzimušo, zīdaiņu un bērnu attīstību un krūts barošanas jautājumiem, kā arī sniegt informāciju par saslimšanas riska faktoriem un sekot profilaktisko apskašu programmas izpildei.

Lai uzlabotu pacientu veselības aprūpi un nodrošinātu pēctecīgu ārstniecību, ģimenes ārsts vai ārsta praksē strādājoša māsa vai ārsta palīgs (feldšeris) ne vēlāk kā nākamās darbdienas laikā sazinās ar pacientu, lai vienotos par turpmāko veselības aprūpi, ja ģimenes ārsts ir saņēmis informāciju par neatliekamās medicīniskās palīdzības brigādes izbraukumu pie ģimenes ārsta pacientu sarakstā reģistrētās personas un šī persona nav stacionēta.

Ģimenes ārstu praksēm, kas sniedz valsts apmaksātos veselības aprūpes pakalpojumus, kopš 2013.gada tiek veikta ģimenes ārstu gada darbības novērtēšana atbilstoši noteiktajiem kvalitātes kritērijiem. Kvalitātes kritēriji ieviesti, lai pilnveidotu ģimenes ārstu prakšu darbu, kā arī motivētu ārstus aktīvāk iesaistīties pacientu profilaksē un aprūpē, nodrošinot pakalpojumu plašāku pieejamību un sniegto pakalpojumu augstāku kvalitāti. Ģimenes ārstu darba kvalitātes kritērijos ietverta profilakses īstenošana, bērnu aprūpe, cukura diabēta pacientu aprūpe, pacientu ar paaugstinātu asinsspiedienu un sirds slimībām aprūpe, bronhiālās astmas pacientu aprūpe, hronisko pacientu aprūpe,

¹⁵ Primārās veselības aprūpes pakalpojumi ir veselības aprūpes pakalpojumu kopums, ko primārās veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēji (ģimenes ārsti, māsas, ārstu palīgi) sniedz personai ambulatorās ārstniecības iestādēs, stacionārās ārstniecības iestādes ambulatorajā nodaļā vai dzīvesvietā.

praksē reģistrēto pacientu dalība valsts organizētajās vēža agrīnās diagnostikas pārbaudēs, NMPD izsaukumu skaits pie ģimenes ārsta pacientiem, ja izsaukuma rezultātā pacients nav ticis stacionēts slimnīcā, kā arī ģimenes ārsta veikto manipulāciju daudzveidība.

Sekundārās veselības aprūpes pakalpojumus (veselības aprūpes pakalpojumus, ko personai sniedz kādā slimību profilā specializējusies ārstniecības persona) persona saņem pēc ģimenes ārsta nosūtījuma vai pēc savas iniciatīvas vēršoties pie tiešās pieejamības speciālistiem, tajā skaitā pediatra, bērnu ķirurga, oftalmologa (Noteikumu Nr.1529 99.2.punkts¹⁶). Ja speciālists ir līgumattiecībās ar NVD, šie pakalpojumi tiek apmaksāti no valsts budžeta līdzekļiem, bet pacientam jāveic pacienta iemaksas maksājums atbilstoši Noteikumu Nr.1529 4.pielikumam. Saņemot veselības aprūpes pakalpojumus atbilstoši Noteikumiem Nr.1529, bērni līdz 18 gadu vecumam ir atbrīvoti no pacientu iemaksas. Ja veselības aprūpes pakalpojumi tiek saņemti pie speciālistiem bez ārsta nosūtījuma (izņemot tiešās pieejamības speciālistus, saņemot neatliekamo medicīnisko palīdzību vai konsultāciju valsts organizētā krūts un dzemdes kakla vēža skrīninga ietvaros) vai ārstniecības iestādēs, kurām nav noslēgts līgums ar NVD, par sniegtajiem pakalpojumiem jāveic maksājumi atbilstoši ārstniecības iestādes noteiktajam pakalpojumu cenrādim.

Pacienti, saņemot nosūtījumu uz izmeklējumu vai konsultāciju pie speciālista, var izvēlēties pakalpojuma sniedzēju un pierakstīties rindā uz tā saņemšanu. Informācija par valsts apmaksātiem veselības aprūpes pakalpojumiem, to sniedzējiem un rindas garumu uz pakalpojuma saņemšanu pieejama NVD mājas lapā <http://www.vmnvd.gov.lv/>.

Valsts apmaksātu ambulatoro pakalpojumu gaidīšanas rindas uz speciālistu konsultācijām un rehabilitācijas pakalpojumiem Rīgas nodaļā¹⁷ 2015.gada 1.septembrī: no kopumā 18 ārstniecības vietām, kur pieejams bērnu ķirurga pakalpojums, rindas bija izveidojušās astoņās ārstniecības iestādēs; gaidīšanas ilgums bija no sešām dienām Rīgas veselības centra filiālē "Imanta" līdz 150 dienām Latvijas plastiskās, rekonstruktīvās un mikroķirurģijas centrā. Visās sešās ārstniecības iestādēs, kur tika sniegti pediatra pakalpojumi, rindas nebija izveidojušās. Rindā pie bērnu gastroenterologa bija jāgaida no 28 līdz 43 dienām; 36 dienas jāgaida, lai saņemtu bērnu hematoloģista konsultāciju; 48 dienas jāgaida konsultācija pie otolaringologa – audiologa; rehabilitācijas pakalpojumu "Vispārējā masāža bērniem" bērniem iespējas saņemt 18 ārstniecības iestādēs, no tām rinda nebija izveidojusies trijās ārstniecības iestādēs. Pārējās ārstniecības iestādēs rindas garums bija no 11 līdz 330 dienām.

No 2014.gada SPKC mobilās zobārstniecības autobusi nodrošina zobārstniecības un zobu higiēnista pakalpojumu pieejamību attālāku Latvijas reģionu bērniem pirmsskolas un vispārējās izglītības iestādēs, kur ir apgrūtināta zobārstniecības pakalpojumu pieejamība un nokļūšana pie zobārsta un zobu higiēnista.

Darbības programmā „Izaugsme un nodarbinātības” iekļauts specifiskais atbalsta mērķis Nr.9.2.3.: *Atbalstīt prioritāro (sirds un asinsvadu, onkoloģijas, perinatālā un neonatālā perioda aprūpes un garīgās veselības) veselības jomu veselības tīklu*

¹⁷ www.vmnvd.gov.lv/uploads/files/560909731fc20.xlsx.

attīstības vadlīniju un kvalitātes nodrošināšanas sistēmas izstrādi un ieviešanu, jo īpaši, sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju veselības uzlabošanai”, kura ietvaros, piesaistot ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas perioda līdzekļus, pamatojoties uz detalizētu izpēti par esošo situāciju sirds un asinsvadu, onkoloģijas, perinatālās aprūpes un garīgās veselības aprūpes jomās (demogrāfiskās un epidemioloģiskās situācijas, pieejamās infrastruktūras, cilvēku un finanšu resursu analīze, kā arī citu valstu pieredzes apkopojums) tiks izstrādātas un ieviestas sirds un asinsvadu, onkoloģijas, perinatālās aprūpes un garīgās veselības aprūpes tīklu attīstības vadlīnijas, kas ietvers pasākumu kompleksu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības un kvalitātes uzlabošanai Latvijā.

1.5.4. Organizēt regulārus informatīvi izglītojošus pasākumus veselīga dzīvesveida veicināšanai

2014.gadā informatīvi izglītojoši pasākumi par veselīgu dzīvesveidu organizēti un īstenoti saskaņā ar Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014.-2020.gadam. Tāpat tiek turpināts darbs pie 2015.gada 26.martā uzsāktās sabiedrības veselības uzlabošanas ilgtermiņa plāna “Vesels! Latvijas veselības platforma 2015 – 2065”, kas ir vērsts uz sistemātisku katra atsevišķa iedzīvotāja un sabiedrības kopumā veselības uzlabošanu, vienlaicīgi samazinot veselības aprūpes izdevumus uz savlaicīgas profilakses rēķina. Platforma ietver četrus galvenos rīcības virzienus - „Ēd vesels!”, „Kusties vesels!”, „Brīvs un vesels!”, „Dzīvo vesels!”, kas paredz īstenot pasākumus, veselīgs uzturs, atkarību novēršanas, fizisko aktivitāšu veicināšanas un slimību profilakses jomā.

Veselības veicināšanas politikas īstenošanu un koordināciju nodrošina SPKC. Veselības veicināšanas aktivitātes lokālā līmenī realizē pašvaldības. Pašvaldībās attīstīts kontaktpersonu tīkls veselības veicināšanas jautājumos, kas tiek izmantots aktuālās informācijas izplatīšanai un veselības veicināšanas projektu īstenošanai. Uz 2014.gada 1.augustu 87 pašvaldības ir deleģējušas savas kontaktpersonas, kas liecina par izpratnes līmeņa pieaugumu pašvaldībās.

Lai veicinātu pašvaldību lomas un iesaistes palielināšanu iedzīvotāju veselības veicināšanā, 2013. gadā darbu uzsāka Latvijas Nacionālais veselību veicinošo pašvaldību tīkls, kas ir daļa no PVO starptautiskās Veselīgo pilsētu kustības. Latvijā šis tīkls veidots, lai veicinātu pašvaldību speciālistu pieredzes apmaiņu veselības veicināšanas darba organizēšanā, sniegtu metodisko atbalstu, kā arī veidotu praktisku atbalsta mehānismu valsts veselības veicināšanas politikas īstenošanai, kā arī SPKC organizēto veselības veicināšanas pasākumu īstenošanai pašvaldībās. Dalība Nacionālajā veselīgo pašvaldību tīklā ir brīvprātīga un bezmaksas. 2014.gadā Nacionālā veselīgo pašvaldību tīklā darbojās 37 pašvaldības.

2014.gadā VM sadarbībā ar SPKC finansiālu atbalstu tika īstenoti vairāki veselības veicināšanas pasākumi un aktivitātes dažādām iedzīvotāju vecuma grupām:

(1) Sabiedrības informēšanas kampaņa par bērnu mutes veselību un pareizu zobu tīrīšanu pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērniem. Kampaņas ietvaros notikušas dažādas publicitātes aktivitātes, izveidota multfilma par regulāru zobu tīrīšanu pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērniem. Kampaņas ietvaros organizētas 78 izglītojošas nodarbības, kurās kopā piedalījušies 1890 pirmsskolas un sākumskolas

vecuma bērni. Izveidota un savu darbību turpina mājas lapa www.tirizobi.lv, kur sev noderīgu informāciju par mutes higiēnu var atrast gan bērni, gan vecāki, gan pedagogi darbam klasē par konkrētajām tēmām. Uzsāktā kampaņa turpinās arī 2015.gadā.

(2) Sabiedrības informēšanas kampaņa, lai samazinātu bērnu pakļaušanu pasīvajai smēķēšanai. Kampaņas mērķis bija likt vecākiem un iedzīvotājiem apzināties pasīvās smēķēšanas reālos riskus bērnu veselībai, kļiedēt mītus par pasīvo smēķēšanu un likt vecākiem pilnībā izprast un uzņemties atbildību par savas rīcības un kaitīgo ieradumu sekām. Kampaņas ietvaros tapusi arī fotoizstāde ar Latvijā pazīstamu cilvēku pieredzes stāstiem par smēķēšanas atmešanu, kā arī interneta mājas lapa pasivasmekesana.lv, kurā apkopota informācija par smēķēšanas un pasīvās smēķēšanas riskiem, padomi u.c.;

(3) Sabiedrības informēšanas kampaņa, lai mazinātu tabakas lietošanu bērnu un pusaudžu vidū. Kampaņas mērķi: veidot izpratni par smēķēšanas kaitīgumu veselībai, skaidrojot un demonstrējot to ar mērķauditorijai saprotamiem un saistošiem paņēmieniem un piemēriem; padarīt smēķēšanu mazāk pievilcīgu mērķauditorijas acīs; popularizēt dzīvi bez tabakas kā pareizo izvēli mērķu sasniegšanai dzīvē, balstoties uz pozitīviem piemēriem. Līdztekus kampaņas publicitātes aktivitātēm medijos tika izveidota zaļo aproču kustība „Brīvs”, t.sk. sabiedrībā zināmu un jauniešu vidū autoritatīvu personu iesaiste zaļo aproču kustībā „Brīvs” (arī citās kampaņas aktivitātēs), tika izveidota mobilā aplikācija „Brīvs”, kā arī interaktīvās radošās domapmaiņu pēcpusdienas 10 Latvijas skolās, kurās kopskaitā piedalījušies vairāk kā 500 mērķa grupas skolēni (domapmaiņu pēcpusdienas tiks turpinātas 2015.gadā);

(4) Sabiedrības informēšanas kampaņa par fizisko aktivitāšu nozīmi veselības saglabāšanā un piemērotākajiem veidiem dažādām iedzīvotāju grupām. Kampaņas mērķis bija parādīt fizisko aktivitāšu neapjausto pienesumu dzīvē, – veselības saglabāšanā un dzīves kvalitātes uzlabošanā;

(5) Īstenoti fizisko aktivitāšu, sporta un izglītojošie pasākumi jauniešiem ar mērķi vairot lietderīgu un mērķtiecīgu brīvā laika pavadīšanu vasaras periodā, vienlaikus mazinot atkarību izraisošo vielu lietošanas risku. Pasākumu kompleksa ietvaros īstenots 71 pasākums, iesaistot 20649 pusaudžus un jauniešus;

(6) Īstenots izglītojošs projekts „Esi sakarīgs – neesi atkarīgs!”, kura ietvaros izveidota interaktīva videolekcija un īstenotas izglītojošas nodarbības pusaudžiem par jaunajām psihoaktīvajām vielām un atkarībām. Videolekcija, metodiskais atbalsta materiāls pedagogiem kā arī informācija par atkarībām un jaunajām psihoaktīvajām vielām pieejama mājas lapā www.atkaribas.lv. Projekta ietvaros nodarbībās piedalījušies 2833 skolēni no 57 skolām;

(7) Īstenotas izglītojošas nodarbības profesionālo izglītības iestāžu audzēkņiem par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem Latvijas reģionos (Pierīgā, Vidzemē, Latgalē, Kurzemē un Zemgalē). Kopskaitā notikuši 113 pasākumi, kuros piedalījās 2408 jaunieši;

(8) Īstenots projekts "Iekustini smadzenes" Latvijas skolās, kura mērķis bija ar lekciju un praktisko vingrojumu palīdzību demonstrēt fiziskās aktivitātes pozitīvo ietekmi uz skolēnu veselību, sekmēm un skolēnu uzvedību. Projekts norisinājās 20 Latvijas skolās, kurās tika rīkotas lekcijas un praktiskie semināri, kā arī filmēti metodiskie materiāli 100 vingrojumu kompleksam (skolēnu sagatavotie vingrojumu kompleksi pieejami SPKC Youtube kanālā);

(9) Īstenoti semināri „**Bērna zīdīšana – teorija un prakse**” jaunažiem un topošajiem vecākiem. Semināru mērķis bija motivēt jaunās māmiņas ēdināt bērnus no krūts, sniedzot zināšanas un praktiskus padomus seminārā „Bērna zīdīšana - teorija un prakse”. Zīdīšanā būtiska loma ir arī ģimenes atbalstam, tādēļ semināros tika gaidīti arī

topošie un jaunie tēvi, kā arī citi ģimenes locekļi. Tika īstenoti 130 semināri visos Latvijas reģionos, iesaistot 2163 topošos un jaunus vecākus.

Sagatavoti informatīvie materiāli:

- (1) Sagatavoti un izplatīti informatīvie materiāli (infolapas) par smaganu slimībām, zobu higiēnista apmeklējumu, bērna pirmo zobu kopšanu un mutes higiēnu grūtniecības laikā (2014.gadā – kopā 64 000 eksemplāri);
- (2) Sagatavots un izplatīts informatīvais materiāls skolotājiem un citiem skolu darbiniekiem “Pašnāvību novēršana” (2014.gadā – 3 100 eksemplāri);
- (3) Atkārtoti izdots un izplatīts plakāts “Smēķētāja ķermenis” (2014.gadā – 4 000 eksemplāri);
- (4) Sagatavots un izdots informatīvais materiāls skolotājiem darbam skolās par atkarību vielu lietošanas profilaksi un jaunajām psihoaktīvajām vielām „Sintētiskie kanabinoīdi.” (2014.gadā – 7000 eksemplāri);
- (5) Sagatavoti un izplatīti informatīvie materiāli par infekcijas slimībām un to profilaksi – “Rotavīrusu infekcija”, “Difterija”, “Garais klepus”, “Cūciņas (epidēmiskais parotīts)”, “Vējbakas”, “Ērču encefalīts”, “Cilvēka papilomas vīruss”, “Gripa” (2014.gadā – kopā 87 000 eksemplāri);
- (6) Atkārtoti izdots informatīvs materiāls bērnu vecākiem, vecvecākiem un bērnu pieskatītājiem par drošību un traumatisma profilaksi bērniem līdz 6.g.v. „Kā nosargāt sava bērna dzīvību”, 2014.gadā – 10 000 eksemplāri. Papildus informējam, ka 2014.gadā SPKC uzsāka darbu pie Veselību veicinošo skolu kustības atjaunošanas. Tika izveidota Nacionālā Veselību veicinošo skolu tīkla padome, apstiprināti kritēriji Veselību veicinošām skolām un izsūtīta informatīva vēstule skolām par Veselību veicinošo skolu kustības atjaunošanu un aicinājumu tajā iesaistīties. Veselību veicinošo skolu kustības mērķis ir iesaistīt izglītības iestādes veselīga dzīvesveida veicināšanā un veselīgas un drošas vides veidošanā.

Lai pilnveidotu mācību priekšmetu saturu vispārējā izglītībā, veicinot integrētu veselības izglītības, sporta izglītības un cilvēkdrošības jautājumu pēctecīgu apguvi, 2014.gadā IZM sadarbībā ar VM papildināja 1. – 12.klases klases stundas saturu, kā arī mācību priekšmeta „Sociālās zinības 1.–9.klasei”, „Mājturība un tehnoloģija 1.–4.klasei” un „Dabaszinības 1.–6.klasei” pamatizglītībā, kā arī „Psiholoģija”, „Mājsaimniecība” un „Veselības mācība” vispārējā vidējā izglītībā saturu ar atkarību profilakses, uztura, fiziskās aktivitātes, higiēnas, infekciju slimības, traumatisms, drošība, garīgās (mentālās) veselības, saskarsmes, seksuālās un reproduktīvās veselības, HIV u.c. tēmām.

Saskaņā ar Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam, kas tika apstiprinātas Ministru kabinetā 2014.gada 14.oktobrī, 1.5.uzdevumu, lai izglītotu un nodrošinātu pedagogu profesionālajā vidējā izglītībā un arodizglītībā veselības izglītības jautājumu apguvi, 2014.gadā VISC ir organizējis profesionālo skolu un arodskolu pedagogu apmācības par veselības jautājumiem (apmācīti 150 pedagogi).

Tāpat saskaņā ar 2013.gada 24.septembra Ministru kabineta sēdes protokola Nr.50 134.§ 2.3.punktā minēto un Valdības rīcības plāna Deklarācijas par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai 33.8.apakšpunktā minēto ir paredzēts grozījumi normatīvajos aktos, nosakot mācību saturā obligāti apgūstamu veselības izglītības saturu un apjomu stundās visās profesionālās izglītības programmās, nodrošinot obligātā veselības izglītības kursa ieviešanu no 2015./2016.

mācību gada mācību kursa “Sabiedrība un cilvēkdrošība” ietvaros”. Šobrīd Izglītības un zinātnes ministrija ir izstrādājusi grozījumus Ministru kabineta 2000.gada 27.jūnija noteikumos Nr.211 „Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu” (VSS-597), kas izsludināti 2015.gada 28.maija Valsts sekretāru sanāksmē.

- IZM padotībā esošais VISC ir izstrādājis dažādus materiālus bērnu vecākiem un skolotājiem, kas ir saistīti ar veselīga un droša dzīvesveida veicināšanu;
- atbalsta materiāls bērnu vecākiem un skolotājiem „Vesels un drošs – interaktīvi par veselības un cilvēkdrošības jautājumiem pirmsskolā un sākumskolā”;
- metodiskais materiāls pirmsskolas un sākumskolas bērnu vecākiem un skolotājiem „Vingro kopā ar mani! Stājas vingrinājumi pirmsskolā un sākumskolā”;
- informatīvais materiāls vecākiem „Bērns sešu gadu vecumā: no rotaļām līdz mācībām”;
- metodiskais materiāls „Veselības izglītība vispārējā vidējā un profesionālajā izglītībā”;
- metodiskais materiāls „Dzīvnieki un tava drošība” darbam ar pirmsskolas un pamatskolas bērniem;
- interaktīvs materiāls pirmsskolas un sākumskolas bērniem, vecākiem un pedagogiem „Vesels un drošs – ikdiena tev apkārt”;
- jautājumi un atbildes par dažādām situācijām skolas vidē „Ko darīt, ja...”.

Saskaņā ar VM ieteikumiem pilnveidota ”Klases stundu programmas parauga” sadaļa „Veselība un vide”, ietverot reproduktīvās veselības jautājumus. (www.visc.gov.lv).

CSDD sadarbībā ar VISC ir īstenojis informatīvi izglītojošus projektus par satiksmes drošību:

- Latvijas jauno satiksmes dalībnieku forums;
- konkurss 6. – 8. klašu skolēniem „Gribu būt mobils”.

Lai veicinātu skolēnu izpratni par veselības un cilvēkdrošības jautājumiem un atbildīgu attieksmi un rīcību ikdienas situācijās, VISC ir aicinājis izglītības iestādes:

- aktualizēt iekšējās kārtības noteikumus, ņemot vērā katras izglītības iestādes unikalitāti drošas izglītības vides nodrošināšanā, vienotu vērtību un uzvedības principu izstrādāšanā un konsekventā ievērošanā izglītības iestādē;
- mācību procesā iekļaut dinamiskās pauzes vai veselības minūtes;
- organizēt vai līdzdarboties ar drošības jautājumiem saistītu akciju, projektu īstenošana skolā, novadā/ pilsētā.

IZM atbilstoši piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem 2014.gadā ir īstenojusi profesionālās izglītības pedagogu kompetences pilnveidi B programmā „Veselības jautājumu apguve profesionālā vidējā un arodizglītībā” (160 stundas), kuru apguvuši 114 profesionālās izglītības pedagogi.

Lai sasniegtu MK apstiprinātā Ceļu satiksmes drošības plāna 2014.-2016.gadam izvirzītos mērķus un politikas rezultātus, CSDD sadarbībā ar VISC 2014. gadā formālās un neformālās izglītības jomā īstenoja sekojošus pasākumus:

- lai veicinātu bērnu izpratni par drošu dalību ceļu satiksmē, CSDD sadarbībā ar VISC visā Latvijā organizēja Drošības nedēļu. Tās laikā pedagogi ar skolēniem un viņu vecākiem pārrunāja satiksmes noteikumus. Kampaņas „Drošs ceļš uz skolu!” ietvaros Latvijas skolēni ar video klipiem varēja apgūt ceļu satiksmes noteikumus un pedagogi mācību procesā izmantoja atraktīvu video lekciju par satiksmes drošības likumiem. Papildus interneta vidē bija radīta īpaša aplikācija, ar kuras palīdzību ikviens varēja pārbaudīt savas zināšanas par drošu dalību satiksmē un iegūt gājēja sertifikātu;

- 2014./2015. mācību gadam CSDD izveidoja portālu par satiksmes drošības jautājumiem dažāda vecuma bērniem: <http://www.berniem.csdd.lv/> Ceļu satiksmes likums nosaka, ka, sākot ar 2014.gadu, bērni no 10 gadu vecuma, nokārtojot velosipēda vadītāja eksāmenu, var patstāvīgi ar velosipēdiem piedalīties satiksmē. Lai atvieglotu satiksmes noteikumu apguvi, CSDD aicināja skolotājus, bērnus un viņu vecākus apmeklēt izveidoto portālu. Tajā apkopotas spēles, testi, video, foto, mācību grāmatas un daudzi citi materiāli, kas vienkāršā un atraktīvā veidā skaidro būtiskākos satiksmes noteikumus un likumus;

- lai motivētu un aktivizētu Latvijas skolas kvalitatīvi mācīt skolēniem satiksmes drošības jautājumus, CSDD jau piecus gadus organizē konkursu „**CSDD satiksmes drošības skola**”. Konkursa mērķis ir veicināt Latvijas skolās satiksmes drošības jautājumu mācīšanu sākumskolas un pamatskolas klasēs, lai skolēnos attīstītos izpratne par zināšanu pielietošanas nepieciešamību ikdienas dzīvē un veidotos pareizas uzvedības iemaņas uz ceļa. Bērnu un jauniešu iesaistīšanās projektos ir tieši saistīta ar pedagogu ieinteresētību līdzdarboties ar saviem audzēkņiem un pedagogu zināšanām par satiksmes noteikumiem. Konkursā „Labākā CSDD satiksmes drošības skola” tiek vērtēta gan kvantitatīvā dalība CSDD projektos, gan sasniegtie rezultāti tajos. Mērķis – veicināt skolu, pedagogu un audzēkņu vēlmi līdzdarboties satiksmes drošības projektos – ir attaisnojies un katru gadu aizvien jaunas skolas iesaistās CSDD izglītības projektos. Tā 2014. gadā konkursā „Labākā CSDD satiksmes drošības skola” piedalījās 213 izglītības iestādes visā Latvijā;

- 2014. gadā CSDD jau divdesmit pirmo reizi visā Latvijā organizēja **Jauno satiksmes dalībnieku forumu**, piedāvājot topošajiem un esošajiem velosipēdu vadītājiem pilnveidot savas teorētiskās zināšanas un praktiskās braukšanas iemaņas. Katru gadu ap 2000 jauno velobraucēju (skolēni no 10 līdz 12 gadiem) savu pirmo izglītības skolu satiksmes noteikumos un drošības jautājumos apgūst tieši CSDD rīkotajās Jauno satiksmes dalībnieku sacensībās. Ar interesi bērni apgūst ceļu satiksmes drošības jautājumus un izkopj sevī nepieciešamās iemaņas braukšanai ar velosipēdu. 2013./2014. mācību gadā visā Latvijā notika sacensību „Jauno satiksmes dalībnieku forums” reģionālie posmi, kopskaitā – 32 reģionālajos posmos skolēnu atsaucība un interese pārspēja iepriekšējos rekordus – vairāk kā 2000 4.-6.klašu skolēni, kuri dzimuši 2002.-2004.gadā veiksmīgi startēja kaut vienā no etapiem un pārbaudīja savas velobraukšanas prasmes, bet vairāki simti skolēnu un līdzjutēju ar apbrīnu vēroja sacensības un caur redzēto uzzināja, kas jāzina un jāmāk labam velosipēdu vadītājam;

- CSDD piedāvā Latvijas vispārizglītojošo skolu 6. – 8. klašu audzēkņiem piedalīties satiksmes drošības konkursā „**Gribu būt mobils**“, kurā uzmanība tiek pievērsta velosipēdistiem un mopēdistiem, jo jauniešu vidū arvien populārāki kļūst tieši šie transportlīdzekļi. 2013./2014. mācību gadā konkursā piedalījās 491 komanda (komandā 5 skolēni), kas ir gandrīz par pussimts komandām vairāk nekā pērn;

- 2014. gadā jau vienpadsmito reizi vasarā Kurzemes lielākajās pilsētās notika sacensības bērniem „**Bērnu rallijs Kurzeme**”: Skolēnu brīvlaika vasaras mēnešos aktualizējas jautājums par iespējām bērniem un viņu ģimenēm apgūt un pilnveidot kvalitatīvas satiksmes drošības zināšanas. Sacensības ir veids, kā motivēt bērnus būt aktīviem un darboties arī satiksmes drošības jautājumu apguvē;

- CSDD organizē konkursu „**Gada jaunais autovadītājs**”. Tas notiek jau sešus gadus, un tas rada iespēju jauniešiem vecumā no 16-18 gadiem pierādīt savas topošā autovadītāja prasmes un zinošu instruktoru uzraudzībā pārbaudīt sevi dažādās situācijās uz ceļa. Kopumā 2014.gadā konkursā piedalījās vairāk kā 2000 jaunieši;

CSDD satiksmes drošības projekti ir neatņemama mācību procesa sastāvdaļa. Jaunajiem satiksmes dalībniekiem ir iespēja mācīties izprast satiksmes procesus un atrast savu vietu gan ejot kājām, gan braucot ar kādu no transportlīdzekļiem. Diemžēl ne visi Latvijas bērni šo iespēju izmanto, un tam par pamatu ir arī skolas, pedagogu vai vecāku neieinteresētība.

Lai izvairītos no neuzmanības vai vieglprātības izraisītajiem nelaimes gadījumiem nākotnē, LDz, kā sociāli atbildīgs uzņēmums, jau 12 gadus (kopš 2003.gada) rīko īpašas **Drošības stundas**, kurās apmāca bērnus un jauniešus, kā pareizi un droši šķērsot dzelzceļu, kā uzvesties dzelzceļa tuvumā un vilcienā. Šajās stundās bērni ar dažādu rotaļu, konkursu un multfilmu palīdzību draudzīgā vidē uzzina ne tikai par to, kā pareizi šķērsot dzelzceļu, uzvesties uz perona vai vilcienā, bet arī daudz interesanta par dzelzceļu un vilcieniem. Interesenti uz „Drošības stundām” tiek gaidīti Latvijas Dzelzceļa vēstures muzejā, kur mācības var apvienot ar muzeja ekspozīcijas apskati un var paviesoties pagājušā gadsimtā ražotos vagonos un lokomotīvēs. Drošības stundas tiek piedāvātas arī izbraukumos uz Latvijas skolām. Ik gadu drošības stundas apmeklējuši ap 3500 bērnu.

Stundas tiek organizētas pēc speciāli izstrādātas metodikas, kas pielāgota bērnu un jauniešu vecumam, tai skaitā bērniem un jauniešiem ar īpašām vajadzībām.

Drošības stundu mērķi:

- attīstīt iemaņas drošai uzvedībai uz dzelzceļa,
- mācīt bērnus novērtēt risku veselībai un dzīvībai,
- veidot apziņu, ka dzelzceļš ir paaugstināta bīstamības zona,
- panākt atbildīgu un saudzīgu attieksmi pret svešu īpašumu un līdzcilvēkiem (ļāunprātīga dzelzceļa infrastruktūras bojāšana).

Papildus Drošības stundām LDz pēc skolu pieprasījuma organizē **Projektu nedēļas**, kā arī divas reizes gadā (rudenī un pavasarī) piedalās IZM organizētajās **Drošības nedēļās**.

Drošības kampaņas:

LDz regulāri rīko sociālās reklāmas kampaņas par drošību sliežu ceļu tuvumā. Maija/jūnija kampaņa veltīta drošai dzelzceļa šķērsošana, augusta/septembra kampaņa - par drošu ceļu uz un no skolas (mūzikas klausīšanās austiņās, uzvedība uz perona u.c. svarīgi drošības jautājumi) un novembra/decembra kampaņa – drošība sliežu ceļu tuvumā, iestājoties gada tumšajam laikam.

Īpaša web platforma www.dzirdiredzidzivo.lv

Visa veida informācija par drošību uz dzelzceļa – aktuālā informācija, bukletu e-versijas, animācijas filmas, video, statistika u.c. noderīga informācija.

Citi pasākumi:

- drošības kampaņas, īpaši uzrunājot bērnu vecākus (radio, TV, prese, sociālie tīkli);
- kā katru gadu, arī 2014.gada septembrī, drošības nedēļas ietvaros, SIA "TV STUDIO AG" sadarbībā ar VP, mediķiem, VUGD, Latvenergo, Latvijas Gāzi, CSDD tika izveidojusi filmu "Lai dzīvo bērni!";
- konkursi sociālajos tīklos;
- radošo darbu konkurss pusaudžiem (esejas, poēmas, stāsti, fantāzijas, komiksi, zīmējumi);
- izglītojoši materiāli bērniem (grāmatas, brošūras, galda spēles, suvenīri);
- projekts – "Viena diena drošībai" (sadarbībā ar VP, mediķiem, VUGD, Latvenergo, Latvijas Gāzi, CSDD);
- 13 animācijas filmas bērniem par drošību;
- dalība izstādē „Bērnu pasaule”.

Gaisa transporta jomā ir īstenoti visi ES noteiktie pasākumi, lai nodrošinātu starptautiskajā lidostā „Rīga” ērtu pieeju un drošu pārvietošanos visiem pasažieriem, tajā skaitā bērniem, kā arī pasažieriem ar īpašām vajadzībām.

Ir iegādāts nepieciešamais aprīkojums, ir ierīkotas uzbrauktuves un nobrauktuves, attiecīgi aprīkoti sanitārie mezgli, izvietota vizuālā informācija, apmācīts personāls, kas vienmēr sniedz nepieciešamo palīdzību.

Indikatori

4.tabula

Zīdaiņu mirstība uz 1 000 dzīvi dzimušo bērnu 2004.-2014.gadā

	Zīdaiņu mirstība uz 1 000 dzimušajiem Latvijā	Zīdaiņu mirstība uz 1 000 dzimušajiem vidēji ES
2004	9,4	5,1
2005	7,8	4,9
2006	7,6	4,7
2007	8,8	4,5
2008	6,7	4,3
2009	7,7	4,2
2010	5,7	4,0

2011	6,7	3,9
2012	6,4	3,8
2013	4,5	3,7
2014	3,9	-

Datu avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015; Eurostat

Veseli bērni¹⁸ un pusaudži, kuriem nav hronisku saslimšanu, fiziskā attīstība atbilstoša vecumam

5.tabula

Bērnu un pusaudžu veselības stāvoklis 2011. – 2014. gadā (procentos)

	Sadalījums veselības grupās, %											
	1. grupa ¹⁹				2. grupa ²⁰				3. grupa ²¹			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
Jaundzimušie	59,5	60,9	63,7	63,3	37,5	36,2	33,3	33,9	3,0	2,9	2,9	2,9
Bērni 1 gada vecumā	59,6	60,5	61,5	64,3	37,2	36,1	35,3	32,6	3,2	3,4	3,2	3,1
Bērni 2 gadu vecumā	59,6	60,5	61,4	62,9	37,0	36,0	35,2	33,6	3,3	3,5	3,3	3,5
Bērni 3–14 gadu vecumā	56,8	57,7	58,2	59,0	39,4	38,4	38,2	37,2	3,8	3,9	3,6	3,8
pirmsskolas vecuma bērni	58,0	58,6	59,4	60,1	38,7	37,9	37,4	36,5	3,4	3,5	3,2	3,5
pirmās klases skolēni	58,0	59,2	59,5	59,9	37,7	37,0	36,7	36,5	4,3	3,8	3,8	3,6
pārējie skolēni līdz 14 gadu vecumam	56,1	57,1	57,3	58,4	40,1	38,9	39,0	37,8	3,8	4,0	3,6	3,8
Pusaudži 15–17 gadu vecumā	57,3	57,6	57,7	58,2	39,0	38,9	38,7	37,9	3,7	3,6	3,6	3,8

Datu avots: Valsts statistikas pārskats „Pārskats par bērnu veselības stāvokli”, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2014

6.tabula

Vakcinēto bērnu īpatsvars

Indikators	Definīcija	2010	2011	2012	2013	2014
Vakcinācijas līmenis	Zīdaiņu procentuālais daudzums, kuri savā pirmajā dzimšanas dienā attiecīgajā kalendārajā gadā ir pilnībā vakcināti pret garo klepu, difteriju, stingumkrampjiem un poliomielītu (DTP+IPV 3. pote)	91,5	92,0	90,8	94,2	92,5

¹⁸ Veseli bērni, kuriem nav hronisku saslimšanu, novērošanas periodā var būt viegli noritošas akūtas saslimšanas; orgānu un sistēmu funkcijas bez patoloģijām, fiziskā attīstība atbilstoši vecumam.

¹⁹ 1. veselības grupa: veseli bērni, kuriem nav hronisku saslimšanu, novērošanas periodā var būt viegli noritošas akūtas saslimšanas; orgānu un sistēmu funkcijas bez patoloģijām, fiziskā attīstība atbilstoši vecumam.

²⁰ 2. veselības grupa: bērni ar hronisku saslimšanu attīstības draudiem. Akūtas saslimšanas norit ar komplikācijām, atveseļošanās periodā vērojams nogurums, paaugstināts uzbudinājums, miega traucējumi, slikta ēstgriba. Fiziskā attīstība normāla, var būt 1. pakāpes svara deficīts. Normāla neiropsihiskā attīstība vai neizteikta neiropsihiskās attīstības atpalicība.

²¹ 3. veselības grupa: bērni ar hroniskām saslimšanām kompensētā, subkompensētā vai dekompensētā veidā. Iedzimtas orgānu un sistēmu patoloģijas. Funkcionālas patoloģijas. Fiziskā attīstība normāla, svara deficīts vai liekais svars I, II pakāpē, mazs augums. Neiropsihiskā attīstība normāla vai atpalikusi.

Zīdaiņu procentuālais daudzums, kuri savā otrajā dzimšanas dienā attiecīgajā kalendārajā gadā ir pilnībā vakcināti pret masalām, epidēmisko parotītu un masaliņām	95,2	92,3	90,3	95,5	94,9
---	------	------	------	------	------

Datu avots: Imunizācijas monitoringa dati, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2014

7.tabula

Bērnu imunizācijas rādītāji (%) no 2010. gada līdz 2014.gadam

Infekcijas slimība	Vecums	Imunizācijas līmenis (%)				
		2010	2011	2012	2013	2014
Tuberkuloze	Dzīvi dzimušie	91,7	92,9	94,3	94,2	92,0
B hepatīts (3.pote)	12 mēneši	90,8	89,2	89,5	93,7	92,3
Difterija, stingumkrampji, garais klepus un poliomielīts (3.pote)	12 mēneši	91,5	92,0	90,8	94,2	92,5
b tipa <i>Haemophilus influenzae</i> infekcija (3.pote)	12 mēneši	90,4	90,9	90,1	93,8	91,9
Pneimokoku infekcija (1.pote)	12 mēneši	65,1	86,0	82,6	86,9	85,7
Difterija, stingumkrampji, garais klepus un poliomielīts (4.pote)	24 mēneši	94,2	103,1	93,6	92,0	92,1
Masalas, masaliņas, epidēmiskais parotīts (1.pote)	24 mēneši	95,2	92,3	90,3	95,5	94,9
Vējbakas	24 mēneši	84,0	85,3	76,0	77,2	85,2
Garais klepus (5.pote)	7 gadi	79,7	94,5	97,0	99,2	95,1
Difterija, stingumkrampji un poliomielīts (5.pote)	7 gadi	94,6	98,2	97,7	99,4	95,3
Masalas, masaliņas, epidēmiskais parotīts (2.pote)	7 gadi	92,5	92,1	92,0	91,6	88,5
Cilvēka papilomas vīrusu infekcija (1.pote)	12 gadi meitenes	49,2	61,0	56,9	57,9	50,2
Difterija, stingumkrampji un poliomielīts (6.pote)	14 gadi	92,7	95,3	86,9	91,5	86,5

Datu avots: Imunizācijas monitoringa dati, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2014

A.2.Veselīga un droša dzīves vide

2.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

2.2.1. Nepilnvērtīga un neveselīga uztura, apkārtējās vides piesārņotības rezultātā palielinās bērnu saslimstība ar elpošanas ceļu, gremošanas orgānu saslimšanām un negatīvi ietekmē bērnu psihomotorās spējas, intelektuālo potenciālu;

Kā liecina Pasaules veselības organizācijas²² u.c. starptautiski atzīti pētījumi vides faktori – gaisa, ūdens kvalitāte, troksnis, ķīmisko vielu piesārņojums u.tml. – ietekmē bērnu veselību un attīstību un ir noteikta saikne starp konkrētiem vides faktoriem un to radītiem veselības traucējumiem. Kaut arī Latvijā nav veikti pētījumi, kas objektīvi varētu liecināt par konkrētu faktoru – gaisa piesārņojuma, trokšņa vai citu faktoru saikni uz Latvijā dzīvojošo bērnu veselības rādītājiem, tomēr, vadoties no citu valstu pieredzes, var apzināt pasākumus, kas būtu veicami, lai mazinātu šo faktoru nelabvēlīgo ietekmi.

2.2.2. Lielākā daļa no apkārtējās vides un infrastruktūra ap dzīvesvietu bieži ir nedroša, neatbilstoša bērnu, tai skaitā bērnu ar invaliditāti un bērnu ar īpašām vajadzībām un viņu ģimeņu vajadzībām, neveicina atbildības uzņemšanos par šīs vides kvalitāti;

Kā liecina SPKC *Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs* par pacientiem, kuriem bijušas traumas, ievainojumi vai saindēšanās, lielāko daļu traumu bērni gūst mājās (60%), tad seko izglītības iestādes (14%), transporta zona (11%) un sporta zona (5%), kas varētu liecināt par bērniem un pusaudžiem nedrošu dzīves vidi, kā arī par pieaugušo, kuri nerūpējas par bērnu drošību, nolaidību.

2.3. Politikas mērķis

Radīt bērnu vajadzībām atbilstošu veselīgu, drošu vidi un infrastruktūru.

2.4. Politikas rezultāts

Vide un infrastruktūra ir bērnu vajadzībām atbilstoša un droša.

2.5. Rīcības virzieni

2.5.1. Sekmēt visiem bērniem, tai skaitā bērniem ar invaliditāti un bērniem ar īpašām vajadzībām, draudzīgas, drošas infrastruktūras un vides iekārtošanu

VI sociālo aprūpes iestāžu kontroles un uzraudzības ietvaros pārbauda, kā iestādes nodrošina 2000.gada 12.decembra MK noteikumu Nr.431 „Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām” (turpmāk – Noteikumi Nr.431) ievērošanu.

Noteikumu Nr. 431 26.punkts nosaka, ka bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem un bērniem ar invaliditāti paredz darba terapijas istabu, pārvietojamos mazgājamos galdus, tualetes un liftu (ja nepieciešams). Sanitārajās telpās vanna jāaprīko ar sēdekli, bet dušā ierīko sēdmalu. Turklāt bērnus ar invaliditāti jānodrošina ar palīgierīcēm kā margas gaitenī, kāpnēs un liftā, iespēju iekļūt ēkā ar riteņkrēslu, kur ieejai jābūt labi apgaismotai. Jābūt nodrošinātai iespējai liftā iekļūt ar riteņkrēslu un iespējai apsēsties.

²² Health in Impact Assessments: Opportunities not to be missed WHO 2014.

Saskaņā ar Noteikumu Nr.431 19.punktu, guļamtelpām bērniem ar fiziskās un garīgās attīstības traucējumiem jābūt pārredzamām, bet pieaugušo sociālās aprūpes institūcijās – vannu ar dušas ierīci vai dušu, kas aprīkota ar sēdekli, ja nepieciešams, rokturi un stieni, kur turēties. 2013.gada 30.augustā spēkā stājās Noteikumu Nr.431 14.punkts, kas nosaka, ka sociālās aprūpes institūcijai saskaņā ar aprūpējamās personas īpašajām vajadzībām un spējām jāizvērtē viņai nepieciešamo palīdzību personiskās higiēnas veikšanai.

VI veic regulāras plānveida kontroles bērnu sociālās aprūpes iestādēs (turpmāk – SAI), kā arī bērnu sociālās aprūpes struktūrvienībās (nodaļās), kuras izvietotas pieaugušo SAI. Salīdzinājumā ar 2013.g. ir samazinājies plānveida kontroļu īpatsvars, kur konstatētas neatbilstības par 4%. 16 bērnu SAI pēc priekšlikumu izpildes kontrolēm neatbilstības novērstas. Atskaides gada beigās 30 bērnu SAI darbojas atbilstoši normatīvo aktu prasībām.²³

2014.gadā tika izstrādātas informatīvi izglītojošas prezentācijas „Bērnu tiesības, pienākumi un atbildība” un “Huligānisms un tīša mantas bojāšana”.

Tika sagatavoti un spēkā stājušies MK noteikumi²⁴. Līdz šim normatīvajos aktos nebija reglamentēta policijas rīcība bērna īpašo vajadzību noskaidrošanā, kompetento speciālistu pieaicināšanas, kā arī apstākļu bērna īpašo vajadzību apmierināšanai nodrošināšanas kārtība. Lai noskaidrotu, vai bērnam ir īpašas vajadzības, policijas darbinieks: vizuāli apskata bērnu; veic pārrunas ar bērnu; sazinās ar bērna vecākiem, aizbildni, bāriņtiesu, audžuģimeni, bērnu aprūpes iestādes vadītāju vai vecāku pilnvarotu personu; pārbauda informāciju NPAIS; ja nepieciešams, sazinās pa tālruni ar ģimenes ārstu vai zvina uz ģimenes ārstu konsultatīvo tālruni. Bērnam ar īpašām vajadzībām, kuram ir dzirdes traucējumi, pieaicina surdotulku. Bērnam, ar kuru radušās saskarsmes grūtības, pieaicina psihologu. Minētos speciālistus pieaicina saskaņā ar līgumiem, kas noslēgti starp policiju un kompetento speciālistu. Bērnam, kurš nogādāts policijā, nodrošina: dzeramo ūdeni; drošu vidi; tualetes apmeklēšanas iespējas; bērnam ar kustību traucējumiem – tualeti, kas pielāgota personām ar kustību traucējumiem; bērnam ar kustību vai redzes traucējumiem – pārvietošanās iespējas. Līdz 2024. gada 1. janvārim pašvaldības policija, kamēr tās telpas nav pielāgotas personām ar kustību traucējumiem, bērnu ar kustību traucējumiem nogādā tuvākajā VP iecirknī, kas ir pielāgots personām ar kustību traucējumiem.

2.5.2. Kontrolēt normatīvo aktu ievērošanu saistībā ar gaisa piesārņojumu, sabiedrisko ēdināšanu, virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti, par peldvietu iekārtošanu un higiēnu un citiem kvalitātes normatīviem

VI 2014.gadā veica higiēnas prasību ievērošanas kontroli izglītības iestādēs, sociālās aprūpes centros un bērnu nometnēs, īstenoja dzeramā un peldvietu ūdens kvalitātes monitoringu un ūdens apgādes sistēmu un peldvietu kontroli, kā arī piedalījās skolu vides pilotprojekta realizēšanā.

²³ VI Gada publiskais pārskats: [http://www.vi.gov.lv/uploads/files/Publiskais_parskats_2014\(1\).pdf](http://www.vi.gov.lv/uploads/files/Publiskais_parskats_2014(1).pdf).

²⁴ MK 2014.gada 20.maija noteikumi Nr.252 „Kārtība, kādā policija noskaidro, vai bērnam ir īpašas vajadzības, pieaicina kompetentu speciālistu un nodrošina apstākļus bērna īpašo vajadzību apmierināšanai”.

Paaugstināta riska objektu uzraudzība un kontrole: 2014. gadā veiktas 41 plānveida kontroles bērnu sociālās aprūpes institūcijās (SAI), ievērojot 2000.gada 12.decembra MK noteikumu Nr.431 „Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām” prasības. Neatbilstības normatīvo aktu prasībām tika konstatētas 28 jeb 66% SAI (2013.gadā – 62%). Biežāk konstatētie pārkāpumi bija sekojoši: nav nodrošināta iekārta ūdens temperatūras noregulēšanai; nepietiekama platība guļamtelpās; gaiteņos nav ierīkotas margas vienā pusē un kāpnēs – abās pusēs; sanitārajās telpās dezinfekcijas līdzekļus neizmanto atbilstoši lietošanas instrukcijai; neatbilstošs sanitāro un dušas ierīču skaits.

Īstenota 651 plānveida kontrole PII, ievērojot 2013.gada 17.septembra MK noteikumu Nr.890 „Higiēnas prasības bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem un izglītības iestādēm, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmu” noteiktās higiēnas prasības ne tikai izglītības iestādēm, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmu, bet arī iepriekš noteikumos neiekļautajām citām bērnu pieskatīšanas vietām (piemēram, bērnu pieskatīšanas centriem, rotaļu/ nodarbību telpām u.tml.) un fiziskām personām (auklēm), papildinot un aizstājot līdzšinējo 2002.gada 27.decembra MK noteikumu Nr.596 „Higiēnas prasības izglītības iestādēm, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmas” prasības.

Dažāda veida neatbilstības normatīvo aktu prasībām PII 2014.gadā izteikti pieaugušas – konstatētas 542 neatbilstības plānveida kontrolēs (83%) no veiktā plānveida kontroļu skaita (2013.gadā – 46%). Tas skaidrojams ar noteikumos veiktajām prasību izmaiņām telpu platībām uz vienu bērnu un telpu aprīkojumu.

PII kontroles tika veiktas arī izglītības iestāžu struktūrvienībās, kas sniedz PII pakalpojumus. Plānveida kontroles veiktas 220 PII struktūrvienībās, t.sk. neatbilstības konstatētas 178 struktūrvienībās jeb 81% (2013.gadā – 43%). Biežāk konstatētie pārkāpumi bija sekojoši: neatbilstoša grupu telpu platība; neatbilstošs sanitāro ierīču skaits un aprīkojums grupu telpu tualetēs; vecāki savlaicīgi netiek informēti par infekciju slimību pazīmēm, ar kurām bērns netiks uzņemts pakalpojuma sniegšanas vietā.

VI 2014.gadā veica 14 plānveida kontroles juridisko personu iekārtotajos pilna laika bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēju objektos – visos tika konstatētas dažāda veida neatbilstības normatīvo aktu prasībām. Biežākās neatbilstības bija saistītas ar atbilstošu sanitāro ierīču un aprīkojuma nodrošinājumu grupu tualetes telpās un tīru dvieļu esamību ar individuālu marķējumu katram bērnam.

2014.gadā VI veica 962 plānveida kontroles vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs, ievērojot 2002.gada 27.decembra MK noteikumu Nr.610 „Higiēnas prasības vispārējās pamatizglītības, vispārējās vidējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēm” prasības. Neatbilstības normatīvo aktu prasībām konstatētas 517 plānveida kontrolēs jeb 54% (2013.gadā – 51%). Biežāk konstatētie pārkāpumi bija sekojoši: nepietiekams mākslīgā apgaismojuma līmenis; neatbilstošs mēbeļu augstums bērnu augumam; telpas netiek uzturētas tīrībā un kārtībā.

2014.gadā VI izsniedza 1074 atzinumus nometņu darbības uzsākšanai, kas ir par 16% vairāk kā 2013.gadā, un veica 82 plānveida kontroles bērnu nometnēs visā valsts teritorijā, ievērojot 2009.gada 1.septembra MK noteikumu Nr.981 „Bērnu nometņu organizēšanas un darbības kārtība” prasības. Neatbilstības normatīvo aktu prasībām tika konstatētas 25 nometnēs jeb 30% (2013.gadā – 38%). Biežāk konstatētie pārkāpumi

bija sekojoši: katram dalībniekam nav izsniegta primārās veselības aprūpes ārsta izziņa par veselības stāvokli un darbinieku personas medicīnisko grāmatiņu nepieejamība kontroles vietā. 2014.gadā praktiski visās normatīvo aktu prasībās vērojams neatbilstību samazinājums, kas uzskatāms par pozitīvu tendenci bērnu nometņu organizēšanā un ļauj spriest par organizētāju izpratni un informētību par normatīvo aktu, t.sk. higiēnas prasībām un to izpildes veidiem un nepieciešamību.

Objektos, kuros tika konstatēti pārkāpumi normatīvo aktu prasībām, VI veica priekšlikumu izpildes kontroles, lai pārliecinātos par kontrolē uzdoto veicamo pasākumu izpildi konstatēto pārkāpumu laicīgā novēršanā, tādējādi sekmējot optimālu dzīves vidi bērnu attīstībai, kas nerada riskus veselībai.

Sakarā ar apjomīgām izmaiņām normatīvajos aktos par higiēnas prasībām pirmsskolas izglītības iestādēs un iepriekš noteikumos neiekļautajām bērnu uzraudzības iestādēm 2014.gadā un iestāžu piemērošanos jaunajām izmaiņām, vērojams neatbilstību palielinājums. Tomēr kopumā situācija bērnu izglītības, audzināšanas un aprūpes iestādēs vērtējama kā apmierinoša un nav vērojamas būtiskas tendences higiēnas stāvokļa pasliktināšanā.

Īpaši domājot par bērnu drošību, 15 peldvietās ir izveidoti speciāli sektori bērniem līdz 10 gadu vecumam ar neliela slīpuma pamatni un maksimālo dziļumu, kas nepārsniedz 70 cm. Peldvietās ar lielāko apmeklētāju skaitu ir izveidoti glābšanas dienesti. No esošajām 54 oficiālajām peldvietām glābšanas dienests 2014.gada peldsezonā bija izveidots 27 peldvietās. Attiecībā uz bērna veselībai nekaitīgu vidi visās peldvietās ir noteikts aizliegums smēķēt, nodrošinot vidi, kas ir brīva no tabakas dūmiem. Savukārt attiecībā uz vides pieejamību, veicot peldvietu kontroles, īpaša uzmanība tiek vērsta uz to, lai peldvietas būtu pieejamas arī bērniem ar funkcionāliem ierobežojumiem. Vērtēta tiek gan pieeja peldvietai (ūdenim) – vai tā iespējama viegla un netraucēta, vai izveidotie gājēju celiņi ir pietiekami plati, vai tie ir bez bojājumiem un lietus laikā ir neslideni, gan pieejamie peldvietas infrastruktūras objekti - ģērbtuves, tualetes, bērnu rotaļu laukumi.

2014. gada peldsezonā oficiālajās peldvietās tika nodrošinātas arī ūdens kvalitātes pārbaudes, veicot pastāvīgus ūdens kontroles mērījumus jeb monitoringu. Iedzīvotāji tika informēti par ūdens kvalitāti un nepieciešamības gadījumā, ja peldvietu ūdens paraugu analīžu rezultāti liecināja, ka ūdens neatbilst kvalitātes prasībām, lai pasargātu peldētājus, īpaši bērnus un jutīgākās iedzīvotāju grupas no dažādām ar ūdeni saistītām saslimšanām, VI noteica peldēšanās ierobežojumus.

PVO skolu vides projekts: pēc veiksmīgas 2013. gadā PVO iniciētā pētījuma „Skolu iekštelpu gaisa kvalitāte” pilotprojekta norises četrās Latvijas skolās 2014. gadā VI sadarbībā ar VM un PVO Latvijas pārstāvniecības biroju organizēja šī pētījuma 2.posma plānošanu un īstenošanai nepieciešamā finansējuma piesaisti. Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam tika iekļauts, ka līdz 2017. gadam projekta ietvaros plānots apzināt situāciju 66 vispārizglītojošās skolās (2015.gadā plānots aptvert 14 skolas, bet 2016. un 2017.gadā – katru gadu 26 skolas), līdz ar ko projekta „Skolu iekštelpu gaisa kvalitāte” 2.posma realizāciju plānots sākt 2015.gada rudenī.

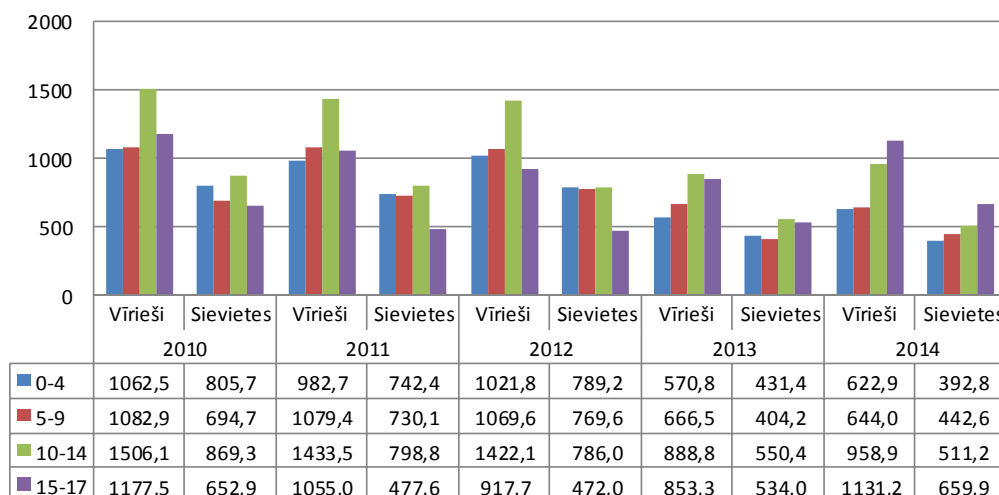
Situācijas raksturojums bērnu traumatisma jomā

Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrā tiek reģistrēti traumu un saindēšanās gadījumi, kad pacientam pēc traumas gūšanas vai saindēšanās ir nepieciešama ārstēšanās stacionārā (tajā skaitā arī bērnu traumu gadījumi). 2014.gadā bērniem reģistrēti 2222 traumu un saindēšanās gadījumi (639,9 gadījumi uz 100 000 bērnu), no kuriem 1413 gadījumi zēniem un 809 gadījumi meitenēm.

Analizējot atsevišķi pa dzimumiem un vecumiem traumas guvušos bērnus, konstatēts, ka biežāk traumas gūst zēni nekā meitenes –64% no visiem reģistrētajiem traumu gadījumiem ir reģistrēti zēniem). Iepriekšējos gados 10 – 14 gadi ir bijis tas vecums, kad gan zēni, gan meitenes visbiežāk guvuši traumas, taču 2014.gadā visbiežāk traumas guvuši 15 – 17 gadus veci pusaudži.

5.attēls

Reģistrēto traumu un ievainojumu gadījumu skaits bērniem pa vecuma grupām 2010. - 2014.gadā, uz 100 000 bērnu

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, SPKC, 2015

Lielāko daļu traumu bērni gūst mājās (60%), tad seko izglītības iestādes (14%), transporta zona (11%) un sporta zona (5%). Analizējot traumu gūšanas vietas pa vecuma grupām, redzams, ka mazi bērni (0 – 4 gadi) traumas biežāk gūst mājās (85%) un transporta zonā (5%), pirmsskolas un sākumskolas bērni (5 – 9 gadi) tāpat biežāk traumējas mājās (68%), izglītības iestādēs (14%) un transporta zonā (10%). Arī pusaudži (10 – 14 gadi) biežāk tomēr traumas gūst mājās (48%), izglītības iestādēs (23%), transporta zonā (10%) un sporta zonā (8%). 15 – 17 gadīgo vidū biežāk traumas tiek gūtas mājās (40%), tad seko transporta zona (23%), izglītības iestādes (13%) un sporta zona (8%).

Bērniem un pusaudžiem izplatītākās traumas ir lūzumi (33%), smadzeņu satricinājumi (17%), sasitumi, zilumi (15%) un vaļējas brūces (10%). Maziem bērniem (0-4 gadi) biežāk nekā citās vecuma grupās ir sastopami apdegumi un applaucējumi (16% no visiem traumu gadījumiem šajā vecuma grupā), savukārt pārējās vecuma grupās šādu traumu īpatsvars ir tikai 1 – 3%. Pārējās vecuma grupās nav viena dominējoša traumas veida, kas nebūtu citās vecuma grupās.

Saskaņā ar VP datiem 2014.gadā (salīdzinājumā ar 2013.gadu) valstī ir nedaudz palielinājies ievainoto bērnu skaits, kuri cietuši ceļu satiksmes negadījumos – 663 (+28), kā arī palielinājies bojā gājušo bērnu skaits – 10 (+2).

8.tabula

Ceļu satiksmes negadījumos cietušo un bojā gājušo bērnu skaits vecuma grupās:

Bērnu vecums	Ievainoto bērnu skaits ceļu satiksmes negadījumos			Bojā gājušo bērnu skaits ceļu satiksmes negadījumos		
	2013.	2014.	+/-	2013.	2014.	+/-
0 – 14 g.v. No tiem:	487	476	-11	7	7	+/-0
Velosipēdisti (un mopēdisti)	69	74	+5	1	1	+/-0
Gājēji	174	164	-10	3	2	-1
Pasažieri	242	235	-7	3	4	+1
Vadītāji	2	3	+1	0	0	+/-0
Cits	0	0	+/-0	0	0	+/-0
15 – 16 g.v. No tiem:	88	124	+36	0	0	+/-0
Velosipēdisti (un mopēdisti)	37	33	-4	0	0	+/-0
Gājēji	19	24	+5	0	0	+/-0
Pasažieri	26	61	+35	0	0	+/-0
vadītāji	5	5	+/-0	0	0	+/-0
Cits	1	1	+/-0	0	0	+/-0
17 g.v. No tiem:	60	63	+3	1	3	+2
Velosipēdisti (un mopēdisti)	13	22	+9	1	0	-1
Gājēji	17	12	-5	0	0	+/-0
Pasažieri	28	23	-5	0	3	+3
Vadītāji	2	4	+2	0	0	+/-0
Cits	0	2	+2	0	0	+/-0
Kopā (0 – 17 g.v.):	635	663	+28	8	10	+2

Avots: Valsts policija

Galvenie iemesli minētajiem ceļu satiksmes negadījumiem ir šādi:

- drošības jostu nelietošana (vadītājiem un pasažieriem);
- noteikumu pārkāpšana, kuri paredz bērnu pārvadāšanai paredzēto drošības līdzekļu lietošanu;
- mazāk aizsargātajiem ceļu satiksmes dalībniekiem – gājējiem vai velobraucējiem – nav bijis atstarotājs vai apgērbs ar atstarojošiem elementiem; velosipēds nav bijis aprīkots atbilstoši ceļu satiksmes noteikumiem;

- nepareiza pārvietošanās pa ceļu – pa nepareizo ceļa pusi vai pat pa ceļa vidu;
- nepareizā ātruma izvēle atbilstoši ceļa un meteoroloģiskiem apstākļiem.

Lai uzlabotu mazaizsargāto ceļu satiksmes dalībnieku – gājēju un velosipēdistu drošību, svarīga ir gan bērnu, gan vecāku izglītošana. Tāpēc katru gadu, rudens un ziemas mēnešos, VP sadarbībā ar CSDD un Drošas braukšanas skolas pārstāvjiem visā Latvijā organizē drošības akciju „Esi redzams,” kuras mērķis ir uzsvērt gaismas atstarojošo elementu lietošanas nepieciešamību. Akcijas laikā mazaizsargātajiem ceļu satiksmes dalībniekiem - gājējiem un velosipēdu vadītājiem, kuri diennakts tumšajā laikā pārvietojas bez atstarotājiem, tiek dāvināti atstarotāji un izskaidrota atstarotāja vai luktura izmantošanas nepieciešamība.

Pēc LAPK 149.³² panta trešās daļas „Par to noteikumu pārkāpšanu, kuri paredz bērnu pārvadāšanai paredzēto drošības līdzekļu lietošanu” 2014.gadā sodīti 503 vadītāji, kas ir par 295 mazāk, nekā 2013.gadā.

2014.gadā (salīdzinājumā ar 2013.gadu) samazinājies nepilngadīgām personām (14 -17 g.v.) sastādīto administratīvā pārkāpuma protokolu skaits par satiksmes noteikumu neievērošanu:

9.tabula

	2013.	2014.	+/-
Kopā:	3272	2615	-657
LAPK 109.p. 5.d. - Par iešanu pa sliežu ceļiem ārpus norādītajām vietām	56	41	-15
LAPK 149. ⁴ p. 2.d. - Par nepiesprādzēšanos ar drošības jostu vai aizsprādzētas aizsargķiveres nelietošanu, kā arī tāda pasažiera vešanu, kurš nav piesprādzējies vai kuram galvā nav aizsprādzētas aizsargķiveres	34	28	-6
LAPK 149. ⁴ p. 6.d. 1.pkts. - Par transportlīdzekļa vadīšanu, ja nav transportlīdzekļu vadīšanas tiesību (transportlīdzekļu vadīšanas tiesības noteiktā kārtībā nav iegūtas vai ir atņemtas)	158	169	+11
LAPK 149. ⁴ p. 7.d. 1.pkts. - Par transportlīdzekļa vadīšanu atkārtoti gada laikā, ja nav transportlīdzekļu vadīšanas tiesību (transportlīdzekļu vadīšanas tiesības noteiktā kārtībā nav iegūtas vai ir atņemtas)	14	10	-4
LAPK 149. ¹⁵ panta 1., 2., 3., 4., 5., 6. un 7.d. (kopā) - Transportlīdzekļu vadīšana alkohola reibumā vai narkotisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē;	53	47	-6
LAPK 149. ²¹ pants Velosipēdu un mopēdu vadītājiem noteikto papildu prasību pārkāpšana	673	559	-114

LAPK 149. ²³ p.1.d. Gājēju un pasažieru izdarītie pārkāpumi (par pasažieriem noteikto pienākumu pārkāpšanu)	122	90	-32
LAPK 149. ²³ p.2.d. Gājēju un pasažieru izdarītie pārkāpumi (par gājējiem noteikto pienākumu pārkāpšanu)	2162	1671	-491

Avots: Valsts policija

Visos VP reģionos aktīvi darbojas mācību klases, kas paredzētas ceļu satiksmes noteikumu apgūšanai un citu preventīvo pasākumu organizēšanai, kuros tiek izmantoti daudzveidīgi uzskates līdzekļi un tehnoloģijas, bērniem nodarbībās tiek piedāvāta iespēja atbilstoši ceļu satiksmes noteikumu prasībām praktiski iejusties ceļu satiksmes dalībnieka lomā gan kā gājējam, gan kā velosipēda vadītājam. Mācību klases aprīkotas ar interaktīvās tāfeles komplektu, ceļiem ar gājēju pārejām un krustojumiem, ceļa zīmēm, luksoforiem, kā arī velosipēdiem un skrejriteņiem.

Atbilstoši mērķim radīt bērna vajadzībām atbilstošu veselīgu, drošu vidi un infrastruktūru VP 2014.gadā ir organizējusi 805 preventīvus pasākumus ceļu satiksmes drošības uzlabošanai, lai mazinātu risku mazāk aizsargātajiem ceļu satiksmes dalībniekiem – gājējiem un velosipēdistiem nokļūt ceļu satiksmes negadījumos, kā arī par gaismu atstarojošu elementu diennakts tumšajā laikā lietošanas nozīmi. Tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošas prezentācijas „Ceļu satiksmes drošība gājējiem un velosipēdistiem”, „Mans drošais gājēja ceļš”, „Ceļu satiksmes noteikumi”, „Velodrošība” u.c. 2014.gadā VP Galvenās kārtības policijas pārvaldes Satiksmes drošības pārvaldes telpās aktīvi darbojas mācību klase, kas paredzēta ceļu satiksmes noteikumu apgūšanai un citu preventīvo pasākumu organizēšanai, kuros tiek izmantoti daudzveidīgi uzskates līdzekļi un tehnoloģijas.

Tāpat VP Galvenās kārtības policijas pārvaldes Prevencijas vadības nodaļas darbinieki dažādos publiskajos pasākumos iepazīstināja bērnus ar ceļu satiksmes noteikumiem.

VP prevencijas pasākumus ceļu satiksmes drošības jomā finansē Ceļu satiksmes drošības padome (CSDP). Par šiem līdzekļiem VP ik gadu izstrādā dažādus izdales materiālus par ceļu satiksmes drošību, kas pilnveido preventīvo darbu un sekmē situācijas uzlabošanu ceļu satiksmē. Par CSDP iedalītajiem līdzekļiem visās VP reģiona pārvaldēs izveidotas mācību klases, kas paredzētas ceļu satiksmes noteikumu apgūšanai un citu preventīvo pasākumu organizēšanai, tādejādi nodrošinot bērniem izglītošanās pieejamību visā valstī.

Lai uzlabotu bērnu drošību, svarīga ir gan bērnu, gan vecāku izglītošana, kur nozīmīga loma ir VP preventīvajam darbam. VP 2014.gadā īstenojosi 4473 (-670) preventīvos pasākumus (neieskaitot individuālās prevencijas pasākumus).

Pēc VP Galvenās kārtības policijas pārvaldes Prevencijas vadības nodaļas sniegtās informācijas 2014.gadā, lai veicinātu bērnu vispārējo drošību tika veikti 590 preventīvie pasākumi vispārējās drošības jomā (drošība uz ielas, drošība braucot automašīnā, drošība mājās un ārpus tās, ugunsdrošība, drošība skolā, nelaimes gadījumu riski attiecīgajos apstākļos un gadalaikā, drošība pirotehnikas lietošanā u.c.). Tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošas prezentācijas

„Sargā sevi pats!”, „Vispārējā drošība”, „Droša vasara - Tava vasara”, „Drošība ziemā”. Tika veiktas preventīvas aktivitātes informatīvi izglītojošā projekta „Esi drošs - neesi pārdrošs” ietvaros. Projekta mērķis ir nostiprināt skolēnu pamatzināšanas un veicināt viņu izpratni par drošību ikdienā un rīcību ārkārtas situācijās, kā arī pievērst uzmanību problemātikai, kas skar skolēnu izglītošanu ar drošību saistītiem jautājumiem.

Tāpat tika rīkoti 560 preventīvie pasākumi par kriminālatbildību vai administratīvo atbildību, informējot par pārkāpumu veidiem, ar kuriem visbiežāk saskaras nepilngadīgie (huligānisms, nodarījumi pret īpašumu u.c.), kā arī par likumā paredzēto atbildību, atbildību kopumā, tiesībām un pienākumiem, tiesisko audzināšanu, sabiedriskās kārtības noteikumu un iekšējo kārtības noteikumu ievērošanu un ar tiem saistīto atbildību.

VP 2014.gadā rīkoja 17 sacensības, t.sk. VP un AS „Dinamo Rīga” kopīgi organizētā projekta „Roku rokā” skolēnu sacensības. Projekta mērķis ir palīdzēt bērniem un jauniešiem nojaukt barjeras, kas traucē tiem pilnveidoties, apzināties sevi, veicināt veselīga dzīvesveida attīstīšanu, iesaistīt bērnus un jauniešus sportiskās, informatīvi izglītojošās un radošās aktivitātēs, kas lietderīgi aizpildītu bērnu un jauniešu laiku, tādējādi mazinot dažādas atkarības, noziedzības un citus nevēlamus riskus.

VP Kārtības policijas darbinieki, kuri veic dienesta pienākumus nepilngadīgo lietu inspektoru jomā, iepriekš minētajā laika posmā ir piedalījušies arī citos preventīvajos pasākumos (t.sk. vecāku sapulcēs izglītības iestādēs), kā arī veikuši individuālās prevencijas darbu, piedalījušies profilaktiskajos reidos.

Papildus iepriekš minētajiem īstenotajiem preventīvajiem pasākumiem ir veiktas šādas liela mēroga prevencijas aktivitātes:

- 2014.gada 3.martā notika tikšanās ar Valsts izglītības satura centru, lai pārrunātu sadarbības jautājumus, veiktu pamatskolas sociālo zinību darba burtnīcas korekcijas. Pēc tikšanās tika nodrošināta pamatskolas sociālo zinību darba burtnīcās esošās informācijas korekcija un atjaunošana;
- no 2014.gada 4.aprīļa līdz 2014.gada 6.aprīlim notika izstādē Ķīpsalā „Bērnu pasaule” (izmantojot policijas tēlus – Runci Rūdi un Bebru Bruno, vides spēles bērniem nodrošināšana, operatīvā transporta apskates iespējas);
 - 2014.gada 17.maijā Vērmanes dārzā, Rīgā, tika organizēts drošības festivāls bērniem, kurā bērni tika informēti par dažādiem drošības jautājumiem, lai tuvojoties vasarai un skolēnu brīvlaikam, bērniem, jauniešiem, kā arī viņu vecākiem atgādinātu, kā parūpēties par savu drošību un veselību. Bērniem un jauniešiem tika nodrošināta iespēja tuvāk aplūkot operatīvos transportlīdzekļus un speciālo tehniku, uzzināt visu svarīgāko par drošību interneta vidē un jauno psihoaktīvo vielu kaitīgo ietekmi uz cilvēka veselību, kā arī vērot dienesta suņu paraugdemonstrējumus;
- 2014.gada 26.jūnijā notika pretnarkotiku koncerts Esplanādē Starptautiskās pretnarkotiku dienas ietvaros, lai popularizētu pozitīvus laika pavadīšanas veidus un informētu par narkotiku lietošanas riskiem;
- 2014.gada 1.septembrī dalība zinību dienas pasākumā „Zem viena jumta” Vērmanēdārzā. Apmeklētājiem bija iespēja piedalīties VP radošajās aktivitātēs, papildināt zināšanas par drošību uz ceļa un iepazīties ar policijas

dienesta suņu darbu, kā arī varēja aplūkot izstādi par atkarību ietekmi uz cilvēka veselību;

- 2014.gadā uzsākta VP mājas lapas bērniem un jauniešiem par drošības un prevencijas jautājumiem www.sargi-sevi.lv izstrāde (aktualizācija).

Lai dažādotu veidus, kā runāt ar bērniem par drošību, tika izveidota inovatīva spēle, ko spēlēt kopā ar bērniem. Spēlei ir divas daļas „Sivēna ceļojums” un „Sivēns lielpilsētā”. Spēles galvenais mērķis – rosināt vecāku vai pedagogu un bērna diskusiju par drošības jautājumiem, jo tieši pieaugušie var bērnam vislabāk izskaidrot rīcību dažādās dzīves situācijās. Atšķirībā no tradicionālajām spēlēm šī spēle ir veidota kā aizraujošs piedzīvojumu stāsts. Stāsta galvenais varonis ir Sivēns, kurš nonāk dažādās ar savu drošību saistītās situācijās. Katrā no tām Sivēnam jāpieņem lēmums, lai nonāktu tuvāk galamērķim. Vecāku vai pedagogu galvenais uzdevums ir aicināt bērnu palīdzēt Sivēnam tikt galā ar dažādajām situācijām, neapdraudot Sivēna drošību.

Visos Latvijas reģionos tika organizēts konkurss „Cits eksperiments” (konkursa mērķis – veicināt iespēju darboties pozitīvā veidā bez apreibinošu, atkarību izraisošu vielu lietošanas, kā arī sekmēt radošās domāšanas attīstību). Kopā konkursa ietvaros tika saņemti 588 skolēnu darbi.

2014.gada 10.oktobrī PTAC telpās notika “Atvērto durvju dienas”, kur skolēniem tika sniegta informācija par drošu preci un pakalpojumu un tika izklāstīta nepieciešamība lietot individuālos aizsardzības līdzekļus braucot ar velosipēdu, skrituļslidām vai slēpojot, kā arī stāstīts par nepieciešamību lietot atstarotājus diennakts tumšajā laikā. Tāpat uzskatāmi tika parādīts, kādam marķējumam jābūt uz katra aizsarglīdzekļa, un kam jāpievērš uzmanība, preci izvēloties veikalā.

2.5.3. Analizēt statistiku par bērnu veselības rādītājiem un to korelāciju ar gaisa un ūdeņu piesārņojumu, pārtikas kvalitāti un citiem vides faktoriem

Šādi pētījumi netika veikti.

2.5.4. Atbalstīt zaļo teritoriju, bērnu rotaļu laukumu ierīkošanu un uzturēšanu sporta, atpūtas un kultūras pasākumiem atbilstoši dažāda vecuma bērnu interesēm un vajadzībām

Sagaidot Starptautisko bērnu aizsardzības dienu (1.jūnijs), LM 2014.gadā veica aptauju un apkopoja iedzīvotāju vērtējumu par ģimenei draudzīgākajām atpūtas vietām visos Latvijas reģionos. Anketā bija jānorāda atpūtas vietas nosaukums un atrašanās vieta, kā arī jānorāda būtiskākie kritēriji, kāpēc šī vieta šķiet piemērota ģimenes atpūtai. Tāpat LM aicināja īsi aprakstīt savas ģimenes pieredzi, norādot, kas atpūtas vietā patīcis visvairāk.

LM uzskata, ka uz draudzīgumu ģimenēm norāda bērniem piemērota vide, proti, bērnu rotaļu vietas un tās ierīču drošība, gaiss bez tabakas dūmiem, aprīkojuma nodrošinājums maziem bērniem. Būtisks nosacījums ir pieejamība iespējami plašam apmeklētāju lokam, ko iespējams panākt ar saprātīgu cenu politiku, laipnu un bērniem draudzīgu apkalpošanu, īpaši bērniem un ģimenei paredzētiem pakalpojumiem.

Ģimenei draudzīgas atpūtas vietas ir tādas, kur ģimene var izklaidēties, aktīvi atpūsties vai baudīt kultūras pasākumus. Tāpat svarīgs priekšnosacījums: šajā vietā jābūt pietiekami plašam nodarbību (atrakciju) piedāvājumam dažādu vecumu bērniem. Ir būtiski, lai atpūtas vieta ir pieejama cilvēkiem ar funkcionāliem ierobežojumiem vai invaliditāti.

Par ģimenei draudzīgāko vietu arī 2014.gadā tika atzīts Tērvetes dabas parks, kam seko Rīgas zoodārzs un Ventspils bērnu pilsētiņa.

Ar visām balsotāju ieteiktajām ģimenei draudzīgām atpūtas vietām iespējams iepazīties LM mājas lapā.²⁵

Aptauja atklāja, ka par ģimenēm ar bērniem draudzīgām vietām balsotāji lielākoties uzskata tās vietas, kur laiku var pavadīt brīvā dabā. Lielākā balsotāju daļa norādījuši konkrētas vietas, bet daudzi par ģimenēm draudzīgām vietām aptaujā nosauca viesu mājas, atpūtas kompleksus, tirdzniecības centrus, kā arī dažādas ēdināšanas vietas, kurās ir rotaļu laukumi vai rotaļu istabas.

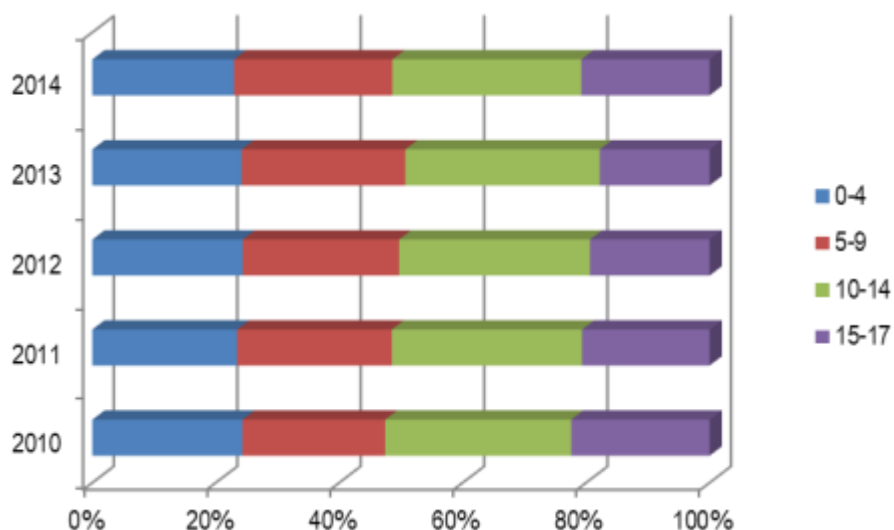
Atzinīgi vērtētas arī citas atpūtas vietas – *Mežmalas Vikings* Pļaviņu novadā, *Pasaku taka* Alūksnes novadā, *Vika Pasaku parks* Kocēnu novadā, *Gaujas Stāvo krastu sajūtu parks* Valmierā, kā arī meža apmācības centrs *Pakalnieši* Madonas novadā.

Par ģimenēm ar bērniem draudzīgām vietām cilvēki uzskata arī vairākas Latvijas pilsētas. Visbiežāk respondenti norādījuši, ka savu brīvo laiku labprāt pavada Siguldas pilsētā. Tāpat kā iepriekšējos gadus, arī 2014.gadā iedzīvotāji dod priekšroku atpūtai Rīgā, Salaspilī, Ventspilī, Kuldīgā un Jūrmalā. Turpretī pirmo reizi kā ģimenei draudzīgas pilsētas atzina Jelgavu, Talsus, Mērsragu un Kandavu.

²⁵ http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/gdav_2014_novadi.pdf.

Indikatori**Bērnu, kuri guvuši traumas, īpatsvars****Reģistrētais traumu, ievainojumu un saindēšanos gadījumu īpatsvars bērniem pa vecuma grupām 2010.-2014.gadā**

6.attēls

Avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

10.tabula

Traumas un ievainojumus reģistrēto traumu gadījumu skaits bērniem 2011. - 2014. gadā sadalījumā pa dzimumiem un vecuma grupām, uz 100 000 iedzīvotāju

Vecuma grupa	2011		2012		2013		2014	
	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes
0-4	982,7	742,4	1021,8	789,2	570,8	431,4	622,9	392,8
5-9	1079,4	730,1	1069,6	769,6	666,5	404,2	644,0	442,6
10-14	1433,5	798,8	1422,1	786,0	888,8	550,4	958,9	511,2
15-17	1055,0	477,6	917,7	472,0	853,3	534,0	1131,2	659,9

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

11.tabula

CSDD apkopotā 2014. gada ceļu satiksmes negadījumu statistika:2014. gadā bojā gājušo skaits pēc satiksmes dalībnieka statusa un vecuma

Satiksmes dalībnieks	Vecums (gados)				
	< 6	6 ... 9	10 ... 14	15 ... 17	KOPĀ
Sievietes	2	1	2	2	7
Vīrieši	0	1	1	1	3
Kopā	2	2	3	3	10
t.sk. gājējs	1	0	1	0	2
t.sk. vadītājs	0	1	0	0	1
t.sk. pasažieris	1	1	2	3	7

Avots: Ceļu satiksmes drošības direkcija

12.tabula

2014. gadā kopējais ievainoto skaits pēc satiksmes dalībnieka statusa un vecuma

Satiksmes dalībnieks	Vecums (gados)				
	< 6	6 ... 9	10 ... 14	15 ... 17	KOPĀ
Sievietes	60	97	103	105	365
Vīrieši	60	68	76	77	281
Kopā	120	165	179	182	646
t.sk. gājējs	25	71	66	35	197
t.sk. vadītājs	3	22	50	65	140
t.sk. pasažieris	92	72	63	82	309

Avots: Ceļu satiksmes drošības direkcija

Saskaņā ar CSDD datiem 2014. gadā ievainoti 656 bērni un jaunieši vecumā līdz 18 gadiem (2013. - 636), no tiem 10 zaudējuši dzīvību (2013. gadā – 8). Pēdējos gados statistikas dati par nelaimēm uz ceļa rada satraukumu, jo gadu no gada aizvien vairāk bērnu un jauniešu gūst dažādas pakāpes ievainojumus ceļu satiksmē. Jāakcentē, ka katrs no šiem skaitļiem izsaka kāda augoša bērna dzīves kvalitātes pasliktināšanos. Tādēļ liela uzmanība jāvelti satiksmes drošības traumatisma mazināšanai un svarīgi jau no pirmajām skolas dienām bērnam veidot apziņu par drošu ceļu satiksmi un attiecīgu uzvedības modeli.

Jāatzīmē, ka lielā mēra tieši pateicoties rīkotajām informēšanas aktivitātēm, 2014.gadā dzelzceļa negadījumos nav cietis neviens bērns (sk. 13.tabulu).

13.tabula

Dzelzceļa negadījumos cietušo bērnu un jauniešu (vecumā līdz 18 gadiem) statistika:

	Kopā negadījumos cietuši	No tiem ar letālu iznākumu
2010.g.	5	4
2011.g.	2	0
2012.g.	1	1
2013.g.	1	1

2014.g.	0	0
---------	---	---

Avots: Satiksmes ministrija

PTAC 2014.gadā rīkojis seminārus 4 pašvaldībās attiecībā uz bērnu spēļu laukumu drošumu un organizējis tikšanos ar 2 pašvaldību un 1 ražotāja pārstāvjiem, informējot par pamatprasībām bērnu spēļu laukumu aprīkojumam un pārklājumam. Pārbaudot 174 bērnu spēļu laukumus, tikai 3 pārbaudēs pārkāpumi netika konstatēti. Pārsvārā ir šādas neatbilstības drošuma prasībām: asas malas/izvirzījumi; salauzti/bojāti elementi; neatbilstošs pārklājums; nav nodrošināta aizsardzība pret nokrišanu (margas, barjeras u.c.); ķermeņa daļu/apgērba iespīlēšanās risks; nožņaugšanās risks; iekārtas pārsniedz maksimāli pieļaujamo augstumu (brīvās krišanas augstums); šūpolēm ir nekustīgas piekares.

PTAC izstrādājis vadlīnijas, kurās aprakstītas drošuma prasības bērnu spēļu laukumiem publiskai lietošanai, kā arī prasības to apsaimniekošanai. Tā kā spēļu laukumi ir izveidoti no dažādām sastāvdaļām un tie var ietvert gan tradicionālo, gan mūslaiku spēļu laukumu aprīkojumu, piemēram, slīdkalniņus, šūpoles un kāpelēšanas iekārtas, kā arī tajos parasti ir citi papildu objekti, piemēram, žogi, vārti, atkritumu tvertnes, velosipēdu statīvi, augi u.c., to uzstādītājiem ir svarīgi saprast viņu atbildību attiecībā uz riskiem, kurus bērns var gūt neatbilstošu iekārtu uzstādīšanas rezultātā.

2014.gadā PTAC veicis 11 pārbaudes piepūšamo atrakciju pakalpojuma sniegšanas vietās, kuru laikā pārbaudītas 12 piepūšamās iekārtas. Pārbaudes veiktas, lai novērtētu piepūšamo atrakciju atbilstību Standarta EN 14960 prasībām, galvenokārt pārbaudot, vai pakalpojuma sniegšanas vietās tiek norādīta nepieciešamā drošības informācija, kā arī, novērtējot piepūšamo atrakciju iekārtu aprīkojuma stāvokli/defektus un uzstādīšanas nosacījumus. Četrās pārbaudēs konstatētas nopietnas neatbilstības un pieņemts lēmums par iekārtas darbības apturēšanu. Pārbaužu ietvaros konstatēts, ka:

- a) pakalpojumi tiek sniegti ar nezināmas izcelsmes iekārtām – astoņām iekārtām nebija norādīts ražotājs, identifikācija un ražošanas gads;
- b) septiņas piepūšamās atrakcijas nebija nostiprinātas;
- c) visās pakalpojuma sniegšanas vietās patērētāji netiek pietiekami informēti par pareizu iekārtu lietošanu;
- d) trīs piepūšamās atrakcijas netiek izmantotas atbilstoši to konstrukcijai, t.i. tajās tiek ielaisti bērni, kuru augums pārsniedz konkrētās konstrukcijas pieļaujamo lietotāju augumu;
- e) divas piepūšamās atrakcijas bija novietotas blakus dažāda veida šķēršļiem, piemēram, kokiem, žogiem, betona konstrukcijām, tādējādi apdraudot lietotājus.

2.7.2. Bērnu, kas saindējušies gaisa, ūdens piesārņojuma, nekvalitatīvas pārtikas un citu faktoru rezultātā, īpatsvars.

Atbilstoši valsts statistikas pārskatam „Pārskats par stacionāra darbību”, stacionāros ārstēto bērnu skaits ar saindēšanos ar medikamentiem, bioloģiskajām un citām nemedicīniskās cilmes vielām laika periodā no 2008. gada līdz 2014. gadam ir mainīgs, bet pēdējos četrus gadus saglabā tendenci samazināties. 2014.gadā ar iepriekšminētajām saslimšanām stacionārā ir ārstējies 281 bērns jeb 0,81 uz 1000 bērnu. Stacionāros ārstēto bērnu skaits ar saindēšanos ar medikamentiem, bioloģiskajām un citām nemedicīniskās cilmes vielām 2014. gadā, tāpat kā iepriekšējos

gados, augstāks bija bērniem vecuma grupā no 15 – 17 gadiem – 1,95 gadījumi uz 1000 bērnu, savukārt vecuma grupā no 0-14 gadiem – 0,61 uz 1000 bērnu.

2014. gadā no stacionāriem izrakstīti 281 bērni, kuri bijuši saindējušies ar medikamentiem, bioloģiskajām un citām nemedicīniskās cilmes vielām un slimnīcā pavadījuši kopumā 507 gultas dienas.

14.tabula

**Stacionārā ārstēto bērnu skaits ar saindēšanos ar medikamentiem,
bioloģiskajām un citām nemedicīniskās cilmes vielām 2008. - 2014. gadā
absolūtos skaitļos un uz 1000 iedzīvotāju**

Gads	0-14 gadi		15-17 gadi		0-17 gadi	
	ārstēto pacientu skaits	uz 1000 iedz.	ārstēto pacientu skaits	uz 1000 iedz.	ārstēto pacientu skaits	uz 1000 iedz.
2008	524	1,71	189	2,14	713	1,81
2009	429	1,42	132	1,66	561	1,47
2010	500	1,68	162	2,31	662	1,80
2011	457	1,56	151	2,41	608	1,71
2012	370	1,27	141	2,47	511	1,46
2013	306	1,04	133	2,51	439	1,27
2014	181	0,61	100	1,95	281	0,81

Datu avots: Valsts statistikas pārskats „Pārskats par stacionāra darbību”, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

15.tabula

**Akūtu zarnu infekciju uzliesmojumi ar 5 un vairāk gadījumiem bērnu izglītības
iestādēs 2008. - 2014. gadā**

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kopā	17	25	17	29	33	45	19
t.sk. saistīti ar kontaminēto pārtiku	9	13	12	15	11	8	4

Datu avots: Slimību profilakses un kontroles centrs, 2014

16.tabula

Bakteriālas uztura toksikoinfekcijas bērniem (0 – 17 gadi) 2008. - 2014. gadā

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
71	45	36	53	20	25	39

Datu avots: Slimību profilakses un kontroles centrs, 2014

A.3. Smēķēšana, alkohols, narkotiskās un citas apreibinošās vielas un citas atkarības

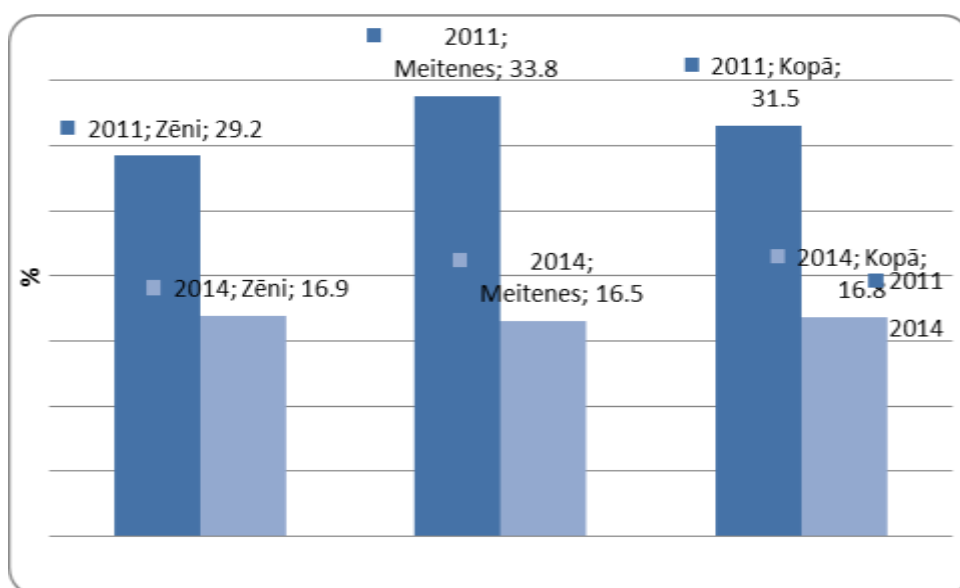
Situācijas raksturojums

Pēc SPKC datiem 25% skolēnu vecumā no 13 līdz 15 gadiem 2014. gadā lietojuši kādu tabakas izstrādājumu. Salīdzinot ar 2011. gadu, tabakas izstrādājumu lietotāju īpatsvars ir samazinājies par 39 procentiem. Salīdzinot ar 2011. gadu, 2014. gadā tabakas izstrādājumus lietojuši par 41 procentiem mazāks meiteņu īpatsvars un par 36 procentiem mazāks zēnu īpatsvars.

Ievērojams īpatsvara kritums arī novērojams cigarešu smēķētāju īpatsvarā. 2014. gadā cigaretes smēķējuši 23% aptaujāto skolēnu, kas ir par 53 procentiem mazāks īpatsvars nekā 2011. gadā.

7.attēls

Cigarešu smēķētāju īpatsvars 13-15 gadīgo skolēnu vidū 2011. un 2014. gadā

Datu avots: Slimību profilakses un kontroles centra nepublicēti dati no „Starptautiskais jauniešu smēķēšanas pētījums Latvijā”, 2014. gada pētījums

10% 13-15 gadīgo skolēnu 2014. gadā lietojuši elektroniskās cigaretes, bet 3% lietojuši bezdūmu tabakas izstrādājumus.

61% aptaujāto smēķējošo skolēnu pēdējo 12 mēnešu laikā mēģinājuši atstāt smēķēšanu, bet 62% skolēnu aptaujas laikā bija izteikuši vēlmi atstāt smēķēšanu.

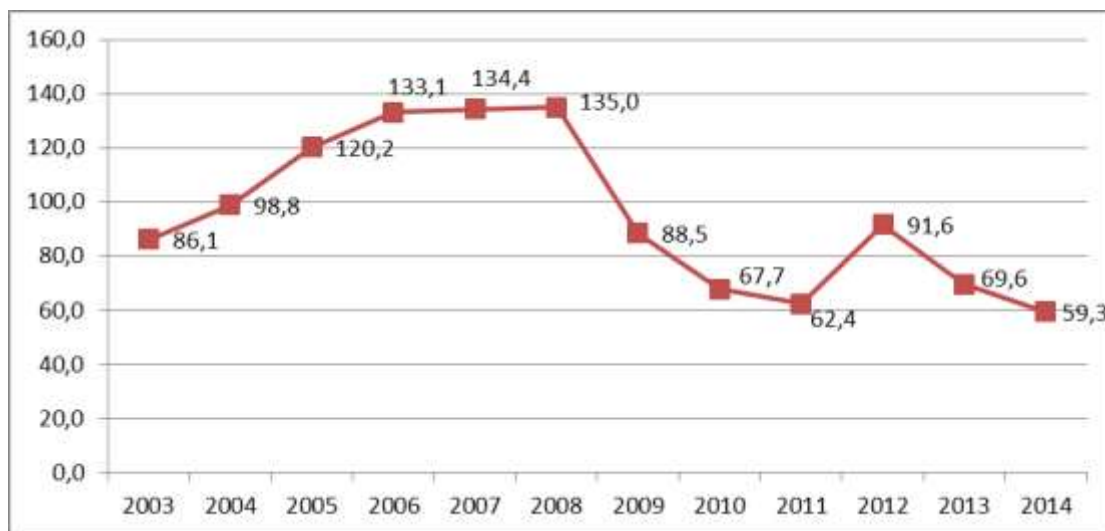
Pētījuma dati apliecina, ka 2014. gadā jauniešu veselību turpina apdraudēt pasīvās smēķēšana kā tīgā ietekme. 41% 13-15 gadīgo skolēnu ziņojuši par pasīvo smēķēšanu mājās. Neskatoties uz plašajiem smēķēšanas ierobežojumiem sabiedriskās vietās, 48%

jauniešu atzīmējuši, ka cigarešu dūmus viņiem jāelpo ir slēgtās sabiedriskās vietās, bet 52% bijuši pakļauti pasīvai smēķēšanai skolas telpās vai skolas teritorijā²⁶.

No 2009.gada vērojama kopējā bērnu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem psihoaktīvo vielu – alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu lietošanas dēļ saslimstības samazināšanās, ar izņēmumu 2012.gadā, kad tā atkal bija pieaugusi (līdz 91,6 gadījumiem uz 100 000 iedzīvotāju). 2014.gadā tā samazinājusies un ir 59,3 gadījumi uz 100 000 iedzīvotāju. Minētais pieaugums 2012. gadā bija saslimstības palielināšanās ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem alkohola, narkotisko un psihotropo vielu intoksikācijas, kaitējoši pārmērīgas lietošanas dēļ.

8.attēls

Pirmreizēji reģistrēto bērnu skaits (saslimstība) ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem psihoaktīvo vielu (alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu) lietošanas dēļ 2003.-2014. gadā uz 100 000 bērnu

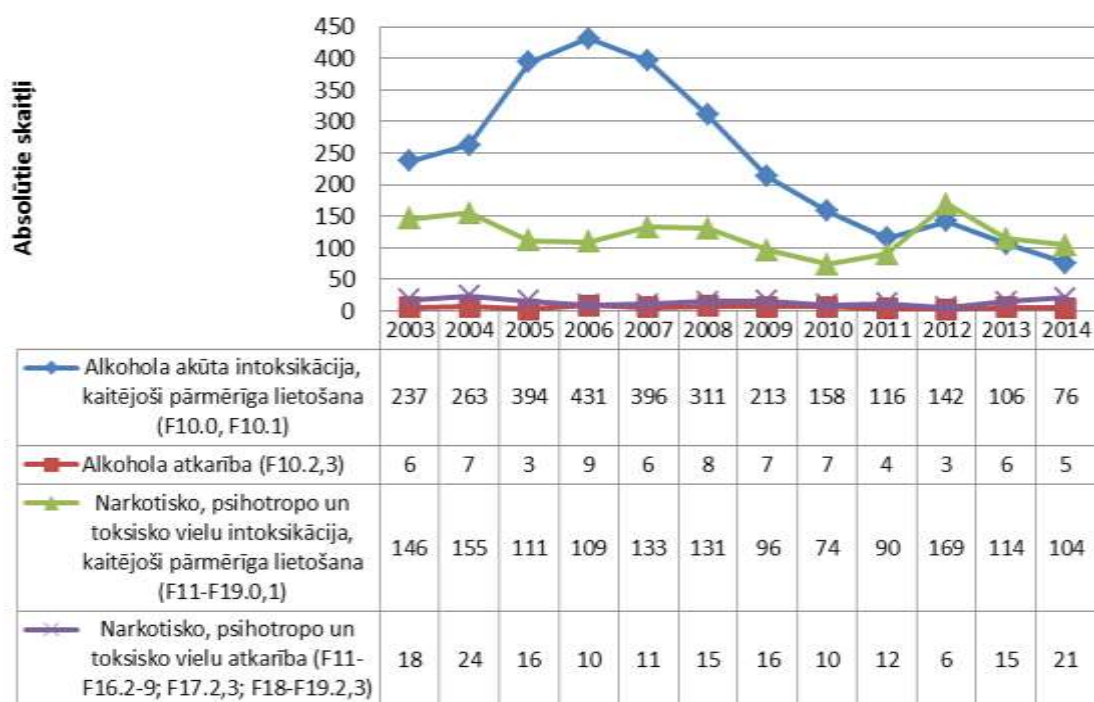
Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

2014. gadā Reģistrā pirmreizēji tika reģistrēti 206 bērni, kuriem minēto vielu lietošanas dēļ bija nepieciešama ambulatora vai stacionāra ārstēšana. 2014.gadā alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu atkarības dēļ pirmo reizi dzīvē ārstēšana ir bijusi nepieciešama 26 bērniem (7,5 bērniem uz 100 000 bērnu), savukārt kaitējoši pārmērīgas lietošanas dēļ – 180 bērniem (51,8 bērniem uz 100 000 bērnu). Alkohola, narkotisko un psihotropo vielu intoksikācijas, kaitējoši pārmērīgas lietošanas dēļ pirmo reizi dzīvē ārstēšana ir bijusi nepieciešama 146 zēniem (81,9 zēniem uz 100 000 zēnu) un 34 meitenēm (20,1 meitenei uz 100 000 meiteņu). Salīdzinot ar 2013.gadu, ir pieaudzis to bērnu skaits, kuriem reģistrēta narkotisko, psihotropo un toksisko vielu atkarība (no 15 bērniem (4,3 bērniem uz 100 000 iedzīvotāju) 2013.gadā līdz 21 bērnam (6,0 bērniem uz 100 000 bērnu) 2014.gadā). Pārējās diagnožu grupās vērojams samazinājums.

²⁶ Starptautiskais Jauniešu smēķēšanas pētījums 2014, SPKC - NEPUBLICĒTI DATI

9.attēls

Pirmreizēji reģistrēto bērnu skaits (saslimstība) ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem psihoaktīvo vielu lietošanas dēļ sadalījumā pa diagnožu grupām 2003.-2014.gadā, absolūtos skaitļos

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

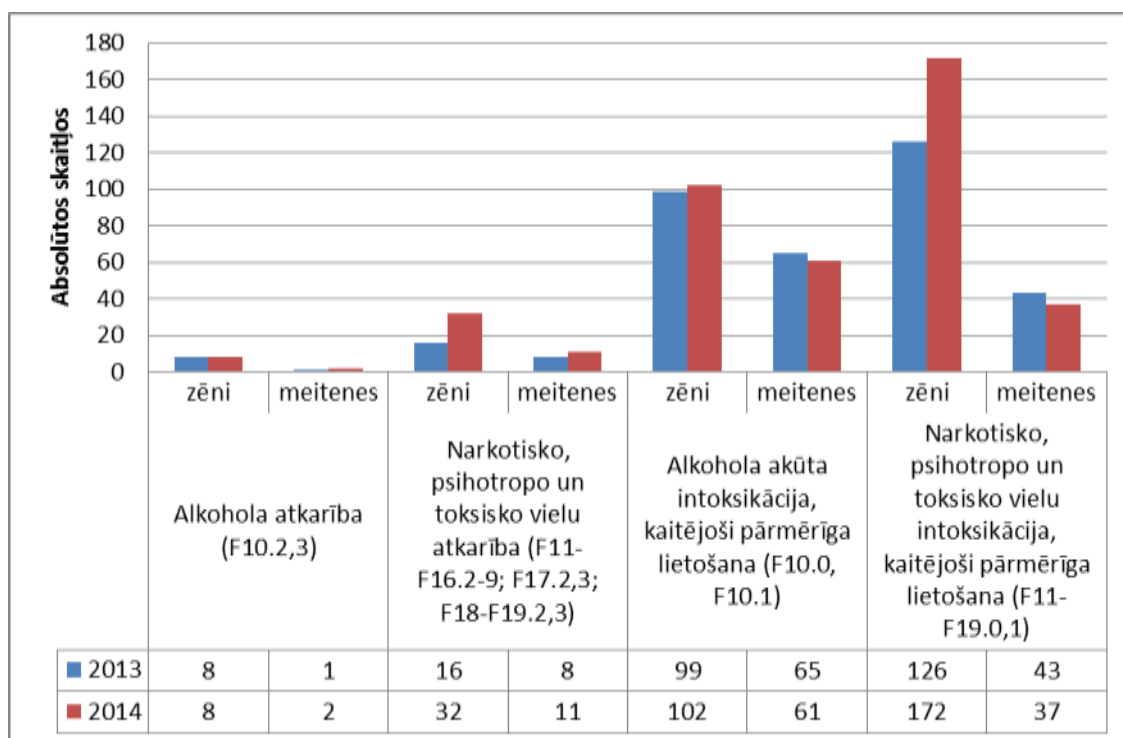
Kopš minētajām izmaiņām Reģistrā nav iespējams noteikt gada beigās uzskaitē esošo bērnu skaitu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem narkotisko, psihotropo un toksisko vielu lietošanas dēļ, un līdz ar to 2013. un 2014.gada datus nevar salīdzināt ar iepriekšējos gados reģistrēto izplatību. Šobrīd, pēc minētajām izmaiņām, 2014.gada dati atspoguļo bērnu skaitu, kuriem gada laikā ir bijusi nepieciešama ārstēšana narkotisko, psihotropo un toksisko vielu lietošanas radīto problēmu dēļ. 2014.gadā ārstēšana ir bijusi nepieciešama 425 bērniem (122,4 bērniem uz 100 000 bērnu). No tiem 53 bērniem sakarā ar alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu atkarības dēļ un 372 bērniem – alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu intoksikācijas vai kaitējoši pārmērīgas lietošanas dēļ. Visos gadījumos zēniem vairāk nekā meitenēm. Zēniem ārstēšana visbiežāk bija nepieciešama narkotisko, psihotropo un toksisko vielu intoksikācijas dēļ (96,5 zēniem uz 100 000 zēnu), savukārt meitenēm – alkohola akūtas intoksikācijas un kaitējoši pārmērīgas lietošanas dēļ (36,1 meitenei uz 100 000 meiteņu).

LM vēlas vērst uzmanību uz ilgstošo un izteikto tendenci zēnu alkohola un narkotisko vielu pārmērīgas lietošanas un intoksikācijas gadījumu skaitā, kas arī 2014.gadā turpināja pieaugt. Ņemot vērā šo negatīvo statistiku, ir nepieciešams apsvērt

specializētu prevencijas pasākumu izveidi atsevišķi pa dzimumiem, īpašu uzmanību pievēršot zēniem.

10. attēls

Gada laikā alkohola, narkotisko un psihotropo vielu lietošanas dēļ ārstēto bērnu skaits 2013.un 2014.gadā, sadalījumā pa diagnožu grupām, absolūtos skaitļos(ieskaitot pacientus, kuri uzsākuši ārstēšanos 2013.gadā un turpina ārstēšanos 2014.gadā)

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, SPKC, 2015

Ar 2008. gada 22. septembra MK noteikumiem Nr.780 „Grozījums Ministru kabineta 2006.gada 31. oktobra noteikumos Nr.899 „Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība” no valsts budžeta kompensējamo diagnožu sarakstā tika iekļauti medikamenti, kuri tiek izmantoti bērnu, kuriem ir atkarības problēmas, ārstēšanā.

2014. gadā valsts apmaksātus medikamentus atkarības problēmas ārstēšanai saņēma 67 bērni – unikālie pacienti, no tiem 18 bērni bija ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ un 51 bērni ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem narkotisko, psihotropo, toksisko vielu un tabakas lietošanas dēļ, t.sk., 2 bērni saņēma valsts apmaksātus medikamentus gan uzvedības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ, gan narkotisko, psihotropo, toksisko vielu un tabakas lietošanas dēļ.

Salīdzinoši 2013. gadā valsts apmaksātus medikamentus veselības problēmu ārstēšanai, kas radušies atkarību izraisošu vielu lietošanas dēļ, saņēma 105 bērni, no tiem 64 bija ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ (SSK-10 diagnožu grupa

F10.1,2) un 41 bērns ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem narkotisko, psihotropo, toksisko vielu un tabakas lietošanas dēļ.

2014. gadā bērnu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem atkarību izraisīšu vielu lietošanas dēļ ārstēšanai no valsts budžeta kompensējamajiem medikamentiem tika izlietoti līdzekļi 1008,16 *eiro* apmērā, 2013.gadā 1558,21 *eiro* apmērā, 2012.gadā 1015,59 *eiro* apmērā, 2011. gadā 1481 *eiro*, bet 2010. gadā – 941 *eiro* un attiecīgi 2009. gadā – 668 *eiro*.

ESPAD 2011.gada pētījuma (pētījums netiek veikts katru gadu) dati liecina, ka regulāra alkohola lietošanas pieredze (40 un vairāk reizes dzīves laikā) ir aptuveni katram trešajam (35%) 15–16 gadus vecam jauniešim. Šāda tendence saglabājas arī 2013.gada pētījuma (2013.gada dati ir jāvērtē piesardzīgi, jo ir mainīta pētījuma metodoloģija) datos. 2011.gada dati liecina, ka 21% jauniešu alkoholu lietojuši vairāk nekā 20 reizes pēdējā gada laikā, bet 7% – vairākas reizes nedēļā jeb vairāk kā 10 reizes pēdējā mēneša laikā, savukārt jaunākā, 2013.gada pētījuma dati liecina, ka šādu jauniešu īpatsvars, kas ir lietojis alkoholu, ir samazinājies, attiecīgi 12% un 4%.

ESPAD 2011.gada pētījuma dati liecina, ka aptuveni puse aptaujāto jauniešu alkoholu lieto riskantā veidā- 60 un vairāk gramus absolūtā alkohola vismaz vienu reizi pēdējo 30 dienu laikā dzēruši 49% 15–16 gadus veci jaunieši, bet 2007. gadā – 54%. 2013.gada pētījuma rezultāti liecina, ka aptuveni katrs trešais (36%) 14–16 gadus vecais jauniešis alkoholu lieto riskantā veidā. Salīdzinājumā ar 2007., 2011. un 2013. gadu pētījuma datiem vērojams neliels šī indikatorrādītāja samazinājums (ņemot vērā, ka 2013.gada pētījuma dati var atšķirties dēļ metodoloģiskiem aspektiem).

Salīdzinot 2011. gada ESPAD pētījuma datus ar 2007. gada ESPAD pētījuma datiem jāsecina, ka nedaudz samazinājies 15-16 gadīgu skolēnu subjektīvās alkohola pieejamības rādītājs (2011. gadā 84% alkoholiskie dzērieni ir viegli vai ļoti viegli pieejami, 2007. gadā – 90%). Kopumā alkohola lietošanas rādītāji 15-16 gadīgo skolēnu vidū pēc pētījumu datiem nedaudz samazinās.

Narkotisko vielu izplatības jomā Latvijas jaunieši ir vidējā narkotiku pamēģināšanas līmenī Eiropas valstu vidū.

Pētījums rāda, ka marihuāna/hašišs ir visbiežāk pamēģinātā viela Eiropā un Latvijā 15–16 gadus vecu jauniešu grupā. Salīdzinājumā ar 2007. gadu, 2011.gadā vērojams marihuānas/hašiša pamēģinājušo skaita pieaugums par 6%, kas ir viens no lielākajiem šo vielu pamēģinājušo skaita pieaugumiem ESPAD valstu vidū. Savukārt 2013.gada pētījuma dati liecina, ka marihuānas/ hašiša pamēģināšanas rādītājs Latvijā ir nedaudz samazinājies.

2011.gadā marihuānu un hašišu pēdējā gada laikā ir lietojuši 24% (21% saskaņā ar 2013. gada pētījuma datiem) jauniešu, bet 6% (7% saskaņā ar 2013. gada pētījuma datiem) – pēdējā mēneša laikā. Zēni marihuānu lietojuši biežāk un vairāk reižu nekā meitenes.

2011. gada ESPAD aptaujā iekļauts arī jautājums par smēķējamo maisījumu jeb tā saucamo “Spice” produktu pamēģināšanu – tos dzīves laikā vismaz vienu reizi

pamēģinājis katrs desmitais 15–16 gadus vecs jauniešs. Savukārt 2013.gada dati uzrāda šī rādītāja palielināšanos - no 10% uz 13%.

Pēc marihuānas un hašiša nākamās izplatītākās pamēģinātās vielas 15–16 gadus veco jauniešu vidū ir ekstazī (4,3%), amfetamīni (3,8%), LSD un citi halucinogēni (3,7%), kokaīns (3,5%).²⁷

Kopumā Latvijas skolēnu alkohola, smēķēšanas un narkotiku lietošanas rādītāji salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm vērtējami kā vidēji augsti – no 36 pētījuma ziņojumā iekļautām valstīm Latvijas skolēni ierindojas sekojoši (augstāks rādītājs nozīmē augstāku lietošanas izplatību)²⁸:

- 1. vietā – par pēdējo 30 dienu laikā smēķēšanu;
- 2. vietā – par inhalantu (benzīns, šķiltavu gāze, aerosoli jeb „lētais kaifs”) pamēģināšanu apreibināšanās nolūkā;
- 5. vietā – par citu narkotiku, izņemot marihuānu/hašišu, pamēģināšanu;
- 12. vietā – par pēdējo 30 dienu laikā alkohola lietošanu;
- 17. vietā – par pēdējā alkohola lietošanas reizē izdzertā alkohola daudzumu.

Bērnu garīgā veselība un pašnāvības Latvijā

Veselība ir pilnīga fiziska, garīga un sociāla labklājība, ne tikai stāvoklis bez slimības vai fiziskiem trūkumiem²⁹. Jau pati veselības definīcija ietver atbildi par garīgās labklājības nozīmi, proti, mēs nevaram runāt par veselību bez garīgās komponentes, kuras nozīme bērna vecumā ir īpaši svarīga veselīgas personas attīstībā.

Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrā kā pacienti ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem 2014.gadā tika uzņemti 1167 bērni (vecumā no 0-17 gadiem), tas ir, 336,1 pacients uz 100 000 attiecīgās vecuma grupas iedzīvotājiem.

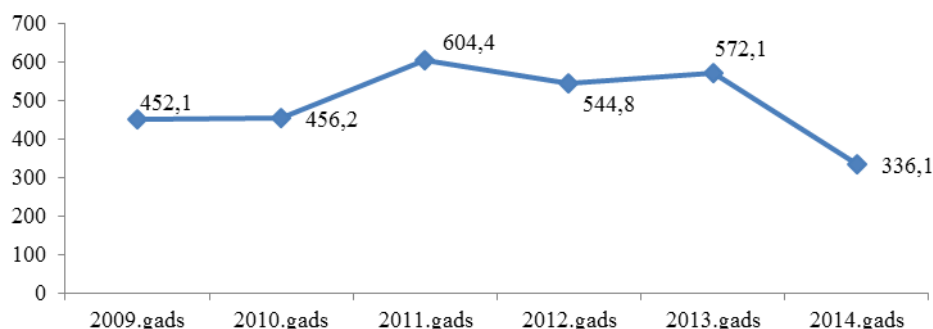
²⁷ Atkarību izraisošo vielu lietošanas paradumi un tendences skolēnu vidū (ESPAD pētījuma aptaujas, SPKC).

²⁸ Hibell et al, B., (2012) The 2011 ESPAD Report. Substance Use Among Students in 36 European Countries. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN).

²⁹ World Health Organization. 1946. WHO definition of Health, Preamble to the Constitution of the World Health Organization as adopted by the International Health Conference, New York, 19–22 June 1946; signed on 22 July 1946 by the representatives of 61 States (Official Records of the World Health Organization, no. 2, p. 100) and entered into force on 7 April 1948.

Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrā
par pacientiem ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem
pirmreizēji uzņemto bērnu (0-17 gadi) skaits uz 100 000 iedzīvotāju

Diagnozes pēc SSK-10: F00-F09; F20-F98, izņemot F63.0

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2014

Pēdējo desmit gadu laikā katru gadu tiek veiktas vidēji 6 pašnāvības, kuras izdara bērni līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai. Pēdējos piecos gados bērnu pašnāvību skaits ir mainīgs, ar augstāko rādītāju 2012. gadā un noslīdot līdz zemākajam nākamajā - 2013. gadā, kad tas bija viens no zemākajiem pēdējo desmit gadu laikā. Latvijā mirstība no pašnāvībām 2012.gadā vecuma grupā 10-19 gadi bija sestā augstākā³⁰ Eiropas Savienības dalībvalstu vidū.

2014.gadā Latvijā kopumā pašnāvības ir izdarījuši 382 cilvēki, no kuriem 15 jeb 3,9% ir bērni un jaunieši vecumā līdz 19 gadiem – 93,3% zēnu un 6,7% meiteņu. Pozitīvi vērtējams fakts, ka 2014.gadā bērnu vecumā līdz 14 gadiem nav reģistrēta neviena pašnāvība (2013.gadā reģistrēta 1 pašnāvība līdz 14 gadu vecumam). 2014.gadā trīs reizes ir pieaudzis pašnāvību skaits vecuma grupā 15-19 gadi (2013.gads – 5 izdarītas pašnāvības, 2014.gads – 15 izdarītas pašnāvības). Kopējā mirstība no pašnāvībām vecuma grupā 5-19 gadi 2014.gadā bija 5,2 pašnāvības gadījumi uz 100 000 iedzīvotāju šajā vecuma grupā.³¹

17.tabula

Bērnu (10-17 gadi) pašnāvību (X60-84) rādītājs

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
skaits							
Vīrietis	4	5	4	3	7	1	2
Sieviete	2	1	1	1	0	1	1
Kopā	6	6	5	4	7	2	3
uz 100 000 bērnu attiecīgajā vecumā							
Vīrietis	4,14	5,63	4,85	3,85	9,32	1,36	2,73
Sieviete	2,16	1,18	1,27	1,35	0,00	1,43	1,44
Kopā	3,18	3,46	3,10	2,63	4,78	1,39	2,10

Datu avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

³⁰ Dati par Eiropas Savienības dalībvalstīm – European Detailed Mortality Database (Skatīts 6.08.2013), dati par Latviju – SPKC Nāves cēloņu datubāze, 2012. gads.

³¹ SPKC Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datubāze.

Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam 2. uzdevumā neinfekcijas slimību riska faktoru mazināšanai ir paredzēti virkne pasākumu garīgās veselības veicināšanai sabiedrībā, īpaši, sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju grupām.

2014.gadā SPKC un VM atklāja kampaņu „Nenovērsies!”, kas tiek turpināta arī 2015.gadā. Kampaņas ietvaros cilvēki tiek aicināti atpazīt savas un savu līdzcilvēku psihiskās veselības traucējumu pazīmes un nebaidīties savlaicīgi vērsties pēc specializētas palīdzības.

Kampaņas ietvaros izveidota mājas lapa www.nenovērsies.lv, kur atrodama daudzveidīga informācija, ietverot iedzīvotājiem viegli uztveramu un saprotamu materiālu par dažādiem psihisko traucējumu veidiem (depresija, šizofrēnija, demence, somatoforma veģetatīva disfunkcija, miega traucējumi, ēšanas traucējumi u.c.), to simptomiem, ārstēšanu un citiem palīdzības veidiem. Mājas lapā ikvienam interesentam iespējams arī veikt pašnovērtēšanas testu, lai noskaidrotu, vai cilvēkam nepiemīt depresijas pazīmes un vai ikdienas stress neliecina par nevēlamu trauksmi.

3.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

3.2.1. Valstī netiek veikts sistemātisks preventīvais darbs, lai mazinātu psihoaktīvo vielu lietošanas, dažādu atkarību izplatību bērnu un jauniešu vidū;

VM veic preventīvu darbu iespēju robežās, ņemot vērā pieejamo finansējumu (par īstenotajiem pasākumiem informācija sniegta sasaistē ar tālāk minētajiem šīs sadaļas rīcības virzieniem).

3.2.2. Valstī nav izveidots sociālās rehabilitācijas pakalpojumu tīkls, kas nodrošinātu multidisciplinārās speciālistu komandas pakalpojumus bērniem.

Skat. informāciju par 3.5.3.politikas rezultātu.

3.3. Politikas mērķis

Veikt preventīvos pasākumus, uzlabot veselības aprūpi un nodrošināt efektīvu rehabilitāciju, lai novērstu smēķēšanas, alkohola, narkotisko, toksisko un citu apreibinošo vielu lietošanas un citu atkarību izplatību bērnu un jauniešu vidū.

3.4. Politikas rezultāts

Samazinājusies atkarību izraisošo vielu lietošanas izplatība bērnu un jauniešu vidū – nav sasniegts.

Regulāri smēķējošo pusaudžu (13-15 g.v.) īpatsvars ir samazinājies. Tomēr joprojām piektdaļa skolas vecuma bērnu (ap 15 g.v.) smēķē regulāri.

Riskantā alkohola lietošanas rādītājs pusaudžiem ir stabilizējies.

Ņemot vērā, ka 2013.gadā tika veikts ESPAD metodoloģisks pētījums ar mazāku izlases apjomu, nav iespējams pilnīgi salīdzināt datus ar iepriekš veiktiem pētījumiem. Taču 2015.gada pētījuma dati norāda uz nelielu šī rādītāja samazinājumu.

Atkarības vielu finansiālā pieejamība būtiski pieaugusi, tirgū ienākot jaunām psihoaktīvām vielām. Pēc ESPAD pētījuma datiem jauno psihoaktīvo vielu (t.s. „Spice” produktu) pamēģināšanas un lietošanas rādītāji ir palielinājušies. Vairāk tos lieto Rīgā un Pierīgā dzīvojošie.

Rīcības virzieni

3.5.1. Valstī veikt sistemātisku un mērķtiecīgu preventīvo darbu, lai novērstu psihoaktīvo vielu lietošanas izplatību bērnu un jauniešu vidū

2014. gadā SPKC veicis dažādus pasākumus un aktivitātes atkarību profilaksei.

Īstenotas sabiedrības informēšanas kampaņas, (1) lai mazinātu tabakas lietošanu bērnu un pusaudžu vidū, (2) lai samazinātu bērnu pakļaušanu pasīvajai smēķēšanai. Īstenoti projekti - (1) fizisko aktivitāšu, sporta un izglītojošie pasākumi jauniešiem ar mērķi vairojot lietderīgu un mērķtiecīgu brīvā laika pavadīšanu vasaras periodā, vienlaikus mazinot atkarību izraisošo vielu lietošanas risku. Pasākumu kompleksa ietvaros īstenoti 71 pasākums, iesaistot 20649 pusaudžus un jauniešus; (2) izglītojošs projekts „Esi sakarīgs – neesi atkarīgs!”, kura ietvaros izveidota interaktīva videolekcija un īstenotas izglītojošas nodarbības pusaudžiem par jaunajām psihoaktīvajām vielām un atkarībām. Videolekcija, metodiskais atbalsta materiāls pedagogiem kā arī informācija par atkarībām un jaunajām psihoaktīvajām vielām pieejama mājas lapā www.atkaribas.lv. Projekta ietvaros nodarbībās piedalījušies 2833 skolēni no 57 skolām. Tika veikti arī citi veselību veicinoši pasākumi, ar kuru palīdzību bērni un jaunieši tika aicināti izvēlēties veselīgu dzīvesveidu, vienlaikus popularizējot lietderīgas brīvā laika pavadīšanas iespējas un tādējādi atturot no atkarību izraisošo vielu lietošanas.

2014. gadā tika veikti grozījumi likumā „Par tabakas izstrādājumu realizācijas, reklāmas un lietošanas ierobežošanu”, nosakot, ka bērnu klātbūtnē smēķēt ir aizliegts. Minētajā likumā spēkā stājās arī norma, kas nosaka par pienākumu personai vecumā no 18 līdz 25 gadiem, iegādājoties tabakas izstrādājumus vai augu smēķēšanas produktus, uzrādīt mazumtirgotājam personu apliecinošu dokumentu visos gadījumos neatkarīgi no tā, vai mazumtirgotājs to ir pieprasījis.

2014. gadā stājušies spēkā grozījumi LAPK un KL, nosakot sodus par darbībām ar pagaidu aizliegumā esošām jaunām psihoaktīvām vielām.

Nepieciešams veikt sistemātisku preventīvo darbu šai jomā (nepietiek tikai ar to, ka ir pieejama informācija par atkarību izraisošo vielu kaitīgumu), t.sk. intervences visos iesaistītajos sektoros, lai mazinātu ne tikai pieprasījumu, bet arī pieejamību, t.sk. finansiālo.

VP 2014. gadā ir organizējusi 473 preventīvus pasākumus par narkotisko, psihotropo un psihiski aktīvo vielu iedarbību, lietošanas riskiem un sekām, atkarības veidošanos, kā arī likumā paredzēto administratīvo atbildību un kriminālatbildību. Tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošas prezentācijas „Cits eksperiments”, „Nepierādāmā nāve”, „Lieto barā, mirsti viens!” u.c.; kā arī preventīvus pasākumus par smēķēšanas un alkohola izraisīto kaitīgo seku ietekmi uz veselību, kā arī

likumā paredzēto aizsardzību un atbildību. Tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošu prezentāciju „Tabakas vārds pret Tavējo” u.c.

2014.gada 26.jūnijā notika pretnarkotiku koncerts Esplanādē Starptautiskās pretnarkotiku dienas ietvaros, lai popularizētu pozitīvus laika pavadīšanas veidus un informētu par narkotiku lietošanas riskiem. Visos Latvijas reģionos tika organizēts konkurss „Cits eksperiments” (konkursa mērķis – veicināt iespēju darboties pozitīvā veidā bez apreibinošu, atkarību izraisošu vielu lietošanas, kā arī sekmēt radošās domāšanas attīstību). Kopā konkursa ietvaros tika saņemti 588 skolēnu darbi.

Saskaņā ar Alkoholisko dzērienu patēriņa mazināšanas un alkoholisma ierobežošanas rīcības plānu 2012. – 2014. gadam (apstiprināts 2012. gada 19. decembrī ar MK rīkojumu Nr. 614) izstrādāti ieteikumi iedzīvotājiem par alkohola atkarības profilaksi, kā arī informatīvs materiāls par alkohola atkarības ārstēšanas iespējām Latvijā: sagatavota infografika „Atkarība!” par narkoloģiskās palīdzības saņemšanas iespējām, informatīvs materiāls par alkohola atkarības ārstēšanas iespējām Latvijā, sabiedrību informējoša infografika par alkoholisko dzērienu kaitīgo ietekmi uz cilvēka veselību, infografika par nelegālā alkohola ietekmi uz organismu un izdots informatīvi izglītojošs buklets „Cik daudz ir par daudz?” (20 000 eksemplāri). Buklets publicēts arī SPKC mājas lapā. Buklets ietver Alkohola lietošanas traucējumu identifikācijas testu (AUDIT), kas ļauj vienkāršā punktu sistēmā jebkuram interesentam novērtēt savu alkohola atkarības riska pakāpi un nepieciešamības gadījumā vērsties pēc palīdzības.

3.5.2. Turpināt darbu pie apmācības programmu sagatavošanas un speciālistu apmācības darbam ar psihoaktīvo vielu un citu atkarību varā esošajiem bērniem un viņu ģimenēm

Saskaņā ar MK 2014.gada 28.maija rīkojumu Nr.247 ”Par finanšu līdzekļu piešķiršanu no valsts budžeta programmas „Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem”” 2014.gada oktobrī īstenoti 10 reģionālie semināri klašu/grupu audzinātājiem un interešu izglītības pedagogiem darbam ar sociālā riska grupas bērniem un jauniešiem par atkarību profilakses jautājumiem. Semināru dalībnieku skaits 522. Sagatavots metodiskais materiāls „Darbs ar sociālā riska grupas bērniem un jauniešiem atkarību profilaksē” – semināra tēmu kopsavilkums pedagogu darbam izglītības iestādēs. Metodiskais materiāls dāvināts visām Latvijas vispārējās vidējās izglītības, profesionālās izglītības, interešu izglītības iestādēm un novadu/pilsētu izglītības pārvaldēm, kā arī pieejams elektroniski mājas lapā www.visc.gov.lv.

2014. gadā VBTAI organizēja semināru pašvaldību bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem un bērnu ārpusģimenes aprūpes iestāžu vadītājiem. Seminārā pašvaldību bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem bija iespēja uzklaut Rīgas domes pārstāvja viedokli par bērnu un jauniešu atkarību problēmām un to iespējamajiem risinājumiem

3.5.3. Izveidot rehabilitācijas pakalpojumu tīklu, lai optimāli nodrošinātu multidisciplinārās speciālistu komandas pakalpojumus bērniem, kuriem radušies psihiski vai uzvedības traucējumi narkotisko, psihotropo, citu reibinošo vielu lietošanas vai citu atkarību dēļ

Valsts nodrošinātos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no psihoaktīvām vielām atkarīgiem bērniem 2014.gadā sniedza Valsts Sabiedrības ar ierobežotu atbildību

„Straupes narkoloģiskā slimnīca” Pusaudžu kolektīvs „Saulrīti”, kurš, uzvarot LM 2014.gada 12.februārī izsludinātajā publiskā iepirkuma konkursā, ieguva tiesības sniegt pakalpojumu par valsts budžeta līdzekļiem 2014. un 2015.gadā.

18.tabula

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no psihoaktīvām vielām atkarīgām personām nodrošinājums

Gads	Pakalpojuma saņēmēju skaits (bērni)		Pakalpojumam izlietotais finansējums
	kopā	no tiem atkārtoti	bērniem
2008	88	0	387 717
2009	52	2	310 492
2010	63	11	256 996
2011	28	9	428 134
2012	46	1	200 640
2013	65	8	133 346
2014	39	2	88 978

Avots: Sociālās integrācijas valsts aģentūra

Ņemot vērā to, ka līdzšinējo pakalpojuma saņēmēju vidū novērota bieža mainība, kā arī konstatēti vairāki pēkšņas pakalpojuma izbeigšanas gadījumi (piemēram, patvaļīga pakalpojuma sniedzēju telpu atstāšana), LM 2013.gadā izstrādāja MK noteikumu Nr.914 grozījumu projektu, definējot patvaļīgas prombūtnes jēdzienu, kā arī precizējot gadījumus, kad pakalpojuma sniedzējs ir tiesīgs pieņemt lēmumu par pakalpojuma pārtraukšanu uz laiku vai pakalpojuma izbeigšanu. Atbilstoši minētajiem grozījumiem MK noteikumos Nr.914³², kuri stājās spēkā 2014.gada 14.februārī, pakalpojumu sniedzējs ir tiesīgs pieņemt lēmumu par pakalpojuma izbeigšanu ne vien, ja to lūdz bērna likumiskais pārstāvis, bet arī tad, ja bērns atrodas prombūtnē ilgāk nekā divus mēnešus pēc kārtas. Papildus jāatzīmē, ka kopš 2014.gada 14.februāra valsts nodrošinātos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no psihoaktīvām vielām atkarīgiem bērniem ir tiesības saņemt arī bērniem, kuriem novērota pārmērīga psihoaktīvo vielu lietošana, ja narkologs, izvērtējot bērna veselības stāvokli, secina, ka bērns pārmērīgi lieto psihoaktīvās vielas ar tieksmi uz atkarības attīstību.

19.tabula

Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma no psihoaktīvām vielām saņēmēju skaits 2014.gadā

Vecums	Dzimums		Lietotās psihoaktīvās vielas			
	Vīrieši	Sievietes	Alkohols	Narkotiskas vielas	Psihotropas vielas	Toksiskas vielas
līdz 9	0	0	0	0	0	0

³² MK 2014.gada 11.februāra noteikumi Nr.79 „Grozījumi Ministru kabineta 2006.gada 6.novembra noteikumos Nr.914 „Kārtība, kādā no psihoaktīvām vielām atkarīgās personas saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus””.

10-14	4	0	2	2	0	0
15-17	18	10	8	20	0	0
KOPĀ	22	10	10	22	0	0

Avots: Sociālās integrācijas valsts aģentūra

Indikators

3.7. Bērnu un pusaudžu skaits ar atkarības diagnozi, intoksikāciju vai kaitīgi pārmērīgu lietošanu.

20.tabula

	Bērnu un pusaudžu skaits, kuriem pirmoreiz noteikta diagnoze						Gada laikā ārstēto bērnu skaits (0–17 gadi)	
	pavisam		tai skaitā pa vecuma grupām				pavisam	
			0–14		15–17			
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Alkohola atkarība	6	5	0	0	6	5	9	10
Personu skaits ar alkohola akūtu intoksikāciju vai tā kaitējoši pārmērīgu lietošanu	106	76	32	17	74	59	164	163
Personu skaits ar psihoaktīvo vielu atkarību	15	21	3	2	12	19	24	43
opioīdu atkarība	0	0	0	0	0	0	1	1
amfetamīnu (stimulatoru) atkarība	2	2	0	0	2	2	4	4
gaistošo organisko šķīdinātāju (inhalantu) atkarība	1	1	1	1	0	0	1	2
Personu skaits ar psihoaktīvo vielu intoksikāciju vai to kaitējoši pārmērīgu lietošanu	114	104	38	31	76	73	169	209

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

B. Cīņa ar HIV/AIDS

Situācijas raksturojums

2014.gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem diviem gadiem, samazinājās jaunatklāto HIV infekcijas gadījumu skaits bērniem 0-17 gadu vecuma grupā, (2012.g. – 10; 2013.g. – 10). samazinājums ir skaidrojams ar to, ka ir samazinājies HIV gadījumu skaits ar vertikālo transmisiju: no 10 gadījumiem 2013.gadā līdz 4 gadījumiem 2014. gadā.

Situācija jaunatklāto AIDS gadījumu skaita ziņā bērniem vecumā no līdz 17 gadiem pēdējos gados ir relatīvi stabila.

B.1. Preventīvais darbs

1.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

1.2.1. Sabiedrībai, īpaši jauniešiem nepietiekamas zināšanas par STS, HIV/AIDS izplatību, cēloņiem un profilaksi;

1.2.2. Lietderīga laika pavadīšanas iespēju trūkuma, nepietiekoši sistemātiska un mērķtiecīga preventīvā darba ar mērķgrupām dēļ, bērni un jaunieši ir pakļauti lielum HIV/AIDS, STS inficēšanās riskam.

1.3. Politikas mērķis

Veikt preventīvos pasākumus HIV/AIDS, STS izplatības novēršanai bērnu, jauniešu vidū Latvijā, kā arī mazināt HIV infekcijas ietekmi uz bērnu, ģimeni un sabiedrību kopumā.

1.4. Politikas rezultāts:

Samazinājusies HIV/AIDS, STS izplatība bērnu un jauniešu vidū nav sasniegts.

1.5. Rīcības virzieni

1.5.1. Turpināt izglītēt sabiedrību atbilstoši mērķauditorijām par seksuāli reproduktīvo veselību, rīcību ekstremālās situācijās³³, STS, HIV/AIDS

2014.gadā organizētas izglītojošas nodarbības profesionālo izglītības iestāžu audzēkņiem par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem Latvijas reģionos (Pierīgā, Vidzemē, Latgalē, Kurzemē un Zemgalē). Kopskaitā notikuši 113 pasākumi, kuros piedalījās 2408 jaunieši.

Papildus 2014.gadā izveidotas divas mācību filmas un atbalsta metodiskie ieteikumi pedagogiem darbam ar filmām par reproduktīvās veselības, dzimumattīstības, attiecību veidošanas un atbildības jautājumiem - „Meitenes, puīši un pubertāte” un „Attiecības un veselība – mana atbildība”.

CSP dati par dzīvi dzimušajiem bērniem pēc mātes vecuma atklāj, ka nepilngadīgām mātēm bērni dzimst aizvien retāk, taču šī samazināšanās norit ļoti lēni un 16 gadus vecu māmiņu skaits 2014.gadā ir pat pieaudzis.

21.tabula

Dzīvi dzimušie bērni pēc mātes vecuma

	2010	2011	2012	2013	2014
Mātes vecums	Pavisam	Pavisam	Pavisam	Pavisam	Pavisam
13	-	1	-	-	-

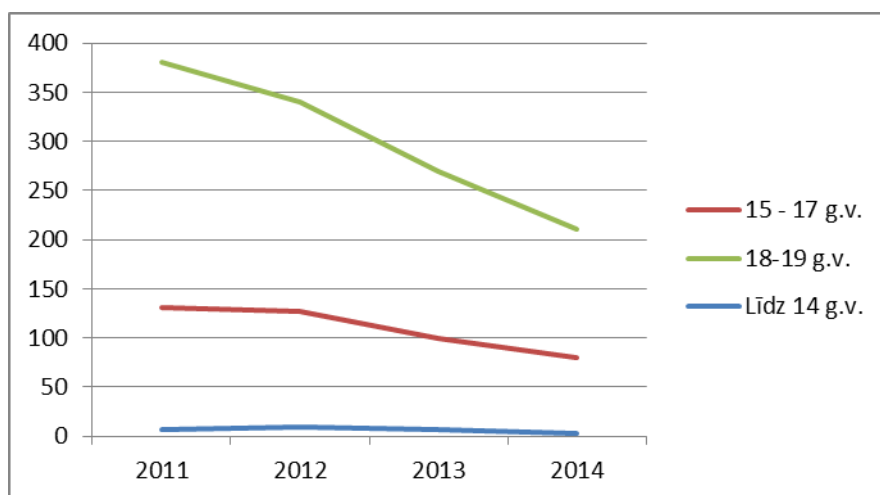
³³ Šajā sadaļā informācija sagatavota, pieņemot, ka termins „ekstremālās situācijas” tiek lietotas kontekstā ar uzvedību un situācijām, kur ir paaugstināts risks inficēties ar STS, HIV/AIDS.

	2010	2011	2012	2013	2014
Mātes vecums	Pavisam	Pavisam	Pavisam	Pavisam	Pavisam
14	1	-	3	3	2
15	8	12	10	12	8
16	46	36	32	34	43
17	118	115	142	111	103

Datu avots: Centrālā statistikas pārvalde

SPKC dati liecina par mākslīgo abortu skaita samazināšanos bērnu un pusaudžu vidū, kas var liecināt par efektīvāku nevēlamas grūtniecības prevenciju.

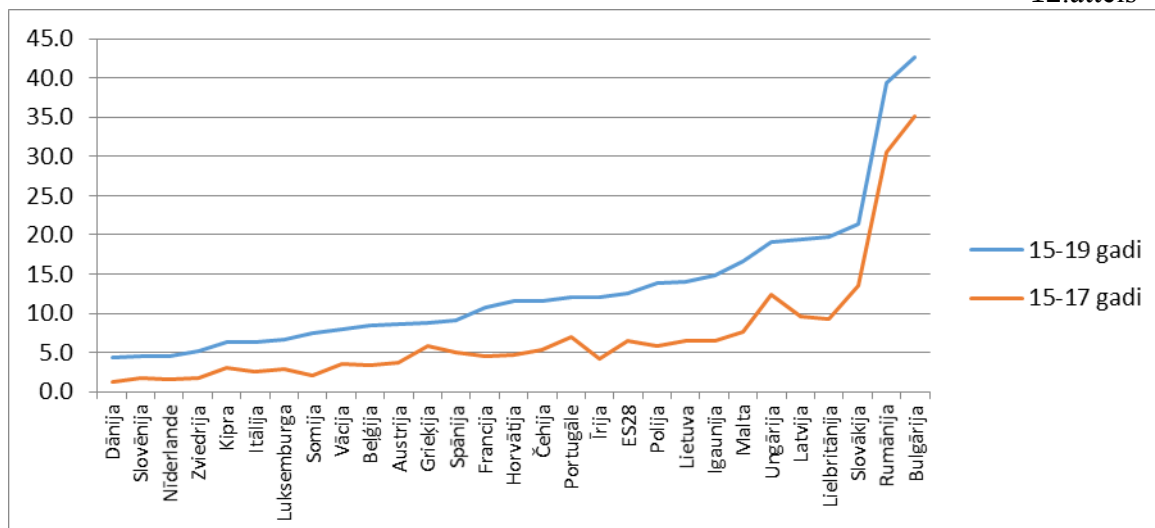
11.attēls

Datu avots: Abortu statistika. Statistikas dati par veiktajiem abortiem 2011.-2014.gadā. Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015.

Kaut arī kopumā esošās pārmaiņas norāda uz lēnu, bet stabilu pusaudžu grūtniecības samazināšanās tendenci, datus pārvēršot un pielīdzinot Eiropas Savienības 28 valstu statistikai, Latvija ierindojas augstajā piektajā vietā pēc dzīvi dzimušo bērnu skaita mātēm vecumā līdz 19 gadiem. Vairāk kā Latvijā bērnu šajā vecuma grupā uz tūkstoš sievietēm dzimst vien Lielbritānijā, Rumānijā, Bulgārijā un Slovākijā (Office for National Statistics, 2014). Tas liecina, ka Latvijā ir nepieciešams turpināt iesākto darbu jauniešu izglītošanā par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem.

12.attēls

Datu avots: „Dzīvi dzimušie bērni mātēm vecuma grupās 15-19 un 15-17 gadī tūkstoš sievietes griezumā 2012.gadā”, *Office for National Statistics*, 2014.

2014. gadā darbojās 18 HIV profilakses punkti (HPP) 16 dažādās pašvaldībās. HPP bez maksas ir iespējams saņemt HIV, vīrushepatītu B,C un sifilisa eksprestestus ar pirms un pēc testa konsultāciju, saņemt konsultācijas un informāciju par HIV/AIDS, STI profilaksi, ārstēšanās un rehabilitācijas iespējām, šļirču maiņa injicējamo narkotiku lietotājiem, iespēja saņemt prezervatīvus, psiholoģisku un sociālu atbalstu.

2014.gadā apmācību „Veselības kaitējuma mazināšanas un novēršanas programmas, pakalpojumi injicējamo narkotiku lietotājiem un citu riska grupu klientiem”. Saņēmušas trīs medicīnas māšas un viens sociālais rehabilitētājs. Apmācību programmā ietverti jautājumi arī par HIV/AIDS, STI.

Paralēli kaitējuma mazināšanas pasākumiem HPP darbinieki veic profilaktiski - izglītojošo darbu skolās (vada diskusijas, lekcijas, kā arī sniedz konsultācijas un informāciju par reproduktīvo veselību, kontracepciju, drošu seksu, HIV/AIDS un STI, atkarību izraisošām vielām).

HPP aktīvi piedalās dažādos pasākumos par HIV/AIDS, atkarības jautājumiem, proti, 2014.gadā Latvijā otro gadu pēc kārtas pēc starptautiskās organizācijas „HIV in Europe” (tulk.”HIV Eiropā”) iniciatīvas tika uzsākta vērienīga akcija „HIV testēšanās nedēļa 2014”. Akcija norisinājās laika posmā no 21. - 28. novembrim, tieši pirms Pasaules AIDS dienas, kuru atzīmē 1. decembrī. Akcijas ietvaros cilvēki tika aicināti veikt HIV eksprestestu un saņemt pirms un pēc testa konsultāciju ar mērķi palielināt sabiedrības informētību par to, cik svarīgi ir savlaicīgi un regulāri veikt testēšanu uz HIV. „HIV testēšanas nedēļas” pasākumos iesaistījās trīs HPP Rīgā, Baltijas HIV asociācijas “Testpunkts” Rīgā, HPP Bauskā, Liepājā, Jūrmalā, Jēkabpilī, Jelgavā, Tukumā, Kuldīgā, Olainē, Ogrē un 11 Latvijas Sarkanā Krusta Veselības istabās, kas atrodas gan Rīgā, gan reģionos. Kopumā HIV ekspresdiagnostika tika veikta vairāk kā 600 cilvēkiem.

Salīdzinoši 2010. gadā kopā visos HPP veiktas 14 088 konsultācijas, 2011. gadā – 11 951, 2012. gadā – 10 797, 2013.gadā 12195, savukārt 2014.gadā - 13093

konsultācijas dažādām mērķauditorijām par HIV/AIDS, STI, vīrushepatītiem, tuberkulozi u.c. 2010. gadā veikti 1 421 HIV eksprestesti, 2011.- 1 261; 2012. gadā - 2 134; 2013.gadā – 1953, bet 2014.gadā - 1984 HIV eksprestesti. Veicot HIV testu, tiek nodrošināta pirms un pēc testa konsultācija.

2014. gadā tika izdota informatīva brošūra “HIV/AIDS, B hepatīts un C hepatīts, seksuāli transmisīvās infekcijas” 4000 eksemplāros, kas ietver informāciju par minēto infekciju slimību inficēšanās riskiem, simptomiem, diagnostiku, ārstēšanu un profilaksi. Atkārtoti tika izdots plakāts „Veic HIV testu, ja” 300 eksemplāros, plakātā esošā informācija sniedz kodolīgu ieskatu par to kādos gadījumos ieteicams veikt HIV testu. Minētie materiāli ievietoti arī SPKC mājas lapā arī elektroniskā formātā.

Saistībā ar šiem jautājumiem būtu ieteicams organizēt profesionālās pilnveides kursus pedagogiem, kā arī papildināt mācību procesu ar nevalstisko organizāciju, piemēram, biedrību „Papardes zieds”, „DIA+LOGS” piedāvātajām aktivitātēm.

LM informē, ka dzimumu griezumā atspoguļotie dati atklāj, ka sievietēm (jaunietēm) biežāk reģistrēta gan gonokoku infekcija (izņemot 2014.gadā), gan seksuāli transmisīvas hlamīdiu ierosinātas slimības – sasilšanas, no kurām var efektīvi aizsargāties, dzimumakta laikā lietojot prezervatīvu. Dinamikā saslimstībai ar STI nav noteiktas tendences, 2014.gadā vērojams neliels samazinājums, salīdzinot ar 2013.gadu. Saslimstība ar hlamīdiozi kopš 2008.gada pieaugusi divas reizes. Pozitīva tendence ir vērojama tieši HIV gadījumu samazinājumā no 10 gadījumiem 2012.un 2013.gadā līdz 4 gadījumiem 2014.gadā. Kopumā, pieejamā statistika liecina, ka jauniešu informēšanai par reproduktīvo un seksuālo veselību ir jāturpina būt par vienu no prioritātēm bērnu veselības nodrošināšanā Latvijā.

1.5.2. Nodrošināt līdzfinansējumu projektiem, kas jauniešus motivē veselīgam dzīvesveidam, dzīvei bez narkotikām, nodrošina ar lietderīga laika pavadīšanas iespējām, karjeras konsultāciju sniegšanā

2014.gadā SPKC finansēja veselīga dzīvesveida pasākumus bērniem un jauniešiem par veselīgu uzturu, fizisko aktivitāšu nepieciešamību ikdienā (t.sk. mācību procesā), smēķēšanas kaitīgumu, mutes dobuma veselību un zobu higiēnu, kā arī par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem.

1.7. Indikators

Ar HIV/AIDS, STS inficēto bērnu un pusaudžu skaits.

22.tabula

Ikgadējie jaunie (saslimstība) STS gadījumi bērniem 0-17 gadu vecuma grupā absolūtos skaitļos un uz 100 000 iedzīvotāju 2008. -2013. gadā

Gads	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Gadījumu skaits						
Sifiliss	3	6	2	1	4	1	2
Gonoreja	25	21	11	12	13	10	15
Hlamīdioze	28	42	40	55	60	64	52

Anoģenitāla herpesvīrusu infekcija	2	2	1	0	0	1	1
	Uz 100 000 bērniem						
Sifiliss	0,8	1,6	0,5	0,3	1,1	0,3	0,6
Gonoreja	6,3	5,5	3	3,4	3,7	2,9	4,3
Hlamidioze	7,1	11	10,9	15,5	17,2	18,5	15,0
Anoģenitāla herpesvīrusu infekcija	0,5	0,5	0,3	0	0	0,3	0,3

Datu avots: Valsts infekcijas slimību uzraudzības un monitoringa sistēma, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2014

23.tabula

Ikgadējie jaunie (saslimstība) HIV un AIDS gadījumi bērniem 0-17 gadu vecuma grupā absolūtos skaitļos un uz 100 000 iedzīvotāju 2008. - 2014.gadā

Gads	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Gadījumu skaits						
HIV	14	2	7	3	10	10	4
AIDS	5	1	0	2	1	2	0
	Uz 100 000 bērniem						
HIV	3,6	0,5	1,9	0,8	2,9	2,9	1,2
AIDS	1,3	0,3	0	0,6	0,3	0,6	0

Datu avots: HIV/AIDS gadījumu valsts reģistrs, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2014

24.tabula

Gada beigās kopējais (izplatība) HIV un AIDS gadījumu skaits bērniem 0-17 gadu vecuma grupā absolūtos skaitļos un uz 100 000 iedzīvotāju 2008. - 2014. gadā

Gads	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Gadījumu skaits						
HIV	36	33	38	37	46	53	56
AIDS	9	10	10	12	13	15	15
	Uz 100 000 bērniem						
HIV	9,1	8,6	10,3	10,4	13,2	15,3	16,1
AIDS	2,3	2,6	2,7	3,4	3,7	4,3	4,3

Datu avots: HIV/AIDS gadījumu valsts reģistrs, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2014

B.2. Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība un kvalitāte

2.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

2.2.1. Medicīnisko pakalpojumu pieejamība ir apgrūtināta, īpaši ārpus lielākajām pilsētām;

2.2.2. Turpinās HIV infekcijas izplatība bērnu, jauniešu un grūtnieču vidū.

1.1.Politikas mērķis

Uzlabot veselības aprūpi, lai novērstu HIV/AIDS, STS izplatību bērnu, jauniešu vidē un sniegtu palīdzību HIV/AIDS, STS inficētajiem.

2.4. Politikas rezultāts

HIV/AIDS inficētajiem bērniem un viņu ģimenēm ir pieejama un tiek sniegta nepieciešamā palīdzība, kā arī tiek nodrošināta ārstēšana.

2.5. Rīcības virzieni

2.5.1. Nodrošināt iedzīvotājiem, bet jo sevišķi bērniem un grūtniecēm, bezmaksas postekspozīcijas profilakses pieejamību, ja bijusi saskare ar potenciāli infekcioziem cilvēka bioloģiskajiem šķidrumiem

Saskaņā ar normatīvajos aktos par dzemdību palīdzības nodrošināšanu noteikto kārtību grūtniecei pirmreizējā apmeklējuma reizē jāveic speciālā izmeklēšana uz HIV infekciju (imūnfermentatīvo analīzi (IFA anti HIV 1/2) ar pirmstesta konsultēšanu). Gadījumā, ja sifilisa vai HIV testi pozitīvi, ārsts informē par to grūtnieci un nosūta pie atbilstoša speciālista (ja konstatēts sifiliss, – pie dermatovenerologa, ja konstatēts HIV, – pie RAKUS/LIC22 infektologa), kurš sniedz atzinumu un ieteikumus turpmākai aprūpei un novērošanai.

Atbilstoši 2006. gada 25. jūlija MK noteikumu Nr.611 „Dzemdību palīdzības nodrošināšanas kārtība” 1.pielikumam, ja grūtniece iestājas dzemdību nodaļā dzemdību palīdzības saņemšanai un nav pieejamas ziņas par attiecīgās grūtnieces B hepatīta, HIV infekcijas vai sifilisa testēšanas rezultātiem, tad nekavējoties, izmantojot ekspresmetodes, veic izmeklējumus uz šīm infekcijas slimībām.

Attiecīgi 24 h laikā pēc dzemdībām, ja ir aizdomas par sifilisu, jaundzimušajam veic seroloģiskās analīzes uz šo infekciju, bet HIV ekspozīcijas gadījumā jaundzimušajam uzsāk antiretrovirālu terapiju.

Ja māte ir HIV pozitīva, viņu informē par nepieciešamību vērsties pie pediatra pēc konsultācijas bērnam sešu nedēļu vecumā RAKUS/LIC.

Ja māte anamnēzē ir pārslimojusi sifilisu, viņu informē, ka līdz divu mēnešu vecumam ir jāvērsas ar bērnu pēc konsultācijas BKUS pie dermatovenerologa.

Stacionārā „Latvijas Infektoloģijas centrs” HIV/AIDS ambulatorā nodaļa nodrošina HIV(+) grūtnieču HIV transmisijas profilaktisko terapiju un veica HIV eksponēto bērnu dinamisko novērošanu. Tāpat arī nodrošināja HIV(+) bērnu terapiju un veica dinamisko novērošanu.

25.tabula

Dzemdētāju īpatsvars (kuras grūtniecības laikā veikušas HIV testu, kurām diagnosticēts HIV) 2008. - 2014. gadā

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Dzemdētāju īpatsvars (no kopējā dzemdētāju skaita), kuras grūtniecības laikā veikušas HIV testu,%	94,7	95,5	96,9	97,7	98,1	97,8	97,7
Dzemdētāju īpatsvars (no kopējā dzemdētāju skaita), kurām diagnosticēts HIV,%	0,3	0,3	0,4	0,3	0,2	0,3	0,3

Datu avots: Jaundzimušo reģistrs, Slimību profilakses un kontroles centrs, 2014

Pēdējo 6 gadu laikā vidēji 5 gadījumos gadā grūtniecība tiek pārtraukta HIV infekcijas dēļ: 2014. gadā – 3; 2013. – 7 gadījumi; 2012. – 8; 2011. – 5; 2010. – 2; 2009. – 5.

2.5.2. Nodrošināt kvalitatīvu medicīnisko un sociālo pakalpojumu pieejamību pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai

Nodrošinot medicīnisko pakalpojumu pieejamību visiem valsts iedzīvotājiem, tai skaitā bērniem, ir pieejama HIV testēšana, apmeklējot ģimenes ārstu, kas ir vistuvāk dzīvesvietai. Tā kā ārstēšanai ir nepieciešamas specifiskas zināšanas, to veic infektologs, tādēļ kvalitatīvu ārstēšanu ne vienmēr var nodrošināt dzīvesvietas tuvumā. Pacienta veselības stāvokļa novērtēšanā ir iesaistīts arī ģimenes ārsts, kurš nodrošina primārās veselības aprūpes pakalpojumus atbilstoši savai kompetencei.

Papildus minētajam tiek attīstīta HIV profilakses punktu tīkla paplašināšana, nodrošinot to darbinieku apmācības, lai pēc iespējas vairāk vietās būtu pieejama brīvprātīga bezmaksas HIV testēšana un konsultēšana, informatīvie materiāli un psiholoģiskais atbalsts personām, tai skaitā pusaudžiem. Aktuālākā informācija par profilakses punktu darbību, pakalpojumiem un izvietojumu regulāri tiek publicēta SPKC mājaslapā <http://www.spkc.gov.lv/hiv-profilakses-punkti/>.

2014.gada 23.janvārī tika organizēta starpinstitutionu tikšanās VBTAI, kurā tika aicināti piedalīties slimnīcas, Rīgas domes Labklājības departamenta, Rīgas sociālā dienesta, VM un DVI pārstāvji, lai pārrunātu problēmsituāciju valstī saistībā ar grūtniecēm, kuras ir HIV inficētas un atsakās ārstēties, kas var apdraudēt topošā bērna veselību un dzīvību, kā arī tām, kuras nav stājušās uzskaitē pie ginekologa un nav veikts HIV tests, tādējādi nezinot par iespējamo saslimšanu.

Tikšanās laikā kā iespējama risinājums, lai palielinātu to personu skaitu, kas saņemtu medikamentozu terapiju, tika pausta nepieciešamība pastiprināti motivēt HIV inficētās grūtnieces apmeklēt ārstniecības iestādes. Sociālais dienests sniedza viedokli, ka šādas personas būtu iespējams papildus motivēt, ja sociālo dienestu speciālisti tiktu informēti par konkrētām grūtniecēm, kurām medikamentozā terapija nepieciešama. Tomēr minēto informāciju ārstniecības iestādei liedz izpaust Pacientu tiesību aizsardzības likumā un Fizisko personu datu aizsardzības likumā noteiktais aizliegums.

Valsts nodrošināto sociālo pakalpojumu vidū atsevišķi sociālie pakalpojumi, kas paredzēti tieši bērniem, kuri ir inficēti ar HIV vai kuriem noteikta AIDS diagnoze, nav iekļauti. Neskatoties uz to, šai mērķa grupai nav liegtas tiesības izmantot jebkuru no valsts nodrošinātajiem sociālajiem pakalpojumiem, kas paredzēts citai mērķa grupai, ja ar HIV inficēts bērns vai bērns, kuram noteikta AIDS diagnoze, atbilst attiecīgā pakalpojuma saņemšanas nosacījumiem. Jāatzīmē, ka viens no Latvijas sociālās drošības sistēmas, tātad arī sociālo pakalpojumu sniegšanas pamatprincipiem atbilstoši Likuma „Par sociālo drošību” 2.pantam un 2.¹pantam ir atšķirīgas attieksmes aizliegums, kas ietver arī aizliegumu sociālo pakalpojumu nodrošināšanā ievērot atšķirīgu attieksmi atkarībā no personas veselības stāvokļa. Līdz ar to, ja ar HIV inficēts bērns vai bērns, kuram ir noteikta AIDS diagnoze, atbilst personu lokam, kuram ir tiesības saņemt, piemēram, valsts nodrošinātus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no psihoaktīvām vielām atkarīgiem bērniem, bērns šo sociālās rehabilitācijas pakalpojumu var izmantot. Tāpat, ja ar HIV inficētam bērnam vai bērnam, kuram ir noteikta AIDS diagnoze, ir noteikta invaliditāte, bērns un viņa likumiskais pārstāvis ir tiesīgi saņemt

kopumā divas valsts apmaksātas psihologa konsultācijas (ja bērnam invaliditāte noteikta pirmreizēji).

Attiecībā uz personām pieejamo sociālo pakalpojumu klāstu jāatzīmē, ka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums neliedz tiesības pašvaldībām organizēt sociālos pakalpojumus atbilstoši attiecīgās administratīvās teritorijas īpatnībām un tās iedzīvotāju vajadzībām, līdz ar to, neskatoties uz to, ka no valsts budžeta sociālie pakalpojumi tieši bērniem, kuri inficēti ar HIV vai kuriem noteikta AIDS diagnoze, netiek finansēti, pašvaldības šādus pakalpojumus var izveidot, pakalpojumu nodrošināšanai piesaistot savus resursus.

Sociālie pakalpojumi vienmēr tiek organizēti tā, lai tie būtu pēc iespējas tuvāk pakalpojuma saņēmēja dzīvesvietai un tikai tad, ja pakalpojumu nav iespējams nodrošināt personas dzīvesvietā, pakalpojums tiek nodrošināts institūcijā. LM nav precīzas informācijas par pakalpojumu sniedzējiem, kuri sniedz sociālos pakalpojumus minētajai mērķa grupai, tomēr Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā pieejamie dati norāda, ka uz 2014.gada 17.jūniju šādi pakalpojumi tiek sniegti tikai Liepājā³⁴. Sociālos pakalpojumus ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem 2014.gadā sniedza sešiem bērniem ar HIV diagnozi (no 753 bērnu saslimšanas analīzē iekļautajiem gadījumiem) trīs institūcijās. Līdz ar to var secināt, ka HIV diagnoze nav noteicošais iemesls, kura dēļ vecāks nespēj nodrošināt bērna aprūpi.

2.5.3. Nodrošināt starptautisko cilvēktiesību normu ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu attiecībā uz HIV inficētajiem un AIDS slimniekiem

Nodrošinot HIV inficētu personu un AIDS slimnieku aprūpi, tai skaitā bērnu aprūpi, tiek ievērotas Pacientu tiesību likuma 3.panta otrajā daļā noteiktās prasības, kas paredz, ka, nodrošinot pacienta tiesības, aizliegta atšķirīga attieksme atkarībā no personas rases, etniskās izcelsmes, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, invaliditātes, veselības stāvokļa, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa vai citiem apstākļiem. Atšķirīga attieksme ietver personas tiešu vai netiešu diskrimināciju, personas aizskaršanu vai norādījumu to diskriminēt.

Visiem iedzīvotājiem, tai skaitā bērniem, tiek nodrošināta konfidencialas HIV diagnostikas pieejamība visā valsts teritorijā.

2014.gadā VM nav saņēmusi personu iesniegumus par starptautisko cilvēktiesību normu neievērošanu vai diskrimināciju attiecībā uz HIV inficētajiem un AIDS slimniekiem.

³⁴ Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs, Pieejams šeit:
http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/sociala_palidziba_pakalpojumi/sps_16052014.xls
 (aplūkots 17.06.2014.)

Indikators**2.7. Regulāru medicīnisko palīdzību saņemošo HIV/AIDS, STS bērnu īpatsvars**

Atbilstoši NVD Veselības aprūpes pakalpojumu apmaksas norēķinu sistēmas „Vadības informācijas sistēma” datiem 2014.gadā 57 HIV inficēti bērni ir saņēmuši kompensējamus medikamentus (27.tabula). 2014.gadā 5 ar sifilisu inficēti bērni ir saņēmuši kompensējamus medikamentus (26.tabula):

26.tabula

Diagnozes kods saskaņā ar SSK-10	Periods	Bērnu skaits 0-18 gadi
A51.0-A51.5; A51.9 (sifiliss)	2008.gads	0
	2009.gads	0
	2010.gads	0
	2011.gads	0
	2012.gads	1
	2013.gads	2
	2014.gads	5

Avots: Nacionālais veselības dienests, 2014

27.tabula

Diagnozes kods saskaņā ar SSK-10	Periods	Bērnu skaits 0-18 gadi
B20.0-B20.9; B21.0-B21.3; B21.7-B21.9; B22.0-B22.2; B22.7; B23.0-B23.2; B23.8; B24; Z20.6; Z21; (HIV)	2008.gads	0
	2009.gads	0
	2010.gads	36
	2011.gads	34
	2012.gads	39
	2013.gads	49
	2014.gads	57

Avots: Nacionālais veselības dienests, 2014

C. Kvalitatīvas izglītības nodrošināšana**C.1. Pirmsskolas un obligātās izglītības pieejamība un kvalitāte****1.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku****1.2.1. Ne visi obligātās izglītības vecuma bērni izglītojas;**

Veikto pasākumu rezultātā minētajai problēmai ir tendence samazināties, bet joprojām tā aktualitāti nav zaudējusi.

1.2.2. Ne visiem bērniem ir nodrošināta iespēja iegūt pirmsskolas izglītību; Problēma ir aktuāla.

Kopumā secināms, ka pirmsskolas izglītības iestāžu pieejamības problēma pastāv vietās, kur šobrīd audzēkņu skaits bērnudārzos kopumā ir izteikti lielākais, kā arī tur, kur vidējais audzēkņu skaits uz vienu bērnudārzu ir lielāks. Pēc pašvaldību sniegtajiem datiem rindā uz pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādēm 2014.gada septembrī bija aptuveni 11 265 bērni.

Lai nodrošinātu pirmsskolas izglītības pieejamību, 2014.gadā tika turpināta 2013.gadā iesāktā valsts atbalsta programma bērniem, kam nav nodrošināta vieta pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādē un kuri saņem pakalpojumu privātā pirmsskolas izglītības iestādē (turpmāk – PPII) vai pie privātā bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēja (turpmāk – BUPS). Pamatojoties uz pašvaldību sniegto un Izglītības un zinātnes ministrijas rīcībā esošo informāciju, 2014.gadā šādu valsts atbalstu (PPII un BUPS) visā Latvijā kopumā saņēmuši apmēram 9 112 bērni.

2014.gada 1.janvārī spēkā stājās MK noteikumi Nr.1523 „Kārtība, kādā pašvaldība atbilstoši tās noteiktajām vidējām izmaksām sedz pirmsskolas izglītības programmas izmaksas privātajai izglītības iestādei”. Tie paredzēja, ka 2014.gadā papildus pašvaldību atbalstam tiek noteikts valsts atbalsts norēķiniem ar Izglītības iestāžu reģistrā reģistrētajām privātajām izglītības iestādēm bērniem, kuriem netiek nodrošināta vieta pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādē no pusotra gada vecuma līdz pamatskolas iekaves uzsākšanai.

Savukārt 2014.gada 23.decembrī tika apstiprināti MK noteikumi Nr.843 ”Kārtība, kādā tiek piešķirts un aprēķināts valsts atbalsts par bērnu no pusotra gada vecuma līdz pamatizglītības iekaves uzsākšanai, ja bērns saņem pakalpojumu pie privātā bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēja”. Tie nosaka pakalpojumu sniedzēja reģistrēšanas kārtību, kā arī profesionālās kvalifikācijas un drošības prasības privātiem pakalpojumu sniedzējiem, kuri nodrošina bērnu uzraudzības pakalpojumu sniegšanu pirmsskolas rindu mazināšanas nolūkā.

Pēc IZM rīcībā esošās operatīvās informācijas uz 2014.gada decembri kopā 2014.gadā bērnudārzu rindu mazināšanai no valsts budžeta tika izlietoti 8 771 903,13 eiro, kas ir 64,38% no piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem (13 623 223 eiro).

Bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēju reģistra (turpmāk – reģistrs) izveidi un uzturēšanu kopš 2013.gada septembra nodrošina IKVD. Pēc IKVD sniegtās informācijas līdz 2014.gada 31.decembrim reģistrā bija reģistrētas 1229 personas, tajā skaitā 1160 fiziskas personas un individuālie komersanti, un 69 juridiskas personas, kuras pakalpojuma sniegšanā iesaista 163 fiziskas personas.

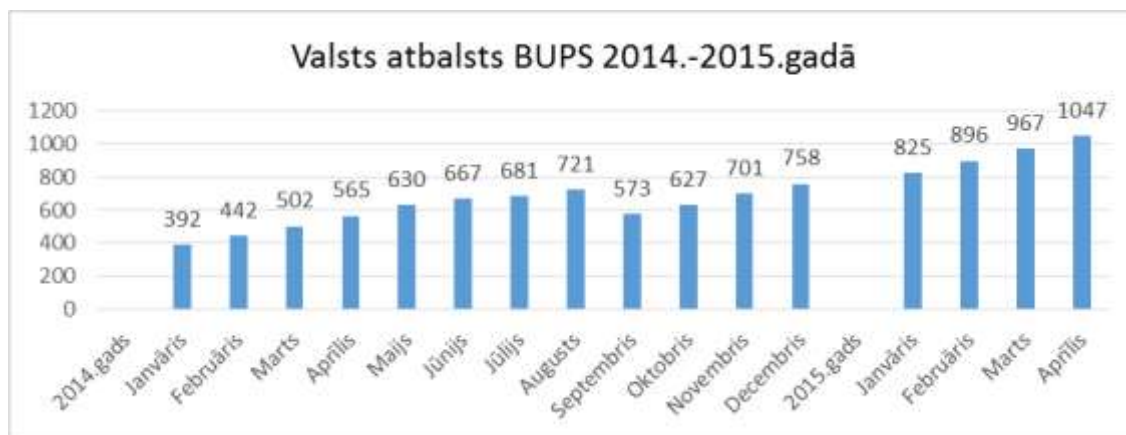
Savukārt laikā no 2014.gada 1.janvāra līdz 2014.gada 31.decembrim IKVD reģistrā ir reģistrējis 829 personas, tajā skaitā 800 fiziskas personas un 29 juridiskas personas (kuras pakalpojuma sniegšanā iesaistīja 89 fiziskas personas), kā arī vienu fizisko personu, kas strādā pie individuālā komersanta. Kopumā 2014.gadā no reģistra izslēgtas 57 personas, tajā skaitā 5 juridiskas personas. 2014.gadā pieņemti pieci lēmumi par atteikumu reģistrēt personu kā bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēju, 15 lēmumi par grozījumu izdarīšanu reģistrā, 42 lēmumi par papildinājumu izdarīšanu reģistrā,

papildinot lēmumus ar jaunu adresi vai reģistrējot jaunu juridiskās personas pakalpojuma sniegšanā iesaistīto fizisko personu.

Salīdzinājumā ar 2013.gada nogali, kad reģistrā bija reģistrējušās 299 fiziskās un juridiskās personas, tas ir 76,98% pieaugums.

13.attēls

Valsts atbalsta bērnu uzraudzības pakalpojuma izmantošanai saņēmēju skaita pieaugums 2014. un 2015.gadā

Avots: Izglītības un zinātnes ministrija

Saskaņā ar IZM informāciju Valsts atbalsta programma 2014.gada laikā ir devusi iespēju 9 112 bērniem visā Latvijā apmeklēt privāto PII vai saņemt BUPS pakalpojumus, tādējādi atvieglojot ģimenes locekļu iespējas atgriezties darba tirgū. Neskatoties uz valsts atbalstu, 3 gadu laikā bērnudārzu rindas problēma netika pilnā mērā atrisināta, attiecīgi 2012.g. bija 11 265, bet 2015.g. - 8809, kas varētu būt skaidrojams ar to, ka:

- (1) valsts atbalstu varēja saņemt vecāki pie nosacījuma, ja bērns ir pieteikts rindā uz pašvaldības pirmsskolu un viņam vieta nav piedāvāta. Līdz ar to vairāki bērni tika pieteikti rindā, lai varētu saņemt valsts atbalstu, tādējādi legalizējot/uzrādot alternatīvos bērnu pieskatīšanas pakalpojumus;
- (2) valsts atbalsta programma nebija tieši vērsta uz rindu mazināšanu, pašvaldībai pildot likuma „Par pašvaldībām” 15.pantā noteikto funkciju – pirmsskolas un skolas vecuma bērnu nodrošināšana ar vietām mācību un audzināšanas iestādēs – , bet pakalpojuma sniegšanas veidu dažādošanu.³⁵

Pēc IZM sniegtās operatīvās informācijas uz 2014.gada decembri kopā 2014.gadā bērnudārzu rindu mazināšanai no valsts budžeta tika izlietots 8 771 903,13 eiro, kas ir 64,38% no piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem – līdz ar to finansējuma pieejamība nav uzskatāma par galveno iemeslu, kāpēc privātajos PII un BUPS nav uzņēmušas lielāku skaitu bērnu. No sākotnējās analīzes izriet, ka galvenais iemesls ir nepietiekošs vietu skaits privātajos PII vai BUPS. Lai arī valsts atbalsts nodrošina iespējas bērniem apmeklēt privātās PII vai izmantot BUPS pakalpojumus, pašvaldībās (neieskaitot Rīgu, jo Rīgas gadījumā rindā tiek ieskaitīti tie bērni, kas neapmeklē privāto pirmsskolas

³⁵ Informatīvais ziņojums “Priekšlikumi bērnudārzu pieejamības problēmas risināšanai”, izskatīts MK 2015.gada 8.septembrī, sēdes protokols nr.45, 94.§.

izglītības iestādi) to izmanto tikai 34% no rindā esošajiem bērniem. Pēc biedrības „Latvijas Privāto pirmskolu biedrība” pārstāvja sniegtās informācijas tas varētu būt saistīts ar salīdzinoši īsu valsts atbalsta īstenošanas laiku, kā arī lielu administratīvo slogu, kas pakāpeniski tiek mazināts līdz ar regulārām normatīvā regulējuma izmaiņām valsts atbalsta sniegšanas sistēmas uzlabošanai (piem., ārsta izsniegtās izziņas izmantošana, pārskatu sniegšana, administrēšanas uzlabošana utml.). Labāki rezultāti valsts atbalsta apguvē tika vēroti to pašvaldību teritorijās, kurās tika iepriekš nodibināta laba sadarbība ar privātajām PII vai BUPS pakalpojumu sniedzējiem (piem., Ķekavas, Mārupes novadi).

1.2.3. Materiālais nodrošinājums ģimenēm ir nepietiekošs, lai nodrošinātu katram bērnam iespēju izglītoties;

Valsts mērķdotācija mācību līdzekļu iegādei pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs 2014.gadā tika palielināta, tomēr joprojām jāizvērtē finansējuma pietiekamība mācību līdzekļu nodrošināšanai izglītības iestādēs, jo atbalsts, kas tika nodrošināts iepriekšējos (2012. un 2013.) gados mācību līdzekļu iegādei visiem pamatzglītības, vispārējās vidējās izglītības un profesionālās izglītības iestāžu izglītojamiem, nav pietiekams.

Joprojām pašvaldības izlieto budžeta līdzekļus sociālās palīdzības pabalstiem obligātās izglītības nodrošināšanai (piemēram, skolas piederumu iegādei, atbalsts jauniešiem no maznodrošinātām ģimenēm), kā arī konkrēti apgērba un apavu iegādei bērniem no trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm.

28.tabula

Indikatori	2010	2011	2012	2013	2014
Pašvaldības sociālās palīdzības pabalstiem obligātajai izglītībai izlietotie līdzekļi, eiro	1151790	1083947	1042766	1083387	737876
Pabalstu obligātajai izglītībai saņēmušo ģimeņu skaits	15 334	15 494	13 788	12 529	10 079
Pabalstu obligātajai izglītībai saņēmušo personu skaits	26 160	24 469	21 847	20 683	16 971
Pašvaldības sociālās palīdzības pabalstiem apgērbam izlietotie līdzekļi, eiro	136 037	86 334	75 472	55 743	75 501
Pabalstu apgērbam saņēmušo ģimeņu skaits	1 434	996	959	731	528
Pabalstu apgērbam saņēmušo personu skaits	2 956	1 776	1 802	1 445	1 226

Avots: Pašvaldību iesniegtie un Labklājības ministrijas apkopotie dati

1.2.4. Ne visiem bērniem obligātās izglītības programmas ir uztveramas un tas apgrūtina tālāku izglītības apguvi un iespējas iesaistīties darba tirgū;

2014.gadā Saeimā ir apstiprinātas Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam, kas nosaka kompetenču pieejā pilnveidota vispārējās izglītības satura izstrādi, pakāpeniskas pārmaiņas, plānojot gan pirmskolas izglītības, gan pamatzglītības, gan vidējās izglītības mācību saturā un pedagogu profesionālo kompetenču pilnveidē, t.sk. iekļaujošās izglītības nodrošināšanas kontekstā.

1.2.5. Mācību psiholoģiskā vide dažkārt nav bērnam draudzīga, nerada drošības sajūtu, neveicina motivāciju uzlabot savus sasniegumus un uzņemties atbildību par iesaistīšanos mācību procesā;

2014.gadā visbiežāk VBTAI darbinieku konstatētie bērnu tiesību pārkāpumi izglītības iestādēs bija: nepedagoģisku metožu lietošana konfliktsituāciju risināšanā; pedagogi neiesaistās bērnu problēmu risināšanā vai ir nepietiekama sadarbība ar vecākiem; vienaudžu savstarpējā emocionālā un/ vai fiziskā vardarbība; nav pieprasītas izziņas no Soda reģistra par darbinieku iespējamo sodāmību.

2014.gadā Saeimā ir apstiprinātas Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam, kas paredz palielināt atbalsta personāla, t.sk. psihologu pieejamību izglītības iestādēs pirmsskolas un pamatzglītības posmā, lai veicinātu vardarbības novēršanu izglītības iestādēs. Lai risinātu vienaudžu savstarpējās vardarbības problemātiku, izglītības iestādēs ir paredzēta arī izglītojošu pasākumu īstenošana un metodisko materiālu sagatavošanu, kā arī profesionālās kompetences pilnveide pedagogiem, īpašu atbalstu sniedzot jauniešiem pedagogiem.

1.2.6. Bērnu aprūpes iestādēs esošiem bērniem, nepilngadīgajiem, kas atrodas ieslodzījuma vietās, ir vājš dzīvei nepieciešamo zināšanu un prasmju apguves līmenis;

Saskaņā ar valsts statistikas pārskata par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu 2014.gadā³⁶ datiem 34% no skolas vecuma bērniem izglītojās speciālās skolās, 7.6% - apmācījās mājās un 1.5% bērnu tika apmācīti atbilstoši veselības stāvoklim. Minētie dati norāda uz augstu risku, ka bērnam, sasniedzot pilngadību, ir nopietnas grūtības organizēt savu ikdienu, veiksmīgi uzsākt patstāvīgu dzīvi un integrēties sabiedrībā.

Ir nepieciešams turpināt uzlabot jauniešiem, kuri atrodas ārpusģimenes aprūpē, zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas patstāvīgai dzīvei.

Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādnes³⁷ paredz, ka bērniem no 15 gadu vecuma pakalpojums ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās tiek nodrošināts jauniešu mājā, kur bērns spēs apgūt zināšanas un prasmes personīgā budžeta plānošanai, mājāsaimniecības vadīšanai, sevis aprūpei un citām sadzīvē nepieciešamām iemaņām, kas ir būtisks priekšnoteikums sekmīgai patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Esošais jauniešu māju skaits nenodrošina, ka visās bērnu aprūpes iestādēs dzīvojošie bērni jauniešu mājās varētu apgūt patstāvīgai dzīvei nepieciešamās prasmes. Līdz ar to laika posmā no 2017. līdz 2020.gadam ir paredzēts nodrošināt vietas „jauniešu mājās” 350 jauniešiem, to izbūvei piesaistot arī ERAF līdzekļus.

³⁶ <http://www.lm.gov.lv/text/3060>,

³⁷ Apstiprinātas ar Ministru kabineta 2013.gada 4.decembra rīkojumu Nr.589;
<http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=4558>

1.2.7. Nepilnīgi nodrošinātas izglītības programmu apguves iespējas bērniem ar invaliditāti un bērniem ar īpašām vajadzībām jebkurā izglītības iestādē;

2013.gada 22.novembrī MK apstiprināja „Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam” (rīkojums Nr.564) (turpmāk – Pamatnostādnes). Pamatnostādņu īstenošanai sagatavotais īstenošanas plāns 2014.gadam (apstiprināts MK 2014.gada 3.septembrī, rīkojums Nr.474) paredzēja trīs pasākumus iekļaujošas izglītības nostiprināšanai pamatnostādņu rīcības virzienā “Izglītība” un vienu pasākumu rīcības virzienā „Sociālā aizsardzība” :

1) informatīvā ziņojuma izstrāde par atbalsta pasākumiem speciālo izglītības iestāžu pārraudzībai un izglītības iestāžu tīkla sakārtošanas kontekstā. Atbildīgā institūcija par minēto pasākumu tika noteikta IzM. Pēc IzM sniegtās informācijas informatīvais ziņojums “Par atbalsta pasākumiem speciālo izglītības iestāžu pastāvēšanai izglītības iestāžu tīkla sakārtošanas kontekstā” izskatīts MK 2014.gada 3.novembra sēdē;

2) iekļaujošas izglītības principa nostiprināšana normatīvajos aktos. Atbildīgā institūcija par šo pasākumu tika noteikta IzM. Par minētā pasākuma izpildi IzM sniedzis šādu informāciju: lai nodrošinātu minētā pasākuma un 2014.gada 22.maijā Saeimas apstiprinātajā vidēja termiņa plānošanas dokumenta “Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014-2020” rīcības virzienā 1.4. pasākumā definētos uzdevumus, IzM izveidojusi darba grupu, kuras uzdevumi ir šādi:

- apzināt iekļaujošās, t.sk., speciālās izglītības jomas problemātiku un izstrādāt veicamo uzdevumu plānu speciālās izglītības programmu satura un finansēšanas mehānisma pilnveidei iekļaujošas izglītības principa īstenošanai;
- apkopot priekšlikumus par nepieciešamajiem grozījumiem normatīvajā regulējumā, kas skar speciālās izglītības programmu satura un finansēšanas mehānisma pilnveidi;
- sagatavot priekšlikumus nepieciešamajām izmaiņām, kas skar atbalsta pasākumu, t.sk. mācību vides nodrošināšanu un speciālās izglītības iestāžu tīkla sakārtošanu iekļaujošas izglītības principa īstenošanai;
- laika periodā no 2015.gada 1.jūlija līdz 2020.gada 31.augustam nodrošināt definēto uzdevumu ieviešanas pārraudzību;

3) nodrošināt konsultanta pieejamību, kas sniegtu plašu informāciju un atbalstu studiju procesā un palīdzētu koordinēt, t.sk. individuālā studiju plāna sastādīšanu un citus ar studijām saistītus jautājumus un pakalpojumu pieejamību augstākās izglītības iestādēs personām ar invaliditāti. Atbildīgā institūcija par konsultanta pakalpojuma attīstību tika noteikta LM;

4) paplašināt asistenta pakalpojuma izglītības programmu apguvei saņēmēju loku, nosakot, ka asistenta pakalpojumu var saņemt arī personas ar invaliditāti, kuras mācās augstākajās izglītības iestādēs. Atbildīgā institūcija par pasākumu tika noteikta LM. 2014.gada decembrī LM organizēja pirmo tikšanos par konsultanta pakalpojuma un asistenta pakalpojuma attīstīšanu, kurā piedalījās pārstāvji no IzM, Latvijas Rektoru padomes, Latvijas Studentu apvienības, kā arī vairāku augstskolu pārstāvji un NVO. Tikšanās rezultātā tika lemts par tālāko sadarbību jautājuma risināšanā un plānotajām sanāksmēm 2015.gadā.

Saskaņā ar IZM sniegtajiem datiem asistenta pakalpojums izglītības procesā 2014.gadā tika nodrošināts 245 izglītojamajiem, salīdzinoši 2013.gadā – 214 izglītojamajiem.

1.2.8. Nepietiekošs mācību iestāžu bibliotēku nodrošinājums ar mācību grāmatām un līdzekļiem katram bērnam, nav vienlīdzīga pieeja informācijas un komunikāciju tehnoloģijām;

Valsts finansējums mācību līdzekļu iegādei pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs tika palielināts no 8,16 Ls 2013.gadā līdz 18,90 eiro 2014.gadā.³⁸

1.2.9. Izglītības iestādēs telpas netiek sanitārtehniski aprīkotas un infrastruktūra nav atbilstoša bērnu vajadzībām.

2014.gadā Saeimā ir apstiprinātas Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam, kas nosaka atbalstu pašvaldību izglītības iestāžu tīkla sakārtošanai un vispārējās izglītības mācību vides uzlabošanai, sniedzot atbalstu izglītības iestāžu tīkla sakārtošanai reģionālā līmenī.

2014.gadā IZM ir organizējusi pedagogu profesionālās kompetences pilnveides B programmu kursus, kuri piedāvā iespēju papildu esošajai skolotāja kvalifikācijai iegūt tiesības pasniegt citu mācību priekšmetus (t.sk. STEM mācību priekšmetus³⁹) vai strādāt citā izglītības pakāpē. Iespēja iegūt šīs tiesības mazina atbilstošu mācību priekšmetu pedagogu nepietiekamības risku, īpaši izglītības iestādēs ar mazu izglītojamo skaitu, tā kā pedagogiem, kuri ir ieguvuši tiesības pasniegt vairākus mācību priekšmetus, ir iespējams nodrošināt pietiekamu noslodzi.

Kā papildu problēma arī identificēta profesionāli sagatavotu un izglītības sistēmā strādājošu pedagogu nepietiekamība, īpaši fizikā un angļu valodā.

1.3. Politikas mērķis

Nodrošināt katram bērnam pirmsskolas un obligātās izglītības ieguves iespējas, uzlabot mācību un audzināšanas procesa un rezultāta kvalitāti.

1.4. Politikas rezultāti

1.4.1. Katram bērnam ir nodrošināta pirmsskolas izglītības un obligātās izglītības pieejamība neatkarīgi no materiālā stāvokļa un citiem apstākļiem;

2014.gada 1.janvārī spēkā stājās arī MK noteikumi Nr.1523 „Kārtība, kādā pašvaldība atbilstoši tās noteiktajām vidējām izmaksām sedz pirmsskolas izglītības programmas izmaksas privātajai izglītības iestādei”. Tie paredz, ka 2014. un 2015.gadā papildus pašvaldību atbalstam tiek noteikts valsts atbalsts norēķiniem ar Izglītības iestāžu reģistrā reģistrētajām privātajām izglītības iestādēm, bērniem, kuriem netiek nodrošināta vieta pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādē no pusotra gada vecuma līdz pamatskolas ieguves uzsākšanai. Valsts atbalsta apmērs par vienu bērnu tiek noteikts līdz 142 eiro mēnesī, ievērojot nosacījumu, ka valsts atbalsta un pašvaldības atbalsta kopējais apjoms vienam bērnam nepārsniedz:

- 228 eiro Rīgas plānošanas reģionā esošā privātā izglītības iestādē;
- 185 eiro ārpus Rīgas plānošanas reģiona esošā privātā izglītības iestādē.

³⁸ Mācību līdzekļu veidus un valsts, pašvaldības un vecāku atbildību mācību līdzekļu tai skaitā mācību līdzekļu e-vidē, iegādes (vai pieejamības tiešsaistes režīmā) finansēšanā definē Izglītības likums.

³⁹ STEM mācību priekšmeti – dabaszinības, tehnoloģijas, inženierzinātne un matemātika

1.4.2. Kvalitatīvs mācību process un rezultāts dod katram bērnam iespēju iegūt dzīvei nepieciešamās prasmes un zināšanas un efektīvi iesaistīties darba tirgū.

Sk. C.1.5.4.sadaļu.

1.5. Rīcības virzieni

1.5.1. Nostiprināt un uzlabot visaptverošu obligātā izglītības vecuma bērnu uzskaiti, nodrošināt, lai visi obligātā izglītības vecuma bērni iegūst izglītību

Saskaņā ar IZM sniegto informāciju 2014./2015.mācību gadā vispārējās izglītības programmas īstenoja 796 vispārīzglītojošās dienas skolas, savukārt no tām 106 izglītības iestādes mācību saturu īsteno bilingvāli (mazākumtautību izglītības programmas), tajā skaitā 95 skolas īsteno izglītības programmas krievu valodā, četras skolas poļu valodā, divas skolas ebreju valodā, viena skola ukraiņu valodā, viena skola baltkrievu valodā, divas skolas ebreju valodā, viena skola lietuviešu valodā un viena skola igauņu valodā) un 67 izglītības iestādes īsteno gan latviešu, gan mazākumtautību izglītības programmas, kā arī privātās izglītības iestādes īsteno vispārējās izglītības programmas angļu valodā (divas skolas) un franču valodā (viena skola). Latvijā darbojas 28 vakara, neklātienes un tālmācības izglītības iestādes, no tām 12 īsteno gan latviešu, gan mazākumtautību izglītības programmas. Saskaņā ar IZM sniegto informāciju mazākumtautību izglītības programmās mācās 58 854 skolēni, sasniedzot 28,07 % no kopējā skolēnu skaita.

2013./2014.mācību gadā apkopotie rezultāti liecina, ka vispārējās izglītības iestādēs mācījās 1032 romu skolēnu. Izglītību pārtraukušo romu skolēnu skaits ir 15,9%, galvenokārt no 7. līdz 9.klasei. 26,8% romu skolēnu saņēmuši papildu atbalsta pasākumus galvenokārt latviešu valodas un dabaszinību apguvei. Vispārējās izglītības iestādēs 2013./2014.mācību gadā nodrošināta četru romu tautības skolotāju palīgu darbība.

2013./2014.mācību gadā konfesionālo ticības mācību bija iespējams apgūt sešās skolās, bet kristīgo mācību – 258 skolās.

Nepilngadīgajiem ieslodzītajiem vispārējā pamatizglītība ir obligāta atbilstoši Izglītības likuma 4.pantā noteiktajam. Cēsu audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem Cēsu 2. vakara (maiņu) vidusskola īsteno arī speciālās izglītības programmas - 2014.gadā tika īstenotas septiņas speciālās izglītības programmas. Tādējādi ir secināms, ka katram ieslodzījumā esošajam nepilngadīgajam ir nodrošināta iespēja iegūt viņa spējām atbilstošu pamatizglītību.

2014. gadā vidēji 26 ieslodzījumā esošie nepilngadīgie tika iesaistīti vispārējās izglītības programmās, no tiem 20 izglītojamie piedalījās pamatizglītības iegūšanā un 6 izglītojamie – vidējās izglītības programmās. 2013./2014.mācību gada beigās (uz 2014. gada 1. jūliju) pieci nepilngadīgie ieslodzītie sekmīgi nokārtoja valsts eksāmenus un saņēma izglītību apliecinošus dokumentus par pamatizglītības iegūšanu. 2014. gadā Ilģuciema cietuma audzināšanas iestādēs nepilngadīgajiem nodaļā esošā viena nepilngadīgā tika iesaistīta profesionālās izglītības programmā. Nodrošinot dzīvei nepieciešamo prasmju apguvi ieslodzījuma vietās, 2014. gadā nepilngadīgajiem interešu izglītības ietvaros tika turpināta arodiemaņu programmas „Kokapstrāde”

Īstenošana Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem. Arodiemaņu programmā 2014. gadā tika iesaistītas vidēji 19 nepilngadīgās personas.

Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, ir uzlabojušās nepilngadīgo ieslodzīto iespējas iegūt vispārējo izglītību. Salīdzinot ar 2007. gada rādītājiem, līdzīgi kā 2013. gadā, 2014. gadā procentuāli ir pieaudzis vispārējā izglītībā iesaistīto nepilngadīgo ieslodzīto kopskaits (skat. 29.tabulu).

29.tabula

Izglītībā iesaistīto nepilngadīgo ieslodzīto skaits

Periods	Nepilngadīgo ieslodzīto kopskaits	Izglītojamo skaits		Izglītojamo īpatsvars (%)	
		Vispārējā izglītībā	Profesionālajā izglītībā	Vispārējā izglītībā	Profesionālajā izglītībā
01.09.2007.	183	156	66	72%	36%
01.09.2008.	176	166	53	94%	30%
01.09.2009.	173	145	90	84%	52%
01.09.2010.	100	85	85	85%	85%
01.09.2011.	64	64	20	100%	31%
01.09.2012.	54	53	17	98%	32%
01.09.2013.	48	48	30	100%	63%
01.09.2014.	36	36	19	100%	50%

Avots: Tieslietu ministrija

Izvērtējot 29. tabulas rādītājus, ir secināms, ka nepilngadīgo ieslodzīto, kas ir iesaistīti profesionālās izglītības, t.sk. arodiemaņu apguves pasākumos, īpatsvars ir mainīgs: tas palielinājies laika periodā starp 2007. un 2010. gadu, bet pēc tam atkal samazinājies par 35% un 2014.gadā sastādīja 50%. Salīdzinot 2010. gadā Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem tika īstenotas piecas arodiemaņu apguves programmas, 2011. gadā – trīs programmas, bet 2014.gadā – viena arodiemaņu apguves programma. Īstenojamo programmu skaits ir samazinājies, jo divi no pedagogiem, kuri vadīja minētās programmas, ir pensionējušies.

1.5.2. Nodrošināt pirmsskolas vecuma bērniem iespēju apgūt pirmsskolas izglītošanas programmas

2014./2015.mācību gadā pirmsskolas izglītības programmas īstenoja 1028 izglītības iestādes, t.sk. skaitā 633 pirmsskolas izglītības iestādes ar 77 631 audzēkņiem, t.sk. ārpus Rīgas 341 pašvaldību bērnudārzos bija 45 467 audzēkņi (vidēji 133 audzēkņi bērnudārzā). No minētajām iestādēm 524 bija pašvaldību padotības, un 381 pamata un vidējās vispārējās izglītības iestādes. 2014.gadā IZM ir saskaņojusi četru jaunu pašvaldības pirmsskolas izglītības iestāžu atvēršanu.

Saskaņā ar informatīvajā ziņojumā “Priekšlikumi bērnudārzu pieejamības problēmas risināšanai”⁴⁰ sniegto informāciju izteikti lielāks bērnu skaits izglītības iestādēs vērojams Rīgas tuvumā un lielākajās pilsētās - Daugavpilī (4156), Liepājā (3181), Jelgavā (1703), Ventspilī (1647), Ogrē (1442), Jūrmalā (1411), Valmierā (1309), Rēzeknē (1277), Jēkabpilī (1241) un Salaspilī (979).

⁴⁰ izskatīts MK 2015.gada 8.septembrī, sēdes protokols nr.45, 94.§.

Savukārt, analizējot bērnudārzu vidējo lielumu pēc audzēkņu skaita, iespējams secināt, ka vislielākie bērnudārzi ir Rīgai tuvumā esošajās pašvaldībās – Ikšķiles, Stopiņu, Lielvārdes un Ādažu novadu pašvaldībās, taču arī citviet Latvijā ir pašvaldības, kur bērnudārzu lielums pēc audzēkņu skaita ievērojami izceļas. Šādas vietas ir Preiļu, Līvānu un Bauskas novadu pašvaldības.

Tāpat kā bērnudārzu lielums, arī pedagogu noslodze pirmsskolas izglītības iestādēs apdzīvoto vietu griezumā ir visai atšķirīga. Vidēji Latvijā tā ir astoņi audzēkņi uz vienu pedagogu, taču lielākajā daļā apdzīvoto vietu šī attiecība ir mazāka (piem., četri audzēkņi uz vienu pedagogu Rankā). Visnoslogotākie pirmsskolas pedagogi ir Pierīgā (piem., Mārupē 13 audzēkņi uz pedagogu) un lielākajās pilsētās, taču pastāv arī izņēmumi. No lielajām un vidējām pilsētām viszemākais pedagogu noslogojums bija Krāslavā (6), Ludzā, Ventspilī, Dobelē un Bauskā (7), savukārt visaugstākais – Ogrē, Tukumā un Kuldīgā (10).

Pirmsskolas izglītībā iesaistīto bērnu kopējais skaits iepriekšējos mācību gados pieauga, sasniedzot 93,5 tūkst., bet 2014./2015.mācību gadā bija bērnu skaita samazinājums pirmsskolas izglītības programmās salīdzinājumā ar iepriekšējiem mācību gadiem, sasniedzot 92 tūkst.

2014./2015.mācību gadā pirmsskolas izglītības programmas obligāto sagatavošanu pamatizglītības ieguvei apguva aptuveni 42 tūkstoši bērnu vecumā no 5 gadiem un vairāk.

2014.gada 1.janvārī stājās spēkā MK noteikumi Nr.1462 „Kārtība, kādā tiek piešķirts un aprēķināts valsts atbalsts par bērniem no pusotra gada vecuma līdz pamatizglītības ieguves uzsākšanai⁴¹, ja bērns saņem pakalpojumu pie privātā bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēja” (spēkā līdz 2014.gada 31.decembrim). Tie paredz valsts atbalstu līdz 142 eiro mēnesī privātiem pakalpojumu sniedzējiem, kuri nodrošina pirmsskolas izglītības programmu apguvi vai bērnu uzraudzības pakalpojumu sniegšanu kā pilna laika pakalpojumu (astoņas stundas dienā) darba dienās. Valsts piešķirusi finansiālu atbalstu bērniem no pusotra gada vecuma, lai varētu saņemt pakalpojumu pie privātā pakalpojumu sniedzēja gadījumos, kad netiek nodrošināta vieta pašvaldības PII.

2014.gada 1.janvārī spēkā stājās arī MK noteikumi Nr.1523 „Kārtība, kādā pašvaldība atbilstoši tās noteiktajām vidējām izmaksām sedz pirmsskolas izglītības programmas izmaksas privātajai izglītības iestādei”. Tie paredz, ka 2014. un 2015.gadā papildus pašvaldību atbalstam tiek noteikts valsts atbalsts norēķiniem ar Izglītības iestāžu reģistrā reģistrētajām privātajām izglītības iestādēm bērniem, kuriem netiek nodrošināta vieta pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādē no pusotra gada vecuma līdz pamatskolas ieguves uzsākšanai.

Saskaņā ar IKVD informāciju visbiežāk bērnu uzraudzības pakalpojums tiek sniegts Rīgā un Rīgas plānošanas reģionā: Jūrmalā, Ikšķiles novadā, Ķekavas novadā, Mārupes novadā, Ogres novadā, Ropažu novadā, Salaspils novadā, Tukuma novadā, kā arī republikas pilsētās – Jelgavā un Liepājā. Secināts, ka bērnu vecāku interese par bērnu uzraudzības pakalpojumu 2014.gadā nav mazinājusies. 2014.gadā ik mēnesi tika

⁴¹ Obligātā bērnu sagatavošana pamatizglītības apguvei tiek sākta tajā kalendārajā gadā, kurā izglītojamam (bērnam) aprit pieci gadi.

reģistrēti vidēji 70 bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēji un, salīdzinot ar 2013.gadu, šī tendence palikusi līdzīga.

Pirmsskolas izglītībā tiek īstenots arī īpašais izglītības veids – speciālā pirmsskolas izglītība bērniem ar speciālām vajadzībām. Latvijā 2014./2015.mācību gadā speciālās pirmsskolas izglītības programmas īstenoja 138 pirmsskolas izglītības iestādes, no kurām 40 pēc iestādes tipa bija speciālās pirmsskolas izglītības iestādes. Speciālās pirmsskolas izglītības programmas īstenoja arī vispārējās izglītības iestādes.

Pēc pašvaldību sniegtajiem datiem rindā uz pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādēm 2014.gada septembrī bija aptuveni 11 265 bērni. Atbilstoši pašvaldību prognozēm 2015.gada septembrī rindā uz pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādēm kopā valstī varētu būt aptuveni 8 809 bērni. Tādējādi secināms, ka bērnu skaits, kam netiek nodrošināta vieta pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādēs, 2015.gadā salīdzinājumā ar 2014.gadu samazināsies par 22%. Rīgā, kur pirmsskolas izglītības iestāžu pieejamības problēma ir visaktuālākā, bērnu skaits, kam netika nodrošināta vieta pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādē, gadu gaitā samazinājusies par 31,92 % (2012.gadā - 3518 bērni; 2013.gadā - 2483 bērni; 2014.gadā - 2395 bērni).

30.tabula

Situācija pašvaldībās pirmsskolas izglītības iestāžu rindū jomā

Pašvaldība	Bērnu skaits rindā		Skaits privātā pirmsskolas izglītības iestādē		Bērnu skaits, kas saņem bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēju pakalpojumus	
	2014	2015 ⁴²	2014	2015	2014	2015
Rīga	2395 ⁴³	2000	4664	5000	643	800
Liepāja	1507	1350	89	90	38	35
Jelgava	2756	950	823	830	92	119
Ķekava	1244	1210	296	325	304	325
Sigulda	186	180	85	85	26	35
Ādaži	578	580	272	275	12	15
Ozolnieki	213	160	15	15	2	10
Ropaži	195	140	7	8	nav	2
Ikšķile	167	150	96	90	10	20
Carnikava	174	150	32	35	6	10
Tukums	206	218	66	60	11	32
Bauska	67	80	nav	nav	7	10
Iecava	129	77	nav	nav	nav	nav
Mārupe	1114	1284	641	641	85	90
Valmiera	55	nav	nav	nav	nav	nav
Stopiņi	279	280	17	16	8	7
KOPĀ	11 265	8 809	7103	7470	1244	1510

Avots: Izglītības un zinātnes ministrija

⁴² Pašvaldību sniegtā prognoze uz 2015.g.septembri

⁴³ Dati tika iegūti, pamatojoties uz sekojošiem kritērijiem: Rīgas deklarācija bērnam un vismaz vienam no vecākiem; pagājis vēlamois uzsākšanas datums; neapmeklē privāto pirmsskolas izglītības iestādi; nav statuss "uzaicināts"

Saskaņā ar IZM sniegto informāciju 2014.gadā pirmsskolas izglītības iestāžu rindu mazināšanai no valsts budžeta tika izlietoti 8 771 903,13 eiro, kas ir 64,38% no piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem (13 608 609 eiro). Savukārt par periodu no 2015.gada janvāra līdz jūnijam pirmsskolas izglītības iestāžu rindu mazināšanai no valsts budžeta tika izlietoti 6 238 854 eiro. 2015.gadā šim mērķim ir paredzēti valsts budžeta līdzekļi 12 174 618 eiro. Saglabājoties esošajam bērnu skaitam, plānots, ka valsts atbalsts līdz 2015.gada beigām tiks izlietots 100% apmērā.

31.tabula

Piešķirto valsts budžeta līdzekļu valsts atbalsta sniegšanai izlietojums

Gads	Finansējums privātajām PII	Finansējums bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem	Izlietotais kopā	Bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzējiem plānotais valsts atbalsta apmērs (budžeta apakšprogrammā 01.05.00 "Dotācijas privātajām mācību iestādēm")	Starpība (neizmantotais finansējums)
2013	1 445 841,05	204 237,11	1 650 078,16	4 516 517,00	2 866 438,84
2014	6 919 675,47	1 852 227,66	8 771 903,13	13 608 609,00	4 836 705,87
2015 (janvāris- jūnijs)	4 606 196	1 632 658	6 238 854	12 174 618	5 935 764

2014.gadā privāto pirmsskolas izglītības iestāžu un BUPS atbalstu visā Latvijā kopumā saņēmuši 9 112 bērni.

Pēc pašvaldību sniegtās informācijas papildus līdzfinansējumam un valsts atbalstam, pirmsskolas izglītības iestāžu rindu jautājums visbiežāk tiek risināts, meklējot iespējas veidot papildus grupas, renovējot pirmsskolas izglītības iestādes un izbūvējot piebūves, optimizējot bērnu skaitu tajās izglītības iestādēs, kur ir nepieciešamā platība uz vienu bērnu un iespējams nodrošināt atbilstošu higiēnas normu ievērošanu. Vienlaikus tiek meklētas iespējas veidot grupas pie pamatskolām, internātpamatskolām, vidusskolām un bērnu un jauniešu centriem. Tā rezultātā pēc pašvaldību sniegtās informācijas laikā periodā no 2011.gada līdz 2014.gada beigām pašvaldībās tika rasta iespēja atvērt jaunas grupas vairāk kā 3 800 bērniem.

Atsevišķas pašvaldības meklēja arī alternatīvus risinājumus rindu samazināšanai. Piemēram, Ķekavas pašvaldība no 2012.gada septembra aktīvi organizējusi aukļu apmācības, tādējādi veicinot BUPS skaita pieaugumu pašvaldībā. Ķekavā izveidota arī aukļu datu bāze, nodrošinot ģimenēm iespēju iegūt nepieciešamo informāciju par aukļu pieredzi un prasmēm kā arī kontaktinformāciju. Liepājā savukārt izveidotas bērnu rotaļu grupas, kurās pašvaldība finansē bērnu bezmaksas pieskatīšanu līdz četrām stundām.

Citi pašvaldību veiktie pasākumi rindu problēmas mazināšanai ietver:

- privāto pirmsskolas izglītības iestāžu un bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēju līdzfinansēšanu,
- telpu nomu no privātajām pirmsskolas izglītības iestādēm,
- jaunu PII programmu iesniegšanu akreditācijai iestādēs, kurās iepriekš īstenotas tikai mazākumtautību programmas,
- atbalsta nodrošināšana biedrībām, kas īsteno izglītības programmas bērniem.

Izvērtējot pašvaldību, kurās ir aktuāls pirmsskolas izglītības iestāžu pieejamības jautājums, saistošos noteikumus, secināms, ka atsevišķas pašvaldības pēc savas iniciatīvas sniedz atbalstu 43-143 eiro apmērā BUPS (piem., Stopiņu novads, Mārupes novads, Ikšķiles novads, Tukuma novads, Ķekavas novads, Liepāja, Ozolnieku novads).

Pašvaldības arī turpmākajos gados plāno aktīvi rīkoties, lai mazinātu rindas pašvaldību pirmsskolas izglītības iestādēs. Tā 2015.gadā rindas pilnībā likvidēs Iecavas novada, Bauskas novada un Ropažu novada pašvaldības. Atbilstoši 11 pašvaldību sniegtajai informācijai, var secināt, ka līdz 2019.gadam kopumā plānots bērnu rindu pašvaldību pirmsskolas izglītības iestādēs samazināt par 3010 vietām, Carnikavas un Siguldas novados rindu atrisinot pilnībā pie esošajām prognozēm.

Ieguldījumu pirmsskolas izglītības pieejamības nodrošināšanā sniedz arī Eiropas Savienības fondu 2007.-2013.gadam līdzfinansētā aktivitāte „Pirmsskolas izglītības iestāžu infrastruktūras attīstība nacionālās un reģionālās nozīmes attīstības centros”, kuras ietvaros tiek attīstīta pirmsskolas izglītības iestāžu infrastruktūra, veicinot vienlīdzīgas nodarbinātības iespējas, kā arī nodarbinātību un pakalpojumu pieejamību nacionālās un reģionālās nozīmes attīstības centros.

Kopumā šīs aktivitātes ietvaros līdz 30.06.2015. noslēgti līgumi par 67 projektu īstenošanu ar kopējo līgumu summu 61 713 641, 27 eiro apmērā, tai skaitā, ERAF līdzfinansējuma daļu 42 130 902,45 eiro apmērā. Šobrīd vēl nav pabeigti 6 projekti. Līdz 30.06.2015 pabeigta 61 projekta īstenošana ar kopējo līgumu summu 50 509 160,96 eiro, tai skaitā, ERAF līdzfinansējuma daļu 34 178 119,71 eiro apmērā. Pabeigto projektu rezultātā jaunuzceltas vai paplašinātas 26 pirmsskolas izglītības iestādes, renovētas vai labiekārtotas 64 izglītības iestādes, radītas 3535 jaunas vietas bērniem pirmsskolas izglītības iestādēs.

1.5.3. Paplašināt bezmaksas vai subsidēto pakalpojumu piedāvājuma klāstu izglītībā

Sk. C.1.5.2.rīcības virzienu.

1.5.4. Paaugstināt izglītības satura kvalitāti visās izglītības pakāpēs un veidos atbilstoši sabiedrības un tautsaimniecības attīstības vajadzībām

IZM 2014.gadā ir organizējusi pedagogu profesionālo kompetenču pilnveidi A un B programmās.

Pedagogu profesionālās kompetenču pilnveides A programmas (pavisam 1364 dalībnieki):

- Izglītības iestādē mūsdienu pasaulē: inovatīvas pieejas un to īstenošana ikdienā (250 izglītības iestāžu vadītāji);
- Iekļaujošā izglītība (300 dalībnieki);
- Kultūrizglītība, 11 dažādas programmas (750 dalībnieki);
- Skolu psihologiem bērnu tiesību jautājumos (56 dalībnieki);
- Pedagogu profesionālas kompetences pilnveide darbā ar reemigrējušiem bērniem (20 dalībnieki);
- Bilingvāls pedagoģiskais process pirmsskolā (44 dalībnieki).

Pedagogu profesionālās kompetenču pilnveides B programmas (pavisam 1643 dalībnieki):

- Izglītības joma „Tehnoloģijas un zinātņu pamati” (mācību priekšmeti matemātika, ķīmija, bioloģija, fizika, dabaszinātnes, informātika) (280 dalībnieki);
- Pirmsskolas izglītības saturs un didaktika (327 dalībnieki);
- Pamatizglītības pirmā posma saturā un didaktikā (120 dalībnieki);
- Izglītības joma „Cilvēks un sabiedrība” (mācību priekšmeti vēsture, ģeogrāfija) (147 dalībnieki);
- Pedagoģiskā procesa organizēšana un vadīšana kristīgajā mācībā 1. – 3.klasē (39 dalībnieki);
- Veselības jautājumu apguve profesionālā vidējā un arodizglītībā (116 dalībnieki);
- Pedagoģija (292 dalībnieki);
- Tehnoloģijas un radošums interešu izglītībā (322 dalībnieki).

1.5.5. Nodrošināt vienlīdzīgu mācību un metodisko līdzekļu, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju pieejamību

Sk. C.1.2.8.

Tā kā pamatzglītības saturs pēdējos gados nav būtiski mainīts, vispārējās izglītības iestādēm finansējums galvenokārt ir nepieciešams mācību grāmatu resursu atjaunošanai, ko ir iespējams īstenot vairāku gadu periodā. Tādējādi mācību iestāžu bibliotēku nodrošinājums lielā mērā ir atkarīgs no skolu iespējām mācību grāmatas izmantot ilgtermiņā, kā arī izglītības iestādes vai pašvaldības kā dibinātāja prasmes racionāli plānot mācību grāmatu iegādei paredzēto finanšu līdzekļu izlietojumu.

2014./2015. mācību gadam CSDD izveidoja portālu par satiksmes drošības jautājumiem dažāda vecuma bērniem: www.berniem.csdd.lv. Portāls kalpo kā mācību vieta gan formālās, gan neformālās izglītības darbām.

SAM, gatavojoties atbalsta programmas “Nākamās paaudzes tīkli lauku teritorijās” otrajai kārtai, 2014. gadā tika veikts pētījums „Atbalstāmo teritoriju saraksta aktualizācija un ar to saistītie pasākumi darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 2014. – 2020. gada plānošanas periodam specifiskā atbalsta mērķa

„Uzlabot elektroniskās sakaru infrastruktūras pieejamību lauku teritorijās” sasniegšanai”.⁴⁴

1.5.6. Nodrošināt izglītības programmu, tai skaitā profesionālās izglītības apguvi bērniem ar invaliditāti un bērniem ar īpašām vajadzībām, nodrošinot integratīvās izglītības iespējas, uzlabojot izglītošanas procesa inženiertehnisko un materiālo nodrošinājumu

2014.gadā turpina pieaugt pieprasījums pēc asistenta pakalpojuma, kurš tiek piešķirts saskaņā ar normatīvajiem aktiem⁴⁵. Asistenta pakalpojumu ir tiesības saņemt personai no 5 līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti, pamatojoties uz VDEĀVK atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem ierobežojumiem. Asistenta pienākums ir sniegt atbalstu izglītojamajam pārvietoties izglītības iestādē, tajā skaitā starpbrīžos un pagarinātās dienas grupas laikā, ārpusstundu pasākumos; nokļūt vietās, kur notiek izglītības iestādes organizētie pasākumi, kā arī atbalstu līdzdalībai šajos pasākumos, atbalstu saskarsmē un komunikācijā ar citiem izglītojamiem, pedagogiem un citām personām, atbalstu pašaprūpes veikšanai, tajā skaitā personīgā higiēna, palīdzība ēdienreizēs un vietās, apģērbšanās un noģērbšanās, apģērba kārtošana, mācību materiālu sagatavošana darbam un mācību pierakstu veikšana, mācību vietas un piederumu sakārtošana. 2014.gadā asistenta pakalpojumus saņēma 245 izglītojamie.

32.tabula

Gads	Izglītojamie, kuriem tiek nodrošināts asistenta pakalpojums (kopā)	No kopējā skaita privātajās izglītības iestādēs	No kopējā skaita profesionālās izglītības iestādē	No kopējā skaita pirmsskolas izglītības iestādēs (bez privātajām)
2012	200	7 (t.sk. 2 - pirmskolas izglītības iestādēs)	1	31
2013	214	12 (t.sk. 5 - pirmskolas izglītības iestādēs)	1	40
2014	245	18 (t.sk. 9 pirmskolas izglītības iestādēs)	1	45

Avots: Izglītības un zinātnes ministrija

⁴⁴ Lai novērstu Pamatnostādņu C 2.2. sadaļā C 2.2.1. punktā minēto atšķirību laukos un pilsētās interneta pieejamības ziņā, SAM īsteno valsts atbalsta programmu „Nākamās paaudzes tīkli lauku teritorijās”, kuras ietvaros plānots noteiktās lauku teritorijās izveidot optiskā tīkla pieslēgumpunktus („vidējā jūdze”), tādējādi dodot iespēju elektronisko sakaru komersantiem sniegt lauku iedzīvotājiem augsta ātruma interneta pakalpojumus („pēdējā jūdze”) un tādējādi mazināt „digitālo plaisu” starp pilsētām un lauku reģioniem. Valsts atbalsta programma tiek īstenota divās kārtās - pirmās kārtas īstenošana tiks pabeigta 2015. gada augustā, savukārt otro kārtu plānots pabeigt līdz 2018. gadam.

⁴⁵ 2012.gada 9.oktobra MK noteikumi Nr.695 „Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu izglītības iestādē”.

2014.gadā speciālo izglītības iestāžu skaits salīdzinoši ar 2013.gadu ir palicis nemainīgs – Latvijā darbojas 60 speciālās izglītības iestādes. To skaitā ir 41 speciālās izglītības iestāde, kuru nosaukumā ir iekļauts vārds „speciālā”, t.sk. viena izglītības iestāde, kam papildus nosaukumā ir ietvertas norādes uz speciālo izglītību. Savukārt 13 izglītības iestāžu nosaukumos nav ietverts vārds „speciālā”, taču ir ietverts cits vārds, kas norāda uz speciālo izglītību (piemēram, „logopēdiskā”, „rehabilitācijas centrs”, „attīstības centrs”, „sanatorijas”, „vājdzirdīgs”, „vājredzīgs”, „neredzīgs”, „dzirdes traucējumi”).

2014.gadā Saeimā ir apstiprinātas Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam, kur viens no rīcības virzieniem ir izglītojamo ar speciālajām vajadzībām iekļaušana izglītības sistēmā un iekļaujošas izglītības principa ieviešana. Minētā rīcības virziena mērķis ir paplašināt izglītības pieejamību un veicināt visu izglītojamo, kuri pakļauti sociālajai atstumtībai, līdzdalību un iespējas, lai īstenotu savu potenciālu, jo īpaši tādēļ, ka personām ar speciālām vajadzībām ir mazākas izredzes atrast darbu vai būt ekonomiski aktīvām nākotnē. 2014.gada 3.novembra MK sēdē tika izskatīts IZM sagatavotais informatīvais ziņojums “Par atbalsta pasākumiem speciālo izglītības iestāžu pastāvēšanai izglītības iestāžu tīkla sakārtošanas kontekstā”, kur saskaņā ar minētās sēdes protokolu nr.59, 34.§ 2.punktu ir dots uzdevums IZM atbilstoši plānotajam Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam starpposma izvērtējumam iesniegt MK informāciju par laikposmā no 2014.gada līdz 2017.gadam veiktajiem atbalsta pasākumiem speciālo izglītības iestāžu pastāvēšanai saistībā ar izglītības iestāžu tīkla sakārtošanu.

1.5.7. Nodrošināt dzīvei nepieciešamo prasmju apguves iespējas visiem izglītojamajiem vecumā līdz 18 gadiem, tai skaitā bērnu aprūpes iestādēs esošajiem bērniem un nepilngadīgajiem ieslodzījuma vietās

LM Valsts programmas bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2014.gadam ietvaros izveidoja “jauniešu māju”⁴⁶ Talsu novada Strazdes bērnu namā. Līdz 2014.gadam ar valsts budžeta līdzfinansējumu valstī kopumā ir izveidotas 10 „jauniešu mājas” - divas Liepājas pilsētas bērnunamā (atsevišķi zēniem un meitenēm), Daugavpils pilsētas domes Sociālo lietu pārvaldes bērnunamā - patversmē „Auseklītis”, Dobeles novada domes Sociālā dienesta Ģimenes atbalsta centrā „Lejasstrazdi”, Kokneses novada domes Ģimenes krīzes centrā „Dzeguzīte”, Ventspils pilsētas domes Sociālā dienesta pensionātā un bērnu namā „Selga”, Jelgavas novada Elejas bērnu un ģimeņu atbalsta centrā, Krāslavas novada bērnu sociālās aprūpes centrā „Mūsmājas”, Smiltenes novada Bērnu un ģimenes atbalsta centrā un Talsu novada Strazdes bērnu namā. Plānots, ka līdz 2022.gadam, piesaistot ERAF finansējumu, valstī izveidos vēl vismaz 35 “jauniešu mājas”.

Pilnveidojot pamatizglītības saturu, pieņemts jauns regulējums – MK 2014.gada 12.augusta noteikumi Nr.468 “Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu,

⁴⁶ Viens no veidiem, kā palīdzēt bērniem apgūt patstāvīgai dzīvei nepieciešamās iemaņas, ir izveidot bērnu aprūpes iestādēs dzīvojošiem jauniešiem “jauniešu mājas” (dzīvokļus). Tajās pusaudžiem ir dota iespēja apgūt zināšanas un prasmes personīgā budžeta plānošanai, mājsaimniecības vadīšanā, sevis aprūpei un citās lietās, kas ir būtiskas sekmīgai patstāvīgas dzīves uzsākšanai un pilnvērtīgai integrācijai sabiedrībā pēc pilngadības sasniegšanas.

pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatzglītības programmu paraugiem”. Būtiskākie jaunā regulējuma aspekti:

1) nodrošinātas iespējas vispārējās izglītības iestādēm, kuras īsteno pamatzglītības programmas ar virziena (humanitārā un sociālā; matemātikas, dabaszinību un tehnikas; profesionāli orientētā) specializāciju, īsteno pamatzglītības programmu ar izglītības iestādes patstāvīgi veidotu mācību priekšmetu un mācību stundu plānu;

2) noteiktas tiesības tām izglītības iestādēm, kuras īsteno mazākumtautību pamatzglītības 5. modeli (vēsturiski skolas modeli), patstāvīgi veidot mācību priekšmetu un mācību stundu plānu atbilstīgi Vispārējās izglītības likumā noteiktajai mācību stundu slodzei nedēļā;

3) noteikts izglītības iestādes pienākums kā apgūstamo pirmo svešvalodu vecāku izvēlei piedāvāt vienu no Eiropas Savienības oficiāli noteiktajām valodām;

4) lai skolēniem, kuri ir atgriezušies no mācībām citā valstī (reemigrējuši), palīdzētu integrēties Latvijas izglītības sistēmā, noteikts atbalsta pasākumu kopums (valsts valodā organizētas individuālas mācību stundas mācību priekšmetos Latviešu valoda vai Literatūra, Latvijas vēsture, Sociālās zinības), kas attiecīgās izglītības programmas īstenošanas kontekstā nodrošināmi mācību procesā izglītības iestādē.

Savukārt Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem 2014. gadā 67 nepilngadīgie ieslodzītie tika iesaistīti resocializācijas programmās; Iļģuciema cietumā 1 nepilngadīgā tika iesaistīta resocializācijas programmā „Atver durvis nākotnei”.

2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gada rādītājiem, ir samazinājies ieslodzījuma vietās īstenojamo resocializācijas programmu skaits, tomēr tajās iesaistīto nepilngadīgo īpatsvars joprojām ir augsts (skat. 33. tabulu).

33. tabula

Resocializācijas programmās iesaistīto nepilngadīgo ieslodzīto skaits

Gads	Nepilngadīgo ieslodzīto kopskaits	Resocializācijas programmas			Nepilngadīgo ieslodzīto skaits/ īpatsvars no kopējā skaita
		Sociālās rehabilitācijas programmas	Sociālās uzvedības programmas	Citas programmas	
2007	191	1	7	0	82/43%
2008	199	2	13	0	159/80%
2009	189	4	6	1	170/90%
2010	88	7	8	0	175/201%
2011	68	3	7	0	74/109%
2012	55	2	4	0	57/104%
2013	37	6	7	0	87/189%
2014	38	1	5	0	68/179%

Avots: Ieslodzījuma vietu pārvalde

Nepilngadīgie ieslodzītie vienlaikus tika iesaistīti vairākās resocializācijas programmās, jo resocializācijas programmu dalībnieku skaits 2010.-2014. gadā bija lielāks nekā kopējais ieslodzīto skaits uz atskaites periodu.

1.5.8. Sekmēt bērnu un jaunatnes organizāciju veidošanos un attīstību, līdzdalību politiskajos, ekonomiskajos, sociālajos un kultūras procesos vietējā, nacionālā un starptautiskā līmenī

2014. gadā VBTAI turpināja vairākas iepriekš aizsāktas iniciatīvas, kas vērstas uz bērnu līdzdalības veicināšanu, kā arī papildināja tās ar jauniem piedāvājumiem.

Kustības „Draudzīga skola” ietvaros turpinājās skolu informācijas par iniciatīvām, vērstām uz draudzīgas vides veidošanu un komandas stiprināšanu, apzināšanu, papildinot VBTAI mājaslapas sadaļas „Draudzīga skola” apakšsadaļas „Labo darbu krātuve,” „Filmas par konfliktu risināšanu skolā”, „Viedokļi par konfliktiem” un „Noderīga pieredze”. Viens no lielākajiem kustības notikumiem bija ikgadējā konference, kuras nosaukums šoreiz bija “Pozitīva komunikācija skolā un internetā”. Konferencē piedalījās ap 500 skolēnu un pedagogu. Tās laikā dalībniekiem bija iespēja uzzināt par aktuālākajiem interneta fenomeniem un ar tiem saistītajiem riskiem, par dažādu paaudžu komunikāciju un sadzīvošanu internetā un jaunākajām iniciatīvām droša interneta veidošanā. Konferences dalībnieki uzklusēja arī vairāku skolu – kustības dalībnieču – stāstījumu par savu pieredzi draudzīgākas vides veidošanā skolā, kā arī iepazinās ar Mihaila Čehova sistēmas vingrinājumiem koncentrēšanās un komunicēšanas spēju attīstībai.

Lai veicinātu bērnu un jauniešu izpratni par drošību un savstarpējas cieņas un respekta pilnām attiecībām interneta vidē, kā arī dotu iespēju skolēniem radoši izpausties, VBTAI 2014. gadā organizēja komiksu konkursu “Uzzīmē savu stāstu!”, kurā aicināja dalībniekus veidot savus komiksus, kuros vēstīts par interneta lietotāju drošību, atbildību, savstarpējo cieņu un anonimitātes radītām problēmām.

Turpinot iepriekšējos gados aizsāktu un popularitāti iekarojušo iniciatīvu – konkursu pedagogiem par labāko klases audzināšanas stundu draudzīgas un cieņpilnas vides veicināšanai klasē – VBTAI šādu pasākumu organizēja arī 2014.gadā. Konkursa mērķis bija draudzīgas, cieņpilnas un savstarpēji atbalstošas vides attīstīšana skolā, pieredzes apmaiņas veicināšana starp mācību iestādēm, kā arī pedagogu aktīvāka iesaiste kustībā “Draudzīga skola”. Lai gan konkurss prioritāri domāts pedagogiem, tā mērķis pastarpināti ir vērsts arī uz bērnu aktīvu iesaistīšanu skolas vides uzlabošanā. 2014. gadā šajā konkursā lielāks akcents tika veltīts tieši savstarpējās cieņas un attiecību kultūras aspektiem skolas vidē. Konkursā piedalījās vairāk nekā 50 pedagogi no visas Latvijas.

Pārskata gadā VBTAI aizsāka jaunu iniciatīvu – skolēnu reģionālos forumus. Tā ir platforma, ar kuras palīdzību kustības “Draudzīga skola” dalībnieki var izvirzīt un diskutēt sev svarīgas tēmas un jautājumus. Tika organizēti pieci skolēnu reģionālie forumi, kas notika Rīgā, Rēzeknē, Liepājā, Valmierā un Jelgavā.

Vēl viena jauna, vērienīga iniciatīva bija kustības “Draudzīga skola” Vienojošo pasākumu nedēļa, kuras laikā skolām – kustības dalībniecēm – tika piedāvāta iespēja organizēt dažādus tematiskos pasākumus, iesaistot aktivitātēs ne tikai skolēnus, bet arī pedagogus, vecākus un citus ar skolu vai pašvaldību saistītus cilvēkus. VBTAI veica skolu aptauju, lai noskaidrotu potenciāli interesantākās un atraktīvākās idejas, ko realizēt pasākumu nedēļā. Rezultātā skolām tika piedāvāti četri dažādu tematisko

pasākumu bloki un viena brīvās izvēles diena. Aktivitātē piedalījās vairāk nekā 40 skolas visā Latvijā.

Savukārt bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādēs dzīvojošajiem bērniem tika piedāvāta komandu veidojoša iniciatīva, kuras laikā bērnu namu iemītniekiem bija iespēja interesantā un atraktīvā formā labāk iepazīt vienu otru, uzlabot savstarpējās komunikācijas un sadarbības prasmes, apgūt jaunas iemaņas konstruktīvu un uz attīstību vērstu attiecību veidošanā, tādējādi rezultātā uzlabojot mikroklimatu savā iestādē. Konkursa gaitā dalībnieku komandām bija jārisina dažādi uzdevumi, jāveido kopīgi darbi, prezentācijas un priekšnesumi.

1.5.9. Turpināt īstenot pasākumus izglītības iestāžu telpu sanitārtehniskajai labiekārtošanai un infrastruktūras uzlabošanai atbilstoši bērnu vajadzībām

2014./2015.mācību gadā no 796 vispārizglītojošajām dienas skolām 134 skolas telpas bija piemērotas un 225 skolās telpas bija daļēji piemērotas izglītojamo ar speciālām vajadzībām apmācībai. Vienlaikus četrām vakara (maiņu) skolām telpas bija piemērotas izglītojamiem ar speciālām vajadzībām.

Indikatori

1.7.1. Bērnu skaits konkrētā vecuma grupā, kuri apgūst konkrēta izglītības līmeņa mācību programmu

2014./2015.gadā pirmsskolas izglītības programmas apguva aptuveni 92 tūkst. bērnu, bet obligātās izglītības posmā vispārizglītojošajās dienas programmās 1.–9.klasē mācījās 170 609 izglītojamie.

2014./2015.mācību gadā vispārizglītojošās dienas izglītības programmās mācījās 199 119 skolēni, t.sk. pamatizglītības posmā – 170 609 izglītojamie. Savukārt izglītojamo skaits vakara (maiņu) un neklātienē izglītības programmās bija 10567 skolēni, t.sk. 1.–9.klasēs 1658 izglītojamie un 10.–12.klasēs 8909 izglītojamie.

2014./2015.mācību gadā profesionālās pamatizglītības programmās (1.profesionālās kvalifikācijas līmenis), kuras licencējušas 37 speciālās izglītības iestādes, arodklasēs mācījās 811 izglītojamie.

Izglītojamo ar speciālām vajadzībām skaits, kuri integrēti vispārējās izglītības iestādē un mācās pēc vispārējās izglītības programmas, 2014./2015.mācību gadā bija 353. Bērnu skaits ir palielinājies attiecībā uz izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām, kuri integrēti vispārējās izglītības iestādē un mācās pēc speciālās izglītības programmas – 2014./2015.mācību gadā ir 3800 bērns (salīdzinājumam ar 2013./2014.mācību gadu – 3421 bērns).

1.7.2. Bērnu skaits, kas nemācās un obligāto izglītību nav ieguvuši

Saskaņā ar IKVD sniegto informāciju 2014.gadā nevienā izglītības iestādē nebija reģistrēti 15 693 obligātā izglītības vecuma bērni. Salīdzinot ar 2013.gadu, vērojams

šādu bērnu skaita pieaugums par 1 520 bērniem,⁴⁷ īpaši pieaugot to bērnu skaitam, kuri pēc pašvaldību rīcībā esošās informācijas ir izbraukuši no valsts. Tomēr šādu pieaugumu noteicis arī fakts, ka vairākas pašvaldības šogad ir noskaidrojušas informāciju par bērniem, kuriem iepriekšējos gados bijis norādīts statuss „Pašvaldībai nav informācijas” vai arī iepriekšējos gados pašvaldība bērna statusu nebija norādījusi vispār.

Saskaņā ar CSP datiem 2014.gada sākumā Latvijā dzīvoja 373 tūkst. jauniešu vecumā no 15 līdz 29 gadiem, no tiem 61% jeb 226 tūkst. vecumā no 15 līdz 24 gadiem. Pēdējo 20 gadu laikā jauniešu skaits vecumā 15-29 gadi samazinājās gandrīz par 30% (1994.gadā – 515 tūkst. jauniešu).

Jauniešu vecumā 15-29 gadi īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā veido 19% (jauniešu vecumā 15-24 gadi – 11%). Jauniešu vecumā 15-24 gadi un 25-29 gadi ekonomiskās aktivitātes rādītāji ir atspoguļoti 34.tabulā.

34.tabulā

Indikatīvais jauniešu sadalījums pa ekonomiskās aktivitātes veidiem (izmantoti CSP un Eurostat dati par 2014.gada 1.-4.ceturksni)

JAUNIEŠI vecumā 15-29 gadiem:

	15-24 gadi:		25-29 gadi:	
	Skaitis	Īpatsvars	Skaitis	Īpatsvars
Kopējais skaits:	212 625	60%	142 800	40%
No tiem strādā	69 075	32%	109 700	77%
Neaktīvi (mācās - skolēni, studenti)	118 025	56%	4 700	3%
Nemācās un nestrādā:	25 525	12%	28 400	20%
<i>t.sk. meklē darbu</i>	16 875	8%	13 567	10%

Avots: Centrālā statistikas pārvalde un Eiropas Savienības Statistikas birojs

Aptuveni 123 tūkst. jauniešu vecumā 15-29 gadi ir neaktīvi. Neaktīvie jaunieši 15-24 gadu vecumā pārsvarā ir skolēni vai studenti, kas studē pilna laika klātienē un nestrādā, savukārt 25-29 gadu vecumā ekonomiskā neaktivitāte ir daudz izteiktāka sievietēm, kas šajā vecumā paliek neaktīvas, aizejot bērnu kopšanas atvaļinājumā. Aptuveni 30 tūkst. jauniešu vecumā 15-29 gadi meklē darbu, bet 179 tūkst. jauniešu strādā⁴⁸. 2014.gadā Latvijā vidēji 54 tūkst. jauniešu vecumā 15-29 gadi nestrādāja, nemācījās un neapguva arodu, no tiem 26 tūkst. bija vecumā 15-24 gadi. Kā redzams 1.attēlā, aptuveni 56% no visiem NEET grupas jauniešiem meklē darbu.

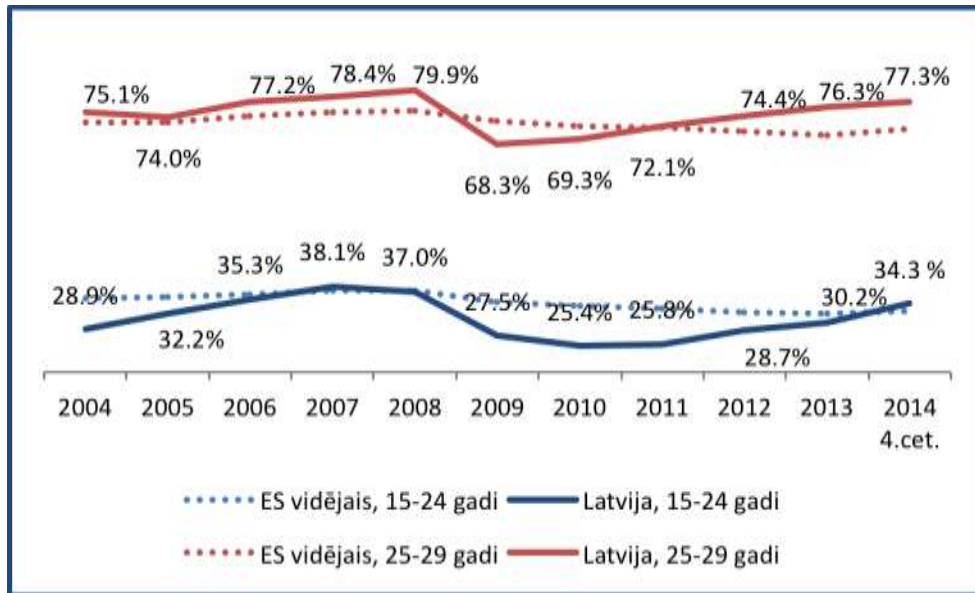
⁴⁷ IKVD ziņojums par obligātā izglītības vecuma bērniem, kuri nav reģistrēti nevienas izglītības iestādes sarakstā (2014./2015.m.g.): http://www.ikvd.gov.lv/assets/files/2013/citi/08012015_117_1_Izm_Par_oblig_izg_vec_eso%C5%A1ajiem%20beerniem%20kuri%20nav%20reg%20nevienas%20izg%20iest%20saraksta.pdf.

⁴⁸ CSP un Eurostat dati par 2014.gada 1.-4.ceturksni

Kopumā jauniešu situācija darba tirgū pēdējos gados uzlabojas – pieaug jauniešu nodarbinātības līmenis, un mazinās bezdarbs (13.attēls).

13.attēls

Jauniešu vecumā 15-29 gadi nodarbinātības līmenis

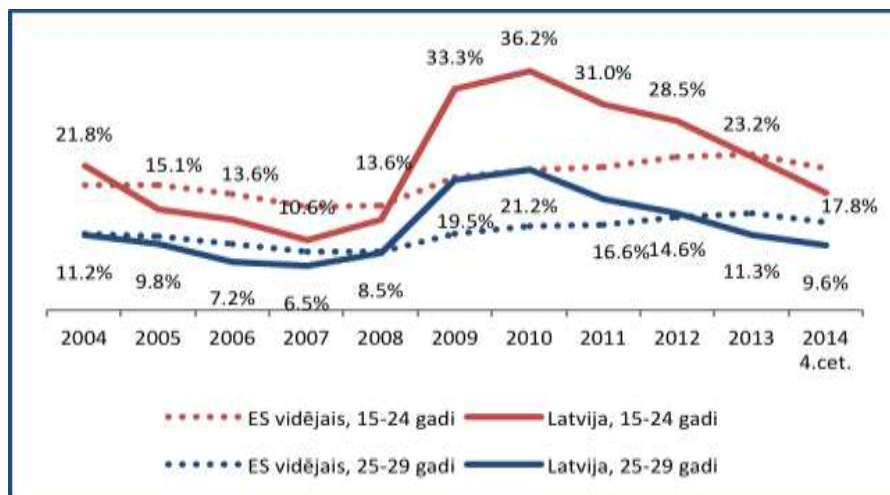

Avots: Eiropas Savienības Statistikas birojs

Kā redzams 14.attēlā, laika periodā no 2009.-2014.gadam jauniešu vecumā 15-24 gadi nodarbinātības līmenis palielinājies gandrīz par 9 procentpunktiem, 2014.gada 4.ceturksnī pārsniedzot ES vidējo par 1.5 procentpunktiem. Savukārt jauniešu vecumā 25-29 gadi nodarbinātības līmenis palielinājies par 9 procentpunktiem, 2014.gada 4.ceturksnī pārsniedzot ES vidējo rādītāju gandrīz par 6 procentpunktiem.

14.attēls

Jauniešu vecumā 15-29 gadi bezdarba līmenis Latvijā un Eiropas Savienībā

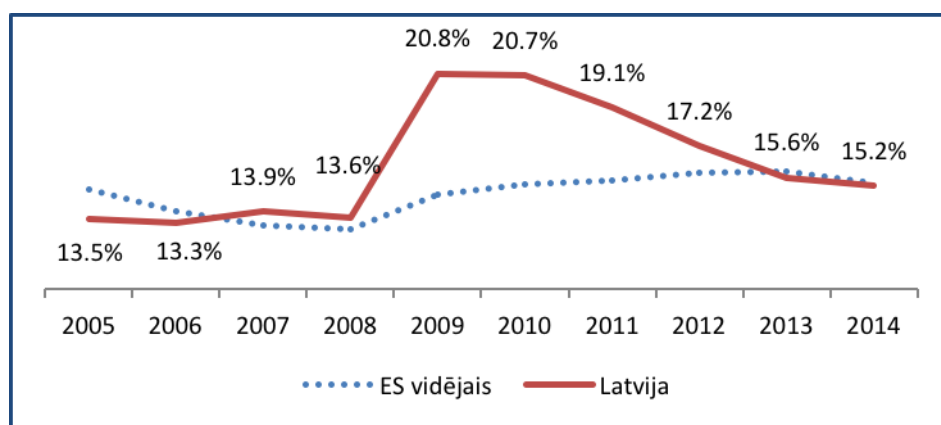
Avots: Eiropas Savienības Statistikas birojs

Kā redzams 15.attēlā, laika periodā no 2010.-2014.gadam jauniešu vecumā 15-24 gadi bezdarba līmenis samazinājies vidēji par 18 procentpunktiem, 2014.gada 4.ceturksnī esot zem ES vidējā līmeņa par 3.5 procentpunktiem. Savukārt jauniešu vecumā 25-29 gadi bezdarba līmenis samazinājies gandrīz par 12 procentpunktiem, 2014.gada 4.ceturksnī esot zem ES vidējā līmeņa par 3.6 procentpunktiem. Arī 2015.gada 1.ceturksnī jauniešu bezdarba tendences palika pozitīvas – jauniešu vecumā 15-24 gadi bezdarba līmenis samazinājies līdz 14.8%.

Saskaņā ar CSP datiem Latvijā 2015.gada 1.ceturksnī NEET grupas jauniešu īpatsvars vecumā 15-24 gadi samazinājās līdz 8.7% (14,9% 2012.gadā), vecuma grupā 25-29 gadi tas sastādīja 18.3% (21.2% 2012.gadā).

15.attēls

NEET grupas jauniešu vecumā 15-29 gadi īpatsvara izmaiņas attiecīgā vecuma jauniešu kopskaitā 2005.-2014.gadā

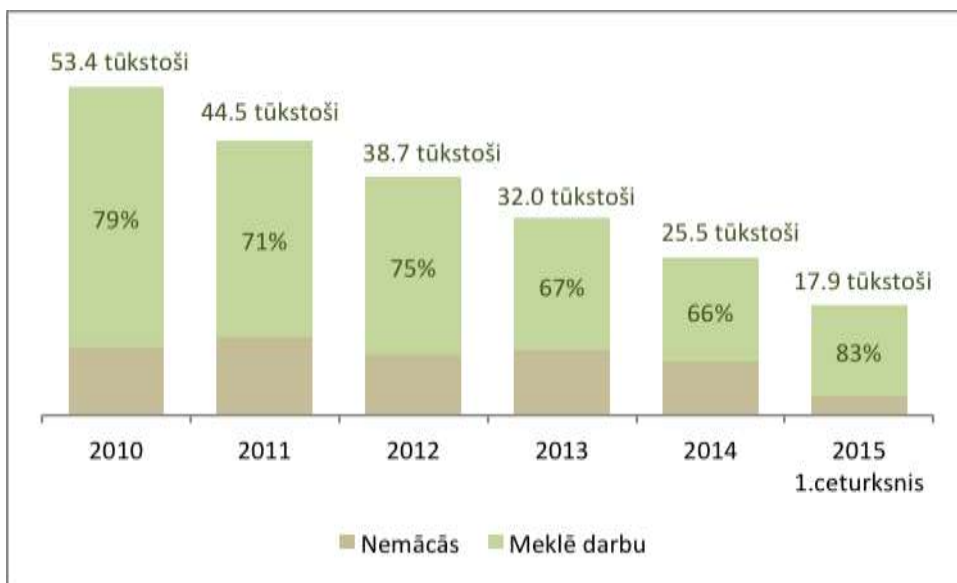

Avots: Eiropas Savienības Statistikas birojs

NEET grupas jauniešu skaits (vecumā 15-24 gadi) Latvijā samazinās ik gadu vidēji par 16% kopš 2010.gada.

16.attēls

NEET grupas jauniešu vecumā 15-24 gadi skaita izmaiņas 2010.-2014.gadā

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Vērtējot jauniešu vecumā 15-24 gadi bezdarba līmeni, ir jāatzīst, ka tam ir raksturīgas šādas iezīmes:

- parasti bezdarba līmenis šajā vecuma grupā ir divreiz lielāks par vidējo bezdarba līmeni valstī, kā tas ir arī Latvijā (attiecīgi 17.8% un 10.5% 2015.gada 1.ceturksnī);
- jauniešu bezdarba līmeni ietekmē augsts ekonomiski neaktīvo (skolēni, studenti) jauniešu skaits, attiecīgi samazinās ekonomiski aktīvo jauniešu skaits un bezdarba līmeņa statistiskā vērtība palielinās;
- vērtējot dažāda vecuma darba meklētāju īpatsvaru attiecīgā vecuma iedzīvotāju kopskaitā, var secināt, ka jauniešiem šī proporcija ir līdzīga kā citām vecuma grupām:

17.attēls

Attiecīgā vecuma darba meklētāju īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Darba tirgum nepietiekams izglītības līmenis ir viens no galvenajiem iemesliem augstajam jauniešu bezdarba līmenim. Kā liecina Eurostat dati par 2013.gadu, atšķirība starp jauniešu ar augstāko izglītību bezdarba līmeni un jauniešu ar vispārējo vidējo vai zemāko izglītības līmeni var veidot 200% (attiecīgi 18.5% un 39.1%):

18.attēls

Jauniešu vecumā 15-24 gadi bezdarba līmenis atkarībā no iegūtās izglītības

Avots: Eiropas Savienības Statistikas birojs, 2013.gads

Uzlabojoties situācijai darba tirgū un īstenojot Jauniešu garantijas pasākumus, pakāpeniski samazinās arī jauniešu – reģistrēto bezdarbnieku skaits. 2015.gada janvārī NVA uzskaitē bija gandrīz 18 tūkstoši jauniešu vecumā 15-29 gadi, no tiem 44% jeb 8 tūkstoši ir vecumā 15-24 gadi. Kopumā 2014.gadā reģistrēta bezdarbnieka statusu ieguvuši 25 tūkstoši jauniešu vecumā 15-24 gadi un 25 tūkstoši jauniešu vecumā 25-29 gadi, kas veido indikatīvi vismaz 50% no NEET grupas jauniešu skaita attiecīgajā gadā⁴⁹.

⁴⁹ Reģistrētā bezdarbnieka statusu ieguvušo skaits – 50 947 personas, NEET grupas jauniešu skaits – 53 925 personas (2014.gads; 15-29 gadi). Pirmajā gadījumā tiek rēķināta jauniešu plūsma reģistrētajā bezdarbā, kas ir ievērojami lielāka par vidējo reģistrēto jauniešu-bezdarbnieku skaitu valstī. Savukārt otrajā gadījumā tiek rēķināts tieši vidējais NEET grupas jauniešu skaits, nevis plūsma, līdz ar to aprēķinus var veikt tikai indikatīvi.

Reģistrēto jauniešu – bezdarbnieku skaita izmaiņas 2008.-2015.gadā

Avots: Nodarbinātības valsts aģentūra, 2015.gada janvāris

2015.gada janvāra beigās 13% no visiem reģistrētajiem jauniešiem – bezdarbniekiem vecumā 15-29 gadi bija ilgstošie bezdarbnieki⁵⁰. Jauniešiem vecumā 15-24 gadi šis rādītājs veidoja 10%. Salīdzinot jauniešu darbā iekārtošanos⁵¹ ar pārējo dažādu mērķa grupu bezdarbnieku darbā iekārtošanās rādītājiem, jāsecina, ka jauniešu darbā iekārtošanās rādītāji ir vidēji par 4-5 procentpunktiem labāki, turklāt jaunieši bezdarbnieku statusā pavada vidēji trīs reizes īsāku laika periodu nekā citi reģistrētie bezdarbnieki. Vidējais bezdarba ilgums 2015.gada janvāra beigās jauniešiem bezdarbniekiem vecumā 15-29 gadi bija 116 dienas jeb vidēji 3.7 mēneši. Jauniešiem bezdarbniekiem vecumā 15-24 gadi vidējais bezdarba ilgums bija ievērojami mazāks – 102 dienas jeb vidēji 3 mēneši (2014.gada janvāra beigās 113 dienas).

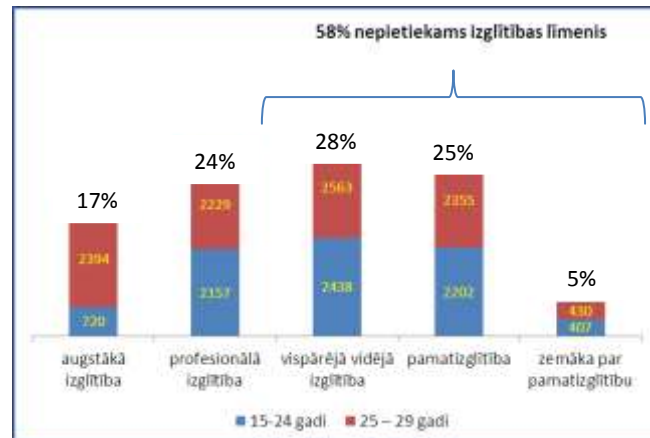
Vidēji 58% reģistrēto jauniešu bezdarbnieku vecumā 15-29 gadi ir darba tirgum nepietiekams izglītības līmenis (izglītības līmenis, kas ir zemāks par vispārējās vidējās izglītības līmeni). Jauniešiem vecumā 15-24 gadi šis rādītājs ir ievērojami lielāks un sasniedz 64%:

⁷ Ilgstošie bezdarbnieki – reģistrētie bezdarbnieki, kas kopš bezdarbnieka statusa iegūšanas pavada bezdarbā 12 mēnešus un vairāk.

⁵¹ Tiek salīdzināta informācija par tiem dažādu mērķa grupu bezdarbniekiem, kas zaudējuši reģistrētā bezdarbnieka statusu darbā iekārtošanās dēļ. Tā 2015.gada janvārī reģistrētā bezdarbnieka statusu darbā iekārtošanās dēļ zaudējuši 6.1% jaunieši vecumā 15-24 gadi, tikai 2.6% ilgstošie bezdarbnieki, 1.4% pirmspensijas vecuma iedzīvotāji un 1.6% personas ar invaliditāti. Visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem šis rādītājs veidoja 4.5%.

20.attēls

Reģistrēto jauniešu – bezdarbnieku izglītības līmenis

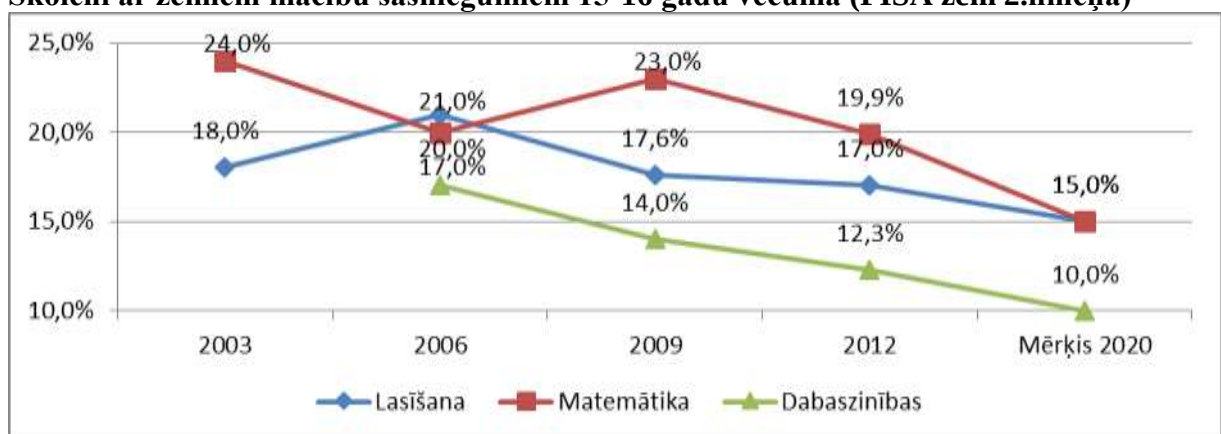
Avots: Nodarbinātības valsts aģentūra, 2015.gada janvāris

1.7.3. Izglītojamo izglītības sasniegumu salīdzinājums, izmantojot starptautisko salīdzinošo pētījumu metodiku

MK 17.08.2014. sēdē ir izskatīts informatīvais ziņojums „Informācija par situāciju vispārējās izglītības pieejamības un kvalitātes nodrošināšanā”, kurā sniegta informācija par PISA pētījuma rezultātiem, definēta problemātika, kuru risinājumi ir iekļauti Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014. - 2020.gadam.

21.attēls

Skolēni ar zemiem mācību sasniegumiem 15-16 gadu vecumā (PISA zem 2.līmeņa)

Avots: Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam

1.7.4. Valsts pārbaudes darbu rezultāti

1.7.5. Skolēnu skaits, kas turpina izglītoties pēc obligātās izglītības ieguves

2013./2014.mācību gadā pēc obligātās izglītības ieguves mācības vispārizglītojošo dienas skolu 10.klasē turpināja 101 206 izglītojamie, bet profesionālās izglītības iestāžu 1.kursā – 11 506 audzēkņi.

1.7.6. Studentu skaits uz 10 000 iedzīvotāju;

35.tabula

Augstskolu un koledžu studentu sadalījums pēc vecuma un dzimuma 2014.gadā

	Studentu skaits	
	Pavisam	..sievietes
PAVISAM	85881	51156
17 gadi un jaunāki	95	47
18 gadi	646	379
19 gadi	7080	4199
20 gadi	9285	5519
21 gads	10075	6064
22 gadi	10308	6135
23 gadi	8199	4888
24 gadi	6579	3985

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

1.7.7. Izglītības iestāžu ar pastāvīgo interneta pieslēgumu īpatsvars

Interneta pieslēgums ir nodrošināts 100% izglītības iestādēs.

1.7.8. Izglītojamo skaits uz vienu datoru

2014./2015.mācību gadā izglītojamo skaits uz vienu datoru vispārizglītojošajās dienas skolās – 8; vakarskolās – 15; profesionālās izglītības iestādēs –4.

C.2. Interesu un profesionālās ievirzes izglītība

Brīvprātīgās kustības „Jaunsardze”, kurā darbojas bērni un jaunieši vecumā no 10 gadiem līdz 21 gadam, mērķis ir jaunatnes izglītošana valsts aizsardzības jomā, biedriskuma, drošsirdības, fizisko spēju un disciplīnas sekmēšana. Jaunsardzē tiek uzņemti visi bērni un jaunieši neatkarīgi no pilsonības, sociālā statusa, etniskās piederības vai citām pazīmēm, nodarbības Jaunsardzē notiek valsts valodā. Jaunsardze ir kā sabiedrības integrācijas un patriotiskās audzināšanas platforma jauniešiem Latvijā. Jaunsardzes kustības pamatā ir Jaunsargu mācību paraugprogrammas apguve, kas sniedz zināšanas par valsts un armijas vēsturi, pilnveido un nostiprina pilsonisko pašapziņu, palīdz apgūt dzīvē noderīgas prasmes un iemaņas (tūrisms, topogrāfija, izdzīvošana, pirmā palīdzība, fiziskā sagatavotība, ierindas mācība u.c.), sniedz jauniešiem nepieciešamās zināšanas un pamatiemaņas.

Tā tiek īstenota: **454 mācību grupās, 229 mācību vietās, 98 Latvijas novados, 9 republikas nozīmes pilsētās un 9 IZM pakļautības izglītības iestādēs.**

2014./15. mācību gadā Jaunsardzes kustībā aktīvi piedalījās **6405** bērnu un jauniešu. Saliedētības, integrācijas un patriotiskās audzināšanas pasākumi jaunsargiem 2014. gadā tika organizēti **1684** reizes, un tajos piedalījās **33 811** dalībnieku.

2014. gadā notika: 47 nometnes – 2820 dalībnieki; 90 pasākumi sadarbībā ar NBS – 1485 dalībnieki; 374 pārgājieni – 6672 dalībnieki; 14 starptautiski pasākumi – 127 dalībnieki; 212 prezentācijas izglītības iestādēs – 3447 klausītāji; 363 pilsoniskās un patriotiskās audzināšanas pasākumi – 7602 dalībnieki; 159 ekskursijas – 4655 dalībnieki; 255 sporta sacensības un spēles – 4512 dalībnieki; 170 citi pasākumi (talkas, praktiskās nodarbības mežā u.c.), dalībnieki – 2491.

2014. gada vasarā jaunsargiem notika 6 vasaras nometnes, kurās piedalījās 900 dalībnieki no visas Latvijas, bet sadarbībā ar pašvaldībām organizētas 10 sociālās nometnes (bērniem no sociālā riska ģimenēm) vairāk nekā 300 pašvaldību bērniem un jauniešiem no maznodrošinātām, sociālā riska un daudzbērnu ģimenēm.

Atbilstoši apstiprinātajām Jaunās politikas iniciatīvām izstrādāta un testa režīmā tiek ieviesta Jaunsargu fiziskās sagatavotības sistēma; tika īstenoti projekti: „Atceries Lāčplēšus!”, „Jaunsardzes reportieris” un „Ekspertu forums”, kā arī Jaunsardzes patriotiskie pasākumi – ekskursijas. Tika sagatavots un iesniegts MK informatīvais ziņojums „Jaunsardzes attīstības programma 2016.–2024. gadam”, kas iezīmēs kustības tālākās attīstības virzienus.

Darbu aktīvi turpina Jaunsargu pašpārvalde, kas veicina jauniešu pilsoniskās līdzdalības prasmes un dod iespējas jaunsargiem iesaistīties Jaunsardzes kustībai svarīgu jautājumu risināšanā. Tika organizēti 3 mācību semināri Jaunsargu pašpārvaldes dalībniekiem un jaunajiem reportieriem.

2.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

2.2.1. Pastāv atšķirība starp laukiem un pilsētām interešu izglītības, mākslinieciskās pašdarbības un sporta pieejamībā, bibliotēku nodrošinājumā ar jaunāko literatūru, periodiku un interneta pieslēgumu, ir nepietiekams finansējums interešu un profesionālās ievirzes izglītībai;

2.2.2. Vāja saikne starp izglītības, kultūras un sporta programmām.

2.3. Politikas mērķis

Paaugstināt interešu izglītības kvalitāti un pieejamību, veicināt kultūras pieejamību bērniem visā Latvijā atbilstoši vecumam, attīstīt bērnu radošās spējas, sociālo un fizisko aktivitāti.

2.4. Politikas rezultāts

Visiem bērniem pieejamas kvalitatīvas interešu izglītības iespējas atbilstoši vecumposmam un ir nodrošinātas iespējas attīstīt savas radošās spējas, sociālo un fizisko aktivitāti.

2.5. Rīcības virzieni

2.5.1. Nodrošināt vienādas iespējas iesaistīties interešu izglītībā, mākslinieciskajā jaunradē un sportā, iegūt profesionālas ievirzes mākslas, sporta un mūzikas izglītību katram bērnam neatkarīgi no invaliditātes, sociālās piederības, dzīvesvietas vai citiem apstākļiem

KM padotībā esošajās 14 profesionālās vidējās kultūrizglītības iestādēs – mākslas, mūzikas un horeogrāfijas vidusskolās profesionālās ievirzes un profesionālās vidējās izglītības mūzikas, mākslas, dizaina un dejas programmās 2014./2015.mācību gadā mācījās 4 527 audzēkņi. KM pārraudzībā ir divas pašvaldību dibinātas profesionālās vidējās izglītības iestādes – Daugavpils Mākslas vidusskola „Saules skola” un Valmieras mākslas vidusskola. Šajās izglītības iestādēs 2014./2015.mācību gadā profesionālās vidējās izglītības programmas dizainā apguva 195 audzēkņi un profesionālās ievirzes programmas mākslā apguva 408 audzēkņi.

Latvijā 2014. gada nogalē darbojās 150 pašvaldību un 4 juridisku personu dibinātas izglītības iestādes, kuras īstenoja akreditētas profesionālās ievirzes kultūrizglītības programmas. Mūzikas, mākslas, dizaina un dejas programmas šajās izglītības iestādēs 2014./2015.mācību gadā apguva 24 668 audzēkņi, no tiem valsts finansēja 23 983 audzēkņus jeb 98% no kopējā profesionālās ievirzes mūzikas, mākslas un dejas izglītības programmu izglītojamo skaita. Salīdzinoši 2012./2013.mācību gada sākumā valsts finansēja mācības 81% izglītojamo pašvaldību dibinātajās profesionālās ievirzes kultūrizglītības iestādēs un 63% izglītojamo privātajās kultūrizglītības iestādēs.

Pēdējos gados profesionālās ievirzes mūzikas, mākslas un dejas izglītības prestižs paaugstinās. Salīdzinoši 2008./2009.mācību gadā profesionālās ievirzes mūzikas, mākslas un dejas izglītības programmās pašvaldību un privātās izglītības iestādēs mācījās 12% (21 327 izglītojamie) no visiem 185 835 Latvijas vispārizglītojošo dienas un vakara (neklātienes) izglītības iestāžu 1.- 9.klašu audzēkņiem, savukārt 2014.gada nogalē tie jau ir vismaz 14% (23 983 no visiem 170 609 Latvijas vispārizglītojošo dienas un vakara (neklātienes) izglītības iestāžu 1.- 9.klašu audzēkņiem), turklāt vēl gandrīz 2% jeb 3 030 skolēnu profesionālās ievirzes mūzikas, mākslas un dejas izglītību mācās KM dibinātās mūzikas, dejas un mākslas vidusskolās.

Brīvā laika organizēšanas pasākumi nepilngadīgajiem notiesātajiem notika neformālās izglītības pasākumu ietvaros, kā arī nepilngadīgajiem piedaloties kultūras, informatīvos un sporta pasākumos. Nepilngadīgajiem tika organizēti sporta pasākumi un fiziskās aktivitātes, kultūras pasākumi (koncerti, tematiskie pasākumi, dzejas lasījumi), izglītojošie pasākumi (lekcijas, vispārizglītojošo filmu demonstrēšana un to apspriešana), kā arī mākslinieciskās pašdarbības pasākumi.

2014. gadā ieslodzījuma vietās nepilngadīgajiem ieslodzītajiem tika organizēts 143 kultūras pasākums (vidēji vienā pasākumā tika iesaistīti 11 nepilngadīgie ieslodzītie), 120 informatīvie pasākumi (vidēji vienā pasākumā tika iesaistīti 17 nepilngadīgie ieslodzītie) un 43 sporta pasākumi (vidēji vienā pasākumā tika iesaistīti 134 nepilngadīgie ieslodzītie).

Cēsu audzināšanas iestāde nepilngadīgajiem 2014. gadā turpināja sadarbību ar jauniešu un kultūras kustību „Ghetto Games”, kuras ietvaros iestādē tika realizēti sporta un

kultūras pasākumi. Cēsu audzināšanas iestādi nepilngadīgajiem apmeklēja Sarkanā Krusta Cēsu nodaļas pārstāvji kopīgām diskusijām un kultūras pasākumiem. Sadarbībā ar Sarkanā Krusta Cēsu jauniešu nodaļu nepilngadīgie piedalījās pirmās palīdzības sniegšanas sacensībās.

Ilgūciema cietumam un Cēsu audzināšanas iestādei nepilngadīgajiem sadarbojoties ar biedrību „Latvijas Anonīmie Narkomāni”, 2014. gadā tika organizēti pasākumi atkarības profilaksē pēc 12 soļu Minesotas programmas par narkotiku kaitīgumu.

Saskaņā ar Latvijas Soduzpildes kodeksa 68. panta pirmās daļas 4. punktu par labu uzvedību un godīgu attieksmi pret darbu vai mācībām Cēsu audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem administrācija nepilngadīgajam notiesātajam var piemērot pamudinājumu – atļaut atstāt iestādi vecāku vai iestādes darbinieku pavadībā uz laiku līdz astoņām stundām. Cēsu audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem notiesātie iepriekš minētā pamudinājuma laikā 2014. gadā sešas reizes apmeklēja hokeja kluba Rīgas „Dinamo” hokeja spēles, kuras notika hokejā hallē „Arēna Rīga”.

Tāpat kā 2013. gadā, 2014. gadā Cēsu audzināšanas iestādi nepilngadīgajiem apmeklēja Latvijas ielu vingrošanas sporta biedrības dalībnieki, kuri ne tikai demonstrēja vingrinājumus, bet arī kopā ar ieslodzītajiem jauniešiem tos izmēģināja. 2014. gadā tika rīkoti divi Talantu konkursi, kurā ieslodzītie jaunieši ar saviem rokdarbiem, muzikālajiem priekšnesumiem un dažādiem sportiskiem paraugdemonstrējumiem centās pārsteigt konkursa žūriju un skatītājus, tāpat projekta ietvaros tika veidota sadarbība ar popgrupu „Hey”, biedrību „Pro Bono & Mentors” un citām nevalstiskajām organizācijām un brīvprātīgajiem.

VPD 2014. gadā jau 19. un 20. reizi rīkoja akciju „Cilvēks cilvēkam” Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem, kuras ietvaros VPD darbinieki un brīvprātīgie rīkoja komandas veidošanas aktivitātes un meistarklases ar māksliniekiem. Akcijās piedalījās mūziķis *Gacho*, bungu perkusionists Einārs Latiševs un mūziķis *Ozols*. Kopā ar māksliniekiem jauniešiem bija iespēja iepazīt gan dažādu sitamo mūzikas instrumentu spēli, gan repu, gan apģērbu apdruku sietspiedes tehnikā. Akciju „Cilvēks cilvēkam” VPD rīko divreiz gadā. Lai veicinātu jauniešu virzību uz savu mērķu sasniegšanu, akcijas ietvaros VPD cenšas jauniešiem piedāvāt saturisku un pēc iespējas plašāku jomu klāstu aptverošu programmu. Kopš 2014. gada akcijas rīkošanā VPD piesaista arī sabiedrībā pazīstamus jauniešus interesējošu jomu pārstāvjus.

2014. gadā notikuši 25 valsts nozīmes pasākumi kultūrizglītībā (kora, dejas, vokālās un instrumentālās mūzikas, pūtēju orķestru, vizuālās un vizuāli plastiskās mākslas, folkloras jomā), vides interešu izglītībā un tehniskajā jaunradē. Tika uzsākta gatavošanās XI Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem, organizējot starpsvētku pasākumus. Svētkiem gatavojās ap 100 000 dalībnieku. Nodrošinātas vienādas iespējas piedalīties interešu izglītības programmās neatkarīgi no speciālajām vajadzībām, sociālās un etniskās piederības vai citiem apstākļiem.

2.5.2. Saglabāt un pakāpeniski palielināt finansējumu interešu izglītībai, profesionālās ievirzes izglītībai un bibliotēku nodrošinājumam ar jaunāko literatūru, periodiku un interneta pieslēgumu no valsts budžeta

2014.gadā turpinājās mūzikas un mākslas izglītības iestāžu valsts budžeta finansējuma pakāpeniska palielināšana, salīdzinot ar krīzes laiku, kad valsts budžeta finansējums tika krasī samazināts. 2014.gadā saistībā ar normatīvo aktu izmaiņām par pedagogu darba samaksu, ir palielinājušies pedagogu darba samaksas izdevumi KM padotībā esošajās skolās un palielinājies finansējums pašvaldību un privātajām profesionālās ievirzes izglītības iestādēs nodarbināto pedagogu atalgojumam, kā arī piešķirts papildus finansējums mācību līdzekļu nodrošināšanai un vienreizēju neatliekamu izdevumu segšanai KM padotībā esošajās iestādēs.

2014.gadā tika turpināta Eiropas Savienības finanšu instrumentu līdzekļu piesaiste skolu ēku energoefektivitātes uzlabošanai un labiekārtošanai. Piesaistot klimata pārmaiņu finanšu instrumenta (KPFI) līdzfinansējumu, Liepājas Dizaina un mākslas vidusskolas ēkās veikti renovācijas darbi.

Sk. C.1.2.8.

Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem ir renovēta sporta zāle. Iestādes teritorijā ir arī futbola laukums ar vārtiem, asfaltēts volejbola laukums ar uzliekamo volejbola tīklu un basketbola laukums ar diviem basketbola groziem – viens stacionārais, viens pārvietojamais. Stadions ir aprīkots ar metāla pievilkšanas stieņiem un līdztekām.

2.5.3. Palielināt profesionālās mākslas un kultūras pieejamību bērniem visā Latvijā

2014.gadā tika turpināta talantīgu bērnu atbalstīšana olimpiādēs, konkursos un ar balvu starpniecību, atbilstoši Ilgtermiņa politikas pamatnostādņu „Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. – 2015. gadam „Nacionālā valsts”” (apstiprinātas ar MK 2006.gada 18.aprīļa rīkojumu Nr.264) uzdevumam attīstīt specializētas izglītības programmas īpaši apdāvinātiem jaunajiem talantiem (uzdevums 5.3.4.).

Pārskata periodā KM piešķīra balvas jauniešiem par sasniegumiem starptautiskajos konkursos, izstādēs un skatēs mākslu nozarēs. Balva tika pasniegta 30 kultūrizglītības iestāžu audzēkņiem vecumā no 10 līdz 20 gadiem un 38 pedagogiem un koncertmeistariem.

Galvenie ar valsts atbalstu 2014.gadā Latvijā notikušie pasākumi jauno talantu attīstības veicināšanai mākslā un mūzikā:

- Latvijas Nacionālais kultūras centrs organizējis 3 valsts konkursus mūzikas nozarē profesionālās ievirzes un profesionālās vidējās izglītības programmu audzēkņiem, izvērtējot izglītības kvalitāti kultūrizglītības nozarē izglītības programmās: „Vokālā mūzika – kora klase” (8. – 24.janvāris), „Stīgu instrumentu spēle – vijoles, alta, čella, kontrabasa spēle” (11.februāris – 30.marts) un „Mūzika – populārā un džeza mūzika” (24.janvāris – 12.aprīlis).
- Latvijas Nacionālais kultūras centrs organizējis 2 valsts konkursus profesionālās vidējās izglītības un profesionālās ievirzes mākslas un dizaina izglītības

programmu audzēkņiem, izvērtējot izglītības kvalitāti kultūrizglītības nozarē. Valsts konkurss profesionālās vidējās izglītības mākslas un dizaina programmu audzēkņiem mācību priekšmetā „Zīmēšana” (27. – 28.martā) noritēja divās kārtās, no kurām pirmajā kārtā piedalījās visas skolas, kuras īsteno mākslas un dizaina izglītības programmas, savukārt otrajā kārtā valsts līmenī sacentās skolu izvirzītie labākie audzēkņi. Pēc konkursa Valmieras kultūras centrā organizēta valsts konkursa dalībnieku darbu izstāde. Valsts konkurss profesionālās ievirzes izglītības mākslas un dizaina programmu audzēkņiem starpdisciplinārā jomā – arhitektūrā „Es. Telpa. Vide” (17.marts – 25.aprīlis), sadarbībā ar Jauno arhitektu apvienību „Skolnieks Pētnieks Pilsētnieks”, apzinoties un ņemot vērā arhitektūras un pilsētvides izglītības nozīmi, palīdzot iepazīt, vērtēt un argumentēti kritizēt dzīves telpu. Valsts konkursa noslēgumā Saldus mākslas skolā organizēts konkursa rezultātu izvērtējums, pedagogu profesionālās pilnveides kursi, valsts konkursa dalībnieku darbu izstāde, kā arī izstāde, kurā skolas prezentēja izstrādātos metodiskos materiālus arhitektūras mācīšanai.

- Latvijas Nacionālais kultūras centrs organizēja Latvijas atlases kārtu starptautiskai jauniešu laikmetīgās mākslas triennālei „Eksperimenta!” Tallinā, 2014. gada tēma – „Zinātne un māksla”. Gatavojoties dalībai izstādē, tika organizētas 4 radošās darbnīcas „Zinātne un māksla” (31.janvārī un 28.februārī. Rīgā; 14. un 21. februārī Liepājā) profesionālās ievirzes un vidējās izglītības iestāžu mākslas un dizaina programmu audzēkņiem (129 dalībnieki). Latvijas atlases kārtā piedalījās 28 audzēkņi no Latvijas profesionālās ievirzes mākslas skolām un mākslas vidusskolām. Latvijas ekspozīcija starptautiskajā izstādē deviņu valstu konkurencē atzīta kā izcilākā ar spēcīgu vēstījumu un lielisku kuratora darbu. Triennāles galveno individuālo apbalvojumu ieguva Latvijas audzēkņi – Jāņa Simsona Madonas mākslas skolas komanda. 2014. gada 24. novembrī Tallinā („Eksperimenta!” ietvaros) profesionālās ievirzes un vidējās izglītības iestāžu mākslas skolu audzēkņi un pedagogi piedalījās starptautiskajā izglītības konferencē „Māksla mācīt” par laikmetīgās mākslas izglītību.
- 2. – 5.maijā Valkas mākslas skola, atzīmējot skolotāja, latviešu mūzikas darbinieka Jāņa Cimzes 200 gadu jubileju, sadarbībā ar Valkas novada domi un Latvijas Nacionālo kultūras centru, organizēja Latvijas mākslas skolu audzēkņu vizuālās mākslas konkursu un vienlaikus arī izstādi – „Jānis Cimze un viņa „Dziesmu rota””. Valkas mākslas skolā no visiem Latvijas novadiem 46 mākslas skolas konkursam iesūtījušas 465 bērnu darbus – gleznojumus, zīmējumus un grafikas, kas radīti iedvesmojoties no latviešu un citu tautu koru dziesmu krājumā „Dziesmu rota” publicētajām J. Cimzes latviešu tautas dziesmu apdarēm. Konkurssam iesūtītos darbus vērtēja žūrija – Latvijas Mākslas akadēmijas docente, Mg.art. Ilze Lībiete, Latvijas Mākslas akadēmijas profesors Pēteris Postažs, Latvijas Nacionālais kultūras centra Kultūras un radošās industrijas izglītības nodaļas vizuālās mākslas izglītības eksperte Ilze Kupča, Valkas novada izglītības, kultūras, sporta un jaunatnes lietu nodaļas Izglītības un kultūras daļas vadītājs Aivars Ikšelis un Valkas mākslas skolas direktores vietniece mācību darbā igauņu plūsmā, māksliniece Margi Vehi. Laureātu un visu dalībnieku apbalvošana notika 2014. gada **7. jūnijā Valkas novadpētniecības muzejā.**

Bērniem un jauniešiem visā valsts teritorijā ir pieejami pakalpojumi 800 publiskajās bibliotēkās. Līdzās tradicionālajām kultūras, izglītības un informācijas vajadzību nodrošināšanas funkcijām, publiskās bibliotēkas pēdējos gados attīstās kā bērnu un jauniešu interešu attīstības un brīvā laika saturīgas pavadīšanas centri. Bibliotēkas nodrošina visus iedzīvotājus, t.sk. bērnus un jauniešus gan ar bezmaksas internetu, iespējām izlasīt jaunākos periodikas izdevumus un sniedz citus pakalpojumus, kā arī regulāri veido tematiskas izstādes un organizē pasākumus, kas bērnus un jauniešus iesaista izglītojošās, intelektuālās un radošās nodarbībās.

No kopējā publisko bibliotēku lasītāju skaita vairāk kā 33% ir bērni un jaunieši līdz 18 gadiem. Bērnu un jauniešu līdz 18 gadiem bibliotēku apmeklējumu skaits ir 28% no kopējā bibliotēku apmeklējumu skaita. Literatūras izsniegums bērniem un jauniešiem līdz 18 gadiem ir 20% no kopējā izsniegumu skaita publiskajās bibliotēkās.

Publisko bibliotēku krājumu papildināšanai ar jaunām grāmatām, periodiku un citiem izdevumiem 2014.gadā ir izmantoti 2,3 milj. *eiro*.

Visas Latvijas publiskās bibliotēkas ir saslēgtas vienotā „Gaismas tīklā” – valsts vienotajā bibliotēku informācijas sistēmā. Bērniem un jauniešiem jebkurā no Latvijas publiskajām bibliotēkām ir pieejami digitalizētie krājumi – LNB periodikas un grāmatu digitalizētās kolekcijas, digitalizēto attēlizdevumu, skaņu ierakstu un filmu kolekcijas. Publisko bibliotēku reģistrētiem lasītājiem bibliotēku telpās un pie bibliotēku datoriem ir tiesības izmantot arī ar autortiesībām aizsargātus darbus. Šīs tiesības nodrošina attiecīgs regulējums Autortiesību likumā. Piekļuve internetam bibliotēkās dod iespēju izmantot ne tikai Latvijas, bet arī citu valstu digitalizētos informācijas resursus. Šos digitalizētos Latvijas un citu valstu informācijas un zināšanu krājumus aktīvi izmanto bērni un jaunieši. Bibliotēkām šajos jaunajos tehnoloģiskajos apstākļos ir jāuzņemas informācijpratības attīstīšanas darbs bērnu un jauniešu vidū, jārada kvalitatīva daudzveidīgo informācijas resursu piedāvājuma, meklēšanas un izvēles sistēma. Daudzas bibliotēkas ir izveidojušas izglītībai, vispārējo un kultūras interešu attīstībai izmantojamo kvalitatīvo resursu sarakstus, kurus popularizē bērnu un jauniešu vidū. Katru gadu publiskās bibliotēkas saņem valsts budžeta līdzfinansējumu interneta, datoru un vispārpieejamo informācijas resursu bezmaksas pieejamības nodrošināšanai saviem lasītājiem – 2014.gadā šim mērķim tika piešķirti 451 tūkst. *eiro*.

Mērķtiecīgus atbalsta pasākumus lasīšanas attīstībā un kultūras vērtību apzināšanā organizē LNB. 2014.gadā LNB īstenoja KM finansētu projektu Latvijas kultūras kanona vērtību popularizēšanai Latvijas publiskajās bibliotēkās, kura gaitā organizētās aktivitātes bija orientētas tostarp arī uz bērnu un jauniešu auditoriju, veicinot piederības izjūtu Latvijas kultūras telpai un kultūras mantojuma izpratni. Kultūras kanona projekta „Daudzveidīgu aktivitāšu atbalsts Latvijas reģionos, tajā skaitā radošās darbnīcas bērniem” ietvaros viena no aktivitātēm bija „KiKK jeb Kas ir Kultūras kanons?”, kurā LNB turpināja speciāli izveidotu kultūras kanona pasākumu ciklu – radošās darbnīcas bērniem (Latvijas vispārizglītojošo un mazākumtautību skolu 1.- 4.klašu skolēniem Rīgā un Latvijas reģionos), noorganizējot pasākumus bērnu bibliotēkās, skolās, publiskos pasākumos, kuros radošā un atraktīvā veidā stāstīja par kultūras vērtībām. Radošajā darbnīcā dažādās nodarbībās bērni guva priekšstatu par kultūras vērtībām, iesaistoties daudzveidīgās aktivitātēs.

2014.gadā, iesaistot daudzveidīgas mērķauditorijas, tostarp bērnus un jauniešus, tika īstenoti vairāki projekti gan Rīgā, gan reģionos, kuru mērķis bija iedzīvināt kultūras kanona vērtības. Jau trešo gadu Latvijas Kultūras akadēmija rīkoja konkursu jauniešiem par kultūras kanonu, aptverot vispārizglītojošās vidusskolas, kā arī mazākumtautību vidusskolas. Konkursā piedalījās vecāko klašu audzēkņu komandas no dažādiem Latvijas novadiem – Latgales, Kurzemes, Zemgales, Vidzemes un Rīgas reģiona. Savukārt LNB ir izstrādājusi koncepciju par kultūras kanona attīstību, tostarp interaktīvas un uz jauniešu auditoriju vērstas mājas lapas izstrādi un atjaunošanu (sk.: www.kulturaskanons.lv), kurā būtu pieejamas kanona vērtības un saites uz citiem, arī LNB resursiem.

Lasīšanas veicināšanai 2014. gadā īstenotas aktivitātes vairākos savstarpēji saistītos projektos: „Augstvērtīga tulkotā un oriģinālliteratūra bibliotēkās”, „Rakstnieku un tulkotāju tikšanās Latvijas novadu bibliotēkās”, „Publisko bibliotēku kapacitātes stiprināšana grāmatu un citu izdevumu iegādei nacionālās identitātes un sabiedrības saliedēšanas veicināšanā”. Kopīgais projektiem piesaistītais finansējums – 72 019 eiro. Finansējuma avoti – KM un Valsts Kultūrkapitāla fonds. Izmantojot šajos projektos saņemtās grāmatas, vairākas aktivitātes notikušas ar bērnu un skolēnu iesaisti. Ventpils novada Ziru bibliotēkā notika literāri radoša nodarbība bērniem „Iepazīsim BIKIBUKS grāmatiņas!”, kad bērni pašu rokām veidoja mīļāko dzejoļu grāmatiņu. Rēzeknes bērnu bibliotēka sadarbībā ar pirmsskolas iestādēm un Rēzeknes „Māmiņu klubu” sarīkoja „BIKIBUKS” grāmatiņu kopīgas lasīšanas pēcpusdienu. Viļakas novada bibliotēka noorganizēja izstādes un grāmatu apskatus Viļakas ģimnāzijas pedagogiem un 12. klašu audzēkņiem. Dundagas novada Centrālā bibliotēka ar grāmatu kolekciju iepazīstināja Dundagas vidusskolas latviešu valodas un literatūras skolotājus. Dobeles novada Centrālās bibliotēkas Bērnu literatūras nodaļā tika atklāta izstāde „Pasakas par ziediem”, ko veidoja Dobeles novada bērnu un jauniešu invalīdu biedrības „Laimiņa” bērni un vecāki. Tajā varēja iepazīties ar projektā iegūtajām mākslas grāmatām. Viesītes novada Viesītes bibliotēka ar projektā iegūtajām grāmatām iepazīstināja Viesītes vidusskolas priekšmetu skolotājus un vecāko klašu skolēnus.

Daudzu gadu pozitīva pieredze bērnu un jauniešu lasīšanas interešu attīstībā ir uzkrāta, realizējot LNB Bērnu literatūras centra lasīšanas veicināšanas programmu „Bērnu un jauniešu žūrija” – LNB Bērnu literatūras centra lasīšanas veicināšanas programma, kura tiek īstenota kopš 2002.gada, iesaistot tajā daudzus tūkstošus bērnu un jauniešu:

36.tabula

<i>Gads</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>
<i>Bibliotēku skaits</i>	444	380	450	576	586	700
<i>Dalībnieku skaits</i>	10 000	10 000	13 000	17 000	17 000	18 300

Avots: Kultūras ministrija

Kopš 2012.gada ir izveidota arī īpaša Vecāku žūrija, kas lasīšanas tradīciju nostiprināšanā palīdz iesaistīt ģimenes. 2014.gadā skolēnu lasīšanas veicināšanas programmā „Bērnu un jauniešu žūrija” tika iesaistīti arī diasporas latviešu centri un nedēļas nogales skolas. 2014.gadā LNB Bērnu literatūras centra lasīšanas veicināšanas programmai „Bērnu un jauniešu žūrija” KM un VKKF kopumā piešķīra 113 tūkst. eiro.

2014.gadā LNB Bērnu literatūras centra lasīšanas veicināšanas programmā “Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija” iesaistījās 18 300 lasītāju no 700 bibliotēkām, kā arī

skolām, tostarp 43 nedēļas nogales skolām citur pasaulē, kur dzīvo latvieši. Kopā ar LNB Atbalsta biedrību uzsākta lasīšanas veicināšanas programma trīsgadīgiem bērniem „Grāmatu starts”. 2014.gadā LNB Bērnu literatūras centrs kopā ar Latvijas Bērnu un jaunatnes literatūras padomi sāka organizēt radošu konkursu jauniešiem lasītājiem. Konkurss iekļauts Raiņa un Aspazijas gada programmā „Pastāvēs, kas pārvērtīsies”.

LNERB Rīgā un tās filiālēs tiek regulāri organizētas ekskursijas pirmsskolas izglītības iestāžu, skolu un citu mācību iestāžu audzēkņiem, iepazīstinot tos ar bibliotēkā pieejamajiem pakalpojumiem un specializēto datortehniku. LNERB nav atsevišķas bērnu literatūras nodaļas un bērnu grāmatu krājums ir neliels. 2014.gadā tika organizēti pasākumi un izstādes bērnu auditorijai, neatkarīgi no invaliditātes, sociālās piederības, dzīvesvietas vai citiem apstākļiem, iesaistot bērnus no mikrorajona un apkārtnē esošajām skolām, tostarp no Strazdumuižas internātvidusskolas – attīstības centra neredzīgiem un vājredzīgiem bērniem. LNERB jauniešu skolas projektu nedēļas ietvaros nodrošina ar nepieciešamo informāciju un organizē pasākumus. Bērniem un jauniešiem bibliotēkā tiek nodrošinātas iespējas attīstīt savas radošās spējas, piedalīties izzinošās spēlēs, krustvārdu mīklu minēšanā, muzikālās un ritmiskās rotaļās, radošās darbnīcās un citos pasākumos, veicinot bērnu lasīšanu, popularizējot literatūru, patstāvīgu domāšanu, kā arī regulāri veidojot bērnu darbu izstādes. Daudzi bērni pavada savu brīvo laiku bibliotēkas lasītavā Rīgā, kā arī Daugavpils un Rēzeknes filiālbibliotēkās.

LNERB ar Rīgas Domes atbalstu īstenoja projektu „Līgodama tauta nāca” ģimenēm ar bērniem un jauniešiem. Pasākuma izstrādātā programma bija unikāla ar to, ka visās aktīvajās, intelektuālajās spēlēs un radošajās darbnīcās pasākuma dalībnieki varēja darboties, izmantojot tausti, ožu, garšu un dzirdi.

LNERB piedalījās projektos „Augstvērtīga tulkotā un oriģinālliteratūra bibliotēkās”, „Bērnu žūrija – 2014” un „Publisko bibliotēku kapacitātes stiprināšana grāmatu un citu izdevumu iegāde nacionālās identitātes un sabiedrības saliedēšanas veicināšanai” un ieguva savā krājumā vērtīgas grāmatas.

LNERB Rīgā un 7 tās filiālēs visā Latvijā bija 242 lasītāji – bērni un jaunieši, kas apmeklējuši bibliotēku 3 636 reizes un kuriem izsniegtas 4 160 literatūras vienības. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, lasītāju skaits nav mainījies, palielinājies apmeklējumu (+227) un izsniegumu (+1 638) skaits. Lielākā daļa bērnu un jauniešu ir datorlietotāji, kuri izmanto bibliotēkas bezmaksas interneta resursus.

LNERB centra lasītavā tiek veidots brīvpieejas bērnu grāmatu plaukts. Pie labvēlīgas finansiālās situācijas 2018.gadā tiks iekārtots „bērnu stūrītis” ar bērniem piemērotām mēbelēm.

Visā Latvijā 2014.gadā darbojās 147 akreditēti muzeji⁵², no tiem 40 valsts muzeji, 93 – pašvaldību muzeji, 6 – privātie muzeji un 8 – autonomie muzeji. Kopā muzejus organizētās grupās 2014.gadā apmeklējuši 285 853 skolēni, kas ir augstākais rādītājs pēdējos piecos gados.

⁵² Atbilstoši Starptautiskās Muzeju padomes (ICOM) 2002. gadā izstrādātajiem kritērijiem akreditēto muzeju kopskaits aprēķināts, neņemot vērā muzeju juridisko statusu, atbilstoši atsevišķu apskates vietu, kurās tiek veiktas muzejiskās funkcijas, skaitam.

Tabula Nr.2 „Muzeju apmeklējumi: skolēni organizētās grupās. Apmeklējumu skaita dinamika 2009-2014”

Gads	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Valsts, Kultūras ministrijas padotībā esošajos muzejos	56 152	71 773	70 887	59 594	63 215	64 233
Valsts, citu ministriju padotībā esošajos muzejos	50 149	46 550	46 104	42 352	52 175	53 048
Pašvaldību muzejos	114 065	127 582	130 269	139 991	131 673	20 182
Privātajos un autonomajos muzejos	15 772	20 439	21 839	24 377	17 025	9 439
KOPĀ:	236 138	266 344	269 099	262 905	264 088	285 853

Avots: Kultūras ministrijas Muzeju nodaļas dati

Kopumā 2014.gadā gandrīz 37% no kopējā akreditēto muzeju apmeklējumu skaita bija bezmaksas (pārsvarā bērnu, skolēnu un ģimeņu auditorijai). 25 Latvijas muzejos individuāla ekspozīciju un izstāžu apskate bez maksas pieejama visiem apmeklētājiem – 7 muzejos Rīgā, piemēram, Latvijas Kara muzejā, Latvijas Okupācijas muzejā, muzejā „Žaņa Lipkes memoriāls” u.c., kā arī 18 reģionu muzejos, piemēram, Liepājas muzejā, Jūrmalas pilsētas muzejā un tā abās struktūrvienībās, Balvu novada muzejā un kopš 2014.gada 1.decembra – arī Ogres vēstures un mākslas muzejā.

2014.gadā Latvijas akreditētajos muzejos tika īstenotas 7 274 muzejpedagoģisko programmu nodarbības, no kurām lielākā daļa (5 141 nodarbības) bija paredzētas pirmsskolas vecuma bērniem un dažādu vecuma grupu skolēniem. Visaktīvāk muzejpedagoģisko programmu piedāvājumu bērnu un jauniešu auditorija izmantojusi Latvijas Okupācijas muzejā (299 reizes), Latvijas Kara muzejā (243); savukārt reģionos – Ventspils muzeja Ziemeļkurzemes Amatniecības mājā (352 reizes), Valmieras muzejā (256), kā arī Cēsu vēstures un mākslas muzejā un Daugavpils novadpētniecības un mākslas muzejā (katrā – 122 reizes).

Muzejpedagoģisko programmu piedāvājums ik gadu tiek atjaunots, ņemot vērā muzeju lietotāju intereses un vajadzības. 2014.gadā akreditētajos Latvijas muzejos tika piedāvātas 129 jaunas, īpaši pirmsskolas vecuma bērniem un dažāda vecuma skolēniem izstrādātas, muzejpedagoģiskās programmas 56 muzejos.

Latvijas vērienīgākā muzeju nozares pasākuma „Muzeju nakts” 2014. gada akcijas pasākumu klāstā lielākajā daļā muzeju bija arī bērnu auditorijai (tostarp pirmsskolas vecuma bērniem) un ģimenēm veltītas radošās darbnīcas, koncerti, spēles, rotaļas, sacensības u.c. pasākumi. Tāpat kā iepriekšējās „Muzeju naktīs”, arī 2014. gada akcijas ietvaros muzejus bija iespējams apmeklēt bez maksas.

2014.gadā Latvijas Leļļu teātris nodrošinājis bezmaksas biļetes bērniem no Latvijas reģioniem. Kopumā notikušas 20 bezmaksas izrādes, ko noskatījušies 4 190 bērni no vairāk nekā 30 apdzīvotām vietām Latvijā.

Kopumā 2014.gadā bērnu un jauniešu (vecumā līdz 17 gadiem) mērķauditorijai Latvijas profesionālie teātri ir snieguši 928 izrādes, tostarp 197 izrādes Latvijas reģionos; koncertorganizācijas ir sniegušas 140 koncertus, tostarp 30 reģionos; Latvijas Nacionālā opera un balets ir izrādījis 40 izrādes; Rīgas Cirks ir sniedzis 177 izrādes.

Indikators

2.7. Bērnu un pusaudžu skaits, kas iesaistās interešu un profesionālās ievirzes izglītībā

Pēc IZM statistikas 2013./2014.m.g. interešu izglītības programmās iesaistījušies 175 905 audzēkņi (salīdzinājumam 2011./2012.m.g. - 190 312 audzēkņi, 2012./2013.m.g. - 193 842), ņemot vērā to, ka viens audzēknis var iesaistīties vairākās interešu izglītības programmās. Latvijā darbojas 46 interešu izglītības iestādes, kurās darbojas 56 124 (32% no visiem interešu izglītībā iesaistītajiem audzēkņiem), kuras organizatoriski un metodiski vada interešu izglītības jomu pašvaldībās.

2012./2013.mācību gadā interešu izglītības programmās interešu izglītības iestādēs iesaistījās 66 261 izglītojamais, interešu izglītības programmās profesionālās ievirzes sporta izglītības iestādēs – 3015, interešu izglītības programmās vispārīgizglītojošajās dienas skolās – 136 993. Jāņem vērā, ka viens izglītojamais, iespējams, ir iesaistījies vairākās interešu izglītības programmās. Neskatoties uz to, ka skolēnu skaits samazinās, interešu izglītības programmās iesaistīto audzēkņu skaits nedaudz ir palielinājies. VISC katru gadu organizē ap 20 valsts nozīmes pasākumiem bērniem un jauniešiem kultūrizglītībā, vides interešu izglītībā un tehniskajā jaunradē. Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku norises procesā 2013./2014.mācību gadā iesaistījušies vairāk nekā 100 000 bērnu un jauniešu. Latvijā darbojas 48 interešu izglītības iestādes, kuras piedāvā daudzveidīgas interešu izglītības programmas. Ikvienā vispārējās izglītības iestādē ir iespējas iesaistīties interešu izglītības programmās.

Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014. – 2020.gadam (apstiprinātas Saeimā 2014.gada 22.maijā) ir noteiktas paredzētās prioritātes ilgtermiņa politikas īstenošanai izglītībā. Minēto pamatnostādņu rīcības virzienos citu starpā ir iekļauta arī uz zināšanu sabiedrībā pieprasītām kompetencēm orientēta, radošumu, inovāciju un veselīga dzīves veida veicinoša izglītības satura pilnveide, iekļaujošās izglītības principa īstenošana un sociālās atstumtības riska mazināšana, priekšlaicīgi mācības pametušo un izglītību neieguvušo skaita samazināšana, kā arī ārpus formālās izglītības iespēju bērniem un jauniešiem plašināšana.

Arodiemaņu programmās 2014. gadā tika iesaistītas vidēji 19 nepilngadīgās personas, kā arī viena nepilngadīgā ieslodzītā tika iesaistīta profesionālās izglītības apgūšanā.

D. Aizsardzība pret ekspluatāciju, vardarbību un diskrimināciju

D.1. Vardarbība pret bērniem ģimenē un sabiedrībā

1.2. Politikas mērķis

Novērst jebkuru pret bērnu vērstu vardarbību ģimenē, sabiedrībā, izglītības un citās iestādēs.

Ievērojot šajā nodaļā noteikto mērķi - novērst jebkuru pret bērnu vērstu vardarbību ģimenē, sabiedrībā, izglītības un citās iestādēs, kā arī VBTAI rekomendācijas, 2013. gadā VPD nodrošināja sociālās uzvedības korekcijas programmas īstenošanu dzimumnoziedzniekiem gan brīvības atņemšanas iestādēs (programma „Programma seksuālos noziegumus izdarījušo personu monitoringam un uzraudzībai”), gan uzraudzības laikā sabiedrībā (programma „Temzas ielejas dzimumnoziedznieku grupu

darba programma"). 2014. gadā brīvības atņemšanas iestādēs programmu dzimumnoziedzniekiem pabeidza 9 notiesātie, bet uzraudzības laikā sabiedrībā 16 notiesātie. Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem VPD 2014. gadā īstenoja korekcijas un uzraudzības programmu nepilngadīgajiem, kuri notiesāti par sevišķi smagu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Minēto programmu 2014. gadā pabeidza 5 nepilngadīgie.

VPD 2014. gadā tika pieprasīti 312 izlīgumi par noziedzīgiem nodarījumiem, ko izdarījušas nepilngadīgas personas. Salīdzinot 2013. gada un 2014. gada pieprasīto izlīgumu dinamiku par nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, 2014. gadā tika saņemti par 56 pieprasījumiem vairāk kā 2013. gadā. 35 gadījumos noziedzīgais nodarījums bija saistīts ar vardarbību.

VPD darbā ar probācijas klientiem īsteno deviņas probācijas programmas, tajā skaitā septiņas sociālās uzvedības korekcijas programmas un divas sociālās rehabilitācijas programmas. Četras no VPD īstenotajām sociālās uzvedības korekcijas programmām ir vērstas arī uz vardarbības mazināšanu:

1) **„Kā mācīt jauniešiem domāt un rīkoties atbildīgi, izmantojot vienaudžu palīdzības metodi”** (EQUIP) - sociālās uzvedības korekcijas programma, kuras mērķis ir iemācīt jauniešus domāt un rīkoties atbildīgi, lai neizdarītu nozieguma recidīvu. Probācijas programmas EQUIP klientu mērķgrupas raksturojums: pusaudži un jaunieši no 14 līdz 28 gadiem, kuriem ir: nepieciešams mācīties domāt un rīkoties atbildīgi, antisociāla uzvedība, zems morālais līmenis, domāšanas kļūdas, zemas sociālās prasmes, agresīva uzvedība. Probācijas programmas sniegtās iespējas probācijas klientiem: Mazināt domāšanas kļūdas un attīstīt kognitīvas spējas, iemācīties domāt tālredzīgi un rīkoties atbildīgi, veidot jaunus uzskatus un vērtību sistēmu, morāli attīstīties, apgūt zināšanas par dusmu anatomiju, izpētīt savu un citu agresivitāti, tās cēloņus un sekas, iemācīties tikt galā ar dusmām un risināt konfliktus sociāli pieņemamā veidā, apgūt sociālās prasmes un līdzsvarot uzvedību.

2) **„Emociju menedžments”** – sociālās uzvedības korekcijas programma, kuras mērķis ir – iemācīt pārvaldīt dusmas, agresiju un vardarbīgu uzvedību. Probācijas programmas VNP klientu mērķgrupas raksturojums: Pilngadīgi vīrieši, kuri: noziedzīgā nodarījumā pielietoja vardarbību vai bija nežēlīgi, neatšķir dusmas no agresīvas rīcības. Probācijas programmas sniegtās iespējas probācijas klientiem: Izprast dusmu rašanās cēloņus un iemācīties kā sevi nomierināt, noteikt personīgos riska faktorus, kuri sekmē vardarbīgu uzvedību, mainīt domāšanu, uzskatus, attieksmi un ieradumus, kuri noved pie vardarbīgas uzvedības, mainīt uzvedības modeļus, atrast veidu kā izpaust dusmas nevardarbīgā veidā.

3) **„Temzas ielejas dzimumnoziedznieku grupas darba programma”** (TVSOGP) - sociālās uzvedības korekcijas programma, kuru īsteno sabiedrībā. Programma ir viens no elementiem dzimumnoziedznieku vispārējai uzraudzībai sabiedrībā. Tās mērķis ir panākt dzimumnoziedznieku sociālās uzvedības korekciju un novērst recidīvu. Kognitīvās terapijas mērķis ir indivīda uzvedības mainīšana, mudinot domāt par notikumiem citādi, izraisot atšķirīgu ietekmi un uzvedību. Programmas uzdevumi katrā programmas sadaļā ir atšķirīgi, bet tie visi ir vērsti uz recidīva novēršanu un sociālās uzvedības korekciju, strādājot sociālās adaptācijas virzienā, Noziedzīgā nodarījuma atzīšana, upura ciešanu atpazīšana un empātijas spēju attīstīšana, nozieguma veicinošo faktoru atpazīšana, paša noziedznieka personības analīze, resursu atrašana un izmantošana sociāli adaptīvai uzvedībai, spēja veidot adekvātas partnerattiecības.

Probācijas programmas TVSOGP klientu mērķgrupas raksturojums: šī programma ir piemērota vīriešu dzimuma dzimumnoziedzniekiem, kas ir 18 gadus veci vai vecāki, un kuri izdarījuši noziegumus pret bērniem vai pieaugušajiem, vai kuri ir izdarījuši bezkontakta dzimumnoziegumus. Probācijas programmas sniegtās iespējas probācijas klientiem: lai likumpārkāpējs apzinās savas patiesās vajadzības, spēj atzīt, ka tās ir problēma, spēj atpazīt, kad tās veidojas, ir motivēts mainīt savu noziedzīgo uzvedību, ir kompetents un ar atbilstošām iemaņām, lai risinātu savas problēmas. Temzas ielejas Dzimumnoziedznieku grupu darba programma (TVSOGP) ir sadalīta četros pamatkomponentos, kuru mērķis ir vērsties pret tādu faktoriem, kurus uzskata par veicinošiem dzimumnoziegumu izdarīšanā. Šī programma ir sadalīta tā, lai programmas dalībniekiem būtu iespējams iziet programmu pa dažādiem ceļiem, atbilstoši viņu riska un vajadzību līmenim. Ja nepieciešams, programmas komponentus var atkārtot.

4) Dzimumnoziegumus izdarījušo personu uzvedības korekcijas un uzraudzības programma - sociālās uzvedības korekcijas programma, kuru īsteno ieslodzījuma vietās. Programma paredzēta seksuālo noziedznieku uzvedības korekcijai ar mērķi panākt veiksmīgāku sociālo adaptāciju un mazināt deviantu uzvedību, programmas dalībniekam turpinot darbu "terapētiskā kopā", pēc programmas pamat-bloka pabeigšanas. Atkārtotu seksuālo noziegumu veikšanas riska izvērtēšana un ieteikumu izstrādāšana notiesātā sagatavošanai pirmstermiņa atbrīvošanai. Programmas sastādītājs: Psych.doc. S.Hačaturjans (Krievija). Programmas ilgums 1,5-2 gadi. Probācijas programmas klientu mērķgrupas raksturojums: likumpārkāpēji, kas izdarījuši noziegumus pret dzimuma neaizskaramību un izcieš sodu ieslodzījuma vietā. Probācijas programmas sniegtās iespējas probācijas klientiem: tiek īstenota, lai panāktu izmaiņas notiesātās personas uzvedībā, ar mērķi atturēt viņu no turpmākiem likumpārkāpumiem un veicināt iekļaušanos sabiedrībā. Dod iespēju koriģēt notiesātās personas uzvedību, motivējot viņu un piedāvājot domāšanas alternatīvas. Notiesātā persona iemācās risināt situācijas nepārkāpjot likumu.

2014.gadā VPD nodrošināja sociālās uzvedības korekcijas programmas īstenošanu dzimumnoziedzniekiem gan brīvības atņemšanas iestādē (programma "Programma seksuālos noziegumos izdarījušo personu monitoringam un uzraudzībai"), gan uzraudzības laikā sabiedrībā (programma „Temzas ielejas dzimumnoziedznieku grupu darba programma”). 2014.gadā brīvības atņemšanas iestādē programmu pabeidza 10 notiesātie, uzraudzības laikā sabiedrībā programmu pabeidza 4 VPD klienti.

2014.gadā VPD sadarbībā ar brīvības atņemšanas iestādēm uzsāka EQUIP programmas īstenošanu Cēsu AIE. Programmā tika iesaistīti 6 notiesātie, kopumā 2014.gadā brīvības atņemšanas iestādēs sadarbībā ar VPD EQUIP programmā tika iesaistīti 17 notiesātie. Programma tiks pabeigta 2015. gadā. 2014.gadā uzraudzības laikā 78 probācijas klienti, no tiem 1 nepilngadīgais probācijas klients, pabeidza probācijas programmu „Emociju menedžments”.

1.1. Problēma, kuras risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku
Pastāv grūtības savlaicīgi konstatēt un sniegt nepieciešamo palīdzību gadījumos, kad ģimenē, izglītības un citās iestādēs bērns cieš no dažādiem vardarbības veidiem.

1.4. Politikas rezultāts

Novērsti jebkura pret bērnu vērsta vardarbības veida gadījumi ģimenē, izglītības un citās iestādēs.

1.5. Rīcības virzieni

1.5.1 Informēt un izglītēt sabiedrību par visu vardarbības veidu – fiziskās, psiholoģiskās, emocionālās, seksuālās, pamešanas novārtā un nevērības – negatīvajām sekām, aicinot apzināties ģimeni un bērnu kā vērtību

VP 2014.gadā ir organizējusi 420 preventīvus pasākumus vardarbības mazināšanai izglītības iestādēs un bērnu vidū. Tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošas prezentācijas „Atpazīsti un novērs – vardarbība skolā” (par skolēnu savstarpējām attiecībām, īpaši uzmanību vēršot vardarbības problēmai, mudinot atpazīt vardarbīgu uzvedību dažādās situācijās), „Vardarbība”, „Saruna par vardarbību ģimenē”, „Vardarbība un ar to saistītā atbildība”, „Vardarbība skolā”, „Mobings”, „Emocionālā vardarbība”.

Tāpat izglītības iestādēs bērniem VP rīkoja 170 preventīvos pasākumus par personīgo mantu drošību, sniedzot padomus atbilstošai personīgo mantu uzglabāšanai, informējot par personīgo mantu nozaudēšanas un nozagšanas riskiem. Izglītības iestādēs tika demonstrēta informatīvi izglītojoša prezentācija „Sargā pats sevi un savas mantas!”.

2014.gada Valsts programmas bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai ietvaros tika īstenots pilotprojekts, izstrādājot pirmslaulību apmācību programmu, kuras mērķis ir sniegt informatīvu atbalstu personām, kuras gatavojas reģistrēt laulību – apskatīt finansiālos jautājumus; laulības tiesiskos aspektus; laulības psiholoģiskos un ētiskos aspektus, t.sk. dzimumu lomu ģimenē, laulāto un ģimenes attiecību veidošanu; kā arī vecāku pienākumus un atbildību ģimenes plānošanas un bērnu audzināšanas procesā.

VP savu darbību šajā jomā „Informēt un izglītēt sabiedrību par visu vardarbības veidu – fiziskās, psiholoģiskās, emocionālās, seksuālās vardarbības, pamešanas novārtā un nevērības – negatīvajām sekām, aicinot apzināties ģimeni un bērnu kā vērtību” vērš divos virzienos: gan kā vispārējo prevenciju (dažādas akcijas, lekcijas), gan kā individuālo prevenciju (attiecas uz darbu ar konkrētām personām) un ko ikdienu veic VP Kārtības policijas amatpersonas visā valsts teritorijā.

Izglītības likuma 50.panta 1.punkts nosaka, ka par pedagogu nedrīkst strādāt persona, kas sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), izņemot gadījumu, kad pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas tiek izvērtēts, vai tas nekaitē izglītojamo interesēm, ir atļāvusi strādāt par pedagogu personai, kas bijusi sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu. 2014.gada 15.aprīlī tika apstiprināti MK noteikumi Nr.195 „Kārtība, kādā tiek izvērtēts, vai atļauja strādāt par pedagogu personai, kas bijusi sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, nekaitēs izglītojamo interesēm”. Lēmumu par atļaujas izsniegšanu, atteikumu izsniegt atļauju un atļaujas anulēšanu pieņem IKVD.

Tāpat VBTAI Valsts programmas bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2014.gadam ietvaros izstrādāja sociālās reklāmas materiālus par vardarbības, tajā skaitā, seksuālas vardarbības riskiem, un iespējām no tiem izvairīties, kā arī izveidoja tos: Lattelecom WiFi tīklā banera pozīcijā (laika posmā no 06. līdz 19. oktobrim); VAS "Latvijas Televīzija" raidlaikā (laika posmā no 25.novembra līdz 08.decembrim un no 22.decembra līdz 28.decembrim), SIA "TV3 Latvia" raidlaikā (laika posmā no 27.novembra līdz 31.decembrim), AS "Latvijas Neatkarīgā Televīzija" raidlaikā

(laika posmā no 27.novembra līdz 30.novembrim), portālā www.draugiem.lv banera pozīcijā (laika posmā no 30.decembra līdz 2015.gada 31.janvārim).

2014. gadā VBTAI inspektori sniedza 2742 konsultācijas par bērnu tiesību jautājumiem, no tām 1406 konsultācijas tika sniegtas juridiskajām personām. Analizējot konsultāciju tēmas, redzams, ka viena no aktuālākajām tēmām bija jautājumi saistīti ar bērniem ar uzvedības problēmām; konfliktsituācijām izglītības iestādēs; konfliktsituācijām ģimenē.

VBTAI 2014.gadā rīkoja 59 konsultatīvās dienas pašvaldībās, kuru laikā tika sniegtas konsultācijas 444 pašvaldību speciālistiem un 66 iedzīvotājiem par vardarbības jautājumiem un citām bērnu tiesību aizsardzības aktualitātēm.

VBTAI 2014. gadā sagatavoja metodisko materiālu izglītības iestādēm „Izglītības iestāžu resursi un rīcība situācijās, kad skolēns ar savu uzvedību traucē mācību procesu vai apdraud savu vai citu personu drošību, veselību vai dzīvību”, kas pieejams VBTAI mājaslapā. Tajā atrodama vispārēja informācija par skolēnu agresīvas uzvedības cēloņiem un par izglītības iestādēm pieejamajiem resursiem šādu problēmu risināšanai, kā arī informācija par ieteicamajiem pasākumiem skolēnu agresijas mazināšanai skolā. Ar praktiskiem piemēriem papildināts izglītības iestāžu rīcības modeļu apraksts skolēnu agresīvas uzvedības gadījumā.

Saskaņā ar Valsts programmu bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2014.gadam izstrādātas vadlīnijas par konfliktu risināšanu skolās, kā arī organizētas apmācības – apmācīti 360 valsts un pašvaldību speciālisti 30 akadēmisko stundu apmācības radošo darbnīcu programmā, kurā speciālisti ieguvuši teorētiskās un praktiskās zināšanas par konfliktu risināšanu skolās.

Savukārt seksuālās vardarbības risku izvērtēšanas apmācībās apmācīti 250 ārpusģimenes aprūpes iestāžu un internātskolu speciālisti.

2014.gadā uzņemts videoklips “Mammu, tēti, padomā, pirms citiem rādi manas bildes internetā!”, kas arī tika translēts kanālos OTV un ReTV, kā arī publicēts youtube.com un draugiem.lv.

VBTAI 2014. gadā turpināja iepriekšējā gadā aizsāktu informatīvo aktivitāti – akciju ciklu “Vardarbība nav mazs noslēpums. Runā par TO!”, lai aktualizētu seksuālās vardarbības risku tēmu plašākā sabiedrībā un aicinātu cilvēkus aktīvāk runāt par to, kā arī meklēt risinājumus problēmām šajā jomā. Akcija notika divās daļās – no 25. maija līdz 1. jūnijam un no 3. līdz 16. novembrim. VBTAI arī sagatavoja sociālās reklāmas klipu par seksuālās vardarbības riskiem un iespējām no tiem izvairīties, kā arī nodrošināja tā translēšanu televīzijā. Akcijas laikā tika sniegtas 300 psiholoģiskās konsultācijas vardarbības gadījumos. Tika veicināta sabiedrības iespēja ziņot par vardarbības gadījumiem, kuros cieš bērni, apzināti iespējamie vardarbības gadījumi un nepieciešamības gadījumā informācija par iespējamo vardarbību nodota VBTAI inspektoriem un citām institūcijām - bāriņtiesai, sociālajam dienestam, policijai vai Drošāka interneta centram, nodrošinot bērniem drošu dzīves vidi un bērnu tiesību ievērošanu.

2014. gadā tika sniegtas atbildes uz 48 bērnu un pusaudžu e-konsultācijām. Šo iesūtīto vēstuleņu skaita pieaugumu var skaidrot ar pieaugušo reklāmas un informācijas izplatīšanas daudzumu.

Papildus, ņemot vērā, ka joprojām izglītības iestādēs pastāv vardarbība vienaudžu vidū, VBTAI 2014. gada rudenī veica aptauju par izglītības iestāžu darbībām vienaudžu vardarbības risku apzināšanai un mazināšanai. Aptaujai atsaucās un anketas aizpildīja 255 izglītības iestādes, no tām 10 sākumskolas, 86 pamatskolas, 121 vidusskola, 16 internātskolas un 22 speciālās skolas.

Aptaujas mērķis bija noskaidrot, kādas, pēc izglītības iestādes vērtējuma, ir skolēnu savstarpējās attiecības skolā, kādas ir biežāk sastopamās vardarbības izpausmes izglītības iestādē, kā tiek risinātas vardarbības izpausmes skolēnu vidū, kāda atbildība ir skolēnam, kurš ir apdraudējis savu vai citu skolēnu drošību, veselību vai dzīvību, kādi izglītojoši pasākumi par vardarbības tēmu organizēti izglītības iestādē pedagogiem un darbiniekiem, kādiem pasākumiem/ aktivitātēm/ darbībām vēl būtu jānotiek izglītības iestādē, lai uzlabotu skolēnu savstarpējās attiecības un mazinātu vienaudžu savstarpējo vardarbību u.c.

Iegūtā informācija ir pamats, plānojot tālāko VBTAI darbību bērnu tiesību aizsardzības veicināšanā.

2014. gadā valsts programmas bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai ietvaros VBTAI nodrošināja 681 valsts un pašvaldību speciālista apmācību, tostarp 456 valsts un pašvaldību speciālistiem veicot sākotnējo apmācību 40 akadēmisko stundu apjomā un 225 valsts un pašvaldību speciālistiem veicot zināšanu pilnveides apmācību 24 akadēmisko stundu apjomā.

Lai plašāk informētu sabiedrību un veicinātu procesa virzītāju izpratni par izlīguma mērķiem un būtību ne tikai kriminālprocesā, bet, lai rosinātu pozitīvu konfliktu risināšanas kultūru Latvijā kopumā, VPD kopš 2010.gada organizē pasākumu „Izlīguma nedēļa”. 2013.gadā minētā pasākuma ietvaros visā Latvijā tika organizēti 23 pasākumi Latvijas skolās un sociālajos centros bērniem un jauniešiem. Pasākuma mērķis – uzlabot jauniešu prasmes konstruktīvā konfliktu risināšanā, apzināties konfliktu kā vērtību un pašattīstības iespēju, kā arī izglītēt jauniešus par alternatīvu konfliktu risināšanas veidu – izlīgumu. Lai veicinātu izpratni par pozitīviem konfliktu risināšanas veidiem ne tikai kriminālprocesā ietvaros, bet arī citu veidu konfliktos un domstarpībās, VPD organizēja vidusskolēniem interaktīvu un intelektuālu konfliktu risināšanas spēli “Pateicība konfliktam”, piemēram, Valmierā piedalījās 27 skolēni no 10. – 11.klasēm, sociālie pedagogi, psihologi un audzinātāji. Spēles “Pateicība konfliktam” ietvaros tika piedāvāts izspēlēt dažādas konfliktu situācijas, kopā meklēt labākos konfliktu risināšanas ceļus. Papildus dalībnieki tika iepazīstināti ar konfliktu risināšanas veidiem un to vērtību. Spēle „Pateicība konfliktam” tika organizēta arī Ventspilī un Talsos.

1.5.2. Paaugstināt rehabilitācijas pakalpojumu kvalitāti un apjomu bērniem, kuri cietuši no vardarbības, nodrošinot maksimāli nepieciešamo rehabilitācijas laiku katrā individuālā gadījumā

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta 1.²daļai valsts

nodrošina sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no prettiesiskām darbībām (noziedzīgs nodarījums, ekspluatācija, seksuālā izmantošana, vardarbība vai jebkāda cita nelikumīga, cietsirdīga vai cieņu aizskaroša darbība) cietušiem bērniem; pakalpojuma sniegšanu organizē nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”. Pakalpojuma sniegšana tiek organizēta tā, lai pakalpojums būtu pieejams visos plānošanas reģionos – 2013.gadā pakalpojumu sniedza nodibinājums „Zantes ģimenes krīzes centrs” (Zante, Kandavas novads), nodibinājums „Allažu Bērnu un ģimenes atbalsta centrs” (Allaži, Siguldas novads), nodibinājums „Latgales reģionālais atbalsta centrs „Rasas pērles”” (Eglusala, Rugāju novads), nodibinājums „Talsu novada krīžu centrs” (Talsi), biedrība „Krīzes centrs ģimenēm ar bērniem „Paspārne”” (Ventspils), nodibinājums „Centrs Valdardze” (Valmiera) un Dobeles novada Sociālā dienesta Sociālo pakalpojumu centrs (Dobele). Tāpat pakalpojumu desmit sociālā darbinieka vai psihologa konsultāciju veidā ir iespējams saņemt arī bērna dzīvesvietā (pārsvārā tas tiek sniegts bērna pašvaldības sociālajā dienestā).

2014.gadā izmaiņas pakalpojuma saturā vai pakalpojuma saņemšanas kārtībā nav veiktas. Atbilstoši MK 2009.gada 22.decembra noteikumu „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām” 9.punktam bērnam ir iespēja saņemt pakalpojumu līdz 30 vai līdz 60 dienu ilga sociālās rehabilitācijas kursa veidā institūcijā. Pirms pakalpojuma saņemšanas psihologs vai sociālais darbinieks sagatavo atzinumu, kurā norāda, vai bērnam ir psiholoģiskas traumas pazīmes un pakalpojuma saņemšanas vietu (dzīvesvieta, iestāde vai sociālās rehabilitācijas institūcija). Ja psihologs vai sociālais darbinieks secina, ka bērnam nepieciešams saņemt pakalpojumu sociālās rehabilitācijas institūcijā, atzinumā norāda arī to, vai bērnam nepieciešams saņemt līdz 30 vai līdz 60 dienu ilgu sociālās rehabilitācijas kursu, kā arī to, vai nepieciešams, lai kopā ar bērnu institūcijā uzturētos arī bērna pavadonis (ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē). Līdz ar to pakalpojuma saņemšanas veids, vieta un ilgums vienmēr tiek noteikts atkarībā no psihologa vai sociālā darbinieka veikta bērna psihosociālās situācijas izvērtējuma.

Veiktas izmaiņas Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, lai noteiktu, ka no vardarbības cietušiem bērniem sociālā rehabilitācija ir nodrošināma obligāti (neatkarīgi no valsts budžetā šim mērķim paredzēto līdzekļu apjoma), kā arī noteiktu to, ka, sniedzot palīdzību bērnam, ir jāizvērtē katrs individuālais gadījums un palīdzība jāsniedz konkrētās situācijas apstākļiem un konkrētā bērna vajadzībām atbilstoši. Šādi grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā veikti ar 2013. gada 14. novembra likumu „Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā”, kas stājās spēkā 2013. gada 18. decembrī. Lai uzlabotu bērnam sniegto palīdzību, grozījumi veikti arī BTAL (2014. gada 6. marta likums „Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā” – stājās spēkā 2014. gada 8. aprīlī). Grozījumi abos minētajos normatīvajos aktos izstrādāti Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI, ieviešanai.

1.5.3. Veikt nepieciešamos grozījumus normatīvajos aktos par vardarbības veicēja izolāciju no ģimenes, nodrošinot iespēju bērnam atgriezties ģimenē, vai alternatīvu (audžuģimeni) vardarbībā cietušajam bērnam

2014. gada 31. martā stājās spēkā MK virzītā likumu pakotne (likums "Grozījumi Civilprocesa likumā"; likums "Grozījumi likumā "Par policiju"; likums "Grozījums Bērnu tiesību aizsardzības likumā"; likums "Grozījumi Bāriņtiesu likumā"), kā arī 2014. gada 3. aprīlī stājās spēkā likums „Grozījumi Krimināllikumā”. Minētie grozījumi paredz iespēju izolēt no ģimenes vardarbības veicēju, nodrošinot iespēju bērnam atgriezties ģimenē.

Grozījumi Bāriņtiesu likumā paredz iespēju arī bāriņtiesai iesniegt tiesai pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, ja pret bērnu vai pret personu, kas pastāvīgi dzīvo kopā ar bērnu, ir vērsta vai ir saņemtas ziņas par iespējamu pret bērnu vai pret personu, kas pastāvīgi dzīvo kopā ar bērnu, vērstu jebkādu fizisku, seksuālu, psiholoģisku vai ekonomisku vardarbību vai vardarbīgu kontroli, un bērna vecāks vai aizbildnis objektīvu iemeslu dēļ ir kavēts bērna interesēs iesniegt tiesai pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību.

Piemēram, Civilprocesa likuma 250.⁴⁷ panta pirmā daļa paredz iespēju noteikt šādus pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļus:

- 1) pienākums atbildētājam atstāt mājokli, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, un aizliegums atgriezties un uzturēties tajā;
 - 2) aizliegums atbildētājam atrasties mājoklī, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, tuvāk par tiesas lēmumā par pagaidu aizsardzības pret vardarbību minēto attālumu;
 - 3) aizliegums atbildētājam uzturēties noteiktās vietās;
 - 4) aizliegums atbildētājam satikties ar prasītāju un uzturēt ar to fizisku vai vizuālu saskari;
 - 5) aizliegums atbildētājam jebkurā veidā sazināties ar prasītāju;
 - 6) aizliegums atbildētājam, izmantojot citu personu starpniecību, organizēt satikšanos vai jebkāda veida sazināšanos ar prasītāju;
 - 7) aizliegums atbildētājam izmantot prasītāja personas datus;
 - 8) citi aizliegumi un pienākumi, kurus tiesa vai tiesnesis noteicis atbildētājam un kuru mērķis ir nodrošināt prasītāja pagaidu aizsardzību pret vardarbību.
- Pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību tiesnesis izlemj ne vēlāk kā nākamajā darbdienā pēc pieteikuma saņemšanas, ja nav nepieciešams pieprasīt papildu pierādījumus vai kavēšanās varētu radīt neatgriezenisku prasītāja tiesību aizskārumu. Minēto pieteikumu tiesa vai tiesnesis izlemj, iepriekš par to nepaziņojot lietas dalībniekiem. Ja risks nav tik augsts, vai ja pierādījumi nav pietiekami vai tie jāpieprasa no pieteikumā norādītajām valsts vai pašvaldību iestādēm vai citām fiziskajām vai juridiskajām personām, tiesa vai tiesnesis pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izlemj 20 dienu laikā pēc pieteikuma saņemšanas. Lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izpildāms nekavējoties pēc tā pieņemšanas.

Grozījumi likumā „Par policiju” paplašina policijas darbinieku vispārējās tiesības. Proti, tiek paredzētas tiesības policijai izsaukuma laikā uz rakstveida pieteikuma pamata gadījumos, kad pastāv tūlītēji draudi, ka persona, kas atrodas mājoklī vai tā

tuvumā, varētu nodarīt kaitējumu citas personas, kas pastāvīgi dzīvo šajā mājoklī, brīvībai vai veselībai, pieņem lēmumu, kas uzliek par pienākumu personai, kas rada draudus, atstāt, neatgriezties un neuzturēties mājoklī vai neuzturēties mājokļa tuvumā (policijas lēmums par nošķiršanu) uz laiku līdz astoņām dienām no lēmuma pieņemšanas brīža. Ja apdraudētā persona vēlēšies, lai pēc policijas lēmuma tiesa izskata arī jautājumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, policija ne vēlāk kā nākamajā darbdiēnā savu lēmumu un saistītos dokumentus nosūtīs tiesai jautājuma par pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļa noteikšanu vardarbīgajai personai izskatīšanai.

Papildus iepriekš minētajam informējam, ka 2013. gada 4. jūnijā MK tika atbalstīta Preventīvo piespiedu līdzekļu koncepcija (prot.Nr.33 24.§). Atbilstoši MK 2013. gada 4. jūnija rīkojumā Nr.232 „Par Preventīvo piespiedu līdzekļu koncepciju” noteiktajam uzdevumam TM ir uzsākts darbs pie Preventīvo piespiedu līdzekļu likumprojekta izstrādes. Likumprojekts „Preventīvo piespiedu līdzekļu likums” tiek izstrādāts, lai nodrošinātu visas sabiedrības un atsevišķu tās indivīdu aizsardzību pret vardarbību, tajā skaitā, vardarbību ģimenē, savlaicīgi reaģējot un novēršot vardarbības risku. Pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļi ir visefektīvākais risinājums situācijās, kad nepieciešama konkrētas personas aizsardzība uz noteiktu laiku, lai tā tiesā risinātu attiecības ar personu, kas rada draudus. Citos gadījumos, kad būs nepieciešams ilgtermiņa risinājums vai kāda personu loka (piemēram, bērnu) vai visas sabiedrības aizsardzība – piemērotāki būs preventīvie piespiedu līdzekļi.

Atbilstoši mērķim Preventīvo piespiedu līdzekļu likumā būs paredzēts plašs piemērojamo preventīvo piespiedu līdzekļu klāsts: līdzekļi ne tikai, lai aizsargātu apdraudētās personas, bet arī, lai novērstu vardarbību un vardarbības riska cēloņus un veicinošos apstākļus:

- 1) ziņošana par dzīvesvietas, darba vai mācību vietas maiņu un dzīvesvietas atstāšanu;
- 2) atrašanās noteiktā laikā noteiktā vietā;
- 3) netuvošanās noteiktai vietai;
- 4) nepiedalīšanās noteiktā pasākumā;
- 5) netuvošanās un nesazināšanās ar noteiktu personu;
- 6) apreibinošu vielu nelietošana;
- 7) noteiktu vielu un priekšmetu neiegādāšanās, neglabāšana, nenēsāšana un neizmantošana;
- 8) piedalīšanās sociāli rehabilitējošā pasākumā;
- 9) personas datu neizmantošana;
- 10) drošības nauda.

Saskaņā ar MK 2013.gada 4.jūnija rīkojuma Nr.232 „Par Preventīvo piespiedu līdzekļu koncepciju” 6.punktu Preventīvo piespiedu līdzekļu likumprojekts ir izstrādājams un iesniedzams izskatīšanai MK līdz 2016.gada 1.februārim.

Saskaņā ar 2014.gada 2.oktobra likumiem “Grozījumi Valsts probācijas dienesta likumā” un “Grozījumi Latvijas Sodū izpildes kodeksā” un 2014.gada 16.oktobra likumiem “Grozījumi Krimināllikumā” un “Grozījumi Latvijas Sodū izpildes kodeksā”, kas stājas spēkā 2015.gada 1.februārī, Latvijā tiek ieviestas būtiskas izmaiņas nosacīti notiesāto un nosacīti pirms termiņa atbrīvoto personu uzraudzības jomā. Minētie likumi paredz VPD pilnvaru paplašināšanu, paredzot, ka pienākumus, tāpat kā tas ir attiecībā

uz notiesātajām personām, kurām ir piemērots papildsods – probācijas uzraudzība, nosacītas notiesāšanas un nosacītas pirms termiņa no brīvības atņemšanas soda izciešanas atbrīvošanas ietvaros probācijas klientiem noteiks VPD, nevis tiesa, kā tas bija līdz šim. Iespēja visā probācijas klienta uzraudzības procesa laikā noteikt un pilnīgi vai daļēji atcelt pienākumus ļaus nodrošināt elastīgu un efektīvu probācijas klientu uzraudzību, operatīvi reaģēt uz pozitīvām vai negatīvām pārmaiņām probācijas klientā. Daļa no pienākumiem, kurus var noteikt VPD, ir vērsti uz cietušā interešu ievērošanu, piemēram, ievērot aizliegumu sazināties ar noteiktiem cilvēkiem, ievērot aizliegumu tuvoties noteiktiem objektiem, vietām vai iestādēm, saskaņot ar VPD amatpersonu pārvietošanās maršrutu, ievērot aizliegumu uzturēties noteiktās sabiedriskajās vietās. Saskaņā ar MK 2015.gada 24.februāra noteikumiem Nr.107 “Kārtība, kādā VPD uzrauga nosacīti notiesātās, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās, nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotās personas un personas, kurām piemērots papildsods – probācijas uzraudzība”, nosakot probācijas klientam pienākumus, VPD ir jāņem vērā cietušā intereses.

1.5.4. Panākt efektīvu kontroli, lai ierobežotu un novērstu pret bērnu vērstu vardarbību ģimenē, izglītības un citās iestādēs

1.5.5. Veicināt sociālo un emocionālo prasmju konfliktu risināšanā attīstību izglītības un citu iestāžu audzēkņiem

Sk. C.1.5.8., D.1.2.un D.1.5.1.sadaļu.

1.5.6. Ieviest savlaicīgu konfliktu risināšanas praksi izglītības un citās iestādēs

Sk. C.1.5.8.un D.1.5.1. sadaļu.

Indikatori

1.7.1. Noziedzīgu nodarījumu rezultātā cietušo bērnu skaits

Pēc IeM IC datiem⁵³, 2014.gadā noziedzīgos nodarījumos kopā cietušas 15048 (+3259) personas, no tām 554⁵⁴ (+73) bērni, no tiem 252 (+3) vecumā no 14 līdz 18 gadiem, 128 (+27) vecumā no 11 līdz 14 gadiem, 135 (+54) vecumā no 7 līdz 11 gadiem un 63 (-24) vecumā no 0 līdz 7 gadiem. Kopā mazgadīgo⁵⁵ cietušo personu skaits ir 326, kas ir par 57 personām vairāk, salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu. No noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem, zēni ir 296 (-26) un meitenes – 258 (+42)⁵⁶.

⁵³ Avots: IeM IC IIIS 17.02.2015.g.

⁵⁴ Personas statuss nosakāms pēc lēmuma par atzīšanu par cietušo.

⁵⁵ Kriminālstatistikas ietvaros termins „mazgadīgais” attiecināms uz personām vecumā no 0 līdz 13 gadiem.

⁵⁶ Viena un tā pati persona var būt cietusi no vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem (dažāda KL kvalifikācija) vai arī vienā noziedzīgā nodarījumā var ciest vairākas personas.

Atskaites periodā uzsāktie kriminālprocesi par noziedzīgiem nodarījumiem, kuros cietuši nepilngadīgie:

38.tabula

KL panti	2013.			2014.			+/-
	Vīr.	Siev.	Kopā:	Vīr.	Siev.	Kopā:	
116.p. Slepka vība	0	0	0	2	0	2	+2
117.p. Slepka vība pastiprinošos apstākļos	1	0	1	1	0	1	+/-0
123.p. Nonāvēšana aiz neuzmanības	1	0	1	0	0	0	-1
125.p. Tīšs smags miesas bojājums	3	0	3	4	2	6	+3
126.p. Tīšs vidēja smaguma miesas bojājums	11	2	13	11	0	11	-2
130.p. Tīšs viegls miesas bojājums	30	11	41	41	11	52	+11
131.p. Miesas bojājums aiz neuzmanības	2	3	5	1	1	2	-3
132.p. Draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu	4	0	4	2	1	3	-1
152.p. Nelikumīga brīvības atņemšana	0	0	0	0	0	0	+/-0
153.p. Personas nolaupīšana	1	0	1	1	0	1	+/-0
154. ¹ p. Cilvēku tirdzniecība	0	2	2	0	0	0	-2
159.p. Izvarošana	0	15	15	0	19	19	+4
160.p. Seksuālā vardarbība	10	11	21	15	29	44	+23
161.p. Seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu	0	23	23	1	13	14	-9
162.p. Pavešana netiklībā	13	35	48	17	47	64	+16
162. ¹ p. Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās	0	4	4	1	8	9	+5
164.p. Personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošana	0	2	2	0	0	0	-2
165. ¹ p. Personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai	0	0	0	0	0	0	+/-0
166.p. Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas pornogrāfiska rakstura materiāla aprītes noteikumu pārkāpšana	0	3	3	1	19	20	+17

174.p. Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo	40	36	76	53	54	107	+31
175.p. Zādzība	22	13	35	15	13	28	-7
176.p. Laupīšana	51	9	60	31	9	40	-20
177.p. Krāpšana	1	2	3	0	0	0	-3
180.p. Zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā	51	18	69	32	25	57	-12
183.p. Izspiešana	6	0	6	1	0	1	-5
230. ¹ p. pants. Dzīvnieku turēšanas noteikumu pārkāpšana	14	3	17	12	4	16	-1
231.p. Huligānisms	14	3	17	10	8	18	+1
251.p. Pamudināšana lietot narkotiskās, psihotropās un jaunas psihoaktīvās vielas	0	0	0	0	0	0	+/-0
252.p. Narkotisko, psihotropo un jauno psihoaktīvo vielu ievadīšana pret personas gribu	0	0	0	0	0	0	+/-0
260.p. Ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana	25	23	48	33	21	54	+6

Avots: Valsts policija

2014.gadā (salīdzinājumā ar 2013.gadu) visbiežāk bērni cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību – 30,6% (+5,6%) gadījumu, mantiskiem nodarījumiem – 22,7% (-14,3%) gadījumu, cietsirdības un vardarbības (KL 174.pants) – 19,3% bērnu (+3,3%) un no nodarījumiem pret dzīvību un veselību – 13,8% (-0,3%).

Vislielākā nepilngadīgo cietušo grupa ir 14 – 17 gadus vecie jaunieši – 2014.gadā 252 (+3), vecuma grupā no 11 līdz 14 gadu vecumam cietis 128 (+27) bērns, 7 – 10 gadu vecuma grupā – 135 (+54), savukārt 63 (-24) bērni vecumā no 0 līdz 7 gadu vecumam cietuši vismazāk un to skaits samazinājies.

Atskaites periodā notikusi 1 (+/-0) nepilngadīgas personas nolaupīšana (cietis 14 gadu vecumu sasniedzis vīrietis) un 21 (+18) nepilngadīgās personas (0 – 17 gadu vecuma) tikušas iesaistītas vai izmantotas pornogrāfiska vai erotiska rakstura materiālu izgatavošanā (ražošanā). Pozitīvi, ka 2014.gadā Latvijā neviena nepilngadīgā vai mazgadīgā persona nav cietusi no cilvēku tirdzniecības un netika iesaistīta prostitūcijā.

2014.gadā reģistrētie noziedzīgie nodarījumi pēc noziedzīga nodarījuma grupas objekta (nav kvalifikācijas pēc KL panta):

39.tabula

KL nodaļa/pants:	2013.		2014.		+/-
XII. nodaļa „Nonāvēšana”	(0-6)	2	(0-6)	1	-1
	(7-10)	0	(7-10)	5	+5
	(11-13)	0	(11-13)	2	+2
	(14-17)	0	(14-17)	0	+/-0
XIII. nodaļa „Noziegumi pret personas veselību”	(0-6)	6	(0-6)	2	-4
	(7-10)	9	(7-10)	5	-4
	(11-13)	14	(11-13)	10	-4
	(14-17)	37	(14-17)	57	+20
XIV. nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām”	(0-6)	0	(0-6)	1	+1
	(7-10)	0	(7-10)	0	+/-0
	(11-13)	0	(11-13)	0	+/-0
	(14-17)	3	(14-17)	1	-2
XVI. nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību”	(0-6)	31	(0-6)	21	-10
	(7-10)	18	(7-10)	60	+42
	(11-13)	23	(11-13)	47	+24
	(14-17)	44	(14-17)	46	+2
XVII. nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgo”	(0-6)	25	(0-6)	27	+2
	(7-10)	20	(7-10)	37	+17
	(11-13)	15	(11-13)	33	+18
	(14-17)	16	(14-17)	10	-6
XVIII. nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu”	(0-6)	2	(0-6)	0	-2
	(7-10)	14	(7-10)	8	-6
	(11-13)	34	(11-13)	21	-13
	(14-17)	123	(14-17)	97	-26
XX. nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību”	(0-6)	8	(0-6)	5	-3
	(7-10)	3	(7-10)	7	+4
	(11-13)	11	(11-13)	9	-2
	(14-17)	12	(14-17)	13	+1
XXI. nodaļa „Noziedzīgi nodarījumu pret satiksmes drošību”	(0-6)	13	(0-6)	7	-6
	(7-10)	17	(7-10)	13	-4
	(11-13)	4	(11-13)	6	+2
	(14-17)	23	(14-17)	28	+5

Avots: Valsts policija

Pēc statistikas datiem var izdarīt secinājumu, ka, palielinoties bērnu vecumam, pārsvarā pieaug risks kļūt par noziedzīga nodarījuma upuri.

2014.gadā, salīdzinājumā ar 2013.gadu, kopumā būtiski samazinājies sastādīto administratīvo pārkāpumu skaits personām par bērnu tiesību pārkāpšanu – 3113, kas ir par 468 protokoliem mazāk:

40.tabula

	Sastādīto administratīvā pārkāpuma protokolu skaits citām personām par bērnu tiesību pārkāpšanu		+/-
	2013.	2014.	
Kopā pēc visiem LAPK pantiem:	3581	3113	-468
Tai skaitā:			
LAPK 149 ³² .p. 3.d. – Par to noteikumu pārkāpšanu, kuri paredz bērnu pārvadāšanai paredzēto drošības līdzekļu lietošanu	798	503	-295
LAPK 155.p. 3.d. - Par alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu pārdošanu nepilngadīgajiem	255	241	-14
LAPK 155.p. 4.d. - Par alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu pārdošanu nepilngadīgajiem atkārtoti gada laikā	10	13	+3
LAPK 172.p. 1.d. - Par nepilngadīgā iesaistīšanu alkoholisko dzērienu lietošanā	123	68	-55
LAPK 172.p. 2.d. - Par nepilngadīgā novešanu līdz dzēruma stāvoklim	30	22	-8
LAPK 172.p. 3.d. - Par alkoholisko dzērienu vai tabakas izstrādājumu nodošanu nepilngadīgā rīcībā tā, ka šīs vielas kļuvušas nepilngadīgajam brīvi pieejamas lietošanai	119	105	-14
LAPK 172.p. 4.d. - Par šā panta pirmajā, otrajā un trešajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti gada laikā	0	10	+10
LAPK 172. ¹ p. 1.d. - Nepilngadīgo iesaistīšana ubagošanā	3	7	+4
LAPK 172. ¹ p. 2.d. - Nepilngadīgo iesaistīšana ubagošanā atkārtoti gada laikā	1	1	+/-0

LAPK 172. ² p. 1.d. - Par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu	445	539	+94
LAPK 172. ² p. 2.d. - Par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu atkārtoti gada laikā	49	47	-2
LAPK 172. ³ p. 1.d.- Par bērna iesaistīšanu skaistumkonkursā vai citā pasākumā, kurā tiek vērtēts vienīgi viņa ārējais izskats	0	0	+/-0
LAPK 172. ³ p. 2.d. - Par tādu normatīvo aktu pārkāpšanu, kuri nosaka kārtību, kādā bērni iesaistāmi aktivitātēs (pasākumos), kas saistītas ar ārējā izskata demonstrēšanu	0	0	+/-0
LAPK 172. ⁴ p. 1.d. - Par bērnu, kas nav sasniedzis septiņu gadu vecumu, atstāšanu bez uzraudzības, ja to izdarījuši vecāki vai personas, kas viņus aizstāj	92	138	+46
LAPK 172. ⁴ p. 2.d. - Par bērnu, kas nav sasniedzis septiņu gadu vecumu, atstāšanu bez uzraudzības, ja to izdarījuši vecāki vai personas, kas viņus aizstāj atkārtoti	6	7	+1
LAPK 172. ⁵ p. 1.d. - Par bērna uzraudzības pakalpojumu sniegšanas prasību neievērošanu	3	2	-1
LAPK 172. ⁵ p. 2.d. - Par bērna uzraudzības pakalpojumu sniegšanas prasību neievērošanu atkārtoti gada laikā	0	0	+/-0
LAPK 173.p. 1.d. - Par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu	1095	923	-172
LAPK 173.p. 2.d. - Par tādu pašu nodarījumu, ja tā rezultātā bērns izdarījis sīko huligānismu vai lietojis narkotiskās, vai psihotropās vielas bez ārsta nozīmējuma, vai atradies alkoholisko dzērienu ietekmē vai nodarbojies ar ubagošanu	373	315	-58
LAPK 173.p. 3.d. - Par 173. panta pirmajā vai otrajā daļā paredzēto nodarījumu, ja tas izdarīts atkārtoti gada laikā	179	172	-7
LAPK 174. ³ p. 3.d. - Par nepilngadīgo, kas nav sasnieguši 16 gadu vecumu, iesaistīšanu nesankcionētu sapulču, gājienu un piketu norisē vai organizēšanā	0	0	+/-0

LAPK 189.p. - Par personas pieņemšanu darbā, ja tai nav derīga personu apliecinoša dokumenta (ja persona ir jaunāka par 15 gadiem)	0	0	+/-0
--	---	---	------

Avots: Valsts policija

Būtiski, ka 2014.gadā ir samazinājies vecākiem vai personām, kas tos aizstāj, sastādīto protokolu skaits par nepilngadīgā iesaistīšanu alkoholisko dzērienu lietošanā (LAPK 172.pants) un par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu (LAPK 173.panta) un samazinājies protokolu skaits par alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu pārdošanu nepilngadīgajiem (LAPK 155.panta trešā daļa), savukārt ir pieaudzis citām personām⁵⁷ sastādīto protokolu skaits par bērna, kas nav sasniedzis septiņu gadu vecumu, atstāšanu bez uzraudzības (LAPK 172⁴.panta pirmā daļa) un par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu (LAPK 172².panta pirmā daļa).

1.7.2. Rehabilitēto vardarbībā cietušo bērnu skaits

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem ir pieejami bērniem, kuri cietuši noziedzīgā nodarījumā, ekspluatācijā, seksuāli izmantoti, vai tikuši pakļauti vardarbībai vai jebkādam citām nelikumīgām, cietsirdīgām vai cieņu aizskarošām darbībām. Rehabilitācijas mērķis ir nodrošināt, lai bērns spētu atgūt fizisko un psihisko veselību un integrētos sabiedrībā.

Kārtību, kādā bērniem šajā gadījumā par valsts budžeta līdzekļiem nodrošināmi sociālās rehabilitācijas pakalpojumi, nosaka MK 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumus bērniem, kuri cietuši no prettiesiskām darbībām sniedz Nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds” bērna dzīvesvietā, ieslodzījuma vietā, sociālās korekcijas izglītības iestādē vai bērnu aprūpes iestādē (ne vairāk par desmit 45 minūšu konsultācijām) vai sociālās rehabilitācijas institūcijā (sociālās rehabilitācijas kurss līdz 30 vai līdz 60 dienām). Savukārt pašvaldības sociālais dienests sniedz nepieciešamo atbalstu un palīdzību bērnam, kurš cietis no vardarbības, un bērna ģimenei sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas laikā, kā arī pēc tam, ja nepieciešams.

Sociālo rehabilitāciju saņēmušo bērnu skaits 2014.gadā palielinājies līdz 2586 bērniem sakarā ar to, ka palielinājies pieprasījums pēc pakalpojuma. Pakalpojuma nodrošināšanai 2014.gadā tika izlietoti 1 440 914 eiro, no tiem 192 215 eiro izlietoti bērnu sociālajai rehabilitācijai dzīvesvietā, 1 248 699 eiro – sociālajai rehabilitācijai institūcijā. Pakalpojuma raksturs paredz, pakalpojums jāsniedz visiem, kam pakalpojums piešķirts un rindu veidošana nav pieļaujama, līdz ar to sociālajai rehabilitācijai paredzētais finansējuma apjoms tika palielināts arī 2014.gadā. Rezultātā 2014.gadā 1311 bērns saņēma sociālās rehabilitācijas pakalpojumu dzīvesvietā. Savukārt no 1275 bērniem, kas pakalpojumu saņēma institūcijā, 1142 bērni pakalpojumu saņēma 30 dienu kursā un 133 bērni 60 dienu kursā. 2014.gadā

⁵⁷ „Citas personas” – jebkura cita persona, tai skaitā var būt arī vecāks vai persona, kas to aizstāj.

palielināties arī to personu skaits, kas uzturas kopā ar bērnu institūcijā, kur bērns saņem sociālos rehabilitāciju. Saskaņā ar 2013.gadā LM izstrādāto „No prettiesiskām darbībām cietušu bērnu sociālās rehabilitācijas pakalpojuma institūcijā saturu veidojošo izmaksu aprēķina metodiku”, kura no prettiesiskām darbībām cietušu bērnu sociālās rehabilitācijas izmaksu noteikšanai tiek piemērota ar 2014.gadu, arī bērnu pavadoņiem ir tiesības saņemt atbalstu sociālo problēmu risināšanai. 2014.gadā bērnus pavadīja 236 pavadoņi (2013.gadā bērnus pavadīja tikai 173 personas).

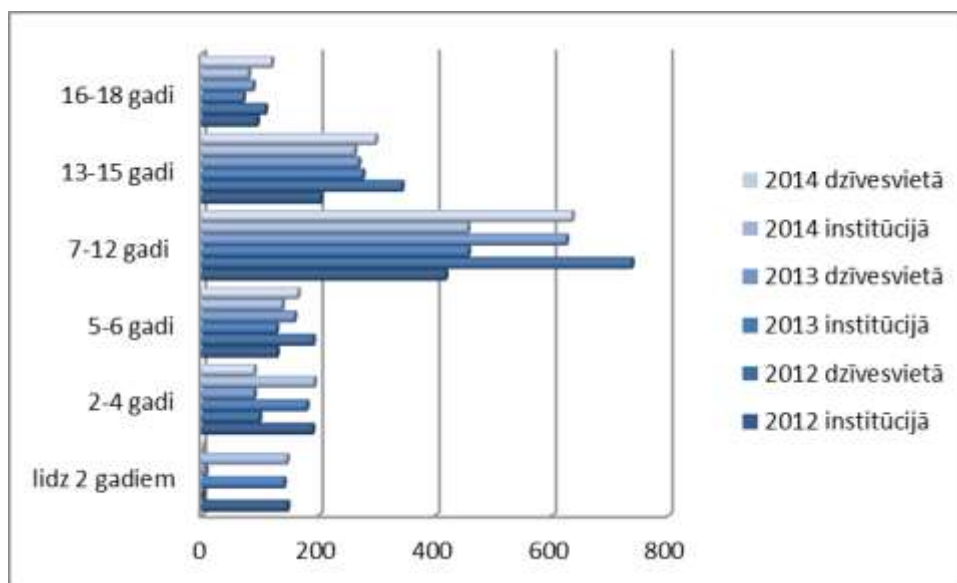
2014.gadā LM lūdza nodibinājumu „Latvijas Bērnu fonds” sniegt pārskatu par pakalpojuma saņēmējiem 2014.gada laikā, norādot pakalpojuma saņēmēju vecumu, dzimumu, prettiesiskās darbības veidu, prettiesiskās darbības veicēju, norādi par to, vai saistībā ar prettiesisko darbību ir uzsākts kriminālprocess, kā arī pavadoņu vecumu, dzimumu un radniecību ar no prettiesiskām darbībām cietušo bērnu, un norādi par to, vai pavadonis ir cietis no prettiesiskām darbībām no tās pašas personas, no kuras veiktajām prettiesiskajām darbībām cietis bērns.

Rezultātā tika secināts, ka 2014.gadā pakalpojumu visbiežāk saņēmuši bērni vecumā no septiņiem līdz 12 gadiem, savukārt bērni vecumā līdz diviem gadiem pakalpojumu saņēmuši visretāk (skat. 18.attēlu). Pēc dzimuma spriežot vardarbībā cieš gan zēni gan meitenes apmēram līdzīgā apjomā - 2014.gadā vardarbībā cietuši 53% zēni un 47% meitenes. Jāatzīmē, ka atsevišķi dati ir iegūstami tikai par personām, kas izturējušās institūcijās. Tā piemēram no bērniem, kas uzturējās institūcijās, bērnu ar invaliditāti skaits ir neliels – no 2.1.% 2013.gadā līdz 2,7% no kopējā bērnu skaita 2014.gadā.

22.attēls

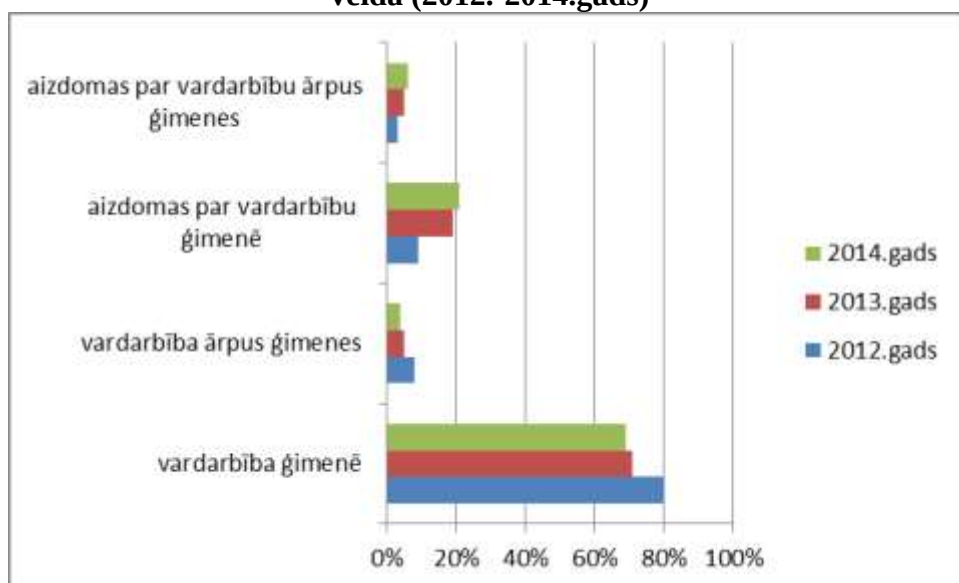
Valsts nodrošināto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem saņēmēju iedalījums pēc vecuma un dzimuma (2010.-2012.gads)

Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņēmēju sadalījums pa vecuma grupām 2012.-2014.gadā

Avots: Nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”, 2015

Valsts nodrošināto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no prettiesiskām darbībām cietuši bērniem saņēmēju iedalījums pēc prettiesiskās darbības veida (2012.-2014.gads)

Avots: Nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”, 2015. Informācija sniegta par bērniem, kas pakalpojumu saņēmuši institūcijā

Jāatzīmē, ka saskaņā ar nodibinājuma „Latvijas Bērnu fonds” sniegtajiem datiem visbiežāk prettiesiskās darbības pret bērnu veikuši bērna vecāki. 2014.gadā 80% gadījumos vardarbību pret bērnu veikuši vecāki, bet 9% gadījumos vecāki tiek turēti aizdomās par vardarbību pret bērnu.

D.2. Bērnu seksuālā ekspluatācija un tirdzniecība

2.1. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

- 2.1.1. Sabiedrībā joprojām pastāv mīti un neziņa par seksuālo ekspluatāciju un tirdzniecību ar bērniem, tai skaitā internetā, preventīvais darbs tiek veikts nepietiekošā apjomā;
- 2.1.2. Pastāv minimālas iespējas rehabilitēt tirdzniecības, seksuālās ekspluatācijas upurus un bērnus, kas iesaistīti prostitūcijā, kā arī sniegt nepieciešamās konsultācijas viņu ģimenes locekļiem.

Skat. komentāru par 2.3.politikas mērķi un 2.5.3.rīcības virzienu.

2.3. Politikas mērķis

Novērst, apkarot un sodīt par bērnu seksuālo ekspluatāciju un tirdzniecību, garantēt upuru drošību, aizsardzību, neaizskaramību un palīdzības un pakalpojumu sniegšanu, lai sekmētu viņu atlabšanu un sociālo reintegrāciju.

2014.gadā kopumā samazinājies pret personu tikumību un dzimumneaizskaramību vērsto noziedzīgo nodarījumu, t.sk. izvarošanu, pavešanas netiklībā, pamudināšanas iesaistīties seksuālās darbībās, personas iesaistīšanas prostitūcijā, sutenerisma,

pornogrāfiska vai erotiska rakstura materiālu izplatīšanas noteikumu pārkāpšanas gadījumu skaits.

2014.gadā valstī kopumā pēc KL 159.p. otrās un trešās daļas (Izvarošana), 160.panta otrās un trešās daļas (seksuālā vardarbība), 161.panta (Seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi 16 gadu vecumu), 162.panta (Pavešana netiklībā), 162¹.panta (Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās), 164.panta trešās un ceturtās daļas (Personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošana), 166.panta otrās, trešās un ceturtās daļas (Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšana, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana) uzsākti 196 kriminālprocesi, tai skaitā VP uzsākusi 193, VP atklājusi 116 krimināllietas, tai skaitā 51 no 2014.gadā uzsāktajiem kriminālprocešiem; kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti 113 kriminālprocesi⁵⁸.

2014.gadā sakarā ar netiklām darbībām pret mazgadīgām meitenēm Rīgā, Imantas mikrorajonā tika veikta virkne pasākumu (pārbaudītas 613 personas).

Atskaites periodā tika turpināts interneta resursu monitorings, kā rezultātā uzsākta virkne kriminālprocešu pēc KL 166.panta otrajā daļā (par tāda pornogrāfiska priekšnesuma apmeklēšanu vai demonstrēšanu vai par tādu pornogrāfiska rakstura materiāla apriti, kurš satur bērnu pornogrāfiju, cilvēka seksuālas darbības ar dzīvnieku, nekrofiliju vai dzimumtieksmes apmierināšanu vardarbīgā veidā) paredzētā noziedzīgā nodarījuma pazīmēm. Par bērnu pornogrāfiju saturošiem materiāliem attiecīgajām ārvalstu iestādēm nosūtītas 33 informācijas vienības.

2014.gadā tika konstatēti vairāki gadījumi saistībā ar materiālu, kas satur bērnu pornogrāfiju, izvietojumu sociālajā tīmeklī "Ask.fm", (Sākotnēji Latvijā reģistrēts sociālais portāls, ar 2014.gada novembri pārreģistrēts Lielbritānijā), jo portālā ievietotā informācija netiek pienācīgi kontrolēta no uzturētāju puses.

Atskaites periodā tika veikti pasākumi prostitūcijas un cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā. Kriminālprocesos saistībā ar sutenerismu netika konstatētas prostitūcijā iesaistītas nepilngadīgas personas, kā arī nav konstatēts neviens piespiedu darba ekspluatācijas gadījums ar noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm, kas atbilstu KL 154.¹ (Cilvēku tirdzniecība) pantam. Tajā pašā laikā tika saņemta informācija no Lielbritānijas par vienas nepilngadīgās Latvijas pilsoņu darba ekspluatāciju. Persona ir atzīta par cietušo Lielbritānijā veiktajā kriminālprocesā un atgriezta Latvijā.

Atskaites periodā pēc KL 172.panta par nepilngadīgā iesaistīšanu noziedzīgā nodarījumā valstī kopumā uzsākti 18 kriminālprocesi, tai skaitā VP – 16, atklāti 18, tai skaitā 14 no 2014.gadā uzsāktajiem⁵⁹.

Valstī kopumā 2014.gadā uzsākts 121 kriminālprocess, tai skaitā VP - 119 (2013.gadā – 113), bet atklāti 68 (2013.gadā – 62) kriminālprocesi pēc KL 174.p. (Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo), tai skaitā – 32 kriminālprocesi no 2014.gadā uzsāktajiem.

⁵⁸ Dati ģenerēti no IeM Informācijas centra Soda Reģistra datu noliktavas sistēmas (DWH) „iesaldētajiem” datu masīviem „2014_12”

⁵⁹ Dati ģenerēti no IeM Informācijas centra Soda Reģistra datu noliktavas sistēmas (DWH) „iesaldētajiem” datu masīviem „2013_12” un „2014_12”

Attiecībā uz KL normu piemērošanu kā problēma minama noziedzīgu nodarījumu kvalificēšana vai nu kā cilvēku tirdzniecība (KL 154.¹ pants) vai kā personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošana (KL 164.pants).

Kā liecina prakse, tad ir gadījumi, kad tiek konstatēta juridiskās kolīzijas iespējamība (starp KL 154.¹ panta otro un trešo daļu, kas paredz kriminālatbildību par cilvēku tirdzniecību, un KL 164.panta trešo daļu, kas paredz kriminālatbildību par nepilngadīgā pamudināšanu, iesaistīšanu vai piespiešanu nodarboties ar prostitūciju, vai par telpu nodošanu nepilngadīgām personām prostitūcijai) saistībā ar KL 154².panta trešās daļas dispozīcijas grozījumiem (spēkā no 2013.gada 1.aprīļa), kuri nosaka, ka par cilvēku tirdzniecību atzīstama nepilngadīgā vervēšana noziedzīgu nodarījumu izdarīšanai.

Pilnveidojot izmeklēšanas metodiku un piemērojot KL 154². panta trešo daļu ekspluatētās personas interesēs, izmeklēšanas praksē tiktu panākta nozieguma organizatoru/atbalstītāju noskaidrošana un saukšana pie atbildības par cilvēktirdzniecību.

Saistībā ar Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI, ieviešanu ar 2014. gada 15. maija likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājas spēkā 2014. gada 14. jūnijā, ir veikti grozījumi KL XVI nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību”. Likumā ir konceptuāli mainīta pieeja (attieksme) pret seksuāla rakstura darbībām, īpaši pavešanu netiklībā, seksuālas darbības gradējot četrās kategorijās:

- 1) dzimumakts;
- 2) dzimumaktam līdzīgs seksuāls akts, kas saistīts ar pret dabisku vaginālu, anālu vai orālu iekļūšanu cietušā ķermenī (penetrāciju);
- 3) fiziskas seksuālās darbības bez iekļūšanas cietušā ķermenī (penetrācijas);
- 4) seksuālas darbības bez fiziskas saskares ar cietušā ķermeni.

Tādējādi ir skaidri nošķirti noziedzīgu nodarījumu sastāvi, novēršot iespējamību praksē kļūdaini kvalificēt attiecīgo noziedzīgo nodarījumu.

Līdz grozījumu spēkā stāšanās brīdim kriminālatbildība par izvarošanu vai vardarbīgu dzimumtieksmes apmierināšanu iestājas tikai tajos gadījumos, kad nodarījums bija izdarīts, lietojot vardarbību vai draudus vai izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli. Šobrīd atbildība iestājas arī gadījumos, ja attiecīgās darbības ir veiktas pret cietušā gribu, izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo. Arī, piemēram, Eiropas Padomes Konvencijā par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu ir uzsvērts, ka sodāma ir jebkāda seksuāla darbība, kas izdarīta bez piekrišanas arī tajos gadījumos, kad vardarbības upuris nav izrādījis fizisku pretestību.

KL ir veiktas arī konceptuāla rakstura izmaiņas sodu politikā attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību atkarībā no cietušā bērna vecuma, proti, bargākas sankcijas ir paredzētas gadījumos, ja noziedzīgs nodarījums ir izdarīts pret nepilngadīgo, kurš nav sasniedzis 16 gadu vecumu (iepriekš – 14 gadu vecumu), tādējādi šobrīd KL XVI nodaļā sankcijas ir gradētas, piešķirot nozīmi tam, ka persona nav sasniegusi dzimumbrieduma vecumu.

Latvijā dzimumbrieduma jeb dzimumpilngadības vecums ir sešpadsmit gadi, jo saskaņā ar KL 161.pantā noteikto bērns līdz sešpadsmit gadu vecuma sasniegšanai nav atzīstams par pietiekami nobriedušu, lai varētu brīvprātīgi iesaistīties jebkādās seksuālās darbībās.

Līdz ar to ir pamatoti bargāk sodīt personas, kuras izdarījušas dzimumnoziegumu pret bērnu, kurš nav sasniedzis dzimumbrieduma vecumu.

Papildus iepriekš minētajām izmaiņām likumā ir noteikta kriminālatbildība par bērna prostitūcijas izmantošanu (KL 164.panta trešajā prim daļā), kā arī piešķirta nozīme cietušās personas un vainīgā personiskajām attiecībām vai radniecībai, KL 48.panta pirmās daļas 15.punktā paredzēto atbildību pastiprinošo apstākli attiecinot arī uz tiem gadījumiem, kad izdarīts noziedzīgs nodarījums pret tikumību vai dzimumneaizskaramību.

Atbilstoši IEM izstrādāto „Bērnu noziedzības novēršanas un bērnu aizsardzības pret noziedzīgu nodarījumu pamatnostādņu 2013.-2019.gadam” pamatnostādņu 39.pasākumam LM 2014.gadā izstrādāja metodiskos ieteikumus pašvaldību sociālajiem dienestiem par darbu ar cilvēku tirdzniecības upuriem pēc sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas, tādējādi veicinot pašvaldību izpratni un iesaisti cilvēku tirdzniecības upuru reintegrācijā. 2015.gada sākumā minētais metodiskais materiāls ievietots LM mājas lapā un portālā cilvēktirdzniecība.lv.⁶⁰

2.4. Politikas rezultāts

Novērsta jebkura pret bērnu vērsta ekspluatācija, nodrošināta upuru un viņu ģimeņu aizsardzība un tiek sniegti nepieciešamie rehabilitācijas pakalpojumi un palīdzība.

2014.gadā LM turpināja nodrošināt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem. Atbilstoši 2014.gada 20.oktobrī izsludinātā publiskā iepirkuma konkursa rezultātiem tiesības sniegt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem 2015. un 2016.gadā par valsts budžeta līdzekļiem ieguva biedrība „Resursu centrs sievietēm „Marta””.

Kopš 2013.gada 1.janvāra ir palielināts sociālo pakalpojumu klāsts cilvēku tirdzniecības upuriem (skat. komentāru par 2.3.politikas mērķi), to vidū ieviesti atbalsta pakalpojumi nepilngadīgo cilvēku tirdzniecības upuru ģimenes locekļiem – nepieciešamības gadījumā nepilngadīgo cilvēku tirdzniecības upuru ģimenes locekļi var saņemt līdz piecām pakalpojuma sniedzēja konsultācijām. Savukārt 2014.gadā lai noteiktu pakalpojuma izmaksas un izvērtētu izmaksu efektivitāti, LM ir izstrādājusi Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma cilvēku tirdzniecības upuriem izmaksu grozu „Pakalpojuma „Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšana cilvēku tirdzniecības upuriem” groza aprēķināšanas tehnoloģija””.

⁶⁰ http://www.lm.gov.lv/upload/aktualitates2/met_ctu_080520151.pdf.

2.5. Rīcības virzieni

2.5.1. Informēt un izglītēt sabiedrību, īpaši pusaudžus un jauniešus, par riska situācijām kļūt par seksuālās ekspluatācijas un tirdzniecības upuriem un iespējām sevi pasargāt

Kopš 2012.gada 10.decembra Latvijā tiek īstenots Eiropas Komisijas (EK) programmas „Prevention of and Fight against Crime” projekts „A Safety Compass - signposting ways to escape trafficking”, ko īsteno Resursu centrs sievietēm „Marta” laikā no 2012.gada 10.decembra līdz 2015.gada 9.decembrim.

Saskaņā ar līgumu HOME/2011/ISEC/THB/4000002172, kurš noslēgts starp Eiropas Komisiju un Resursu centru sievietēm „Marta” 2012.gada 10.decembrī, kā projekta sadarbības partneri ir IEM, VBTAI un „Jaunatne ar misiju”. Projekts paredz sadarbību un pieredzes apmaiņu ar Igaunijas un Lielbritānijas speciālistiem.

Projekta galvenie mērķi:

- 1) apzināt cilvēku tirdzniecības upuru vervēšanas tendences un riskus interneta vidē un sociālajos medijos;
- 2) samazināt cilvēku tirdzniecības iespējamību, veicinot starpinstitutionālo sadarbību starp privātajām, valsts un bezpeļņas organizācijām;
- 3) izveidot starptautisku cilvēku tirdzniecības upuru atbalsta mehānismu starp Latviju, Igauniju un Lielbritāniju.

Saskaņā ar VBTAI un Resursu centra „Marta” 2013.gada 7.februārī noslēgto sadarbības līgumu HOME/2011/ISEC/THB/4000002172, VBTAI projekta ietvaros īsteno vairākas aktivitātes, kuru galvenais mērķis ir piedalīties starptautiska rīcības plāna izveidē, lai, izmantojot palīdzības tālruņus, cilvēku tirdzniecības upuri operatīvi varētu saņemt palīdzību.

2014. gada aprīlī tika organizēta projektu partneru tikšanās Tallinā, kā arī apmeklēta konference par cilvēktirdzniecības jautājumiem. Pasākumā piedalījās 101 pārstāvis no visām Baltijas jūras piekrastes valstīm, kas darbojas cilvēku tirdzniecības un izmantošanas apkarošanas jomā. Vairums dalībnieku bija iekšlietu un tiesas struktūru darbinieki, kā arī pārstāvēja nevalstiskās organizācijas. Pasākumu ietvaros tika apspriesti jautājumi par palīdzības iespējām un tiesiskiem instrumentiem, kas sevi efektīvi pierādījuši cilvēku tirdzniecības novēršanas praksē, potenciālo riska grupu apzināšanu, lai savlaicīgi veiktu profilaktiskus pasākumus, kā arī tika apspriesti jautājumi par starptautiskās sadarbības iespējām efektīvākai cilvēku tirdzniecības apkarošanai un novēršanai.

2014. gada aprīlī tika īstenotas Latvijas palīdzības un uzticības tālruņu konsultantu apmācības, kurās piedalījās arī VBTAI Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa 116111 konsultanti, kuri guva praktiskas zināšanas par cilvēku tirdzniecību, tiesisko regulējumu un nacionālo konsultēšanas mehānismu. Apmācībās tika aplūkotas arī tēmas, kas saistītas ar cilvēku tirdzniecības upura domāšanu un rīcību. Apmācību laikā bija iespēja uzzināt par Apvienotās Karalistes pieredzi cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanā pa tālruni, kā arī dialoga veidošanā ar cilvēku tirdzniecības upuri. Atsevišķi tika rīkotas vienas dienas apmācības amatpersonām, kuras turpmāk nodrošina personāla konsultēšanu. Šajās apmācībās piedalījās arī VBTAI pārstāvis.

2014. gada septembrī tika organizētas pieredzes apmaiņas mācības, darba grupa Apvienotajā Karalistē, kurā kopumā piedalījās 11 organizācijas, kuras ir iesaistītas cilvēku tirdzniecības upuru tiesību aizsardzībā, psiholoģiskajā un sociālajā rehabilitācijā Apvienotajā Karalistē, Igaunijā un Latvijā. Tajā skaitā Latviju pārstāvēja resursu centrs sievietēm “Marta”, “Freedom 61”, IEM, VP, VBTAI – kopā 12 speciālisti. Pasākuma mērķis bija uzzināt Apvienotās Karalistes tiesībsargājošo un nevalstisko organizāciju pieredzi un rīcības plānu gadījumos, kad tiek saņemta informācija par cilvēku tirdzniecību. Mācību ietvaros tika apspriesti jaunākie Apvienotās Karalistes, Latvijas un Igaunijas pētījumu rezultāti saistībā ar prostitūciju, cilvēku tirdzniecības upuru vervēšanas mehānismi, kā arī upuru atbalsta un aizsardzības mehānismu salīdzinājums Apvienotajā Karalistē, Latvijā un Igaunijā. Būtiska loma bija Lielbritānijas nevalstisko organizāciju darbam atbalsta programmu īstenošanā cilvēku tirdzniecības upuriem.

2014. gadā Uzticības tālruņa konsultanti sniedza konsultācijas arī jautājumos, kas saistīti ar drošību internetā (7. attēls). Būtiski uzsvērt, ka, salīdzinājumā ar 2012. gadu, atbildēto zvanu skaits ir nedaudz samazinājies - no 408 konsultācijām 2013. gadā līdz 372 2014. gadā. Vērts akcentēt, ka VBTAI un Uzticības tālrunis īstenoja vairākas aktivitātes, lai uzrunātu bērnu un pusaudžu mērķauditorijas saistībā ar riskiem internetā, proti, organizēja konferenci, vadīja radošās darbnīcas, organizēja komiksu konkursu skolēniem par pozitīvu komunikāciju un drošību internetā „Uzzīmē savu stāstu!”, kurā piedalījās 170 skolēni, un izstrādāja videoklipu “Mammu! Tēti! Padomā pirms citiem rādi manas bildes internetā!”.

Salīdzinājumā ar 2013. gadu, 2014. gadā līdzīgs sadalījums bijis visās tēmu kategorijās, kas saistītas ar interneta drošību. Līdzīgi kā citās sadaļās, arī sadaļa par interneta drošības problēmjautājumiem 2012. gada nogalē tika papildināta ar vairākām jaunām kategorijām. Tas izskaidro to, kāpēc kategorija „cits” ir būtiski samazinājusies – 2 konsultācijas 2013. gadā un 3 konsultācijas 2014. gadā. Būtiski pieaudzis to zvanu skaits, kas saistīti ar nevēlamu komunikāciju internetā (100). Nedaudz samazinājies to konsultāciju skaits, kas bija saistītas ar emocionālo pazemošanu internetā (33), aktuāla bija arī emocionālā pazemošana, izmantojot mobilo telefonu (34). Ir samazinājies to zvanu skaits, kad bijušas nepieciešamas konsultācijas saistībā ar seksuāla rakstura piedāvājumiem internetā (43), kā arī saskaroties ar materiāliem, kuros atainota vardarbība (33) un bērnu seksuāla izmantošana (24).

2.5.2. Panākt efektīvu kontroli, lai ierobežotu un novērstu bērnu iesaistīšanu prostitūcijā, pornogrāfijā, tirdzniecībā

Latvijas interneta asociācijas Drošāka interneta centra ziņojumu līnija (www.drossinternets.lv vai zinojumi@drossinternets.lv) 2014. gadā saņēma un apstrādāja 818 ziņojumus par dažādām problēmām, pārkāpumiem un nelegālu saturu/aktivitātēm internetā, tai skaitā 315 ziņojumus par bērnu seksuālu izmantošanu saturošiem materiāliem vai pedofilu aktivitātēm, 78 ziņojumi par Latvijā izmitināto nelegālo saturu tika pārsūtīti tālāk izmeklēšanai VP, 272 ziņojumi par nelegālo saturu, kas uzturēts uz serveriem citur pasaulē, nosūtīti starptautiskās ziņojumu līniju INHOPE asociācijas biedru organizācijām izmeklēšanai atbilstoši konkrētās valsts normatīvajiem aktiem.

No 78 ziņojumiem, kas tika pārsūtīti VP turpmākas izmeklēšanas veikšanai un iespējamai slēgšanai nelegālais saturs nav publiski pieejams vairs nevienā no vietnēm.

41.tabula

Ziņojumu līnijas saņemto un apstrādāto ziņojumu statistika:

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Erotiska/pornogrāfiska saturs bez izvietotiem brīdinājumiem	16	27	72	617	65	61	92	124
Pedofilija/bērnu seksuālu izmantošanu saturoši materiāli	5	19	36	106	49	137	220	315
Vardarbīga rakstura materiāli	0	7	5	29	10	8	12	16
Cieņas/goda aizskaršana	0	13	50	27	18	30	34	9
Naida kurināšana/ rasisms	0	16	51	21	23	15	9	15
Konsultācijas/padomi	7	63	83	47	90	91	135	123
Citi	13	37	24	52	115	33	48	216
KOPĀ:	42	182	321	899	370	375	550	818

Avots: Latvijas interneta asociācijas Drošāka interneta centrs

VP 2014.gadā veica 61 preventīvo pasākumu par drošību internetā, norādot uz iespējamiem apdraudējumiem virtuālajā vidē (norādītās personiskās informācijas apjoms, sarakste ar nepazīstamām personām, potenciālā varmākas pazīmes u.c.) un 230 preventīvie pasākumi, lai popularizētu policijas tēlus un darbu bērnu un jauniešu vidū, t.sk. izmantojot policijas tēlus- Runci Rūdi un Bebru Bruno.

Papildus VBTAI turpina īstenot aktivitātes projekta Net-Safe Latvia ietvaros (Latvijas Interneta asociācijas projekts).

Gadījumos, ja VBTAI saņem informāciju par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem internetā, piemēram, internetā par bērnu publicēta seksuāla rakstura informācija, tiek ieteikts par to ziņot vai arī uzticības tālruņa darbinieki paši ziņo par pārkāpumiem interneta vietnei www.drossinternets.lv, kā arī, izvērtējot informācijas saturu, nepieciešamības gadījumā informē VP.

Net-Safe Latvia Drošāka interneta centrs Latvijas Pašvaldību mācību centra virsvadībā 2013.gadā izstrādāja un IZM licencēja 8 stundu apmācību programmu "Interneta droša un atbildīga izmantošana". Laika periodā no 2013.gada martam līdz 2014.gada oktobrim tika organizētas apmācības 88 grupām 66 novados, kopā izglītojot 1768 pieaugušos, tai skaitā: 183 sociālo zinību mācību priekšmeta skolotājus, 95 sociālos pedagogus, 83 bibliotekārus, 1298 klases audzinātājus, 109 pašvaldību sociālos darbiniekus.

Pēc apmācībām, lai iegūtu sertifikātu, kursu apmeklētāji organizēja nodarbības bērniem savās skolās un pašvaldībās, iesniedza atsauksmes un atskaides par apmācīto skaitu un kvalitāti

Vairāku gadu garumā pēc Eiropas Komisijas iniciatīvas projektā SIP BENCH III⁶¹ tika testēta dažādu maksas un bezmaksas satura filtru efektivitāte un izveidota datu bāze, kur katrs var izvēlēties savai ģimenei piemērotāko satura filtru. Tomēr testu rezultāti parāda, ka neviena programma nav 100% efektīva.

Tāpēc būtiski ir informēt kā vecākus tā pedagogus par citām iespējām, kā pasargāt bērnus no viņiem nevēlama satura un aktivitātēm internetā. Piemēram, drossinternets.lv ir izstrādājis virkni ar instrukcijām par drošības uzstādījumiem interneta pārlūkprogrammās, kā ieslēgt drošo meklēšanas režīmu datorā un mobilajā tālrunī Google un Bing meklētājprogrammās un YouTube vietnē, kādus drošības uzstādījumus izvēlēties, lietojot sociālos tīklus – Draugiem.lv, Facebook, Twitter, Instagram, Whatsapp: <http://www.drossinternets.lv/page/375>.

Tikai komplekss risinājums – informēšana par satura filtriem, drošības uzstādījumiem interneta pārlūkprogrammās, meklētājos un sociālajos tīklos, kā arī apmācību semināru organizēšana pietuvinās vēlamajam rezultātam – sabiedrība būs ziņošāka un mācēs izvēlēties savai ģimenei piemērotāko risinājumu.

Lai apzinātu cilvēku tirdzniecības problemātiku Latvijā, kopš 2012.gada 10.decembra Latvijā tiek īstenots Eiropas Komisijas (EK) programmas „Prevention of and Fight against Crime” projekts „A Safety Compass - signposting ways to escape trafficking”, ko īsteno Resursu centrs sievietēm „Marta” laikā no 2012.gada 10.decembra līdz 2015.gada 9.decembrim.

2.5.3. Paplašināt rehabilitācijas un aizsardzības iespējas bērniem, kas cietuši no tirdzniecības, seksuālās vardarbības, ekspluatācijas, un nodrošināt nepieciešamo palīdzību viņu ģimenes locekļiem

Bērni, kuri cietuši no seksuālas vardarbības vai ekspluatācijas, par valsts budžeta līdzekļiem var saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, kas paredzēti no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem kursa ietvaros bērniem tiek sniegtas sociālā darbinieka, psihologa un psihoterapeita konsultācijas individuāli un grupā sociālās rehabilitācijas institūcijā vai individuālas sociālā darbinieka vai psihologa konsultācijas bērna dzīvesvietā.

Atbilstoši MK 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām” 6.5.punktu, saņemot sociālās rehabilitācijas pakalpojumus institūcijā, kopā ar bērnu nepieciešamības gadījumā institūcijā uzturas arī bērna pavadonis – ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē. Šī pavadona uzturēšanās institūcijā tiek finansēta no valsts budžeta līdzekļiem.

Jāatzīmē, ka 2014.gadā gandrīz visi pakalpojuma saņēmēju pavadoni bijušas sievietes – bērnus sociālās rehabilitācijas institūcijās pavadīja 234 mātes un tikai pavadona statusā

⁶¹ <http://www.sipbench.eu/phase6.cfm/secid.7/secid2.18>

sociālās rehabilitācijas institūcijā uzturējies tikai viens vīrietis.

Indikatori

2.7.1. Pret bērnu vērstas ekspluatācijas gadījumu skaits

42.tabula

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo seksuāli izmantoto bērnu sadalījums pēc atsevišķiem noziedzīgo nodarījumu veidiem

	2012	2013	2014
Cilvēku tirdzniecība (KL 154 ¹ .p.)	0	0	0
Izvarošana (KL 159.p.)	4	4	13
Seksuāla vardarbība (KL 160.pants ceturtā daļa)	0	0	10
Seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu (KL 161.p.)	0	4	6
Pavešana netiklībā (KL 162.p.)	30	31	22
Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās (KL 162. ¹ pants)	7	6	10
Personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošana(KL 164.pants)	0	1	0
Sutenerisms (KL 165.pants)	0	0	0
Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšana, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprītes noteikumu pārkāpšana (KL 166.pants)	0	0	2

Avots: Latvijas Bērnu fonds

43.tabula

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo seksuāli izmantoto bērnu sadalījums pēc dzimuma, nacionalitātes, sociāli ekonomiskās izcelšanās un dzīvesvietas

	2012	2013	2014
kopā	41	46	63
no tiem:			
meitenes	24	34	42
zēni	17	12	21
latvieši	38	43	53
cita tautība	3	3	10
ekonomiski nodrošināti	12	9	25

	maznodrošinātas ģimenes statuss	29	37	38
	pilsēta	17	11	29
	lauki	24	35	34

Latvijas Bērnu fonds

44.tabula

GADS	Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo seksuāli izmantoto bērnu sadalījums pa vecumgrupām (skaits)												KOPĀ
	līdz 2g.	līdz 2g.%	2 - 4 g.	2 - 4 g.%	5 - 6 g.	5 - 6 g.%	7 - 12 g.	7 - 12 g.%	13 - 15 g.	13 - 15 g.%	16 - 18 g.	16 - 18 g.%	
2012.gads	0	0%	0	0%	6	15%	17	41%	15	37%	3	7%	41
2013.gads	0	0%	0	0%	7	15%	15	33%	19	41%	5	11%	46
2014.gads	0	0%	0	0%	2	3%	35	56%	17	27%	9	14%	63

Latvijas Bērnu fonds

2.7.2. Rehabilitēto ekspluatācijas rezultātā cietušo bērnu skaits

Kā norādīts iepriekš, bērniem, kuri cietuši no jebkāda veida ekspluatācijas, ir tiesības saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, kuri paredzēti no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem.

Sociālo rehabilitāciju saņēmušo bērnu skaits 2014.gadā palielinājies līdz 2206 bērniem (no tiem 1134 bērns saņēma sociālās rehabilitācijas pakalpojumu dzīvesvietā) Pakalpojuma nodrošināšanai 2014.gadā tika izlietoti 1 327 179 eiro, no tiem 206 612 eiro izlietoti bērnu sociālajai rehabilitācijai dzīvesvietā, 1 120 561 eiro – sociālajai rehabilitācijai institūcijā. No 1072 bērniem, kas pakalpojumu saņēma institūcijā, 978 bērni pakalpojumu saņēma 30 dienu kursā un 94 bērni 60 dienu kursā (sīkāk dati par seksuālā vardarbībā cietušiem bērniem atspoguļoti 44.tabulā). 2014.gadā bērnus pavadīja 30 dienu kursā 166 pavadoni un 60 dienu kursā 12 pavadoni.

2014.gadā sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem saņēmušas kopumā 39 personas, daļa no kuriem pakalpojuma saņemšanu uzsāka 2013.gadā), savukārt pakalpojuma nodrošināšanai izlietoti valsts budžeta līdzekļi 159378,00 eiro apmērā. Jāatzīmē, ka kopš pakalpojuma ieviešanas nav identificēts neviens nepilngadīgs cilvēku tirdzniecības upuris.

D.3. Bērnu bēgļu vai alternatīvo statusu saņēmušo bērnu tiesību aizsardzība

3.2. Politikas mērķis

Patvēruma meklētāju, alternatīvo statusu saņēmušo un bēgļu bērniem nodrošināt starptautiskajos normatīvajos aktos un rekomendācijās garantētās tiesības uz pilnvērtīgas attīstības iespējām un iespējām integrēties sabiedrībā.

2.2. Problēma, kuras risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

Patvēruma meklētāju, alternatīvo statusu saņēmušo un bēgļu ģimeņu bērniem nav pilnībā nodrošinātas iespējas iekļauties sabiedrībā.

Skat. komentāru par 3.5.rīcības virzienu.

3.4. Politikas rezultāts

Patvēruma meklētāju, alternatīvo statusu saņēmušo un bēgļu ģimeņu bērni ir iekļauti sabiedrībā.

3.5. Rīcības virziens

Izveidot un pilnveidot alternatīvo statusu saņēmušo un bēgļu bērnu veselības un sociālās aprūpes un izglītības sistēmu, izdarot nepieciešamos grozījumus normatīvajos aktos un piesaistot nepieciešamo finansējumu

IZM valsts budžeta ietvaros īsteno izglītības nodrošināšanu patvēruma meklētāju nepilngadīgiem bērniem. Patvēruma meklētāja nepilngadīgam bērnam un nepilngadīgam patvēruma meklētājam ir tiesības uz pamatzglītību un vidējo izglītību, kā arī tiesības pēc pilngadības sasniegšanas turpināt iesākto izglītību. Saskaņā ar Izglītības likuma 3.panta trešo daļu nepilngadīgam trešās valsts valstspiederīgajam vai bezvalstniekam, kuram nav likumīga pamata uzturēties Latvijas Republikā, ir tiesības iegūt pamatzglītību laika posmā, kas noteikts brīvprātīgai izceļošanai, vai laika posmā, uz kādu izraidīšana atlikta, kā arī viņa aizturēšanas laikā.

Atbilstoši MK 2010.gada 23.februāra noteikumiem Nr.174 "Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas", IZM nosaka izglītības iestādes, kurās ir tiesīgi mācīties nepilngadīgi patvēruma meklētāji, saskaņojot to ar Iekšlietu ministriju un pašvaldību. Mācības nodrošina Rīgas 93.vidusskola, Dobeles Kristīgā pamatskola (izglītības programmas ar latviešu mācībvalodu) un Rīgas 15.vidusskola, Rīgas Ukrainu vidusskola un Jelgavas 5.vidusskola (mazākumtautību izglītības programmas). 2014./2015.mācību gadā IZM ir nodrošinājusi 13 nepilngadīgu patvēruma meklētāju izglītības ieguves iespējas.

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 3.pantam tiesības saņemt sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību ir Latvijas pilsoņiem, nepilsoņiem un ārzemniekiem, kuriem piešķirts personas kods, izņemot personas, kuras ir saņēmušas termiņuzturēšanās atļauju. Bērniem, kuriem noteikts alternatīvais statuss, ir tiesības saņemt naktspatversmes, patversmes, informēšanas un konsultācijas pakalpojumus, kā arī sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar redzes un dzirdes invaliditāti, no prettiesiskām darbībām cietuši bērniem, no psihoaktīvām vielām atkarīgiem bērniem, personām ar funkcionāliem traucējumiem darbspējīgā vecumā, cilvēku tirdzniecības upuriem, kā arī tehnisko palīg līdzekļu pakalpojumus. Bāreņiem un bez

vecāku gādības palikušiem bērniem, kuriem noteikts alternatīvais statuss, par valsts budžeta līdzekļiem ir tiesības saņemt arī sociālās aprūpes pakalpojumus personas dzīvesvietā un ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā.

Ņemot vērā mērķa grupas specifiku, uz personām, kas atzītas par cilvēku tirdzniecības upuriem, attiecināms izņēmums – sociālās rehabilitācijas pakalpojumi cilvēku tirdzniecības upuriem pieejami arī personām, tostarp bērniem, un to pavadībā esošam nepilngadīgam bērnam, ja Pilsonības un migrācijas pārvalde, kas īsteno valsts un migrācijas patvēruma politiku, pamatojoties uz procesa virzītāja pieprasījumu, ir izsniegusi par cilvēku tirdzniecības upuri atzītai personai termiņuzturēšanās atļauju.

3.7. Indikators

Patvēruma meklētāju, alternatīvo statusu saņēmušo un bēgļu ģimeņu bērnu skaits, kas saņem veselības un sociālās aprūpes un izglītības pakalpojumus

2014./2015.mācību gadā IZM ir nodrošinājusi 13 nepilngadīgu patvēruma meklētāju izglītības ieguves iespējas.

D.4. Bērnu nodarbinātība

D.4.1. Nelikumīga bērnu nodarbināšana

4.1.2. Politikas mērķis

Radīt tādu ekonomisko un sociālo situāciju, lai bērni tiktu nodarbināti veidā, kas veicina viņu veselības nostiprināšanos, tiesības iegūt izglītību, pilnvērtīgi pavadīt brīvo laiku un atpūsties.

4.1.3. Problēma, kuras risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

Sastopami gadījumi, kad bērni ir nodarbināti darbos un apmērā, kas kaitē viņu veselībai vai fiziskajai, garīgajai, morālajai un sociālajai attīstībai, un kas saskaņā ar Latvijas normatīvajiem aktiem, kā arī starptautiskajiem tiesību aktiem atbilst smago un bērniem aizliegto darbu veidiem.

4.1.4. Politikas rezultāts

Bērni tiek nodarbināti veidā, kas veicina viņu veselības nostiprināšanos, tiesības iegūt izglītību, pilnvērtīgi pavadīt brīvo laiku un atpūsties.

4.1.5. Rīcības virziens

Pastiprināt atbildīgo valsts institūciju kontroli, veikt pētījumus un pastāvīgi vākt informāciju par bērnu nelikumīgas, viņiem kaitīgas nodarbināšanas gadījumiem

VDI kontrole pilnveidota ar vairākiem pasākumiem, piemēram, 2014.gadā ESF projekta „Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) kapacitātes pilnveide” aktivitāšu ietvaros VDI amatpersonas piedalījās vairākās mācību programmās un semināros. Tāpat VDI inspektori regulāri piedalās izglītojošos semināros un tiek apmācīti par aktuāliem darba tiesisko attiecību un administratīvā procesa jautājumiem, tādējādi paaugstinot inspektoru darba kvalitāti un efektivitāti. Turklāt regulāri notiek arī jaunpieņemto VDI amatpersonu apmācība, sniedzot informāciju par VDI misiju un

vīziju, darba tiesību un darba aizsardzības sistēmu, administratīvo procesu iestādē u.c. jautājumiem.

Saskaņā ar VDI informāciju bērnu skaits, kuriem sniegta informācija par darba tiesību un darba aizsardzības jautājumiem:

2010.gadā – 608;
2011.gadā – 211;
2012.gadā – 386;
2013.gadā – 707;
2014.gadā – 200.

Saskaņā ar VDI sniegto informāciju 2014.gadā ir notikuši 5 informēšanas pasākumi skolās un 3 tikšanās ar koledžu audzēkņiem. Informēšanas pasākumu organizēšana notikusi gan pēc VDI, gan skolu iniciatīvas. 2014.gadā arī pirmsskolas izglītības iestādēs tika organizētas izglītojošas nodarbības par darba aizsardzību, kuru laikā tika rādītas filmas par NAPO un ieradās ciemos arī pats NAPO (animācijas filmu varonis – vīrs, kurš izglīto par darba aizsardzības jautājumiem). NAPO tērps VDI ir kopš 2014.gada sākuma un tas tiek arī iznomāts bez maksas izglītības iestādēm savu aktivitāšu veikšanai. VDI neapkopo informāciju par to, cik bērniem izglītības iestādēs sniedza informāciju par darba tiesību un darba aizsardzības jautājumiem, iznomājot NAPO tērpu. Tāpat 2014.gadā izglītības iestādēs organizēto pasākumu laikā tika popularizēts 2013.gadā adaptētais mācību stundu plāns par veselību un drošību ar NAPO, kas pieejams ir arī interneta mājas lapā www.napofilm.net.

Indikators

4.1.7. Bērnu nelikumīgas, viņiem kaitīgas nodarbināšanas atklāto un novērsto gadījumu skaits

2014.gadā bez rakstveidā noslēgta darba līguma 18 uzņēmumos tika nodarbināti 21 bērns un jaunieši vecumā līdz 18 gadiem, no tiem 8 mazumtirdzniecībā, 5 būvniecībā, 2 ēdināšanas pakalpojumu nozarē, 1 kokapstrādē, 1 pārtikas produktu ražošanā, 1 izmitināšanas nozarē, 1 ceļojumu biroju, tūrisma operatoru rezervēšanas pakalpojumu un ar tiem saistītā nozarē, 1 sauszemes un cauruļvadu transporta nozarē un 1 pārējo individuālo pakalpojumu sniegšanā. Par konstatētajiem pārkāpumiem piemēroti 18 administratīvie sodi, no tiem 16 naudas sodi eiro 9745,50 apmērā, 1 brīdinājums un 1 administratīvā pārkāpuma lietvedība izbeigta, izsakot mutvārdu aizrādījumu.

2014.gadā veikts 1 apsekojums saistībā ar atļauju izsniegšanu (darba vietas apsekošana) bērnu nodarbināšanai (salīdzinoši: 2010.g. – 9; 2011.g. – 13; 2012.g. – 14; 2013.g. – 20).

2014.gadā izsniegtas 6 bērnu nodarbināšanas atļaujas (salīdzinoši: 2010.g. – 15; 2011.g. – 97; 2012.g. – 115; 2013.g. – 162).

2014.gadā saņemti 2 iesniegumi saistībā ar bērnu nodarbināšanu (no tiem 1 sūdzība neapstiprinājās, 1 – apstiprinājās).

Neskaitot 2014.gadā konstatēto 21 bērnu un jauniešu vecumā līdz 18 gadiem nodarbināšanas gadījumu bez rakstveidā noslēgta darba līguma, kopumā piemēroti 2 administratīvie sodi, t.sk., 1 naudas sods 195 eiro apmērā (par pusaudžu nodarbināšanu

darbos, kuros ir aizliegts nodarbināt pusaudžus, kā arī darba vides risku faktoru izvērtējuma neveikšanu un darba aizsardzības pasākumu plāna nesastādīšanu) un 1 brīdinājums (par darba vides risku faktoru izvērtējuma neveikšanu un darba aizsardzības pasākumu plāna nesastādīšanu, kā arī par to, ka darba aizsardzības speciālista pienākumus veica persona bez nepieciešamās izglītības darba aizsardzībā). 2014.gadā izdoti 3 rīkojumi konstatēto pārkāpumu novēršanai (par visu pienākošos naudas summu izmaksu, atbrīvojot darbinieku no darba; par nolīgtā dienas vai nedēļas darba laika norādīšanu darba līgumos; par atvaļinājuma piešķiršanas vispārējās kārtības noteikšanu darba kārtības noteikumos; par apmācības nodrošināšanu par smaguma pārvietošanu un ergonomikas principiem; par darba laika sākuma un beigu noteikšanu darba kārtības noteikumos, maiņas grafikos vai darba līgumā un par darba vietas nodrošināšanu ar pirmās palīdzības aptieciņu un tās atrašanās vietu norādīt ar atbilstošu drošības zīmi).

2014.gadā veiktas 2 mērķa pārbaudes saistībā ar bērnu un pusaudžu nodarbināšanu.

D.4.2. Nodarbinātības iespēju radīšana

4.2.2. Problēma, kuras risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku **Saturīga brīvā laika pavadīšana, tai skaitā bērniem piemērots darbs no mācībām brīvajā laikā (īpaši vasaras brīvdienās) joprojām ir aktuāla problēma.**

NVA no 2014.gada 1. jūnija īsteno nodarbinātības pasākumus vasaras brīvlaikā personām, kas iegūst izglītību vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs. Šīs programmas ietvaros personām no 15 līdz 20 gadu vecumam laikā līdz 1 mēnesim iespēja būt nodarbinātiem valsts līdzfinansētās darba vietās.

Vasaras nodarbinātības pasākums ietver skolēnu karjeras izglītības elementus, kas nākotnē varētu sekmēt karjeras izvēli un konkurētspēju darba tirgū. Strādājot tiek iegūta praktiska pieredze par darba tirgus vidi, izpratne par darba interviju, darba līguma noslēgšanu, darba pienākumiem un darba tiesiskajām attiecībām. Nodarbinātība darba vadītāja pārraudzībā veicina prasmes plānot laiku, atbildību par darba rezultātu, lietišķo komunikāciju u.tml. Darba alga skolēnam ir vismaz valstī noteiktās minimālās darba samaksas apmērā, ja skolēns nostrādās pilnu darba laiku - skolēnus var nodarbināt ne vairāk kā septiņas stundas dienā.

NVA skolēnu vasaras nodarbinātības pasākumā 2014. gadā tika iesaistīti 4288 skolēni, pasākuma finansējums - 742 962 eiro.⁶²

4.2.3. Politikas mērķis

Veicināt iespējas bērniem no mācībām brīvajā laikā strādāt viņu veselībai, attīstībai un tikumībai nekaitīgu un sabiedrībai derīgu darbu.

4.2.4. Politikas rezultāts

Bērniem ir radītas iespējas no mācībām brīvajā laikā strādāt viņu veselībai, attīstībai un tikumībai nekaitīgu darbu.

Skat. 4.2.2.

⁶² Salīdzinoši 2015.gadā pasākumā piedalījās 3 804 skolēni - pasākuma finansējums 912 356 eiro.

4.2.5. Rīcības virzieni

4.2.5.1. Izdarīt grozījumus normatīvajos aktos, lai radītu iespējas bērniem tikt nodarbinātiem veidā, kas veicina viņu veselības nostiprināšanos, tiesības iegūt izglītību, pilnvērtīgi pavadīt brīvo laiku un atpūsties

Sk. D.4.1. sadaļu.

Saeimā 2014.gada 23.oktobrī ir pieņemti grozījumi Darba likumā (stājās spēkā 2015.gada 1.janvārī), kas Darba likumā noteic darba devēja pienākumu nekavējoties izbeigt darba tiesiskās attiecības ar darbinieku, ja darbinieka nodarbināšana atbilstoši likumam noteiktos darbos ir aizliegta un nav iespējams darbinieku ar viņa piekrišanu nodarbināt citā darbā tai pašā vai citā uzņēmumā. Šādi aizliegumi, piemēram, ir noteikti BTAL 72.panta trešajā daļā, kurā ir noteikti aizliegumi par bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu tādu iestāžu vadītājiem un darbiniekiem, kurās uzturas bērni, strādāt personām, kuras pieļāvušas bērnu tiesību pārkāpumus vai ir sodītas par atsevišķiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Šis regulējums attiecas arī uz situācijām, kad darba tiesisko attiecību nodibināšanas laikā darba devēja rīcībā nebija informācijas, ka uz darbinieku attiecas nodarbināšanas aizliegums, bet šī informācija nonāk darba devēja rīcībā darba tiesisko attiecību pastāvēšanas laikā.

4.2.5.2. Motivēt darba devējus, lai veicinātu bērnu un jauniešu praktisko iemaņu apgūšanu darba vietā

Jauniešu skaits reģistrēto bezdarbnieku kopskaitā 2014.gadā ir samazinājies par 15% salīdzinājumā ar 2013.gada beigām, un 2014.gada beigās NVA uzskaitē bija 7,5 tūkst. jauniešu (gada sākumā – 8,8 tūkst.). Jauniešu bezdarbnieku kopskaitā 10,4% bija ilgstošie bezdarbnieki, 10,3% – personas pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, 3,9% personas ar invaliditāti. 2014.gadā ADTP pasākumos tika iesaistīti aptuveni 18,8 tūkst. jauniešu. Salīdzinot jauniešu bezdarbnieku darbā iekārtošanos ar pārējo bezdarbnieku darbā iekārtošanās rādītājiem, jāsecina, ka jauniešu darbā iekārtošanās rādītāji ir vidēji par 5 procentpunktiem labāki, turklāt jaunieši bezdarbnieku statusā pavada vidēji divas reizes īsāku laika periodu nekā citi reģistrētie bezdarbnieki (2014.gada decembrī – vidēji 3,0 mēneši). 2014.gadā darbā iekārtojās 10,9 tūkst. jaunieši. Atbilstoši Nodarbinātības snieguma ziņojuma izvērtējumam, darba tirgus segmentācijas līmenis ir zems.

Jauniešu iesaiste darba tirgū, sākot ar 2014.gadu, tiek veicināta ar iniciatīvu „**Jauniešu garantija**”⁶³, kas paredz, ka jaunieši 15-29 gadu vecumā, atkarībā no savas pieredzes darba tirgū un apgūtajām prasmēm, saņem kvalitatīvu tālākās izglītības, pirmās darba pieredzes iegūšanas vai darba piedāvājumu. Jaunieši var piedalīties gan īstermiņa apmācību programmās, kuras administrē NVA, gan 1-1,5 gadus ilgās profesionālās

⁶³ 2015.gada 28.aprīļa Ministru kabineta noteikumi Nr.207 „Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 7.2.1.specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt nodarbinātībā, izglītībā vai apmācībās neiesaistītu jauniešu nodarbinātību un izglītības iegūvi Jauniešu garantijas ietvaros" pasākumu "Aktīvās darba tirgus politikas pasākumu īstenošana jauniešu bezdarbnieku nodarbinātības veicināšanai" un "Sākotnējās profesionālās izglītības programmu īstenošana Jauniešu garantijas ietvaros" īstenošanas noteikumi”

izglītības programmās jaunas profesijas apguvei, kuru administrēšanu nodrošina VIAA. Tāpat ir iespējams gūt praktiskas iemaņas pasākumos „Pirmā darba pieredze jauniešiem”, „Darbam nepieciešamo iemaņu attīstība nevalstiskajā sektorā”, un izmantot citus pakalpojumus. Uzņēmīgākajiem jauniešiem piedāvā atbalstu pašnodarbinātības vai komercdarbības uzsākšanai.

2014.gadā reģistrētā bezdarbnieka statusu NVA saņēmuši 25 466 jaunieši vecumā 15-24 gadi un 25 481 jaunieši vecumā 25-29 gadi⁶⁴, savukārt VIAA īstenotajās programmās iesaistījušies 2 301 jaunieši (85 no tiem bija vienlaicīgi reģistrēti kā bezdarbnieki NVA)⁶⁵. 2014.gadā darbā iekārtojās 10 878 NVA reģistrētie jaunieši bezdarbnieki vecumā 15-24 gadi un 11 605 jaunieši vecumā 25-29 gadi (44% no visiem NVA reģistrētajiem jauniešiem bezdarbniekiem 2014.gadā).

Kopumā 2014.gadā Jauniešu garantijas programmas ietvaros tā saucamais „kvalitatīvais” atbalsts sniegts 6 099 jauniešiem vecumā 15-29 gadi (38% vīrieši un 62% sievietes)⁶⁶. Vienlaicīgi darba meklēšanas atbalsta pasākumos 2014.gadā piedalījušies kopumā 31 903 jaunieši, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumos – 6 695 jaunieši, karjeras konsultācijas sniegtas 27 283 jauniešiem.

Kopējais Jauniešu garantijas programmas finansējums 2014.-2018.gadā veido 63 398 803 eiro, tai skaitā Jaunatnes nodarbinātības iniciatīvas finansējums – 29 010 639 eiro, ESF finansējums – 29 229 939 eiro, valsts budžeta līdzfinansējums (turpmāk – VB) – 4 014 652 eiro un privātais līdzfinansējums⁶⁷ – 1 143 573 eiro.

Būtisks ir jauniešu karjeras atbalsta aspekts, ko bez formālajā izglītībā sniegtajām iespējām piedāvā NVA. NVA loma karjeras atbalstā ir vērā ņemama - 2014.gadā karjeras konsultācijas (persona var saņemt vairāk kā vienu konsultāciju) sniegtas 30 751 jauniešiem bezdarbniekam vecumā no 15 līdz 29 gadiem pasākuma Jauniešu garantijas pasākumu ietvaros. Valsts budžeta ietvaros 2014.gadā sniegtas karjeras konsultācijas 4 172 jauniešiem vecumā no 15 līdz 24 gadiem: 122 bija bezdarbnieki un darba meklētāji un 4 050 bija citas personas (personas, kuras nav reģistrētas NVA kā bezdarbnieki vai darba meklētāji).

⁶⁴ Iegūstot reģistrētā bezdarbnieka statusu, jauniešis automātiski nonāk Jauniešu garantijas programmā un ar viņu sāk intensīvi strādāt NVA speciālisti.

⁶⁵ VIAA programmās var iesaistīties jaunieši, kuri var būt reģistrēti NVA kā bezdarbnieki vai darba meklētāji, bet vienlaikus nav atbalsta saņēmēji NVA īstenotajā atbalsta pasākumā (izņemot jauniešus, kas ir iesaistīti NVA pasākuma ietvaros darba meklēšanas atbalsta pasākumos, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumos un karjeras konsultācijās).

⁶⁶ Atbilstoši 2013.gada 22.aprīļa Padomes ieteikumā par garantijas jauniešiem izveidi noteiktajam 7.2.1. SAM ietvaros projektu līmenī ir definēti tā saucamie kvalitatīvie piedāvājumi, kā arī papildinošie pasākumi, kas palīdz jauniešiem noorientēties Jauniešu garantijas piedāvājumā, kā arī iegūt pamatiemaņas un informāciju par darba tirgū pieprasītajām prasmēm un profesijām. Par kvalitatīvo piedāvājumu tiek uzskatīti pasākumi, kas palīdz jauniešiem iegūt profesionālo kvalifikāciju (profesionālās izglītības programmas, neformālās izglītības programmas tiem jauniešiem, kuriem jāapgūst noteiktās prasmes, lai varētu atrast darbu – piemēram, valodas, IT iemaņas u.c., darbnīcas jauniešiem, kas palīdz izvēlēties apmācību veidu un nekavējoties pēc dalības uzsākt profesijas ieguvu), darba pieredzi (subsīdētās darbavietas, pirmā darba pieredze jauniešiem, darbam nepieciešamo iemaņu attīstība nevalstiskajā sektorā) un uzsākt pašnodarbinātību vai uzņēmējdarbību. Papildinošie pasākumi, kas nav tā saucamais „kvalitatīvais piedāvājums” ir darba meklēšanas atbalsta pasākumi, karjeras konsultācijas un konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi.

⁶⁷ Privāto līdzfinansējumu veido darba devēju izmaksas jauniešu darba algai, iesaistoties pasākumos „Pirmās darba pieredzes iegūšana jauniešiem” un „Subsīdētās nodarbinātības pasākumi”.

NVA mājaslapas (<http://www.nva.gov.lv/>) sadaļā "Karjeras pakalpojumi" ir iespējams (dažādām mērķauditorijām) veikt *pašizpēti*, iegūt informāciju par izglītības iespējām, iepazīt profesiju pasauli un interešu jomas. Mājaslapas galvenais mērķis ir nodrošināt kompleksu atbalstu nepieciešamo/ aktuālo jautājumu risināšanā (informācija pieejama vienā vietnē). Mājas lapā iespējams:

izvērtēt savas vajadzības un iespējas, aizpildot dažādus testus: veikt savu resursu analīzi – kas ir un kas trūkst, lai īstenotu profesionālās ieceres, lai uzzinātu sev piemērotāko nodarbinātības veidu, lai noskaidrotu tās vērtības, kuras darba tiesisko attiecību ietvaros ir svarīgas, kā arī aplūkot, vai tās sakrīt ar vērtībām, kuras ir izvirzījusi noteiktā profesija un darba vieta, lai noteiktu profesionālo interešu virzību u. c.;

iepazīt profesiju (500 profesijas) pasauli – aktuālai profesijai radniecīgo un alternatīvo profesiju aprakstus, iegūt pēc iespējas precīzāku informāciju par to, kādas profesijas ir izvēlētajā interešu jomā, kādās izglītības iestādēs tās var apgūt, cik ilgs varētu būt studiju laiks, kādas ir mācību alternatīvas;

uzzināt par izglītības iespējām. Apkopotā informācija par izglītības iestādēm, izglītības programmām sniegs pārskatu par interesējošās profesijas apgūšanas alternatīvām, nepieciešamajiem priekšnosacījumiem, studiju ilgumu, iegūstamo kvalifikāciju u.c.;

izvērtēt atbilstoši profesijai/izglītībai interešu jomas, kas palīdzēs labāk izprast profesionālās darbības jomas;

iegūt informāciju par darba tirgus attīstības sakarībām un prognozēm (kādas profesijas būs pieprasītas tuvākā un tālākā nākotnē), izmantojot NVA darba tirgus prognozēšanas rīku;

papildus var iegūt informāciju par profesiju klasifikatoru un profesiju standartu.

NVA nodrošina karjeras pakalpojumus arī izglītības iestādēs, piedaloties, piemēram, atvērto durvju dienās, e-prasmju nedēļās. Pēc skolu pieprasījuma NVA karjeras konsultanti nodrošina karjeras konsultācijas par skolēniem aktuālām tēmām.

Lai veicinātu jauniešu spēju apzināšanu, karjeras veidošanu un sagatavošanu atbilstoši darba tirgus prasībām, IZM 2014.gadā turpināja īstenot darba vidē balstītu mācību pilotprojektu. 2013./2014.gadā tajā iesaistījās sešas profesionālās izglītības iestādes, bet 2014./2015.mācību gadā jau vairāk par 10 profesionālās izglītības iestādēm. 2014.gadā tika sagatavoti grozījumi Profesionālās izglītības likumā, kas paredz darba vidē balstītas mācības kā profesionālās izglītības īstenošanas formu, kuras ietvaros jauniešiem jau izglītības procesa gaitā ir iespēja iepazīties ar konkrētas profesijas praktiskiem aspektiem.

Lai iepazīstinātu skolēnus ar VP darbu, struktūru un funkcijām, kā arī prasībām, lai palīdzētu jauniešiem izvēlēties profesiju un atbilstoši tai sagatavotos 2014.gadā tika rīkotas 86 ekskursijas uz iecirkņiem, tai skaitā „Ēnu dienas”, „Atvērto durvju dienas”.

4.2.5.3. Nodrošināt valsts finansiālu atbalstu bērnu vasaras nometņu finansēšanai un sadarbību ar sabiedriskajām organizācijām pilotprojektu īstenošanai par bērnu sezonas darba nodrošināšanu

Rīcības virziens valsts finansiāls atbalsts bērnu vasaras nometņu finansēšanai netiek nodrošināts, jo nepietiekamā finansējuma dēļ FM ir noraidījusi priekšlikumu par bērnu nometņu finansēšanu.

Attiecībā uz rīcības virziena pilotprojektu īstenošanai par bērnu un jauniešu sezonas darba nodrošināšanu LM, sadarbībā ar IZM un konsultējoties ar partneriem ir sagatavojusi priekšlikumu „Jauniešu garantijas” shēmas ieviešanai Latvijā. Iniciatīva paredz jauniešu iesaisti pasākumos, ko organizēs NVA. „Jauniešu garantija” attiecas uz jauniešu iespēju četru mēnešu laikā pēc kļūšanas par bezdarbnieku saņemt kvalitatīvu darbu, tālākizglītības, mācekļa prakses vai stažēšanās piedāvājumu. Gadījumā, ja jauniešiem nav pabeigta pamatzglītība, **uzsvārs** tiks likts uz atgriešanos vispārējās izglītības sistēmā, ko finansē no valsts budžeta līdzekļiem, jo mērķis ir primāri paturēt/vai iesaistīt izglītības sistēmā jauniešus, kuri skolu pametuši priekšlaikus vai drīzumā to varētu izdarīt.

2014.gada jūnijā Latvija uzsāka īstenot nodarbinātības pasākumus vasaras brīvlaikā personām, kas iegūst izglītību vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs. Šīs programmas ietvaros personām no 13 gadu vecuma laikā līdz 2 mēnešiem ir iespēja būt nodarbinātiem valsts līdzfinansētās darba vietās un tādējādi iegūt darba pamatprasmes, iemaņas un darba pieredzi.

2014.gadā VISC veica iepirkumu „Dienas nometnes bērniem un pusaudžiem no sociālā riska ģimenēm”, un 2014.gada vasaras vai rudens brīvlaikā tika organizētas 15 (5 dienu dienas nometnes x 8 stundas) nometnes bērniem un pusaudžiem (12 – 15 gadi) no sociālā riska ģimenēm, kurās iesaistījās 300 dalībnieki.

2014.gada vasarā bērniem un jauniešiem Latvijā tika organizētas 1381 nometnes. Pēdējo gadu laikā ir būtiski palielinājies VISC mājas lapā www.nometnes.gov.lv reģistrēto nometņu skaits (salīdzinājumam: 2010.gadā - 232 nometnes, 2011.gadā - 611 nometnes, 2012.gadā - 1033 nometnes, 2013.gadā - 1240 nometnes).

Indikators

4.2.7. Nodarbināto jauniešu īpatsvars

45.tabula

Nodarbināto jauniešu (15-24 g.v.) īpatsvars

2013	30.2
2012	28.7
2011	25.8
2010	25.4
2009	27.5
2008	37
2007	38.1
2006	35.9
2005	32.6

2004	29.7
------	------

Avots: Eiropas Savienības Statistikas birojs

46.tabula

Jauniešu (15-24 g.v.) bezdarba īpatsvars

2013	9.1
2012	11.5
2011	11.6
2010	14.4
2009	13.7
2008	5.8
2007	4.5
2006	5.0
2005	5.1

Avots: Eiropas Savienības Statistikas birojs

D.5. Noziedzības novēršana

D.5.1. Preventīvais darbs

5.1.2 Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

5.1.2.1. Nepietiekams preventīvais darbs ar kriminālā riska grupas bērniem un bērniem, kas izdarījuši noziedzīgu nodarījumu vai citu likumpārkāpumu, bet turpina atrasties sabiedrībā, kā arī ar šo bērnu ģimenēm;

Problēma ir ļoti aktuāla – konstatējams nepietiekams preventīvs atbalsts riska ģimenēm, kuru bērni izrāda pirmās delinkventas uzvedības vai atkarību lietošanas pazīmes, bet vēl nav izdarījuši noziedzīgus nodarījumus vai lietojuši narkotiskās vielas. Sabiedriskās politikas centra „Providus” 2014.gadā veiktais pētījums liecina, ka 88% ekspertu uzskata, ka preventīvi pasākumi vardarbības, atkarību un citu uzvedības traucējumu novēršanai nav pietiekami.⁶⁸ Iztrūkst individuālās prevencijas posma. Viens iespējamais risinājums ir psihoterapeita konsultācijas, ko var atļauties tikai neliela daļa ģimeņu. Tādēļ racionāli būtu plašāk īstenot preventīvas programmas un agrīnā atbalsta programmas riska ģimenēm.

5.1.2.2. Koordinētu un mērķtiecīgu rehabilitācijas pasākumu trūkuma dēļ nepilngadīgie ieslodzītie atsvešinās no sabiedrības un piesavinās cietuma subkultūras elementus, kas apgrūtina viņu sociālo reintegrāciju pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma;

2014.gadā risku un vajadzību izvērtēšana un resocializācijas gaitas plānošana (resocializācijas plāna sagatavošana) tika veikta 31 nepilngadīgajam notiesātajam.

5.1.2.3. Ierobežotas brīvības atņemšanas sodam alternatīvo līdzekļu izmantošanas iespējas; sabiedrības iesaistīšana nepilngadīgo likumpārkāpēju resocializācijā ir minimāla.

⁶⁸ <http://providus.lv/article/radot-berniem-un-jauniesiem-labveligu-vidi>.

5.1.3. Politikas mērķis

Sekmēt sabiedrības drošību valstī, samazinot bērnu noziedzību un nodrošinot, ka bērni kļūst par atbildīgiem un pilnvērtīgiem sabiedrības locekļiem.

2014. gada 31. decembrī ieslodzījuma vietās uzturējās 15 nepilngadīgie notiesātie un 23 nepilngadīgie apcietinātie.

Nepilngadīgo ieslodzīto skaits laika posmā no 2007. gada līdz 2014. gada 31. decembrim ir būtiski samazinājies.

Ar 2014. gada 6. marta likumu „Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā”, kas stājās spēkā 2014. gada 8. aprīlī ir veikti grozījumi attiecībā uz speciālistu apmācībām bērnu tiesību aizsardzības jomā. Proti, likums paredz pienākumu organizēt centralizētas apmācības, akcentējot īpaši saskarsmi ar nepilngadīgo kriminālprocesa laikā, šādiem speciālistiem: prokuroriem, VP darbiniekiem, tiesnešiem, advokātiem un ieslodzījuma vietu darbiniekiem, kuri strādā ar nepilngadīgajiem. Šīs zināšanas speciālistiem ir jāapgūst ne vēlāk kā līdz 2017. gada 31. decembrim.

2014.gadā VPD tika iekārtotas 312 probācijas klienta lietas izlīguma īstenošanai gadījumos, kad noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir nepilngadīga persona. Izlīgums tika panākts 172 gadījumos jeb 55%, t.i., nepilngadīgais ar likumisko pārstāvi piedalījās izlīguma sēdē vai izlīguma sanāksmē un ar cietušo vienojās par risinājumu situācijai, kas radusies ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Noziedzīgā nodarījuma izdarītāji bija nepilngadīgie vecumā no 11 līdz 17 gadiem, t.i. vecuma grupā no 11 līdz 13 gadiem 15 nepilngadīgie, vecuma grupā no 14 līdz 15 gadiem 99 nepilngadīgie, bet vecuma grupā no 16 līdz 17 gadiem 198 nepilngadīgie. No 312 iekārtotajām probācijas klienta lietām izlīguma īstenošanai – 51 gadījumā tas bija kriminālpārkāpums; 164 gadījumos - mazāk smags noziegums; 80 gadījumos - smags noziegums; 3 gadījumos izdarīts nodarījums, kas tiek izskatīts saskaņā ar likumu „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu bērniem” (par 14 gadījumiem nav iespējams iegūt informāciju). 2014.gadā 44 gadījumos izlīguma vadīšanā tika izmantota metode – izlīguma sanāksme jeb „conferencing”, kuru Eiropā atzīst kā efektīvu noziegumu profilakses veidu darbā tieši ar nepilngadīgajiem. Izlīguma sanāksmē, izņemot cietušo un likumpārkāpēju, var piedalīties plašāks dalībnieku loks: likumiskie pārstāvji, citi ģimenes locekļi, papildus var tikt pieaicināti arī profesionāļi – sociālie pedagogi, sociālie darbinieki, bāriņtiesas un policijas pārstāvji u.c.

5.1.4. Politikas rezultāts

Samazinājusies bērnu noziedzība.

5.1.5. Rīcības virzieni

5.1.5.1. Nodrošināt preventīvo darbu ar kriminālā riska bērniem un viņu ģimenēm pašvaldībās

Saskaņā ar BTAL 58.panta trešo daļu, 2014.gadā VP Kārtības policijas struktūrvienību inspektori, kuri veic dienesta pienākumus nepilngadīgo lietu inspektoru jomā (nepilngadīgo lietu inspektori, turpmāk – NLI) nepilngadīgo likumpārkāpēju individuālās prevencijas uzskaitē ir ņēmuši 366 nepilngadīgos, kas salīdzinot ar

2013.gadu ir par 38 likumpārkāpējiem mazāk un atskaites perioda beigās VP nepilngadīgo likumpārkāpēju individuālās prevencijas uzskaitē atradās 384 (-82) nepilngadīgās personas. Atrodies uzskaitē 161 (-61) nepilngadīgie izdarīja noziedzīgus nodarījumus, bet 296 (+42) – administratīvus pārkāpumus. 2014.gadā - 363 (-54) nepilngadīgie vecumā no 7 līdz 18 gadiem nonāca VP redzeslokā sakarā ar likumpārkāpumu izdarīšanu un 143 (-18) nepilngadīgās personas NLI redzeslokā nonāca dēļ sistemātiskas klaiņošanas. 58 bērni vecumā no 7 līdz 14 gadu vecumam izdarīja smagus vai sevišķi smagus noziegumus vai atkārtoti izdarīja noziedzīgus nodarījumus, kas ir par 25 personām mazāk, nekā 2013.gadā⁶⁹.

2014.gadā pirmās instances tiesas par KL paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu pieņēma 175 (samazinājums par 7) lēmumus par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgām personām vecumā no 11 līdz 18 gadiem un 2 lēmumus par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgajām personām. 2014.gadā tika notiesāti 532 nepilngadīgie (samazinājums par 75), no kuriem 22 (samazinājums par 38) nepilngadīgajiem tika piemēroti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi.⁷⁰ Pēc IeM IC datiem, 2014.gadā pašvaldību administratīvās komisijas pieņēma 55 lēmumus⁷¹ par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem par viņu izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem, kas ir par 36 lēmumiem mazāk nekā salīdzinājumā ar analoģu periodu 2013.gadā⁷².

VBTAI 2014. gada vasarā veica Latvijas pašvaldību aptauju par ārpusģimeņu aprūpes nodrošināšanu bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem; pašvaldību pārraudzībā esošajām ārpusģimenes aprūpes iestādēm; bērnu uzvedības sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu īstenošanu; bērnu tiesību aizsardzības programmu izstrādāšanu un īstenošanu pašvaldībā. Aptaujā tika ietvertas sadaļas par bērnu uzvedības sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu īstenošanu un bērnu tiesību aizsardzības programmu izstrādāšanu un īstenošanu pašvaldībā

Bērnu uzvedības sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu īstenošana:

- VP, sniedzot informāciju pašvaldībai par nepilngadīgo, kuram nepieciešams sastādīt uzvedības sociālās korekcijas programmu, nenorāda, kādus pārkāpumus nepilngadīgais ir izdarījis, kas var kavēt efektīvas uzvedības sociālās korekcijas programmas izveidošanu;
- galvenie faktori, kas negatīvi ietekmē uzvedības sociālās korekcijas programmu kvalitatīvu īstenošanu pašvaldībā, ir:
 - sadarbības trūkums starp klientu (nepilngadīgo), vecākiem un iesaistīto institūciju speciālistiem;
 - negatīvas jauniešu un vecāku savstarpējās attiecības;
 - novēlota informācijas saņemšana no iestādēm par nepieciešamību nepilngadīgajam sastādīt uzvedības sociālās korekcijas programmu;
 - sociālo darbinieku noslogojums un cilvēkresursu trūkums;

⁶⁹ Valsts policijas teritoriālo struktūrvienību iesniegtie dati.

⁷⁰ Saskaņā ar Tiesu informācijas sistēmas datiem

⁷¹ Dati nav pilnīgi, jo ne visas pašvaldības sniedz informāciju IeM IC.

⁷² Avots: IeM IC IIIS 02.02.2015.

- nepietiekams starpprofesionāļu komandas darbs un nepietiekama starpprofesionāļu sadarbība;
 - kvalificētu speciālistu un resursu trūkums;
 - bērnu un vecāku motivācijas trūkums;
 - vecāku izpratnes trūkums;
 - ierobežotais pakalpojumu klāsts, ko pašvaldība var piedāvāt;
 - nepietiekams valsts atbalsts, finansējums;
- gadījumā, ja nepilngadīgais ir pabeidzis uzvedības sociālās korekcijas programmu kvalitatīvi, minētais neietekmē tiesas lēmumu – nesniedz atvieglojumu attiecībā uz soda noteikšanu;
 - lielākajā daļā pašvaldību nav veidotas programmas/ citi plānošanas dokumenti, kas vērsti uz nepilngadīgo noziegumu izdarīšanas skaita samazināšanu;
 - ne visās pašvaldībās ir izstrādāts bērnu uzvedības sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu īstenošanas procesā iesaistīto institūciju sadarbības modelis;
 - ne visās pašvaldībās ir noteikta institūcija/ institūcijas, kas veic bērnu uzvedības sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu īstenošanu;
 - ne visās pašvaldībās ir noteikta institūcija/ speciālists, kurš uzrauga bērnu uzvedības sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu īstenošanas procesu;
 - ne visās pašvaldībās izstrādāts institūciju sadarbības modelis bērnu uzvedības sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu īstenošanai, kas var kavēt sadarbības novērtēšanas un uzlabošanas iespējas;
 - pašvaldībās, iespējams, tieši lauku teritorijās, trūkst resursu darbam ar bērniem, kuriem nepieciešama uzvedības sociālā korekcija un sociālā palīdzība;
 - vecāku iesaisti bērnu uzvedības sociālās korekcijas programmu izstrādāšanā un realizēšanā kavē vecāku motivācijas, laika vai zināšanu trūkums.

Bērnu tiesību aizsardzības programmu izstrādāšana un īstenošana pašvaldībā:

- lielākajā daļā pašvaldību nav izstrādāta bērnu tiesību aizsardzības programma;
- ne visās pašvaldībās noteikta atbildīgā institūcija par bērnu tiesību aizsardzības programmas izstrādi;
- bērnu tiesību aizsardzības programmu realizēšanā visbiežāk grūtības sagādā darbs un sadarbība ar vecākiem, vecāku zemā līdzdalība un iniciatīvas trūkums, kā arī pašvaldības nepietiekamais finansiālais nodrošinājums;
- ir risks bērnu drošībai konkrētās pašvaldībās, jo, pēc pašvaldību vērtējuma, pašvaldība ir nepietiekami attīstījusi atbilstošu vidi saskaņā ar starptautiskajiem tiesību aktiem, rekomendācijām un ieteikumiem, aizsargājot bērnus no veselības un dzīvības apdraudējuma – publiskās vietās, izglītības iestādēs un to teritorijās, kultūras iestādēs un to teritorijās, ārpusģimenes aprūpes iestādēs un to teritorijās, bērnu/ jauniešu centros un to teritorijās, pašvaldības organizētajos masu pasākumos;
- ne visās pašvaldībās ir izvērtēti pašlaik spēkā esošie normatīvie akti un nepieciešamības gadījumā veikti grozījumi par izglītības iestādes rīcību gadījumos, kad bērns apdraud savu vai citu drošību;
- ne visas pašvaldības regulāri analizē situāciju pašvaldībā bērna tiesību ievērošanas jomā;

- ne visās pašvaldībās bāriņtiesa, sociālais dienests, pašvaldības policija, sociālās korekcijas izglītības iestāde izmanto nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmu, tādējādi sistēmā pieejamā informācija var nebūt visaptveroša un pilnīga. Minētais var kavēt darbu ar bērnu un ģimeni veikšanu.

Iegūtā informācija ir pamats, plānojot tālāko VBTAI darbību bērnu tiesību aizsardzības veicināšanā.

5.1.5.2. Paplašināt alternatīvo līdzekļu izmantošanas iespējas, sabiedrības iesaistīšanu nepilngadīgo likumpārkāpēju resocializācijā

IZM padotībā esošā sociālās korekcijas izglītības iestāde „Naukšēni” pilda vispārējās izglītības iestādes funkciju, veicot pedagoģisko darbu ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, īstenojot sociālās korekcijas izglītības programmas un nodrošinot obligātās vispārējās pamatzglītības ieguvu vai pilnveidojot tās ieguves kvalitāti. 2014.gada vidējais izglītojamo skaits sociālās korekcijas izglītības iestādē „Naukšēni” bija 34 izglītojamie.

Sabiedriskais darbs ir viens no likumā „Par audzināšanas rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” paredzētajiem audzināšanas rakstura piespiedu līdzekļiem, kuru var piemērot bērniem vecumā no 11 līdz 18 gadiem, ja bērns ir izdarījis tādu nodarījumu, par kuru likumā paredzēta kriminālatbildība.

Saskaņā ar likumu „Par audzināšanas rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” bērniem var piemērot šādus audzināšanas rakstura piespiedu līdzekļus:

- 1) izteikt brīdinājumu;
- 2) uzlikt par pienākumu atvainoties cietušajām personām, ja tās piekrīt tikties ar vainīgo;
- 3) nodot bērnu galvojumā vecākiem vai aizbildņiem, kā arī citām personām, iestādēm vai organizācijām;
- 4) uzlikt par pienākumu ar savu darbu novērst radītā kaitējuma sekas;
- 5) bērnam, kurš sasniedzis 15 gadu vecumu un kuram ir ienākumi, — uzlikt par pienākumu atlīdzināt nodarīto zaudējumu;
- 6) noteikt uzvedības ierobežojumus;
- 7) uzlikt par pienākumu veikt sabiedrisko darbu;
- 8) ievietot bērnu sociālās korekcijas izglītības iestādē.

Sabiedriskais darbs ir viens no stingrākajiem audzināšanas rakstura piespiedu līdzekļiem. Stingrāks audzināšanas rakstura piespiedu līdzeklis ir bērna ievietošanas bērnu sociālās korekcijas izglītības iestādē. Pēc sava satura audzināšanas rakstura piespiedu līdzeklis - sabiedriskais darbs (turpmāk – sabiedriskais darbs) ir analogs piespiedu darbam.

Sabiedriskais darbs ir bērna iesaistīšana sabiedrībai nepieciešamos darbos, ko bērns pilda bez atlīdzības savas dzīvesvietas apvidū no pamatdarba un mācībām brīvajā laikā (no 2 līdz 8 stundām dienā).⁷³

⁷³ Likuma „Par audzināšanas rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 2., 3.pants un 11.panta otrā daļa.

Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi ir institūts, kas valstij paredz iespēju alternatīvā veidā (ārpus krimināltiesību sistēmas) reaģēt uz bērnu likumpārkāpumiem. Atšķirībā no krimināltiesībām, kas uzsver nepieciešamību sodīt par izdarīto likumpārkāpumu, audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu mērķis ir orientēt bērnu uz sabiedrības interesēm atbilstošām vērtībām, palīdzot viņam atturēties no pretlikumīgām darbībām, kā arī integrēt sabiedrībā bērnu ar sociālās uzvedības novirzēm.⁷⁴

Efektīvi organizētam sabiedriskajam darbam būtu jāsekmē sabiedrības interesēm atbilstošas vērtību orientācijas veidošanu un nostiprināšanu jeb darba kā vērtības ieaudzinašana nepilngadīgajam. Veicinot nepilngadīgo likumpārkāpēju iesaistīšanu atbilstošā un piemērotā sabiedriski lietderīgā darbā, var tikt radīta interese par darbu vispār un par noteiktas profesijas un izglītības iegūšanu. Nereti tā ir jaunieša pirmā saskare ar darbu un vienīgā darba pieredze, kas sniedz kaut nelielu iespēju apgūt darba prasmes un, pierādot sevi darbā, paaugstināt savu pašvērtējumu. Arī gadījumos, ja mazkvalificētais darbs nav pārāk saistošs vai interesants, tas paplašina jaunieša sociālo pieredzi un veicina motivāciju mācīties, lai nākotnē apgūtu interesantāku un aizraujošāku profesiju.⁷⁵

Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs - statistiskie dati par 2014.gadu attiecībā uz nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, kuri nonākuši VPD redzeslokā.

Laika posmā no 2014.gada 1.janvāra līdz 2014.gada 31.decembrim VPD teritoriālās struktūrvienības saņēma izpildei **101** lēmumus ar kuriem probācijas klientam ir piemērots audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis - sabiedriskais darbs. Salīdzinot ar 2013.gadu, tie ir par 5 lēmumiem mazāk, kas būtiski neietekmē sabiedriskā darba izpildes nodrošināšanu. 17 probācijas klienti ir vecumā no 11 – 13 gadiem un 51 vecumā no 14 – 18 gadiem, 33 probācijas klienti ir vecumā no 16 – 17 gadiem. Kopā 2014.gadā sabiedriskā darba izpilde tika organizēta **136** probācijas klientiem. 6 probācijas klientiem audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis – sabiedriskais darbs piemērots saskaņā ar KL 66.panta nosacījumiem. Probācijas klientu skaitam sabiedriskā darba jomā ir tendence ar katru gadu samazināties. Vērtējot šo tendenci, jāņem vērā, ka kopumā samazinās bērnu skaits valstī. Atbilstoši Centrālās statistikas pārvaldes veiktajam iedzīvotāju skaita pārrēķinam, 2013.gada sākumā valstī reģistrēto bērnu skaits (vecuma grupā 0-17 gadi) bija 347 018, bet reģistrēto nepilngadīgo skaits (vecuma grupā 11-17 gadi) bija 125 935. Savukārt 2014.gada sākumā valstī reģistrēto bērnu skaits (vecuma grupā 0-17 gadi) bija 345 837, bet reģistrēto nepilngadīgo skaits (vecuma grupā 11-17 gadi) bija 123 847. 2014.gadā valstī reģistrēto bērnu skaits (vecuma grupā 0-17 gadi) salīdzinot ar 2013.gadu ir samazinājies par 0,3 %, bet reģistrēto nepilngadīgo skaits (vecuma grupā 11-17 gadi) samazinājies par 1,7 %. Teritoriālās struktūrvienības probācijas klientu skaita samazināšanos raksturo ar visai plašo audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu klāstu, kurus tiesa var piemērot, ar aktīvi veikto preventīvo darbu ar nepilngadīgajiem jauniešiem, starpinstitūciju sadarbību, nepilngadīgo noziedzības samazināšanos, sabiedriskā darba piemērošanu pārsvarā tādos kriminālprocesos, kuri nav izbeidzami uz izlīguma pamata.

⁷⁴ Pētījums „Atjaunojošā justīcija nepilngadīgo noziedzības kontekstā: Baltijas valstis Eiropas dimensijā” Dr.iur. A.Judins 70.lpp., likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 1.panta otrā daļa.

⁷⁵ SIA FACTUM Pētījums „Sabiedriskā darba nozīme sociālās atstumtības samazināšanā”, 2007.

2014.gada laikā probācijas klienti, kuriem tika piemērots sabiedriskais darbs, nostrādāja **2572** sabiedriskā darba stundas. Tiesai nav nosūtīts neviens priekšlikums par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs – piemērošanas ilguma palielināšanu vai piemērotā audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa aizstāšanu ar stingrāku piespiedu līdzekli.

2014. gadā TM sāka darbu pie jautājuma par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu plašāku piemērošanu par bērnu izdarītajiem likumpārkāpumiem nolūkā tuvināt Latvijas tiesību sistēmu nepilngadīgo justīcijas pamatprincipiem un pilnveidot bērnu izdarīto likumpārkāpumu prevencijas sistēmu.

Reformas pirmajā posmā tika vērtēta iespēja plašāk piemērot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus par bērnu izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem. Nepilngadīgajiem, kas izdarījuši administratīvos pārkāpumus, pārsvarā tiek piemēroti administratīvie sodi, nevis audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi, kaut gan tiesību normas paredz iestādes plašu rīcības brīvību attiecībā uz to, kuru no piespiedu līdzekļiem (sodu vai audzinoša rakstura piespiedu līdzekli) piemērot.

TM ieskatā administratīvā soda piemērošana nav efektīvs līdzeklis cīņā ar nepilngadīgo pārkāpumiem. Administratīvā soda piemērošana bērnam ir sodošās sistēmas sastāvdaļa, kas nav vērsta uz pārkāpuma izdarīšanas cēloņu apzināšanu, bērna interešu un tiesību uz attīstību ievērošanu, kā arī prevencijas veicināšanu. Uzliekot administratīvo sodu par pārkāpumu, bērnam lielākoties tiek piemērots brīdinājums vai naudas sods, ko vairumā gadījumu izpilda bērna vecāki, jo bērnam nav savu finanšu līdzekļu. Šādā gadījumā bērnam rodas nesodāmības sajūta, jo atbildība faktiski tiek „pārnesta” uz vecākiem. Tādējādi administratīvajam sodam nav preventīva efekta.

Saskaņā ar starptautisko organizāciju ieteikumiem lietās par bērnu izdarītajiem pārkāpumiem ir svarīgi ieviest un piemērot nepilngadīgo justīcijas sistēmu, kura iekļaujas atjaunojošā taisnīguma (Restorative Justice) ietvarā. Piemēram, ANO Minimālajos standartnoteikumos par nepilngadīgo justīcijas administrēšanu⁷⁶ ir uzsvērtā nepieciešamība ierobežot bērna saskarsmi ar formālo justīcijas sistēmu. Noteikumi paredz, ka katrā valstī nepieciešams ieviest nepilngadīgo justīcijas sistēmu, kuras ietvaros tiek nodrošinātas bērnu pamattiesības (it īpaši tiesības uz attīstību un izglītību). Izskatot lietas par bērnu izdarītajiem pārkāpumiem, uzmanība ir jāvelta pārkāpuma raksturam, pārkāpuma izdarīšanas apstākļiem, pārkāpēja personībai, kā arī pārkāpēja un visas sabiedrības vajadzībām.

Nepilngadīgo justīcijas sistēmas ieviešana ir visas sabiedrības interesēs, jo tā ir vērsta uz nepilngadīgo pārkāpēju audzināšanu un pārkāpumu prevenciju. Pētījumā „Bērniem draudzīga tiesiskā vide Latvijā: fokusā – likumpārkāpumu prevencija” ir norādīts, ka nepilngadīgo justīcijas sistēmas attīstībā svarīga loma ir likumam „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem”, jo šis likums ir vērsts uz nepilngadīgo justīcijas mērķu sasniegšanu pēc būtības.⁷⁷

2014. gada oktobrī TM aptaujāja 50 Latvijas pašvaldības, lūdzot sniegt viedokli par to, vai ir atbalstāma audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu plašāka piemērošana par

⁷⁶ Pieejams: <http://www.unrol.org/files/UNAdminofJJUSTICE.pdf>.

⁷⁷ Pieejams:

http://providus.lv/upload_file/Projekti/Kriminalitesibas/Berniem_draudziga_tiesiska_vide_LV_1.pdf.

nepilngadīgo izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem. Tās pašvaldības, kuras atbildēja uz TM aicinājumu sniegt viedokli, atbalstīja audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu plašāku piemērošanu, izņemot Rundāles novada pašvaldību, kura sniedza viedokli, ka pašvaldības ekspertu domas šajā jautājumā dalās.

TM veica starptautisko organizāciju rekomendāciju plašu izpēti jautājumā par nepilngadīgo justīciju un uzsāka darbu pie tiesību aktu projektu izstrādes, kuru mērķis ir piešķirt audzinoša rakstura piespiedu līdzekļiem prioritāti pār administratīvajiem sodiem.

MK 2015. gada 13. janvāra sēdē (prot. Nr. 2 7. §) TM tika dots uzdevums līdz 2015. gada 1. septembrim izstrādāt un iesniegt izskatīšanai MK grozījumus normatīvajos aktos, nosakot, ka bērnam par administratīvo pārkāpumu prioritāri piemēro audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus, savukārt administratīvo sodu piemēro tikai tad, ja audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana konkrētajā gadījumā nav lietderīga. Ievērojot minēto, TM izstrādāja attiecīgus tiesību aktu projektus, kas 2015. gada 29. septembrī tika atbalstīti MK.

5.1.5.3. Nodrošināt nepilngadīgo ieslodzīto sociālās rehabilitācijas kvalitāti, īstenojot pasākumus atbilstošas normatīvās bāzes izstrādei, veicinot multisektorālo sadarbību

2014.gadā ieslodzījuma vietās nepilngadīgajiem notiesātajiem bija pieejamas šādas resocializācijas iespējas:

- izglītošanas jomā: 2014. gada 1. pusgadā nodrošināta 2 pamatizglītības, 64 speciālās izglītības, 1 vidējās izglītības programmas, kā arī 24 interešu izglītības programmu īstenošana. 2014. gada 2. pusgadā nodrošināta 2 pamatizglītības, 7 speciālās izglītības un 1 vidējās izglītības programmas īstenošana. Visas ieslodzījumā obligātajā izglītības vecumā esošās personas tika iesaistītas pamatizglītības iegūšanā. Formālās izglītības programmās 2014.gadā tika iesaistīti vidēji 26 nepilngadīgie ieslodzītie, interešu izglītības programmās – 24 nepilngadīgie ieslodzītie.
- resocializācijas programmu īstenošanas jomā: 2014.gadā nepilngadīgajiem ieslodzītajiem tika īstenota viena sociālās rehabilitācijas programma: „Atver durvis nākotnei”; sociālās uzvedības korekcijas programmās: „Stresa mazināšanas programma”, „Atkarības profilakses nodarbību cikls pēc 12 soļu Minesotas programmas – pirmā izglītojoši informatīvā daļa, , „Motivācijas programma ieslodzīto personu resocializācijas procesa aktualizēšanai un veicināšanai”, „Korekcijas un uzraudzības programma personām, kas izdarījušas smagus noziedzīgus nodarījumus”, „Equip”, t.i. 6 dažādas resocializācijas programmas, no tām 1 īstenoja VPD darbinieki Kopumā resocializācijas programmās 2014. gada tika iesaistīti 60⁷⁸ nepilngadīgie;
- sabiedriski lietderīgās nodarbināšanas jomā: saskaņā ar Latvijas Sodū izpildes kodeksa nosacījumiem 3 nepilngadīgie notiesātie tika iesaistīti darbos par samaksu Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem, kā arī nepilngadīgie

⁷⁸ Resocializācijas programmas iesaistīto nepilngadīgo ieslodzīto skaits (68) ir lielāks par nepilngadīgo ieslodzīto skaitu uz 31.12.2014., tādēļ, ka daļa no šiem ieslodzītajiem vai nu atbrīvoti no ieslodzījuma, vai līdz ar pilngadības sasniegšanu pārvietoti uz ieslodzījuma vietām, vai arī nepilngadīgie notiesātie tika iesaistīti vienlaicīgi vairākās resocializācijas programmās

notiesātie rindas kārtībā tika iesaistīti audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem vai audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem nodaļas un apkārtējās teritorijas uzturēšanas, uzkopšanas un labiekārtošanas darbos, kā arī notiesāto kultūras un sadzīves apstākļu uzlabošanas darbos;

- sociālo problēmu risināšanas jomā: katrā ieslodzījuma vietā, kurā uzturas nepilngadīgie ieslodzītie, tika nodrošināta iespēja nokārtot personu apliecinošus dokumentus (izsniegtas 9 pases), uzlabot, atjaunot un apgūt sociālās prasmes, saņemt informāciju par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas iespējām pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes (sniegtas 55 konsultācijas);
- psiholoģiskās aprūpes jomā: bija iespējams piedalīties psiholoģiskajā konsultēšanā, kā arī saņemt psiholoģisko palīdzību krīzes situācijā – 29 (76% no kopējā nepilngadīgo ieslodzīto skaita) nepilngadīgie tika iesaistīti psiholoģiskās aprūpes pasākumos; nepilngadīgajiem notiesātajiem individuālās konsultācijas tika sniegtas 166 stundu apmērā, no tām 15 stundas – vienreizējās konsultācijās un 151 stundas – konsultāciju sērijā; sastādīti 7 psiholoģiskie novērtējumi; veikti 52 psihodiagnostikas pasākumi, lai izpētītu ieslodzīto sociālo, emocionālo un intelektuālo sfēru, kā arī sastādītu riska un vajadzību izvērtējumu; 27 nepilngadīgajiem apcietinātajiem sniegta krīzes interence;
- brīvā laika pasākumu organizēšanas jomā: 2014. gadā nepilngadīgajiem tika nodrošināta iespēja regulāri piedalīties kultūras, informatīvos, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumos. Kopumā gada laikā tika īstenots 143 kultūras pasākumi (vienā pasākumā tika iesaistīti vidēji 11 nepilngadīgie ieslodzītie); 120 informatīvie pasākumi (vienā pasākumā tika iesaistīti vidēji 17 nepilngadīgie ieslodzītie); 43 sporta pasākumi (vienā pasākumā tika iesaistīti vidēji 13 nepilngadīgie ieslodzītie). 2014.gadā nevalstiskās organizācijas aktīvi piedalījās nepilngadīgo ieslodzīto resocializācijā, organizējot brīvā laika pasākumus (kultūras, informatīvos, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumos) un atkarību mazināšanas pasākumus (anonīmo narkomānu atklātas sanāksmes). Kopumā nevalstiskās organizācijas 2014.gadā organizēja 2 koncertus, 3 sporta pasākumus, 13 informatīvā rakstura pasākumus un 2 mākslas pasākumus.

Nemot vērā iepriekš minēto, ir secināms, ka, salīdzinājumā ar 2013. gadu, 2014.gadā samazinājies resocializācijas programmu skaits nepilngadīgajiem ieslodzītajiem. Darbinieku, kas ir apmācīti un ir tiesīgi īstenot resocializācijas programmas ieslodzījuma vietā, rotācija ir galvenais iemesls resocializācijas programmu skaita samazināšanai. Tāpat kā 2013.gadā, 2014.gadā katrā ieslodzījuma vietā, kur atrodas nepilngadīgie ieslodzītie, ir nodrošināta iespēja iegūt pamatizglītību un iesaistīties vispārējās vidējās izglītības iegūšanā, kā arī attīstīt profesionālās prasmes. pieauga brīvā laika pasākumu skaits. Nepilngadīgajām personām ieslodzījumā ir nodrošināta iespēja saņemt psiholoģisko palīdzību un risināt sociālās problēmas, kā arī attīstīt darba prasmes piedaloties darbos par samaksu un bez atlīdzības.

Indikatori**5.1.7.1. Notiesāto nepilngadīgo skaits⁷⁹**

2014. gada 31. decembrī ieslodzījuma vietās atradās 15 notiesātie nepilngadīgie, 23 apcietinātie nepilngadīgie.

Saskaņā ar IeM IC statistikas datiem 2014.gadā salīdzinājumā ar 2013.gadu vērojams reģistrēto nepilngadīgo⁸⁰ izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaita samazinājums.

Pēc IeM IC datiem 2014.gadā valstī reģistrēti 48477⁸¹ (+916) noziedzīgi nodarījumi, no tiem 976 (-495) izdarīja nepilngadīgās personas. Pārskata periodā samazinājies arī personu skaits, kuras izdarīja noziedzīgus nodarījumus – 13700 (-235) un nepilngadīgo personu skaits, kuras izdarīja noziedzīgus nodarījumus – 826 (-335). Līdz ar to, arī 2014.gadā ir vērojama tendence samazināties gan reģistrēto nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu, gan pašu nepilngadīgo personu, kuras izdara noziedzīgus nodarījumus, skaitam⁸².

2014.gadā reģistrēti nepilngadīgo izdarītie noziedzīgi nodarījumi pēc noziedzīga nodarījuma grupas objekta (nav kvalifikācijas pēc KL panta (salīdzinājumā ar 2013.gadu):

47.tabula

KL nodaļa:	2013.	2014.	+ (pieaugums) - (samazinājums)
IX. Nodaļa Noziegumi pret cilvēci, mieru, kara noziegumi, genocīds	1	0	-1
X. Nodaļa Noziegumi pret valsti	0	0	+/-0
XI. Nodaļa Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi	2	1	-1
XII. Nodaļa Nonāvēšana	2	7	+5
XIII. Nodaļa Noziegumi pret personas veselību	32	55	+23
XIV. Nodaļa Noziedzīgi nodarījumi pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām	2	3	+1
XVI. nodaļa Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību	6	13	+7
XVII. nodaļa Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem	1	0	-1

⁷⁹ Statistikas pārskats par notiesātajām nepilngadīgajām personām (pēc pantiem), Krimināllietu statistikas pārskats Nr.79.

⁸⁰ Kriminālstatistikas ietvaros termins „nepilngadīgais” attiecināms uz personām vecumā no 14 līdz 18 gadiem.

⁸¹ Avots: IeM IC 2015.02.02. sniegtie dati no lēmumiem par nepilngadīgā (vecums noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī no 14 līdz 17 gadiem (ieskaitot)), atzīšanu par aizdomās turēto, vai pret kuru uzsāks kriminālprocesu vai kurš ir aizturēts. Savukārt iepriekšējā gada pusgada pārskata izmantotie dati tika iegūti no nepilngadīgām personām, kuras ir apsūdzēto personu statusā.

⁸² IeM IC IIIS „Kriminālprocesa informācijas sistēma” (KRASS) netiek iekļauta informācija par 14 gadu vecumu nesasniegušo personu izdarītajām prettiesiskām darbībām, kuras paredzētas KL (14.09.2010.g. Ministru kabineta noteikumi Nr.850 „Kriminālprocesa informācijas sistēmas noteikumi”; stājās spēkā 18.09.2010.g.; „LV”, 148 (4340), līdz ar to oficiālie statistikas dati pilnībā neatspoguļo patieso situāciju par nepilngadīgo (personu līdz 18 gadu vecumam) noziedzību. Dati par mazgadīgo personu izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem tiek gūti no VP teritoriālo pārvalžu atskaitēm (turpinājumā).

XVIII. nodaļa Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu	570	715	+145
XIX. nodaļa Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā	35	51	+16
XX. Nodaļa Noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību	23	66	+43
XXI. Nodaļa Noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību	17	43	+26
XXII. Nodaļa Noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldes kārtību	11	12	+1
XXIII. Nodaļa Noziedzīgi nodarījumi pret jurisdikciju	17	14	-3

Avots: Valsts policija

2014.gadā reģistrēti nepilngadīgo izdarītie noziedzīgi nodarījumi, kuri kvalificējami pēc KL pantiem (salīdzinājumā ar 2013.gadu):

48.tabula

KL pants	2013.	2014.	+/-
78.p. Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana	1	0	-1
93.p. Valsts simbolu zaimošana	0	0	+/-0
116.p. Slep kavība	1	1	+/-0
117.p. Slep kavība pastiprinošos apstākļos	3	6	+3
118.p. Slep kavība sevišķi pastiprinošos apstākļos	0	0	+/-0
125.p. Tīšs smags miesas bojājums	6	10	+4
126.p. Tīšs vidēja smaguma miesas bojājums	17	17	+/-0
130.p. Tīšs viegls miesas bojājums	25	25	+/-0
131.p. Miesas bojājums aiz neuzmanības	2	2	+/-0
132.p. Draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu	0	1	+1
159.p. Izvarošana	2	3	+1
160.p. Seksuālā vardarbība	3	13	+10
161.p. Seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu	2	0	-2
162.p. Pavešana netiklībā	3	0	-3
175.p. Zādzība	395	287	-108
176.p. Laupīšana	59	54	-5
177.p. Krāpšana	9	7	-2
179.p. Piesavināšanās	3	1	-2
180.p. Zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā	433	165	-268
183.p. Izspiešana	2	1	-1
185.p. Mantas tīša iznīcināšana un bojāšana	145	117	-28
186.p. Mantas iznīcināšana un bojāšana aiz neuzmanības	3	3	+/-0
230.p. Cietsirdīga izturēšanās pret dzīvniekiem	0	0	+/-0
231.p. Huligānisms	19	27	+8
253.p. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana	13	7	-6
253. ¹ p. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta	12	11	-1

izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana realizācijas nolūkā un neatļauta realizēšana			
253. ² p. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta iegādāšanās, glabāšana un realizēšana nelielā apmērā un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta lietošana	4	12	+8
262.p. Transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē	37	40	+3

Avots: Valsts policija

2014.gadā (salīdzinājumā ar 2013.gadu) nepilngadīgie visbiežāk ir izdarījuši noziedzīgus nodarījumus pret īpašumu 65% (-10%), noziedzīgus nodarījumus pret veselību 5% (+2%), noziedzīgus nodarījumus pret tikumību un dzimumneaizskaramību 1,6% (-0,4%), noziedzīgus nodarījumus pēc KL 231.panta „Huligānisms” 2,7% (+0,7%) un noziedzīgus nodarījumus, kas saistīti ar apreibinošu vielu lietošanu, iegādāšanos, glabāšanu, izgatavošanu, pārvadāšanu un pārsūtīšanu 2,7% (-2,3%).

Atskaides periodā atbilstoši personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma raksturam un sabiedriskās bīstamības pakāpei⁸³ 26 (-101) no nepilngadīgo izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem ir kriminālpārkāpumi⁸⁴, 527 (-73) – mazāk smagi noziegumi⁸⁵, 384 (-131) – smagi noziegumi⁸⁶ un 48 (+3) – sevišķi smagi noziegumi⁸⁷. Kopumā noziedzīgus nodarījumus, vairākums - 85%, ir izdarījuši vīrieši, savukārt sievietes tikai 15%. Jāatzīmē, ka samazinājās kriminālpārkāpumu (23 (-82)), mazāk smagu (430 (-76)) un smagu noziegumu (339 (-127)) skaits, savukārt nedaudz palielinājies sevišķi smagu (43 (+1)) noziegumu skaits, kurus izdarīja vīrieši.

Savukārt ir samazinājies kriminālpārkāpumu (4 (-18)) un smago noziegumu (46 (-3)) skaits un nedaudz palielinājies mazāk smago (101 (+7)) un sevišķi smago noziegumu (5 (+2)) skaits, kurus izdarīja sievietes. Kopumā 2014.gadā vīrieši izdarīja 88% kriminālpārkāpumu, 81% mazāk smagu noziegumu, 88% smagu noziegumu un 89% sevišķi smagu noziegumu.

⁸³ Sakarā ar 2013.gada 1.aprīlī grozījumiem KL tika samazinātas Sevišķas daļās pantos paredzētās sankcijas un tika grozīta arī noziedzīga nodarījuma klasifikācija, līdz ar ko vairākos gadījumos atsevišķiem pantiem tika grozīta klasifikācija.

⁸⁴ Kriminālpārkāpums ir nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku no piecpadsmit dienām, bet ne ilgāku par trim mēnešiem (īslaicīga brīvības atņemšana), vai vieglāka soda veids.

⁸⁵ Mazāk smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par trim mēnešiem, bet ne ilgāku par trim gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ne ilgāku par astoņiem gadiem.

⁸⁶ Smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par trim gadiem, bet ne ilgāku par astoņiem gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par astoņiem gadiem.

⁸⁷ Sevišķi smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par astoņiem gadiem, vai mūža ieslodzījums.

Kriminālsoda – piespiedu darbs – statistiskie dati par 2014.gadu attiecībā uz nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, kuri nonākuši Valsts probācijas dienesta redzeslokā.

VPD no 5719 probācijas klientiem, kuriem 2014.gadā ir uzsākta piespiedu darba izpildes organizēšana, 273, jeb 4,8% probācijas klienti bija nepilngadīgi, kas ir par 0,6% mazāk kā 2013.gadā.

Kopumā 2014.gadā VPD teritoriālās struktūrvienībās salīdzinot ar 2013.gadu nav būtiski mainījies nepilngadīgo probācijas klientu skaits, kuriem tiesa vai prokurors ar prokurora priekšrakstu par sodu ir piemērojis kriminālsodu – piespiedu darbs. 2013.gadā VPD teritoriālās struktūrvienībās izpildē saņemti 271 nolēmumi par piespiedu darba piemērošanu nepilngadīgajiem, savukārt 2014.gadā saņemti 273 nolēmumi par piespiedu darba piemērošanu nepilngadīgajiem.

Piespiedu darba izpildes laikā probācijas klienti 2014.gadā nostrādāja 510 185 (t.sk. PDp ietvaros - 43, **pusaudži - 18 277**). (Saskaņā ar MK 2013.gada 27.augusta noteikumiem Nr.665 „Noteikumi par minimālo mēneša darba algu un minimālo stundas tarifa likmi”, minimālā stundas likme 2014.gadā bija 1.933 eiro, bet pusaudžiem – 2,209 eiro).

Nepilngadīgu personu uzraudzība

2014.gadā klientu lietās kopā iekārtotas 105 uzraudzības sadaļas nepilngadīgiem probācijas klientiem (veido 3.8% no kopējā uzraudzības sadaļu skaita (2735)), kas ir par 43 nepilngadīgo personu klientu lietām mazāk kā 2013.gadā. Apskatot nepilngadīgo uzraudzības klientu skaita samazinājumu jāņem vērā, ka samazinās uzraudzības klientu skaits kopumā.

Salīdzinot ar 2013.gadu samazinājies nosacīti notiesāto nepilngadīgo personu skaits no 130 nepilngadīgiem probācijas klientiem 2013.gadā līdz 85 nepilngadīgiem probācijas klientiem 2014.gadā, kopumā par 45 personām. Tāpat vērojams neliels samazinājums nepilngadīgo personu skaitā nosacīti pirms termiņa no soda atbrīvoto personu kategorijā (2013.gadā - 6, bet 2014.gadā – 5) un neliels pieaugums nepilngadīgo nosacīti atbrīvoto no kriminālatbildības personu skaita ziņā (2013.gadā - 12, bet 2014.gadā – 15).

2014.gadā samazinājās arī nepilngadīgo personu skaits, kuras izdarīja administratīvos pārkāpumus – 4795, kas ir par 997 personām mazāk, salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu:

49.tabula

	Nepilngadīgo personu skaits, kuriem sastādīti administratīvā pārkāpuma protokoli		
	2013.	2014.	+/-
Kopā pēc visiem LAPK pantiem un pašvaldību saistošiem noteikumiem (tai skaitā):	5792	4795	-997

LAPK 42. ¹ 4.d.- Smēķēšanas ierobežojumu neievērošana Par smēķēšanu, ja to izdarījis nepilngadīgais	2148	1772	-376
LAPK 46.panta 1.d.- Par narkotisko vai psihotropo vielu neatļautu iegādāšanos vai glabāšanu nelielā apmērā bez nolūka tās realizēt vai narkotisko vai psihotropo vielu neatļautu lietošanu	88	90	+2
LAPK 46.panta 2.d.- Par vielu, kuras var tikt izmantotas narkotisko vai psihotropo vielu nelikumīgai izgatavošanai (prekursoru), neatļautu iegādāšanos vai glabāšanu nelielā apmērā bez nolūka tās realizēt	0	0	+/-0
LAPK 167.pants Sīkais huligānisms	199	204	+5
LAPK 167. ² p. 1.d.- Maznozīmīga miesas bojājuma tīša nodarīšana	75	71	-4
LAPK 167. ² p. 2.d. - Maznozīmīga miesas bojājuma tīša nodarīšana atkārtoti gada laikā	3	4	+1
LAPK 171.p. 1.d. - Alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu lietošana sabiedriskās vietās un atrašanās sabiedriskās vietās reibuma stāvoklī	41	39	-2
LAPK 171.p. 2.d. - Alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu lietošana sabiedriskās vietās un atrašanās sabiedriskās vietās reibuma stāvoklī atkārtoti gada laikā	5	8	+3
LAPK 171. ¹ p.1.d. - Alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu lietošana vai atrašanās alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu ietekmē, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais	1059	827	-232
LAPK 171. ¹ p. 2.d. - Alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu lietošana vai atrašanās alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu ietekmē, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais atkārtoti gada laikā	174	163	-11
LAPK 171. ² p. 1.d. - Alkoholisko dzērienu iegādāšanās, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais	0	2	+2
LAPK 171. ² p. 2.d. - Alkoholisko dzērienu iegādāšanās, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais atkārtoti gada laikā	0	0	+/-0
LAPK 174. ⁴ p. - Prostitūcijas ierobežošanas noteikumu pārkāpšana	0	0	+/-0
LAPK 175.p. - Ļaunprātīga nepakļaušanās policijas iestādes darbinieka, robežsarga vai zemessarga likumīgam rīkojumam vai prasībai	16	15	-1

LAPK 110.p. (kopā) - Dzelzceļa transporta līdzekļu lietošanas noteikumu pārkāpšana	2	1	-1
Pašvaldību saistošo noteikumu pārkāpumi	556	484	-72

Avots: Valsts policija

Veicot datu analīzi, var secināt, ka 2014.gadā samazinājies gan pārkāpumu, gan personu skaits smēķēšanas un alkoholisko dzērienu lietošanas jomā, savukārt nedaudz palielinājies pārkāpumu skaits un personu skaits, kuriem sastādīti administratīvie pārkāpuma protokoli par alkoholisko dzērienu lietošanu sabiedriskās vietās un atrašanos sabiedriskās vietās reibuma stāvoklī atkārtoti gada laikā, un alkoholisko dzērienu iegādāšanos, kā arī pieaudzis sīko huligānismu izdarījušo personu un pārkāpumu skaits.

5.1.7.2. Bērnu skaits sociālās korekcijas izglītības iestādē

50.tabula

Gada vidējais izglītojamo skaits sociālās korekcijas izglītības iestādē „Naukšēni”

Gads	Izglītojamo skaits
2014	34
2013	26
2012	34
2011	33
2010	43
2009	58
2008	72
2007	110

Avots: Izglītības un zinātnes ministrija

D.5.2. Bērnu interešu nodrošināšana tiesvedības procesā

5.2.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

5.2.1.1. Bērniem piemērota kriminālprocesa trūkums;

5.2.1.2. Nepietiekama tiesnešu, prokuroru, advokātu, policistu un citu darbinieku profesionālā sagatavotība darbam ar bērniem;

5.2.1.3. Nepietiekama juridiskās palīdzības saņemšana bērnam tiesvedības laikā, kā arī nepietiekams nodrošinājums ar psihologiem un sociālajiem pedagogiem.

5.2.3. Politikas mērķis

Ievērot bērna intereses tiesvedības procesā, izskatot lietas maksimāli ātri, kvalitatīvi un bērna psihi saudzējoši, ko veic tam sagatavoti profesionāļi.

5.2.4. Politikas rezultāts

Tiesvedības process ir atbilstošs bērnu tiesībām.

5.2.5. Rīcības virzieni

5.2.5.1. Nodrošināt tiesvedības procesu ar bērna interešu nodrošināšanai nepieciešamajiem kvalificētiem profesionāliem un ekspertiem

2013. gada 4. jūlijā un 2014. gada 8. aprīlī spēkā stājušies grozījumi BTAL, 5.¹ pantā precīzi nosakot to speciālistu loku, kuriem nepieciešams apgūt speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā – ārpusģimenes aprūpes iestāžu vadītājam, sociālajam darbiniekam un sociālajam rehabilitētājam; bāriņtiesas priekšsēdētājam, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietniekam un bāriņtiesas loceklim; izglītības iestādes vadītājam un vadītāja vietniekam audzināšanas darbā; IKVD speciālistam; jaunatnes lietu speciālistam; ieslodzījuma vietas darbiniekam, kurš strādā ar nepilngadīgajiem; pašvaldības administratīvās komisijas vadītājam vai pašvaldības administratīvās komisijas bērnu lietu apakškomisijas vadītājam; pašvaldības pedagoģiski medicīniskās komisijas vadītājam; pašvaldības policijas darbiniekam, kurš strādā ar bērniem un ģimenēm; pašvaldības sociālā dienesta sociālajam darbiniekam, kurš strādā ar bērniem un ģimenēm; prokuroram; advokātam; sociālajam pedagogam un psihologam, kurš strādā ar bērniem; sociālā dienesta vadītājam; tiesnesim; valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektoram; Valsts pedagoģiski medicīniskās komisijas vadītājam; VP amatpersonai, kura strādā ar bērniem; vispārējās izglītības, profesionālās izglītības un interešu izglītības pedagogam; VPD darbiniekam; jebkurai citai personai, ja ar tās pieņemtu pārvaldes lēmumu (it īpaši administratīvo aktu), faktisko rīcību vai cita veida darba vai dienesta pienākumu veikšanu tiek vai var tikt skartas bērna tiesības un likumiskās intereses.

Turklāt BTAL pārejas noteikumu 25. un 26.punktā ir noteikts, ka šā likuma [5.¹ panta](#) pirmās daļas 1., 2., 3., 4., 5., 7., 8., 9., 10., 12., 13., 15., 16., 18., 19. un 20.punktā minētās personas, kuras nav apguvušas speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, tās apgūst ne vēlāk kā līdz 2014.gada 31.decembrim. Savukārt šā panta pirmās daļas 6., 11., 14. un 17.punktā minētās personas, kā arī šā likuma [5.¹ panta](#) pirmās daļas 19.¹ punktā minētās personas, kuras pārstāv vai aizstāv nepilngadīgos kriminālprocesā, apgūst ne vēlāk kā līdz 2017.gada 31.decembrim.

LM izstrādājusi jaunus MK noteikumus „Noteikumi par speciālo zināšanu bērnu tiesību aizsardzības jomā apguves kārtību, šo zināšanu saturu un apjomu”, pieņemti 2014.gada 1.aprīlī, Nr.173, jo MK 27.09.2005.noteikumi Nr.729 „Noteikumi par speciālu zināšanu apguves kārtību bērnu tiesību aizsardzības jomā un šo zināšanu saturu” zaudēja spēku, kad tika pieņemti grozījumi BTAL 5.¹ pantā. Noteikumi Nr.173 paredz, ka prokuroriem, tiesnešiem, zvērinātiem advokātiem un VP amatpersonām, kuras strādā ar bērniem, izglītības programmā ne mazāk kā 50% no kopējā mācību apjoma ir tēmas par saskarsmi ar nepilngadīgo, tai skaitā par saskarsmi ar nepilngadīgo kriminālprocesa laikā. Vienlaikus LM izstrādā jaunus programmu paraugus apmācībām par bērnu tiesībām, kuros tiks iekļautas tēmas par dažādu veidu vardarbības pret bērnu atpazīšanu.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹panta pirmās daļas 19.punktā VPD darbinieki ir iekļauti kā subjekti, kuriem nepieciešamas speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā. Šī paša likuma Pārejas noteikumu 25.punkts nosaka, ka šīs zināšanas jāapgūst līdz 2014. gada 31.decembrim.

Saskaņā ar 2014.gada 1.aprīļa MK noteikumiem Nr.173 „Noteikumi par kārtību, kādā apgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, šo zināšanu saturu un apjomu” un pievienoto 40 stundu izglītības programmas paraugu, t.sk. VPD darbiniekiem, uz 2014.gada 1.septembri VPD nepieciešams apmācīt 165 VPD darbiniekus. Probācijas darbinieku mācībām 2014.gadā nav paredzēts valsts finansējums programmas apgūšanai.

VDP 2014.gada budžetā nebija paredzēts finansējums šādām apmācībām, līdz ar to 2014.gadā netika organizētas mācības VPD nodarbinātajiem saskaņā ar iepriekš minēto normatīvo aktu prasībām.

VP amatpersonas speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā apgūst VP koledžā. Profesionālās pilnveides izglītības programma „Bērnu tiesību aizsardzība” tiek apgūta 40 akadēmisko stundu apjomā, bet, ik pēc 5 gadiem pilnveidojot zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, VP amatpersonas apgūst profesionālās pilnveides izglītības programmu „Bērnu tiesību aizsardzība – 2” 24 akadēmisko stundu apjomā.

5.2.5.2. Nodrošināt saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.pantu, ka krimināllietas par nepilngadīgo personu izdarītajiem pārkāpumiem un lietas, kuras skar bērnu tiesību jomu, izskata kā prioritāras visos gadījumos, t.sk. apelācijas instancē

2014. gada 25. jūnijā stājās spēkā 2014. gada 29. maija likums „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, Kriminālprocesa likuma 14. pantā nosakot, ka kriminālprocesam par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību, ko nodarījusi persona, no kuras nepilngadīgais cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, vai par noziedzīgu nodarījumu pret tikumību vai dzimumneaizskaramību, kurā cietušais ir nepilngadīgs, saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar līdzīgiem kriminālprocesi, kuros cietušie ir pilngadīgas personas.

5.2.5.3. Nodrošināt cietušo un viņu ģimeņu intereses, t.sk. sniegt nepieciešamos rehabilitācijas pakalpojumus, nodrošināt psiholoģisko palīdzību un rehabilitāciju

2014.gadā UT atbildēti 63 750 zvani un sniegtas 10 279 psiholoģiskas konsultācijas. 98 gadījumos informācija par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem nodota bērnu tiesību aizsardzības inspektoriem, sociālajam dienestam, bāriņtiesai vai policijai, lai pārbaudītu minēto informāciju un sniegtu bērnam nepieciešamo palīdzību.⁸⁸

2014. gadā 11 krīzes gadījumos tika sniegta psiholoģiska palīdzība 129 bērniem, 40 pedagogiem, 16 speciālistiem un 8 tuviniekiem, nodrošinot iespēju pārrunāt traumatiskā notikuma reakcijas, palīdzēt sev un citiem, kā arī izprast traumatiskā notikuma

⁸⁸ Saskaņā ar MK 29.11.2005 noteikumu Nr. 898 „Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas nolikuma” 2.4. apakšpunktā noteikto VBTAI nodrošina UT darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā. Līdz ar to kopš 2006.gada 1.februāra VBTAI Ģimeņu ar bērniem atbalsta departaments organizē UT 116111 darbību un sniedz bezmaksas psiholoģiskās konsultācijas, atbalstu bērniem un pusaudžiem krīzes situācijās.

iedarbību uz sevi, apkārtējiem un atrast veidus, kā ar to tikt galā.⁸⁹ 2014. gadā arī 700 eksemplāros izdots informatīvs buklets "Palīdzi bērnam krīzes situācijā".

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta pirmās daļas 3.punktam un MK 2009.gada 22.decembra noteikumos Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām” noteiktajai kārtībai 2014.gadā tika turpināta sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem nodrošināšana par valsts budžeta līdzekļiem. Šie pakalpojumi ir pieejami bērniem, kuri cietuši noziedzīgā nodarījumā, tajā skaitā ekspluatācijā, seksuāli izmantoti vai tikuši pakļauti vardarbībai vai jebkādām citām nelikumīgām, cietsirdīgām vai cieņu aizskarošām darbībām. Rehabilitācijas mērķis ir nodrošināt, lai bērns spētu atgūt fizisko un psihisko veselību un integrētos sabiedrībā.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumus bērniem, kuri cietuši no prettiesiskām darbībām sniedz bērna dzīvesvietā, ieslodzījuma vietā, sociālās korekcijas izglītības iestādē vai bērnu aprūpes iestādē (ne vairāk par desmit 45 minūšu konsultācijām) vai sociālās rehabilitācijas institūcijā (sociālās rehabilitācijas kurss līdz 30 vai līdz 60 dienām).

2014.gadā pakalpojumu saņēma 2206 bērni, no tiem 1072 pakalpojumu saņēma sociālās rehabilitācijas institūcijā, bet 1134 – dzīvesvietā. 2014.gadā pakalpojuma ietvaros institūcijās uzturējās 178 pavadoni.

Savukārt atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta pirmās daļas 7.punktam un MK 2006.gada 31.decembra noteikumos Nr.889 „Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri” noteiktajai kārtībai 2014.gadā tika turpināta sociālās rehabilitācijas pakalpojumu cilvēku tirdzniecības upuriem nodrošināšana par valsts budžeta līdzekļiem. Šie pakalpojumi ir pieejami kā pilngadīgām, tā nepilngadīgām personām. Jāatzīmē, ka šis pakalpojums bērniem faktiski nav sniegts, jo līdz šim nav identificēts neviens nepilngadīgs cilvēku tirdzniecības upuris. Tomēr gadījumā, ja nepieciešamība pēc pakalpojuma rastos nepilngadīgai personai, to būtu iespējams nodrošināt.

Saskaņā ar MK 2015.gada 24.februāra noteikumiem Nr.107 “Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests uzrauga nosacīti notiesātās, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās, nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotās personas un personas, kurām piemērots papildsods – probācijas uzraudzība”, nosakot probācijas klientam pienākumus, VPD ir jāņem vērā cietušā intereses.

Indikatori

5.2.7.1. Bērna interešu nodrošināšanai nepieciešamo kvalificēto profesionāļu un ekspertu skaits

2014.gadā atbilstoši MK 2014.gada 1.aprīļa noteikumiem Nr. 173 „Noteikumi par kārtību, kādā apgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, šo zināšanu

⁸⁹ 2009. gadā VBTAI ietvaros tika izveidota Krīzes intervences komanda (turpmāk tekstā - KIK), kura sniedz psiholoģisku palīdzību un atbalstu smagās krīzes situācijās visā Latvijas teritorijā, piemēram, bērna noslīkšanas, pēkšņas nāves, pašnāvības gadījumā vai pēc tās mēģinājuma u.c. gadījumos.

saturu un apjomu” veiktas 100 tiesnešu⁹⁰ un 71 prokurora apmācības; uzsāktas 40 advokātu apmācības⁹¹.

VP koledžā profesionālās pilnveides programmā apmācīti policisti sekojošs amatpersonu skaits:

51.tabula

Profesionālās pilnveides izglītības programmas nosaukums	Apmācīto VP amatpersonu skaits				
	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
"Policijas darbs daudznacionālajā sabiedrībā"	-	-	-	-	69
"Naida noziegumu identifikācija un prevencija"	44	-	64	41	-
"Cilvēktiesības. Rasisma problēmas"	20	-	-	-	-
"Cilvēktirdzniecības/sutenerisma gadījumu novēršana, apkarošana un izmeklēšana"	21	39	88	61	11
"Bērnu tiesību aizsardzība"	31	242	80	75	67
"Bērnu tiesību aizsardzība - 2"	-	-	34	55	87
"Policijas darbinieka rīcība gadījumos, kas saistīti ar vardarbību ģimenē"	-	-	86	21	38
"Policijas darbinieka rīcības psiholoģiskie un tiesiskie aspekti seksuālās vardarbības gadījumos"	-	-	-	60	30
"Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību"	42	45	10	34	-

Avots: Valsts policijas koledža

5.2.7.2. Krimināllietu par nepilngadīgo personu izdarītajiem pārkāpumiem un lietu, kuras skar bērnu tiesību jomu, izskatīšanas ilgums (Krimināllietu ar nepilngadīgo iesaistīšanos izskatīšanas ilgums).

Pēc Tiesu informācijas sistēmas datiem 2014. gadā pirmās instances tiesas izskatījušas 520 krimināllietas ar nepilngadīgo iesaistīšanos (samazinājums par 56). No tām 47 % krimināllietu izskatīšanas ilgums bijis līdz 3 mēnešiem, 21 % no 4 līdz 6 mēnešiem, 15

⁹⁰ 2015.gadā – tiks apmācīti 125 tiesneši (mācības bērnu tiesību aizsardzības jomā plānotas laika periodā no septembra līdz decembrim. Plānots izveidot četras grupas, katrā grupā paredzēti ~30-32 tiesneši). 2016.gadā un 2017. gadā apmācības tiks turpinātas šādā pašā apmērā. Grupu skaits atkarīgs no finansējuma pieejamības. Jebkurā gadījumā 2016.gadā tiks apmācīti ne mazāk kā 125 tiesneši.

⁹¹ pēc šo 40 advokātu uzsākto apmācību beigām (2015.gada februāris) tiks uzsāktas nākamās advokātu apmācības.

% no 7 līdz 12 mēnešiem, 6 % no 13 līdz 18 mēnešiem, 4 % no 19 līdz 24 mēnešiem, 2 % no 25 līdz 30 mēnešiem, 1 % no 31 līdz 36 mēnešiem, 3 % ilgāk par 37 mēnešiem.⁹²

D.6. Diskriminācijas novēršana

D.6.1. Bērni ar invaliditāti un bērni ar īpašām vajadzībām

6.1.2.1. Tehnisko palīglīdzekļu un aprīkojuma trūkums bērniem ar pārvietošanās grūtībām un citiem funkcionāliem ierobežojumiem;

2014.gadā veikti grozījumi MK noteikumu Nr.1474 pielikumā, papildinot valsts nodrošināto tehnisko palīglīdzekļu sarakstu ar 14 jauniem komunikāciju tehniskiem palīglīdzekļiem. Tāpat 2014.gadā veikti grozījumi MK noteikumos Nr.1472⁹³ (stājās spēkā 2015.gada 1.janvārī), papildinot MK noteikumu Nr.1472 pielikumu ar sešiem tiftelēniskiem un septiņiem surdotelēniskiem palīglīdzekļiem, nosakot, ka turpmāk steidzamības kārtā tiftelēniskos un surdotelēniskos palīglīdzekļus būs tiesības saņemt arī tiem vecākiem un aizbildņiem vai citām personām, kuras saskaņā ar bāriņtiesas lēmumu faktiski kopj un audzina bērnu, kuru aprūpē ir bērni līdz pusotra gada vecumam. Šādas tiesības paredzēts noteikt arī adoptētājiem, kuru aprūpē un uzraudzībā pirms adopcijas apstiprināšanas tiesā ar bāriņtiesas lēmumu nodots adoptējamais bērns, un audžuģimenes loceklim, kurš noslēdzis līgumu ar pašvaldību. Minētie grozījumi arī paredz tiesības dzirdes aparātus par valsts budžeta līdzekļiem saņemt ne vien personām, kurām noteikta 3.vājdzirdības pakāpe (dzirdes zudums vismaz 55dB labāk dzirdošajā ausī), bet arī bērniem, kuriem noteikta 1.vājdzirdības pakāpe (dzirdes zudums vismaz 25 dB labāk dzirdošajā ausī).

2014.gadā tehnisko palīglīdzekļu pakalpojuma sniedzēji bija izsnieguši 17 992 tehniskos palīglīdzekļus, no tiem 3147 tiftelēniskos un 5355 surdotelēniskos palīglīdzekļus, kas pakalpojuma rindā gaidītāju skaitu samazinājis līdz 5852 personām uz 2015.gada 1.janvāri, t.sk., 972 personas uz jaunajiem surdotelēniskajiem un tiftelēniskajiem palīglīdzekļiem, kuru izsniegšana uzsākta ar 2015.gada 1.janvāri. Ņemot vērā iepriekš minēto, uz 2014.gada beigām bija novērojams mazākais rindā gaidītāju skaits pēdējo četru gadu periodā. Šāds sasniegums bija iespējams pateicoties 2014.gadam papildus piešķirtajam finansējumam rindu mazināšanai. Saskaņā ar MK 2013.gada 5.marta MK sēdes protokola Nr.13 44.§ 41.1.apakšpunktu tika palielināts LM bāzes finansējums tehnisko palīglīdzekļu nodrošināšanai.

6.1.2.2. Esošie centri personām (vecumā no 16 līdz 40 gadu vecuma) ar garīga rakstura traucējumiem izvietoti tikai atsevišķos reģionos un nespēj nodrošināt alternatīvās aprūpes pakalpojumus visiem bērniem ar invaliditāti ar garīga rakstura traucējumiem.

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.panta 2.punktam dienas

⁹² Statistikas avots – Tiesu informācijas sistēma, Krimināllietu statistikas pārskati, Pārskats par krimināllietu izskatīšanas ilgumu pirmajā instancē.

⁹³ Noteikumu projekts „Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 15.decembra noteikumos Nr.1472 „Kārtība, kādā Latvijas Neredzīgo biedrība un Latvijas Nedzirdīgo savienība sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un nodrošina tehniskos palīglīdzekļus – tiftelēnisku un surdotelēnisku””. Pieejams šeit:

<http://mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2013-06-27&dateTo=2014-06-27&text=tiftelēnisku&org=0&area=0&type=0> (aplūkots 27.06.14.).

aprūpes centrs ir institūcija, kas dienas laikā nodrošina sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, sociālo prasmju attīstību, izglītošanu un brīvā laika pavadīšanas iespējas personām ar garīga rakstura traucējumiem, personām ar invaliditāti, bērniem no trūcīgām ģimenēm un ģimenēm, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, kā arī personām, kuras sasniegušas vecumu, kas dod tiesības saņemt valsts vecuma pensiju. Pašvaldībām ir tiesības dienas aprūpes centra pakalpojumus nodrošināt arī citām personu grupām.

Lai veicinātu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstību personām ar garīga rakstura traucējumiem pašvaldībās, saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 3.panta trešo daļu valsts piedalās personām ar garīga rakstura traucējumiem paredzēto dienas aprūpes centru finansēšanā. Savukārt atbilstoši likuma 13.panta ceturtajai daļai minēto dienas centru izveidošanas un uzturēšanas izdevumi tiek finansēti no valsts budžeta: centru izveidošanas gadā — 80 %, darbības pirmajā gadā — 60 %, otrajā gadā — 40 %, trešajā gadā — 20 % apmērā.

Sākoties ekonomiskajai lejupslīdei, jauni dienas aprūpes centri personām ar garīga rakstura traucējumiem pašvaldībās neveidojās. 2012.un 2013.gadā to skaits samazinājās (skat. 52.tabulu), taču 2014.gadā tika izveidoti trīs jauni dienas aprūpes centri, kuri attiecīgi saņēma valsts līdzfinansējumu 80% apmērā dienas centru izveidošanai un aprīkošanai, kā arī klientu uzturēšanas izdevumu segšanai pirmajā darbības gadā.

Dienas centru pakalpojumi ir pieejami visos plānošanas reģionos (skat. 52.tabulu).

52.tabula

**Dienas aprūpes centru pakalpojumi personām ar garīga rakstura traucējumiem
2014.gadā**

Plānošanas reģions	Pilsēta / novads	Savas pašvaldības institūciju nodrošināti pakalpojumi	Pašvaldība pērk pakalpojumus			
			No citas pašvaldības	No nevalstiskas organizācijas savas pašvaldības teritorijā	No nevalstiskas organizācijas ārpus savas pašvaldības teritorijas	No privātpersonas savas pašvaldības teritorijā
Kurzemes plānošanas reģions	Liepāja	1	-	-	-	-
	Kuldīgas novads	1	-	-	-	-
	Saldus novads	1	-	-	-	-
	Ventspils novads				1	
Latgales plānošanas						
	Ilūkstes	1	-	-	-	-

reģions	novads					
Rīgas plānošanas reģions	Jūrmala	1	-	-	-	-
	Rīga	-	-	9	-	1
	Garkalnes novads	-	-	-	1	-
	Kandavas novads	1	-	-	-	-
	Ķeguma novads	-	1	-	-	-
	Limbažu novads	1	-	-	-	-
	Mārupes novads	-	1	-	-	-
	Ogres novads	1	-	-	-	-
	Olaines novads	1	-	-	-	-
	Salaspils novads	1	-	-	-	-
	Saulkrastu novads	-	1	-	-	-
	Siguldas novads	-	-	2	-	-
	Stopiņu novads	-	-	-	1	-
Vidzemes plānošanas reģions	Valmiera	1	-	-	-	-
	Alūksnes novads	1	-	-	-	-
	Cēsu novads	1	-	-	-	-
Zemgales plānošanas reģions	Dobeles novads	1	-	-	-	-
	Jelgava	2	-	-	-	-
	Jēkabpils novads	1	-	-	-	-
KOPĀ		17	2	5	1	1

Avots: Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībās 2010., 2011., 2012., 2013., 2014.gadā.

Pašvaldība organizē sociālos pakalpojumus, pirmkārt, atbilstoši attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju vajadzībām, taču, organizējot dienas aprūpes centra pakalpojumus, ir jāņem vērā arī tā pieejamība, t.i., sabiedriskā transporta kustība, tā izmaksas un laiks, kas tiek patērēts ceļā līdz dienas aprūpes centram. Līdz ar to dienas aprūpes centra pakalpojums neattīstās lauku pašvaldībās un ir raksturīgāks pilsētām.

**Dienas aprūpes centru pakalpojumi personām ar garīga rakstura traucējumiem
2010-2014.gadā**

	2010.g.	2011.g.	2012.g.	2013.g.	2014.g.
Pakalpojuma saņēmēju skaits	802	823	923	782	811
Dienas aprūpes centru skaits	27	28	24	23	29

Avots: Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībās 2010., 2011., 2012., 2013., 2014.gadā.

6.1.2.3. Nepietiekoša alternatīvo pakalpojumu nodrošināšana personām ar invaliditāti un īpašām vajadzībām.

Par alternatīvās aprūpes pakalpojumiem uzskatāmi visi tie sociālās aprūpes pakalpojumi, kuri personām tiek sniegti bez ilgstošas izmitināšanas, un kuri pēc sava satura ir iespējami tuvināti ģimeniskai videi. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums paredz astoņus dažādus alternatīvās aprūpes pakalpojumus: aprūpes mājās pakalpojums, dienas aprūpes centra pakalpojums, grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojums, krīzes centra pakalpojums, naktspatversmes pakalpojums, patversmes pakalpojums, servisa dzīvokļa pakalpojums un pusceļa mājas pakalpojums. Visus minētos sociālos pakalpojumus ir tiesības saņemt arī personām ar invaliditāti.

Aprūpes mājās pakalpojumi ir pakalpojumi mājās pamatvajadzību apmierināšanai personām, kuras objektīvu apstākļu dēļ nevar sevi aprūpēt. Pakalpojumu organizē pašvaldības, un tas tiek finansēts no attiecīgās pašvaldības budžeta līdzekļiem. 2014.gadā minēto pakalpojumu saņēma 12 519 personas, to skaitā 110 bērni. Pakalpojuma nodrošināšanai izlietoti pašvaldību budžetu līdzekļi kopumā 10 884 002 eiro apmērā.

2014.gadā Latvijā darbojās kopā 113 dienas aprūpes centri (skat. 54.tabulu), kopumā nodrošinot pakalpojumu 31132 klientiem. No pašvaldību budžeta minēto pakalpojumu apmaksai tika izlietoti 5165842 eiro.

Dienas aprūpes un dienas centri 2014.gadā

Dienas aprūpes centri	Klientu skaits	eiro	Institūciju skaits	Pašvaldību skaits, kuras nodrošina pakalpojumus	Pašvaldību īpatsvars %
KOPĀ	31132	5 165 842	113	42	35
personām ar GRT	811	1 840 621	29	23	19

ar fiziskiem trauc	439	442 709	5	6	5
bērniem ar invaliditāti	606	302 871	8	8	7
Bērniem no trūcīgām ģimenēm	8363	512 390	14	9	8
pensijas vecuma personām	6313	426 075	10	8	7
citi	14600	1 642 175	47	17	14

Avots: Labklājības ministrija

Grupu māja (dzīvoklis) ir atsevišķs dzīvoklis vai māja, kurā personām ar garīga rakstura traucējumiem tiek nodrošināts individuāls atbalsts sociālo problēmu risināšanā. Minētais pakalpojums tiek sniegts tām personām, kurām ir objektīvas grūtības dzīvot patstāvīgi, bet nav nepieciešama atrašanās ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā. Pakalpojums tiek finansēts no attiecīgās pašvaldības budžeta līdzekļiem, noteiktos gadījumos⁹⁴ piesaistot valsts līdzfinansējumu. 2014.gadā valstī darbojās 12 grupu mājas (dzīvokļi), kuras tika finansētas no pašvaldību budžeta un tajās uzturējās 242 personas⁹⁵, no tām vidēji 83 personām pakalpojums tika nodrošināts ar valsts līdzfinansējumu kopumā 146 142 eiro apmērā.

Krīzes centrs ir sociālā institūcija, kurā krīzes situācijā nonākušām personām tiek sniegta īslaicīga psiholoģiska un cita veida palīdzība. 2014.gadā valstī darbojās 16 krīzes centri, kuri kopumā gada laikā nodrošināja krīzes centra, krīzes tālruņa un uzticības tālruņa nodrošinātie pakalpojumu 1458 klientiem⁹⁶. Pakalpojuma nodrošināšanai izlietoti pašvaldību budžeta līdzekļi 1 510 507 eiro apmērā.

Jāatzīmē, ka, lai arī valsts nodrošinātie sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem tiek sniegti krīzes centros, šādā gadījumā personas uzturēšanās institūcijā tiek finansēta no valsts budžeta līdzekļiem, līdz ar to iepriekš minētajos statistikas datos netiek iekļauti, bet tiek uzkrāti atsevišķi un ir atspoguļoti nodaļā „5.2.5.3. Nodrošināt cietušo un viņu ģimeņu intereses, t.sk. sniegt nepieciešamos rehabilitācijas pakalpojumus, nodrošināt psiholoģisko palīdzību un rehabilitāciju”.

Patversme un naktspatversme ir sociālās institūcijas, kas personām bez noteiktas dzīvesvietas vai krīzes situācijā nonākušām personām nodrošina īslaicīgas uzturēšanās iespējas, uzturu, personiskās higiēnas iespējas un sociālā darba speciālistu pakalpojumus (patversme) vai naktsmītni, vakariņas un personiskās higiēnas iespējas (naktspatversme). Patversmju un naktspatversmju pakalpojums tiek finansēts no pašvaldību budžeta līdzekļiem. 2014.gadā 18 pašvaldībās darbojās kopumā 24 patversmes un naktspatversmes. Pakalpojuma nodrošināšanai 2014.gadā izlietoti pašvaldību budžeta līdzekļi 2 213 134 eiro apmērā⁹⁷.

⁹⁴ Ministru kabineta 2007.gada 4.decembra noteikumi Nr.829 „Noteikumi par dienas centru, grupas māju (dzīvokļu) un pusceļa māju izveidošanas un uzturēšanas izdevumu līdzfinansēšanu”.

⁹⁵ Labklājības ministrija. Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībās 2014.gadā. 2.6.2.tabula. Pieejams šeit: <http://www.lm.gov.lv/text/3060>

⁹⁶ Turpat. 2.5.tabula.

⁹⁷ Turpat. 2.3.tabula.

Servisa dzīvoklis ir dzīvoklis, kas tiek izīrēts un pielāgots personai ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, veicinot personas iespējas dzīvot patstāvīgi un aprūpēt sevi. 2014.gadā servisa dzīvokļa pakalpojums tika nodrošināts tikai viena pašvaldība (Jūrmala) pieciem klientiem⁹⁸.

Pusceļa māja ir sociālās rehabilitācijas institūcija vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas struktūrvienība, kurā personām ar garīga rakstura traucējumiem tiek sniegti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi. Pusceļa māja ir kā pārejas posms starp ilgstošas sociālās aprūpes pakalpojuma saņemšana un patstāvīgas dzīves uzsākšanu. 2014.gadā valstī turpināja darboties sešas pusceļa mājas, kas izveidotas kā valsts sociālās aprūpes centru struktūrvienības 2006.-2007.gadā.

6.1.3. Politikas mērķis

Nodrošināt vienlīdzīgas iespējas bērniem ar invaliditāti un bērniem ar speciālām vajadzībām dzīvot pilnvērtīgu dzīvi sabiedrībā.

6.1.4. Politikas rezultāts

Radītas vienlīdzīgas iespējas bērniem ar invaliditāti un bērniem ar īpašām vajadzībām dzīvot pilnvērtīgu dzīvi sabiedrībā.

Pēc VDEĀVK sniegtās informācijas pirmreizējā invaliditātes ekspertīze tika veikta 1067 bērniem līdz 18 gadu vecumam (turpmāk- bērni) no tām:

- invaliditāte tika noteikta **1039** bērniem jeb 97,4% no kopējā skaita, savukārt invaliditāte ;
- invaliditāte netika noteikta (bērni invaliditātes ekspertīzei nosūtīti nepamatoti) **28** bērniem jeb 2,6% .

Atbilstoši 2013.gadā tika veiktas 1059 pirmreizējās invaliditātes ekspertīzes, no kurām 1030 jeb 97,3% bērniem tika noteikta invaliditāte, bet 29 jeb 2,7% invaliditāte netika noteikta). Savukārt pirmreizējās invaliditātes intensitātes rādītājs 2014.gadā ir 28,5 uz 10000 bērniem (2013.gadā - 28,4). Tādējādi secināms, ka 2014.gadā nav būtiski mainījies bērnu skaits ar pirmreizēji noteiktu invaliditāti.

Bērni, kuriem pirmreizēji noteikta invaliditāte (1039), dalījuma pēc iesaistes izglītības apgūvē, vecuma un dzimuma:

- 417 māsas (40,1%) un 622 nemāsas (59,9%) (2013.gadā attiecīgi: 397 māsas (38,5%) un 633 nemāsas (61,5%));
- 583 zēni (56,1%) un 456 meitenes (43,9%) (2013.gadā attiecīgi: 579 zēni (56,2%) un 451 meitene (43,8%));
- 0-6 gadi - 560 bērni (53,9%); 7-18 gadi - 479 bērni (46,1%) (2013.gadā attiecīgi: 574 (55,7%) bērni vecumā 0-6 gadi un 456 (44,3%) bērni vecumā no 7-18 gadi).

No statistikas datiem secināms, ka 2014.gadā pieaudzis to bērnu skaits, kuriem pirmreizēji noteikta invaliditāte un kuri māsas, taču pieaudzis arī to ar pirmreizēji noteikto invaliditāti bērnu skaits, kuri nemāsas. Lai skaidrotu minēto tendenci, nepieciešams padziļināts izvērtējums. Dzimumu atšķirības nav būtiski mainījušās – gan 2014. gadā, gan 2013.gadā zēniem biežāk nekā meitenēm ir pirmreizēji noteikta

⁹⁸ Turpat. 2.6.1.tabula.

invaliditāte. Savukārt vecuma griezumā vērtējot, pirmreizēja invaliditāte vairāk ir noteikta bērniem vecumā 7-18 gadi, kas var būt skaidrojams ar to, ka agrīnajā vecumā (līdz 6 gadu vecumam) invaliditāti izraisošo slimību pazīmes vēl nav viennozīmīgi nosakāmas, piemēram, psihiskie un uzvedības traucējumi.

55.tabula

Kopējā pirmreizējās invaliditātes struktūra pēc slimībām:	2014.gadā (īpatsvars no kopējā skaita, %)	2013. gadā (īpatsvars no kopējā skaita, %)
1.vietā - psihiski un uzvedības traucējumi	226 (21,8%)	236 (22,9%)
2.vietā - iedzimtās kroplības, deformācijas un hromosomu anomālijas	191 (18,4%)	190 (18,4%)
3.vietā - muskuļu, skeleta un saistaudu slimības	154 (14,8%)	147 (14,3%)
4.vietā - nervu sistēmas slimības	122 (11,7%)	116 (11,3%)

Avots: Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija

Pēc 55.tabulā sniegtās informācijas secināms, ka 2014.gadā nedaudz pieaudzis bērnu skaits, kuriem pirmreizēji noteikta invaliditāte muskuļu, skeleta un saistaudu slimību un nervu sistēmas slimību rezultātā, kā arī vēl mazākā apmērā dēļ iedzimtās kroplības, deformācijas un hromosomu anomālijas. Savukārt nedaudz samazinājies bērnu skaits, kuriem pirmreizēji noteikta invaliditāte psihisku un uzvedības traucējumu dēļ.

Atkārtota invaliditātes ekspertīze 2014.gadā tika veikta 1918 bērniem, tai skaitā:

- invaliditāte atkārtoti noteikta 1893 bērniem ar invaliditāti jeb 98,7%;
- pilnīgi rehabilitēti (invaliditāte bērnam atkārtoti nav noteikta) 25 bērni jeb 1,3%. Salīdzinot ar 2013.gadu atkārtotas invaliditātes ekspertīzes tika veiktas 1768 bērniem, no kuriem 1757 jeb 99,4% tika noteikta invaliditāte, bet 11 jeb 0,6% invaliditāte netika noteikta. Tādējādi 2014.gadā samazinājies to bērnu skaits, kuriem atkārtoti tika noteikta invaliditāte, un palielinājies pilnīgi rehabilitēto bērnu skaits, kas vērtējama kā pozitīva tendence, lai gan rehabilitēto bērnu skaits vērtējams kā ļoti zems.

Bērni, kuriem noteikta atkārtota invaliditāte, dalījuma pēc iesaistes izglītības apguvē, vecuma un dzimuma:

- 1017 māsas (53,7%) un 876 nemāsas (46,3%) (2013.gadā attiecīgi: 922 māsas (52,5%) un 835 nemāsas (47,5%));
- 1156 zēni (61,1%) un 737 meitenes (38,9%) (2013.gadā attiecīgi: 1042 zēni (59,3%) un 710 meitenes (40,7%));
- 0-6 gadi - 483 bērni (25,5%) un 7-18 gadi - 1410 bērniem (74,5%) (2013.gadā attiecīgi: 500 (28,5%) bērni vecumā 0-6 gadi un 1257 (71,5%) bērni vecumā no 7-18 gadi).

No statistikas datiem secināms, ka 2014.gadā pieaudzis to bērnu skaits, kuriem atkārtoti noteikta invaliditāti un kuri māsas, taču absolūtos skaitļos pieaudzis arī ar atkārtoti noteikto invaliditāti bērnu skaits, kuri nemāsas. Lai skaidrotu minēto tendenci,

nepieciešams padziļināts izvērtējums. Dzimumu atšķirības kopumā nav daudz mainījušās – tendence, kad zēniem ievērojami biežāk nekā meitenēm ir atkārtoti noteikta invaliditāte, ir nemainīga kā 2013., tā 2014.gadā, taču, salīdzinot ar pirmreizējo noteikto invaliditāti zēniem (56,1%) un meitenēm (43,9%), atkārtoti noteiktās invaliditātes zēniem īpatsvars (61,1%) ir ievērojami lielāks nekā meitenēm (38,9%). Savukārt bērnu vecuma griezumā vērtējot, atkārtota invaliditāte vairāk ir noteikta bērniem vecumā 7-18 gadi.

56.tabula

Kopējā atkārtotās invaliditātes struktūra pēc slimībām:	2014.gadā (īpatsvars no kopējā skaita, %)	2013.gadā (īpatsvars no kopējā skaita, %)
	Abs.sk. %	Abs.sk. %
1.vietā- psihiski un uzvedības traucējumi	558 - 29,5%	624 - 35,5%
2.vietā- iedzimtās kroplības, deformācijas un hromosomu anomālijas	272 - 14,4%	238 - 13,5%
3. vietā – nervu sistēmas slimības	268 - 14,2%	166 - 9,4%
4.vietā – elpošanas sistēmas slimības	154 - 8,1%	168 - 9,6%

Avots: Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija

Pēc 56.tabulā sniegtās informācijas secināms, ka 2014.gadā būtiski pieaudzis bērnu skaits, kuriem atkārtoti invaliditāte noteikta nervu sistēmas slimību rezultātā. Nedaudz palielinājies arī bērnu skaits, kuriem atkārtoti invaliditāte noteikta dēļ iedzimtās kroplības, deformācijas un hromosomu anomālijas. Savukārt samazinājies bērnu skaits, kuriem pirmreizēji noteikta invaliditāte psihisku un uzvedības traucējumu, kā arī elpošanas sistēmu slimību dēļ.

Pozitīvs atzinums par medicīniskām indikācijām **bērna invalīda īpašas kopšanas nepieciešamībai** izsniegts **804** bērniem ar invaliditāti - 86,7% no kopējā bērnu ar invaliditāti skaita (927), kuriem izvērtētas medicīniskās indikācijas īpašas kopšanas nepieciešamībai (2013.gadā attiecīgi: 744 bērniem jeb 89,3% no 833). Negatīvs atzinums izsniegts 123 bērniem ar invaliditāti - 13,3% (2013.gadā - bērniem ar invaliditāti 89 (10,7%)).

Pozitīvs atzinums par medicīniskajām indikācijām **pabalsta transporta izdevumu kompensēšanai** saņemšanai **286** bērniem ar invaliditāti - 94,1%. Medicīniskās indikācijas netika konstatētas 18 bērniem ar invaliditāti - 5,9% (2013.gadā: 165, 151-91,5%, 14-8,5%).

57.tabula

Bērnu ar invaliditāti skaits valstī ar aktīviem invaliditātes lēmumiem 01.01.2015.

Vecums	Līdz 6 g.v.	7 līdz 10 g.v.	11 līdz 15 g.v.	16 līdz 17 g.v.	Kopā
Zēni	1749	1247	1469	159	4624
Meitenes	1374	855	1053	140	3422
Kopā	3123	2102	2522	299	8046

Avots: Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija

Kā redzams no 57.tabulā sniegtās informācijas lielākais bērnu ar invaliditāti īpatsvars pēc vecuma ir bērniem līdz 6 gadiem un no 11-15 gadu vecumam. Savukārt dzimumu griezumā analizējot, visos vecuma posmos zēnu ar invaliditāti skaits ir lielāks nekā meiteņu.

6.1.5. Rīcības virzieni

6.1.5.1. Samazināt un novērst invaliditātes rašanās cēloņus, nodrošināt agrīnas invaliditātes atklāšanu, medicīniskās un sociālās aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumus bērniem ar īpašām vajadzībām un bērniem ar invaliditāti

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9.¹panta 3.un 4.punktam no valsts budžeta tiek finansēti ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi bērniem ar smagiem garīga rakstura traucējumiem vecumā no četriem līdz 18 gadiem un bērniem ar garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem vecumā līdz četriem gadiem. Tāpat atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta pirmajai daļai valsts personām ar invaliditāti, to skaitā bērniem invalīdiem nodrošina profesionālās rehabilitācijas pakalpojumus, sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar redzes vai dzirdes invaliditāti un tehnisko palīg līdzekļu pakalpojumus, kā arī sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar funkcionāliem traucējumiem (vecumā no 15 gadiem). Minēto pakalpojumu mērķis ir novērst vai mazināt invaliditātes, darbnespējas un citu faktoru izraisītās negatīvās sociālās sekas personas dzīvē.

2014.gadā ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus bērniem ar smagiem garīga rakstura traucējumiem un bērniem ar garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem sniedza trīs valsts sociālās aprūpes centri (kopā septiņās filiālēs), 26 pašvaldību un citu organizāciju bērnu sociālās aprūpes centri, kā arī viens pašvaldības sociālās aprūpes un rehabilitācijas centrs, kura pamatfunkcija ir pakalpojuma sniegšana pilngadīgām personām, un tajos 2014. gada 31.decembrī uzturējās kopumā 410 bērni ar invaliditāti.

Pamatojoties uz SIVA sniegto informāciju 2014.gadā sociālās rehabilitācijas pakalpojumus Černobiļas atomelektrostācijas avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem un Černobiļas atomelektrostācijas avārijas rezultātā cietušo personu sociālās aizsardzības likuma 15.pantā minētajām personām saņēmuši divpadsmit bērni, kopumā 2014.gadā rehabilitācijas pakalpojumus saņēma 406 personas. Rindā uz sociālo rehabilitāciju uz 2015.gada 1.janvāri bija 677 personas, no tām 27 bērni. Savukārt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus traģēdijā Priedaines ielā 20, Rīgā (t.s., Zolitūdes traģēdija) cietušajām personām, cietušo vai bojā gājušo personu tuviniekiem saņēmuši 22 bērni.

6.1.5.2. Nodrošināt esošo dienas centru inženiertehnisko un materiālo bāzi, to pakalpojumus iespējami tuvu dzīvesvietai, sekmēt jaunu izvedi, lai nodrošinātu pieprasījumu

2014.gadā LM nav bijis valsts budžeta programmu, kuru ietvaros pašvaldībām būtu bijušas iespējas pilnveidot dienas centru inženiertehnisko un materiālo bāzi vai arī

veidot jaunus dienas centrus.

6.1.5.3. Nodrošināt tehnisko palīglīdzekļu un aprīkojuma, individuālās aprūpes un tulka pieejamību kvantitatīvi un kvalitatīvi iespējami tuvu bērna invalīda dzīvesvietai

Viens no sociālo pakalpojumu sniegšanas pamatprincipiem, kas noteikts Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 4.pantā, ir klienta dzīvesvietas princips – sociālie pakalpojumi tiek nodrošināti klienta dzīvesvietā vai iespējami tuvu tai, un tikai tad, ja šāds pakalpojumu apjoms nav pietiekams, tiek nodrošināta sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija ilgstošas aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā. Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta 2.¹ un 2.³ daļai un 25.panta otrajai daļai kopš 2009.gada 1.septembra tehniskos palīglīdzekļus nodrošina valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Nacionālais rehabilitācijas centrs „Vaivari” (turpmāk – centrs), biedrība „Latvijas Nedzirdīgo savienība” (turpmāk – savienība) un biedrība „Latvijas Neredzīgo biedrība” (turpmāk – biedrība) – biedrība nodrošina iedzīvotājus ar tiftelnetiku, savienība ar surdotelnetiku, bet centrs ar pārējiem tehniskiem palīglīdzekļiem. Kārtību, kādā biedrība un savienība sniedz tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumus, nosaka MK 2009.gada 15.decembra noteikumi Nr.1472 „Kārtība, kādā Latvijas Neredzīgo biedrība un Latvijas Nedzirdīgo savienība sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un nodrošina tehniskos palīglīdzekļus – tiftelnetiku un surdotelnetiku”, un kārtību, kādā centrs sniedz tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumus, nosaka MK 2009.gada 15.decembra noteikumi Nr.1474 „Tehnisko palīglīdzekļu noteikumi”.

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta pirmās daļas 5.punktam un 25.pantam valsts nodrošina tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumu noteiktām personu grupām, tostarp bērniem ar funkcionāliem traucējumiem. Jāatzīmē, ka bērni ir viena no personu grupām, kurām ir tiesības saņemt tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumu steidzamības kārtā. 2014.gadā kopumā izsniegti 17 992 tehniskie palīglīdzekļi, no tiem 1892 izsniegti bērniem, no tiem 98 tiftelnetiskie palīglīdzekļi un 173 surdotelnetiskie palīglīdzekļi. Pakalpojuma nodrošināšanai 2014.gadā izlietoti valsts budžeta līdzekļi 6 500 291 eiro apmērā.

Lai saņemtu tehnisko palīglīdzekli, personai jāierodas centrā, biedrībā vai savienībā (atkarībā no pieprasītā tehniskā palīglīdzekļa), taču, ja persona sava funkcionālā traucējuma dēļ nevar ierasties pie pakalpojuma sniedzēja un persona, pieprasot tehnisko palīglīdzekli, nav norādījusi citu personu tehniskā palīglīdzekļa saņemšanai, personai ir tiesības pieprasīt personas apmaksātu mājas vizīti, informējot par to pakalpojuma sniedzēju. Patstāvīgas centra nodaļas atrodas Kuldīgā un Rēzeknē. Centra mājaslapā regulāri tiek ievietota aktuālā informācija par vietām, uz kurām centrsplāno veikt izbraukumus, lai nodrošinātu personas ar tehniskajiem palīglīdzekļiem pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai – piemēram, 2014.gada jūnijā centrs veica izbraukumus uz Madonu, Saldu, Ventspili, Daugavpili, Liepāju, Līvāniem, Preiļiem, Talsiem, Valmieru, Jēkabpili un Liepāju⁹⁹.

Biedrībai ir kopumā 11 teritoriālās organizācijas – Cēsīs, Daugavpilī, Jelgavā,

⁹⁹ Valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Nacionālais rehabilitācijas centrs „Vaivari””. Vaivaru Tehnisko palīglīdzekļu centrs. Pieejams šeit: <http://www.nrcvaivari.lv/?55> (aplūkots 19.06.2014.).

Jēkabpilī, Jūrmalā, Rēzeknē, Rīgā, Ventspilī, Tukumā, Liepājā un Balvos, un iesniegumu par tehniskā palīgīdzekļa izsniegšanu persona var iesniegt jebkurā no biedrības teritoriālajām organizācijām. Tāpat jebkurā no teritoriālajām organizācijām, iepriekš par to vienojoties, ir iespēja saņemt personai nepieciešamo tehnisko palīgīdzekli.

Savienības ietvaros darbojas deviņas reģionālās biedrības – Rīgā, Rēzeknē, Daugavpilī, Smiltē, Valmierā, Pļaviņās, Ventspilī, Kuldīgā, Alūksnē un Liepājā. Personas var saņemt jebkuru no surdotehniskajiem palīgīdzekļiem savienības Surdocentra filiālēs Rīgā, Rēzeknē, Daugavpilī, Ventspilī un Liepājā. Pārējās reģionālajās biedrībās (Smiltē, Valmierā, Pļaviņās, Alūksnē un Kuldīgā) personas var saņemt tos surdotehniskos palīgīdzekļus, kuru pielāgošanai nav nepieciešama speciāla aparatūra (šāda aparatūra pieejama tikai savienības Surdocentra filiālēs), vienlaikus, ja vairākas personas iepriekš pieteikušas nepieciešamību pielāgot izsniedzamo palīgīdzekli, ir iespējams vienoties par laiku, kurā Surdocentra filiāļu speciālisti veic izbraukuma vizīti kādā no reģionālajām biedrībām. Personas var iesniegt iesniegumu ar lūgumu izsniegt tehnisko palīgīdzekli jebkurā no savienības reģionālajām biedrībām, kā arī atsevišķos gadījumos SIA „Veselības centrs „Biķernieki”” Latvijas Bērnu dzirdes centram (Rīga) un biedrībai „Latvijas Vārdzirdīgo asociācija” (Valmiera), kuras, uzvarot savienības izsludinātajā publiskā iepirkuma konkursā, ieguvušas tiesības izsniegt dzirdes aparātus bērniem 2012.-2014.gadā.

Indikatori

6.1.7.1. Sabiedrībā integrēto bērnu ar invaliditāti un bērnu ar īpašām vajadzībām skaits

Bērnu ar invaliditāti skaits Latvijā ir atbilstošs bērnu skaitam, par kuriem tiek piešķirta un izmaksāta piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu ar invaliditāti (t.i., 106,72 eiro). Saskaņā ar VSAA datiem, kas sagatavoti 2015.gada janvārī, bērnu skaits, par kuriem ir piešķirta un izmaksāta piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu ar invaliditāti, 2014.g. decembrī sadalījumā pēc bērnu vecuma ir šāds:

58.tabula

Vecums pilnos gados	Uzskaitē esošo bērnu skaits
0	111
1	192
2	263
3	263
4	367
5	409
6	456
7	495
8	536
9	520
10	477
11	508
12	539
13	530

14	554
15	567
16	570
17	531
18	36
Kopā	7 924

Avots: Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra

Saskaņā ar VSAA datiem 2014.gadā:

- vidējais bērna invalīda kopšanas pabalsta saņēmēju skaits mēnesī bija 1 932 personas (2013.gadā – 1 855 personas). Pabalsta izmaksai tika izlietoti 5 061 178 *eiro*, kas sastāda par 4.35% jeb 211 139 *eiro* vairāk nekā 2013.gadā;
- vidējais saņēmēju skaits mēnesī piemaksai pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu ar invaliditāti bija 7 240 personas (2013.gadā – 7 052 personas). Piemaksas izmaksai tika izlietoti 9 777 276 *eiro*, kas sastāda par 2.66% jeb 253 208 *eiro* vairāk nekā 2013.gadā;
- vidējais saņēmēju skaits mēnesī pabalstam transporta izdevumu kompensēšanai invalīdam, kuram ir apgrūtināta pārvietošanās, par bērniem ar invaliditāti bija 124 personas (2013.gadā – 122 personas). Pabalstam tika izlietoti 3 260 948 *eiro*, kas sastāda par 10% jeb 296 525 *eiro* vairāk nekā 2013.gadā.

6.1.7.2. Bērniem invalīdiem un bērniem ar īpašām vajadzībām pieejamo izglītības un citu sabiedrisko iestāžu skaits

Latvijā 2014./2015.mācību gadā speciālās pirmsskolas izglītības programmas īstenoja 138 pirmsskolas izglītības iestādes un 445 vispārējās izglītības iestādes (dienas skolas un vakarskolas).

2014./2015.mācību gadā kopā ir 796 vispārizglītojošās dienas skolas, (199 119 skolēnu), no kurām 60 ir speciālā izglītības iestāde (7 213 skolēnu).

Profesionālās izglītības programmās 2014./2015.mācību gada sākumā mācījās 376 izglītojamie ar īpašām vajadzībām (2013./2014.mācību gada sākumā – 386 izglītojamie).

D.6.2. Bērni ārpusģimenes aprūpes iestādēs

6.2.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

6.2.2.1. Netiek nodrošinātas bāreņu un bez vecāku gādības palikušu bērnu tiesības saņemt aprūpi ģimeniskā vidē gadījumos, kad nav iespējams nodrošināt bērna atrašanos savā bioloģiskajā ģimenē;

Problēma ir aktuāla, jo Latvijā 2014.gadā 1551 bērni atradās bērnu aprūpes iestādē.

6.2.2.2. Bērni pēc institucionālās aprūpes iestādes beigšanas ir nepietiekoši sagatavoti patstāvīgai dzīvei, viņiem trūkst pieredzes ģimenes attiecību veidošanā un sadzīvē;

Problēma ir aktuāla, jo ne visiem ārpusģimenes aprūpes institūcijās ievietotiem bērniem 15-17 gadu vecumā ir iespēja dzīvot “jauniešu mājās”, kur iespējas apgūt patstāvīgai dzīvei nepieciešamās prasmes.

6.2.2.3. Nav pietiekoši attīstīta aprūpe ģimeniskā vidē.

Problēma ir aktuāla, jo saskaņā ar VBTAI rīcībā esošo informāciju audžuģimeņu skaits, kuras būtu gatavas uzņemt pie sevis bāreņus vai bez vecāku gādības palikušos bērnus, ir nepietiekams.

6.2.3. Politikas mērķis

Aizsargāt bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesības augt ģimeniskā vidē.

6.2.4. Politikas rezultāts

Bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem ir radīta iespēja augt ģimeniskā vidē.

6.2.5. Rīcības virzieni

6.2.5.1. Attīstīt sociālo darbu ar nelabvēlīgām ģimenēm un vecākiem, kuriem atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības (pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības)

2014.gadā tika apstiprināta Darbības programma „Izaugsme un nodarbinātība”, kurā noteikts 9.2.1. specifiskā atbalsta mērķis „Paaugstināt sociālo dienestu darba efektivitāti, darbinieku profesionalitāti un starpinstitutionālo sadarbību darbam ar riska situācijā esošām personām”. Šīs aktivitātes ietvars ar Eiropas Sociālā fonda (ESF) atbalstu tiks paaugstināta profesionāla sociālā darba prakses kvalitāte darbam ar riska situācijā esošām personām, tādējādi nodrošinot efektīvu atbalstu iedzīvotājiem krīzes situācijā, mazinot sociālās atstumtības risku un veicinot darbspējīgo personu integrāciju darba tirgū. 2014.gadā tika uzsākts darbs pie normatīvā akta¹⁰⁰ izstrādes, savukārt minētās aktivitātes, paredzēts uzsākt īstenot no 2015.gada 4.ceturkšņa.

6.2.5.2. Maksimāli nodrošināt atgriešanos ģimenēs tiem bērniem, kuru vecākiem pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, nodrošinot nepieciešamo sociālo darbu ar vecākiem

LM, strādājot pie pasākumiem 2014.-2020.gada ES fondu plānošanas periodam, ir plānojusi aktivitātes, kas, sākot ar 2015.gadu, būtu vērstas uz prevencijas jomu. Tādējādi mērķis būtu nodrošināt gan institūciju un tajās esošo speciālistu, gan arī vecāku un pašu bērnu izglītošanu vardarbības jomā, maksimāli cenšoties mazināt iespējamās vardarbības draudus vienaudžu un ģimenes vidū, kā arī izglītojot speciālistus, veicinot vardarbības atpazīšanu jau agrīnā posmā.

¹⁰⁰ Ministru kabineta Nr.193 “Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.1. specifiskā atbalsta mērķa „Paaugstināt sociālo dienestu darba efektivitāti un darbinieku profesionalitāti darbam ar riska situācijās esošām personām” 9.2.1.1. pasākums „Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās” īstenošanas noteikumiem”.

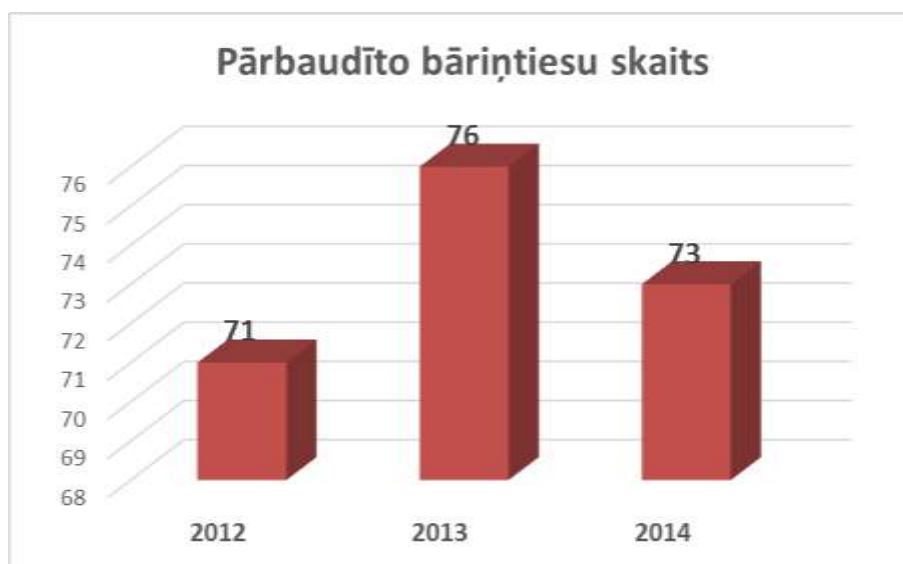
Tāpat plānots, ka ar ESF atbalstu tiks paaugstināta sociālā darba prakses kvalitāte darbam ar riska situācijā esošām personām, tādējādi nodrošinot efektīvu atbalstu iedzīvotājiem krīzes situācijā, mazinot sociālās atstumtības risku un veicinot darbaspējīgo personu integrāciju darba tirgū.

MK 2014. gada 4. februāra sēdē (Prot.Nr.7, 9.§) atbalstīti grozījumi Civilprocesa likumā (Saeimas reģ.Nr.1078/Lp11), Civillikumā (Saeimas reģ.Nr.1077/Lp11), Bāriņtiesu likumā (Saeimas reģ.Nr.1077/Lp11), un citos saistītajos likumos, lai paātrinātu lēmumu pieņemšanu lietās par aizgādību vai saskarsmes tiesībām, laulības šķiršanas lietās, tajā skaitā, pilnveidotu bāriņtiesu darbības regulējumu. Grozījumi Civillikumā paredz precizējumus aizbildnības regulējumā, kā arī precizētu kārtību, kādā bērna vecāki un citas personas, kam uz to ir tiesības, drīkst tikt ar bērnu trešās personas klātbūtnē un noteikt minētās personas izraudzīšanas kārtību. Likumprojekti Saeimā trešajā lasījumā atbalstīti 2015. gada 29. oktobrī.

VBTAI Bāriņtiesu un audžuģimeņu departaments Bāriņtiesu likuma 5. panta pirmajā daļā noteikto VBTAI kompetenci uzraudzīt bāriņtiesas darbību bērna un aizgādībā esošas personas tiesību un interešu aizsardzībā un sniegt tām metodisko palīdzību 2014.gadā realizēja attiecībā uz 142 Latvijas novadu un republikas pilsētu bāriņtiesām.

Nodrošinot regulāru un sistemātisku bāriņtiesu darba uzraudzību, departaments 2014.gadā bāriņtiesas lietvedībā esošo lietu pārbaudi veica 73 bāriņtiesās (daļā bāriņtiesu veicot atkārtotas pārbaudes).

23.attēls

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Departamenta darbinieku veiktās bāriņtiesu lietvedībā esošo lietu pārbaudes var iedalīt trīs veidos:

- plānotās bāriņtiesu lietu pārbaudes, kas tiek veiktas saskaņā ar departamenta gada plānā noteikto;

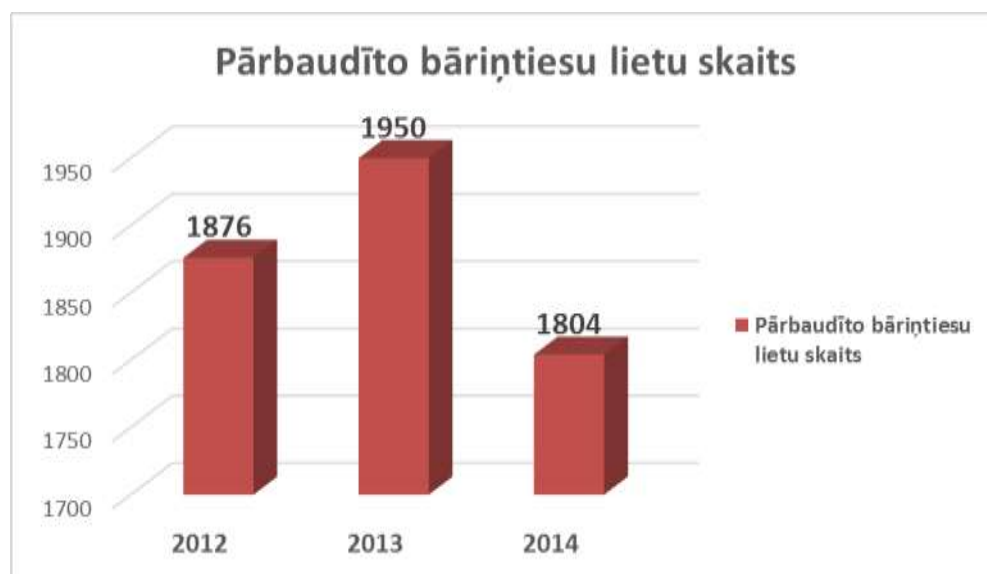
- atkārtotās bāriņtiesu lietu pārbaudes, ko veic, lai pārliecinātos par iepriekšējā pārbaudē konstatēto trūkumu novēršanu, atkārtoti pārbaudot konkrētās lietas;
- atsevišķu bāriņtiesu lietu pārbaudes, kas tiek veiktas, pamatojoties uz saņemtu informāciju par nepieciešamību vērtēt bāriņtiesu darbības atbilstību normatīvo aktu prasībām vai bērnu tiesību aizsardzības prioritātes principa ievērošanā konkrētās lietās.

Bāriņtiesu lietvedībā esošo lietu pārbaudēs uzmanība tiek vērsta gan uz normatīvo aktu prasību ievērošanu bāriņtiesu darbā (piem., vai ir ievērota MK 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” 80.punkta prasība, ka bāriņtiesas priekšsēdētājs vai bāriņtiesas locekļi ne retāk kā reizi gadā pārbauda aizbildnībā vai aizgādībā esošās personas dzīves apstākļus), gan uz to, vai bāriņtiesa ievērojusi bērnu un aizgādībā esošu personu tiesību un interešu aizsardzību pēc būtības (piem., ja dzīves apstākļu pārbaudes laikā konstatēti bērnu tiesību un interešu pārkāpumi, vai bāriņtiesa ir rīkojusies kompetences ietvaros, lai nodrošinātu prioritāru bērna tiesību aizsardzību).

Pārbaucēju gaitā bāriņtiesās izlases kārtībā tiek pārbaudītas lietas no dažādām lietu kategorijām, piemēram, aizbildnības un aizgādības lietas, lietas par aizgādības tiesību pārtraukšanu un atjaunošanu, lietas par audžuģimenes statusa piešķiršanu un bērnu ievietošanu audžuģimenēs, lietas par bērnu ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās u.c.. 2014. gada laikā departaments bāriņtiesas lietvedībā esošo lietu pārbaudes galvenokārt veica lietās par bērna ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu, bērnu aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu, kā arī padziļināti pievērsās lietām, kuras bija saistītas ar iespējamu seksuālu vardarbību pret bērniem.

Pārbaucēju laikā departaments pārbaudīja **1605** bāriņtiesu lietvedībā esošās lietas. Savukārt saistībā ar saņemtajiem iesniegumiem un dienesta ziņojumiem departamentā izskatītas **199** lietas.

Pārbaudīto lietu skaits, salīdzinot ar 2012. un 2013. gadu, ir samazinājies, ņemot vērā to, ka plānotajās lietu pārbaudēs detalizētāka uzmanība tika veltīta, lai novērtētu bāriņtiesu darbību deinstitutionalizācijas plāna īstenošanā un analizētu lietas par iespējamu seksuālu vardarbību pret bērniem. Vidēji vienā pārbaudē tikušas izvērtētas 22 bāriņtiesas lietvedībā esošās lietas.

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Pārbaudes gaitā departamenta darbinieki bāriņtiesu priekšsēdētājiem un citiem bāriņtiesu darbiniekiem sniedza arī **metodisko palīdzību**. 2014. gadā metodiskie ieteikumi saistībā ar bāriņtiesu darbību pārbaūžu laikā sniegta **420** jautājumos – gan lietās, kur pārbaudes laikā konstatētas nepilnības, gan citos bāriņtiesu pārstāvjus interesējošos jautājumos.

2014. gadā bāriņtiesu lietvedībā esošo lietu pārbaūžu laikā konstatētas līdzīgas problēmas kā iepriekšējos gados. **Būtiskākās** no tām:

- ✓ pirms lēmumu pieņemšanas par aizgādības tiesību pārtraukšanu, pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu vai prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, netiek iegūta normatīvajos aktos noteiktā un lietas izskatīšanai nepieciešamā informācija, kā arī netiek veikts riska kritēriju novērtējums vai arī tas veikts nepilnīgi un formāli;
- ✓ lietas pēc aizgādības tiesību pārtraukšanas netiek pārskatītas normatīvajos aktos noteiktajos termiņos vai atbilstoši bērnu tiesībām un interesēm;
- ✓ izvēloties ārpusģimenes aprūpes formu bērniem bāreņiem vai bez vecāku gādības palikušiem bērniem, bāriņtiesas ne vienmēr pietiekami izvērtē iespējas bērniem prioritāri nodrošināt aprūpi ģimeniskā vidē – pie aizbildņa vai audžuģimenes; lietā netiek atspoguļotas bāriņtiesas veiktās darbības piemērotas audžuģimenes vai aizbildņa meklēšanā;
- ✓ netiek ievērots MK 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr. 1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” 78. punktā noteiktais, ka, lemjot par ārpusģimenes aprūpi bērnam, bāriņtiesa izskaidro bērnam iespējamās ārpusģimenes aprūpes veidus un noskaidro bērna viedokli par viņam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, ja bērns spēj formulēt savu viedokli;
- ✓ nepietiekama bāriņtiesu sadarbība un informācijas apmaiņa ar sociālajiem dienestiem, citām bāriņtiesām, izglītības iestādēm, policiju u.c., kā rezultātā netiek nodrošināta pilnvērtīga bērnu tiesību aizsardzība;
- ✓ nepietiekami tiek izvērtētas audžuģimenes spējas turpināt pienākumu pildīšanu, neievērojot MK 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr. 1036 „Audžuģimenes noteikumi” 4. punktā noteikto prasību bāriņtiesai, kuras darbības teritorijā deklarēta

audžuģimenes dzīvesvieta, ne retāk kā reizi gadā izvērtēt ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, spējas pienācīgi aprūpēt bērnu un pārbaudīt audžuģimenes dzīves apstākļus, lai pārliecinātos, vai tie nav mainījušies, liedzot iespēju turpmāk veikt audžuģimenes pienākumus.

2014. gadā departaments, pārbaūžu laikā konstatējot **būtiskus** normatīvo aktu pārkāpumus un bērnu tiesību aizsardzības prioritātes principa neievērošanu bāriņtiesas darbībā, pašvaldību domēm **lūdz** izvērtēt sešu bāriņtiesu darbību un šo bāriņtiesu priekšsēdētāju atbilstību ieņemamajam amatam.

2014. gadā departaments ir saņēmis un izskatījis **352 iesniegumus** un dienesta ziņojumus par bāriņtiesu un audžuģimeņu darbības jautājumiem. Iesniegumu un dienesta ziņojumu izskatīšanas laikā izvērtētas 199 bāriņtiesu lietas un 28 sociālo dienestu un citu iestāžu, kas bijušas saistītas ar konkrēto situāciju, lietas.

2014. gadā departamenta darbinieki snieguši **3436** mutiskas konsultācijas fiziskām un juridiskām personām bāriņtiesu darbības un audžuģimeņu jautājumos. Kā redzams 3. attēlā, šādu konsultāciju skaits ik gadus pieaug, jo gan bāriņtiesu darbinieki, gan privātpersonas vēlas izmantot iespējas iegūt tūlītējas departamenta darbinieku konsultāciju sev aktuālos jautājumos.

Kopumā metodiskās palīdzības nodrošināšanai departaments 2014. gadā organizēja **64** izglītojošus un zināšanas pilnveidojošus pasākumus bāriņtiesu darbiniekiem.

Lai veicinātu bērnu tiesību ievērošanas nodrošināšanu un pilnveidotu bāriņtiesu darbinieku profesionālās zināšanas, departaments 2014. gadā organizēja **6 seminārus** bāriņtiesu darbiniekiem. Semināri tika organizēti gan Rīgā (divi semināri), gan reģionos (pa vienam semināram Rēzeknē, Liepājā, Daugavpilī, un Smiltēnē).

2014. gada semināros tika apspriestas aktualitātes bāriņtiesu darbībā, īpaša vērība veltīta tēmai par audžuģimeņu ikgadējā izvērtējuma veikšanu, kā arī tematam par vardarbībā cietušo aizsardzību civilprocesuālā un policejiskā kārtībā. Tāpat seminārā atkārtoti tika sniegta informācija par valsts kompensāciju cietušajiem. Vienlaikus bija iespēja uzdot jautājumus un saņemt IEM IC speciālistu atbildes par NPAIS lietošanu bāriņtiesu darbā.

Kopumā semināros no 142 novadu pašvaldību un republikas pilsētu bāriņtiesām piedalījās **97%** jeb **138** bāriņtiesas, kas ir augstākais apmeklējums pēdējo gadu laikā. Minētajos semināros piedalījās **176 pārstāvji** no bāriņtiesām.

2014. gadā tika turpinātas diskusijas bāriņtiesu darbības jautājumos. Bāriņtiesu darbiniekiem tika organizētas **divas diskusijas**:

- 1) par bāriņtiesas lomu deinstitutionalizācijas procesā un izmaiņām bāriņtiesas darbinieku apmācības programmā;
- 2) par bērna viedokļa noskaidrošanu.

Bāriņtiesu pārstāvji ir izrādījuši salīdzinoši lielu atsaucību šāda veida diskusijām: pirmo diskusiju apmeklēja 66 bāriņtiesu pārstāvji, otrajā diskusijā piedalījās 39 personas.

Departamenta kompetencē esošajos jautājumos metodiskais atbalsts tika sniegts arī, rīkojot **26 tikšanās** bāriņtiesu darbības jautājumos, vadot **9 metodiskās** dienas un piedaloties **21 konsultatīvajā** dienā sadarbībā ar VBTAI Bērnu tiesību aizsardzības departamentu.

Ievērojot deinstitutionalizācijas plānu, departaments izstrādāja **metodiskos ieteikumus** “Bāriņtiesas loma deinstitutionalizācijas procesā”.

LM 2014.gada septembrī organizēja sanāksmes par bāriņtiesu darba tiesiskā regulējuma pilnveidi. Sanāksmēs piedalījās Saeimas deputāti, kā arī pārstāvji no TM, IEM, VARAM, VBTAI, VP, Tiesībsarga biroja un vairākām nevalstiskajām organizācijām (Alternatīvā Bērnu aprūpes alianse, biedrība „Zvannieku mājas”, Latvijas Bāriņtiesu darbinieku asociācija, biedrība „Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA”, biedrība “Pašvaldību sociālo dienestu vadītāju apvienība”).

Atbilstoši sanāksmēs nolemtajam tika izstrādāti attiecīgi grozījumi Bāriņtiesu likumā, kurus LM 2014.gada decembrī iesniedza Saeimas Juridiskajai komisijai kā priekšlikumus likumprojekta “Grozījumi Bāriņtiesu likumā” (1076/Lp11) otrajam lasījumam.

Lai veicinātu bāriņtiesas darbinieku likumīgu un godprātīgu darbību sabiedrības interesēs, un tādējādi vairotu sabiedrības uzticību bāriņtiesai, tika piedāvāts papildināt likumprojektu ar regulējumu, kas nosaka, ka bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks un bāriņtiesas loceklis, pildot Bāriņtiesu likumā noteiktos pienākumus, ievēro bāriņtiesas darbinieku profesionālās ētikas normas.

Vienlaikus tika piedāvāts būtiski paaugstināt prasības attiecībā uz bāriņtiesas darbiniekiem – paredzot, ka par bāriņtiesas priekšsēdētāju, viņa vietnieku un bāriņtiesas locekli varēs ievēlēt personu, kura sasniegusi 30 gadu vecumu līdzšinējo 25 gadu vietā, kā arī paaugstinot prasības par izglītību un nosakot, ka jābūt arī trīs gadus ilgam darba stāžam attiecīgajā jomā, kā arī prasības pretendentiem papildinot ar prasību par nevainojamu reputāciju. Tāpat nosakot, ka pirmo reizi ievēlētām bāriņtiesas amatpersonām bāriņtiesas priekšsēdētāja, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieka un bāriņtiesas locekļa mācību programma (MK 2006.gada 5.decembra noteikumi Nr.984 “Noteikumi par bāriņtiesas priekšsēdētāja, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieka un bāriņtiesas locekļa mācību programmas saturu un apmācības kārtību”) būs jāapgūst sešu mēnešu laikā pēc ievēlēšanas. Patlaban tam atvēlēts viens gads.

Tāpat tika iesniegts grozījums papildināt likumu ar normu, kas nosaka, ka pašvaldības dome nodrošina juridisko atbalstu lēmuma sagatavošanā, kā arī likuma VII un VIII nodaļā noteikto uzdevumu izpildē, ja bāriņtiesas sastāvā nav ievēlēta persona, kurai ir augstākā izglītība tiesību zinātnē un jurista kvalifikācija.

Lai mazinātu gadījumu skatu, kad bērni tiek šķirti no ģimenes, tika izstrādāti grozījumi paredzot, ka ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, veic riska novērtēšanu (vecāka līdzatkarība, problēmas neatzīšana u.tml.), informē vecāku par sekām un uzdod vecākam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktajā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Un tikai tad, ja vecāks noteiktajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var

radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.

Pirms pieņemt vienpersonisku lēmumu par bērna šķiršanu no ģimenes, bāriņtiesai būtu primāri jāvērtē iespējas novērst dzīvības un veselības apdraudējumu, bērnam paliekot ģimenē. Par šķiršanu no ģimenes varēs lemt tikai tad, ja apdraudējumu nevarēs novērst ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem (pagaidu aizsardzība pret vardarbību, bērna nodošana citas personas, ar kuru bērnam ir emocionāla saikne, īslaicīgā aprūpē drošos apstākļos u.tml.).

6.2.5.3. Izveidot audžuģimeņu tīklu, t.sk. nodrošināt audžuģimeņu apmācību un psiholoģisku un metodisku atbalstu pēc audžuģimeņu statusa piešķiršanas

Papildus VBTAI 2014. gada vasarā veicot Latvijas pašvaldību aptauju par ārpusģimeņu aprūpes nodrošināšanu bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem; pašvaldību pārraudzībā esošajām ārpusģimenes aprūpes iestādēm, konstatēts:

Ārpusģimeņu aprūpes nodrošināšana bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem:

- ne visi speciālisti, kuriem, saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹ pantā noteikto, iegūstamas speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, tās ir ieguvuši;
- mēdz būt gadījumi, kad bērnam ārpusģimenes aprūpes veids tiek noteikts, pamatojoties uz pašvaldībā pieejamajiem finansiālajiem līdzekļiem un izvēloties lētāko veidu, nevis primāri ievērojot bērna intereses;
- lielākā daļa pašvaldību neplāno ārpusģimeņu aprūpes pakalpojumu realizācijas iespējas un attīstīšanu, nosakot sasniedzamos īstermiņa un ilgtermiņa mērķus ārpusģimeņu aprūpes pakalpojuma attīstīšanai;
- lielākajā daļā pašvaldību nav izstrādāts sadarbības modelis ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanai;
- starp pašvaldībām pastāv atšķirīgs finansējums audžuģimenēm – audžuģimenes izvēlas bērnus no finansiāli izdevīgākām pašvaldībām;
- nepietiekošs valsts finansiālais atbalsts kavē potenciālos aizbildņus uzņemties aizbildņa pienākumus;
- lielākajā daļā pašvaldību nepietiek audžuģimeņu;
- apgrūtināta iespēja nodrošināt bērniem pusaudžu vecumā un bērniem ar veselības vai uzvedības problēmām iespēju augt audžuģimenē, jo audžuģimenes atsakās minētos bērnus uzņemt;
- pašvaldībām ir ierobežots dzīvojamais fonds, lai nodrošinātu bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā pēc pilngadības sasniegšanas;
- ne visās pašvaldībās ir izstrādāts ārpusģimenes aprūpes institūciju kontroles mehānisms.

Aptaujas laikā papildus konstatēts, ka:

- iespējams, ne visi ārpusģimenes aprūpes darbinieki, kuriem saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹ pantā noteikto jāiegūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, tās ir ieguvuši;
- augsti kvalificēta personāla trūkums ārpusģimenes aprūpes iestādēs, lai veiktu darbu ar bērniem, tostarp ar bērniem, kuri ir atkarību izraisošu vielu lietotāji;

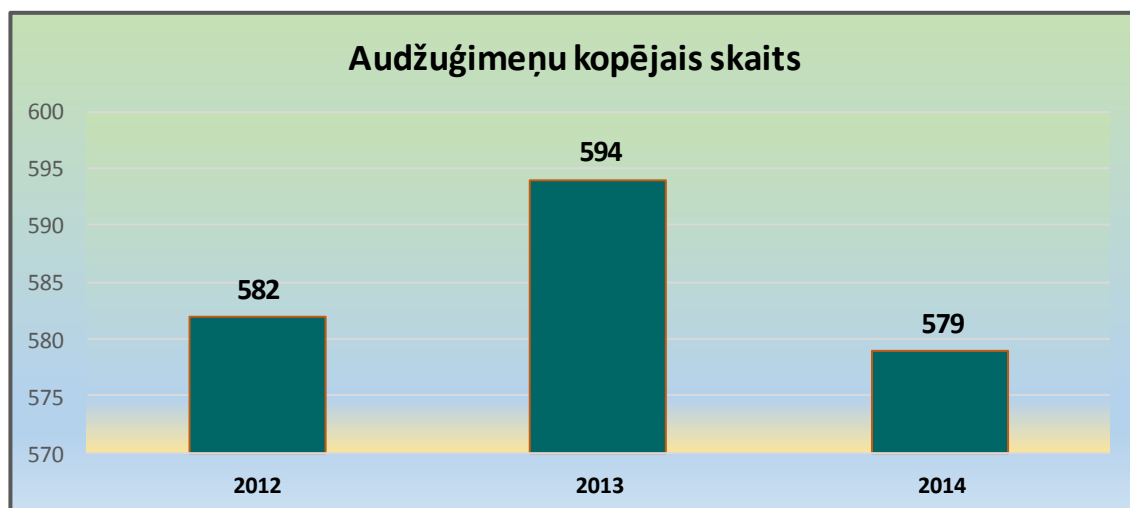
- ne visās ārpusģimenes aprūpes iestādēs ir veikts iestādes darbības pašnovērtējums;
- ne visās ārpusģimenes aprūpes iestādēs ir izstrādāta kārtība, kurā noteikta iestādes darbinieku rīcība, ja tiek konstatēta emocionālā un/ vai fiziskā vardarbība;
- ne visās ārpusģimenes aprūpes iestādēs regulāri tiek izvērtēti iespējamie personālvadības riski, stratēģiskie riski, darbības riski, darbinieku izdegšanas riski, vienaudžu emocionālās, fiziskās un seksuālās vardarbības riski, darbinieku emocionālās, fiziskās un seksuālās vardarbības riski;
- dažās ārpusģimenes aprūpes iestādēs trūkst atbalsta personāla – konkrētu speciālistu darbam ar bērniem.

LM 2014.gadā izstrādāja koncepciju „Par adopcijas un ārpusģimenes aprūpes sistēmu pilnveidošanu” (apstiprināta ar MK 09.03.2015. rīkojumu Nr.114). Koncepcijas mērķis ir noteikt tiesības adoptētājiem saņemt valsts sociālos pabalstus pēc iespējas līdzvērtīgi bioloģiskajām ģimenēm, kā arī pilnveidot ārpusģimenes aprūpes sistēmu, lai veicinātu ģimeniskā vidē (aizbildņi, audžuģimenes) balstītu ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu attīstību un panāktu, ka bērni dzīvo labvēlīgā ģimeniskā vai ģimenei pietuvinātā vidē.

VBTAI nolikuma 2.7.punkts paredz īstenot audžuģimeņu atbalsta pasākumus. Savukārt nolikuma 3.9.apakšpunkts paredz VBTAI veikt audžuģimeņu uzskaiti, nodrošināt psiholoģisko palīdzību un informatīvo atbalstu audžuģimenēm, kā arī audžuģimeņu apmācību.

2014.gadā Latvijā bija 579 audžuģimenes.

25.attēls

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Saskaņā ar MK 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr. 1036 „Audžuģimenes noteikumi” 20. punktu VBTAI, lai koordinētu audžuģimeņu darbību, **veic audžuģimeņu uzskaiti**. Audžuģimeņu reģistrā, kas ir elektronisks, pamatojoties uz bāriņtiesu iesūtīto lēmumu norakstiem, tiek reģistrēta informācija par audžuģimenes statusa piešķiršanu un atņemšanu, kā arī par bērna ievietošanu audžuģimenē un par

bērna uzturēšanās audžuģimenē izbeigšanu. Audžuģimeņu reģistrā reģistrē arī audžuģimeņu konsultantu novērojumus pēc audžuģimenes apsekošanas, citu saņemto informāciju, kas varētu būt būtiska attiecībā uz konkrētu audžuģimeni. Tāpat konsultanta pienākums ir precizēt reģistrā pieejamo informāciju – audžuģimeņu kontaktinformāciju, brīvo vietu skaitu.

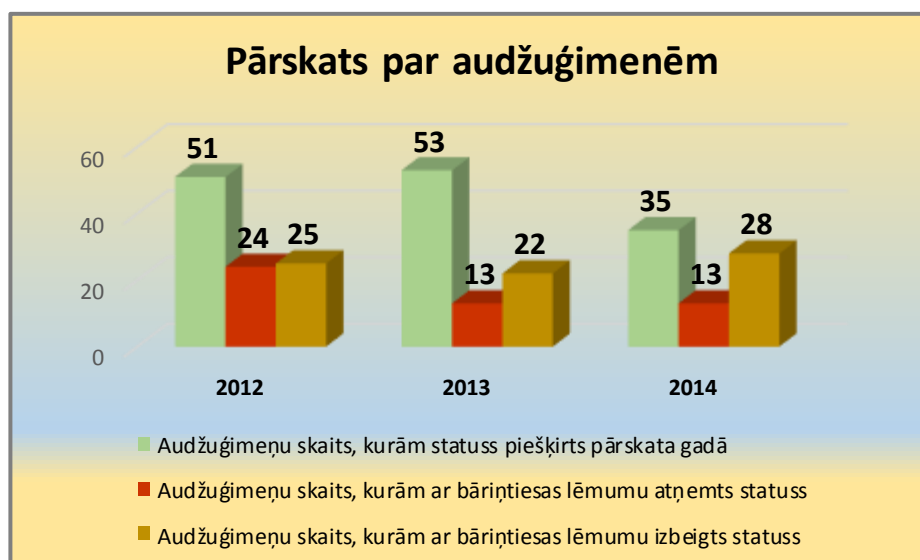
Audžuģimeņu reģistrs tiek izmantots, lai sniegtu informāciju bāriņtiesām par “brīvajām” audžuģimenēm atbilstoši bērnam, kuram tiek meklēta audžuģimene. Lai rastu iespēju bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem ārpusģimenes aprūpi nodrošināt ģimeniskā vidē, 2014. gadā departaments sniedza atbalstu bāriņtiesām audžuģimenes meklēšanā **594 bērniem**.

Departamenta audžuģimeņu konsultanti veic audžuģimeņu apmeklēšanu viņu dzīvesvietās, lai iepazītos ar audžuģimenēm, novērtētu to, kā tiek pildīti audžuģimenes pienākumi, kā arī, lai sniegtu audžuģimenēm konsultācijas un metodisko atbalstu. Apmeklējumu laikā audžuģimenes ar audžuģimeņu konsultantu var pārrunāt sev aktuālos jautājumus gan par iespējam saņemt speciālistu palīdzību dažādu jautājumu risināšanai, gan par iespējamajām problēmām ar ievietotajiem audžubērniem. Tāpat audžuģimeņu konsultanti var izskaidrot audžuģimenēm to tiesības un pienākumus, palīdzēt sadarbības jautājumos ar institūcijām, t.sk. bāriņtiesām.

2014. gadā audžuģimeņu konsultanti dzīvesvietās **apmeklēja 379** audžuģimenes jeb 65,46% no kopējā audžuģimeņu skaita.

Audžuģimeņu konsultanti gadījumos, kad, veicot audžuģimeņu apsekošanu, tiek konstatēti riski attiecībā uz pilnvērtīgu bērnu aprūpi audžuģimenē, par konstatēto informē bāriņtiesas (gan bāriņtiesu, kas piešķirusi audžuģimenes statusu, gan bāriņtiesu, kas ievietojuši bērnu audžuģimenē). Bāriņtiesas tiek lūgtas iesaistīties situācijas risināšanā, sniegt audžuģimenēm nepieciešamo atbalstu un palīdzību, kā arī nepieciešamības gadījumā izvērtēt audžuģimenes spējas turpināt pienākumu pildīšanu.

Lai persona vai laulātie varētu kļūt par audžuģimeni, normatīvie akti paredz speciālas apmācības programmas apgūšanu. Valsts programmas Bērnu un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2014. gadam ietvaros tika organizētas **potenciālo audžuģimeņu apmācības**, kopumā apmācot **65** personas, kuras ar bāriņtiesu lēmumiem bija atzītas par piemērotām audžuģimenes statusa iegūšanai. 2014. gadā samazinājies gan to personu skaits, kuras apguvušas audžuģimeņu apmācības, gan to audžuģimeņu skaits, kurām piešķirts statuss.

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

MK 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr. 1036 „Audžuģimenes noteikumi” 16.¹ pants paredz, ka audžuģimene reizi trijos gados papildina zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, apgūstot audžuģimenes papildu apmācības programmu, kuras apjoms ir 24 akadēmiskās stundas. Programmas pamatmērķis ir papildināt audžuģimeņu zināšanas, kas nepieciešamas, lai profesionāli palīdzētu tām turpmāk pildīt audžuģimenes pienākumus. Valsts programmas Bērnu un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2014. gadam ietvaros **papildapmācību** apguvuši **73** audžuvecāki.

Vienlaikus 15 atbalsta grupās audžuģimenēm, aizbildņiem un adoptētājiem vidēji vienu reizi mēnesī (kopumā 180 reizes) tika nodrošināta iespēja savstarpēji un ar psihologu pārrunāt dažādas problēmsituācijas un dalīties pieredzē. Atbalsta grupas kopumā apmeklējuši 1348 dalībnieki. Audžuģimeņu konsultanti piedalījās 58 atbalsta grupās, lai atbildētu uz atbalsta grupas dalībniekus interesējošajiem jautājumiem. Tāpat atbalsta grupās bija iespējams pieaicināt dažādus speciālistus atkarībā no dalībnieku izteiktajām vēlmēm.

VBTAI Valsts programmas bērnu un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2014.gadam ietvaros, koordinēja psihologa konsultāciju saņemšanu bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, aizbildņiem, audžuģimenēm, viesģimenēm, kā arī ģimenēm krīzes situācijā. Šādu palīdzību un atbalstu personām bija iespējams saņemt ar bāriņtiesas, sociālā dienesta vai pašvaldību bērnu tiesību aizsardzības speciālista norīkojumu. 2014.gada ietvaros visos Latvijas reģionos kopumā tika nodrošinātas 2712 psihologa konsultācijas.

Departaments nodrošina konsultāciju saņemšanu audžuģimenēm, bāriņtiesām, kā arī citām fiziskām un juridiskām personām audžuģimeņu jautājumos. Konsultācijas tiek sniegtas gan mutvārdos – telefoniski vai tiekoties klātienē konsultācijā, gan arī rakstveidā, atbildot uz saņemtu iesniegumu vai elektroniskajā pastā iesūtītu jautājumu. Audžuģimeņu konsultants sniedz skaidrojumu gan par normatīvo aktu prasībām

attiecībā uz audžuģimenes darbības jautājumiem, gan par bērnu tiesību aizsardzību, vienlaikus uz klausot audžuģimenes emocionāli smagos brīžos (piemēram, kad audžuģimenei radušās problēmas bērna aprūpē un audzināšanā), gan sniedz informāciju par pieejamajiem atbalsta pasākumiem. Departamenta darbinieki kompetences ietvaros nepieciešamības gadījumos arī iesaistās situāciju risināšanā, kad radušās domstarpības starp audžuģimeni un bāriņtiesu vai citu institūciju.

2014. gadā notikušas arī **37 tikšanās bāriņtiesās** saistībā ar audžuģimeņu jautājumiem. Sadarbībā ar citu VBTAI departamentu darbiniekiem audžuģimeņu konsultanti piedalījušies **konsultāciju dienās** novadu pašvaldību speciālistiem un iedzīvotājiem. Tāpat notikušas **14 tikšanās ar pašvaldību** vadītājiem un speciālistiem, lai pārrunātu iespējas pašvaldībās attīstīt un pilnveidot audžuģimeņu atbalsta veidus, tādējādi motivējot iedzīvotājus kļūt par audžuģimeni.

VBTAI 2014. gadā nodrošināja iespēju visām Latvijas audžuģimenēm piedalīties **audžuģimeņu salidojumā**, kas ar nosaukumu „Iepazīsti mani” notika 2014. gada 26. jūlijā, Ikšķilē. Minētajā pasākumā audžuģimenēm bija iespēja piedalīties radošajās darbnīcās, apgūt jaunas zināšanas dažādos semināros, kā arī jautri pavadīt laiku interesantās un sportiskās aktivitātēs un noskatīties dažādu skatuves mākslinieku priekšnesumus.

2014. gadā departaments organizēja arī **4 audžuģimeņu seminārus**. Līdzīgi kā iepriekšējos gados, semināri tika organizēti visos Latvijas reģionos – Rīgā, Kuldīgā, Smiltē un Rēzeknē, tādējādi radot iespēju seminārus apmeklēt pēc iespējas tuvāk audžuģimenes dzīvesvietai. Kopumā seminārus apmeklēja **178 personas** (158 audžuģimenes). Audžuģimeņu semināru Rīgā apmeklēja 39 audžuģimenes (43 personas), Kuldīgā – 23 (26 personas), Smiltē – 53 (61 persona) un Rēzeknē – 43 (48 personas).

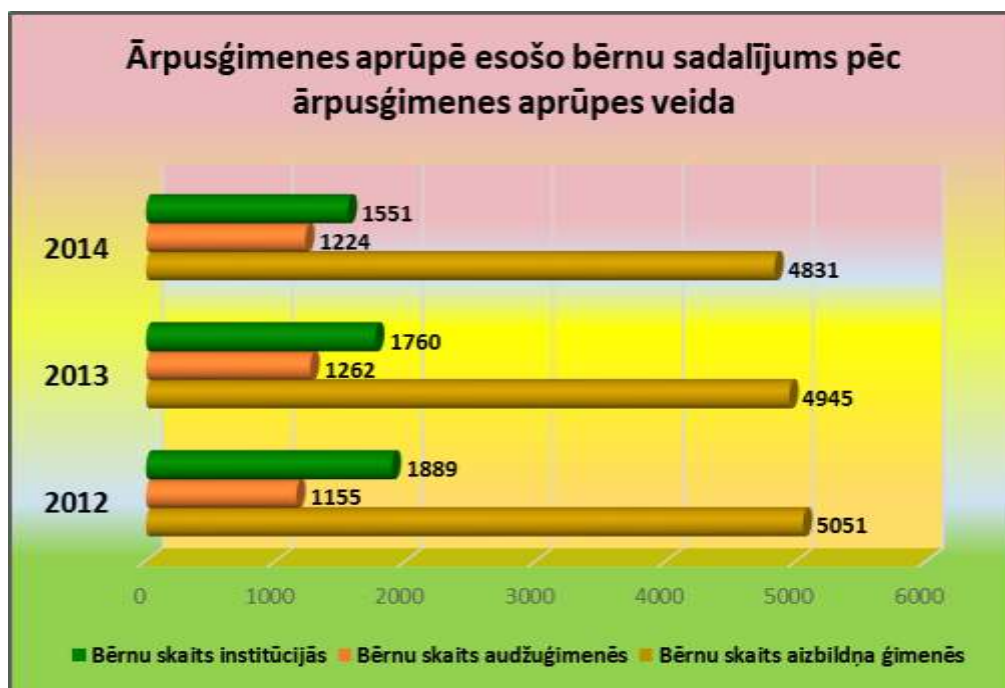
2014. gada semināros tika aplūkota tēma „**Adopcija: soli pa solim un bērna intereses tajā**”. Departamenta direktore Valentīna Gluščenko prezentācijā audžuģimenēm aktualizēja adopcijas procesa kārtību. Prezentācijas laikā V. Gluščenko lūdza audžuģimenes iesaistīties, aicināja izteikt savu viedokli un uzdot jautājumus par seminārā dzirdēto. Biežākie jautājumi, ko audžuģimenes vēlējās noskaidrot, bija par to, kādas ģimenes (vecums, valsts piederība, vai pašiem ir bioloģiskie bērni) vēlas adoptēt bērnus, tāpat arī interesējās par statistiku – cik bērni tiek adoptēti no bērnu namiem, cik no audžuģimenēm, kādas sociālās garantijas ir ārzemju adoptētājiem, kādēļ likumdošanā ir noteikts tieši 12 gadu vecums, no kura bērns var sniegt piekrišanu savai adopcijai, kuras ir tās valstis, uz kurām visbiežāk adoptē Latvijas bērnus, kādēļ Latvijas valsts pieļauj bērnu adopciju uz ārvalstīm u.tml.

Aptaujas anketās, ko audžuģimeņu pārstāvji aizpildīja pēc semināra, noskaidrots, ka 55% no aptaujātajiem ir aktuāli adopcijas jautājumi attiecībā uz audžuģimenē ievietotajiem bērniem. Sniedzot semināra novērtējumu, vairums audžuģimeņu – 61% jeb 78 audžuģimeņi - iegūto informāciju novērtēja ar 8, 9 un 10 balļu atzīmi. Ar vērtējumu 5 un 6 iegūto informāciju seminārā novērtēja 20% jeb 25 audžuģimeņi. Kopumā vidējais vērtējums seminārā iegūtajai informācijai par adopciju un bērna interesēm tajā ir 7,74 balles.

2014. gada jaunums bija departamenta piedāvātā starptautiskā **konference** audžuģimenēm un bāriņtiesu pārstāvjiem **“Audžuģimenes loma un iespējas audžubērnu dzīves kvalitātes uzlabošanā”**. Šāda tipa konference, kur vienkopus aicināti bija gan audžuģimeņu pārstāvji, gan speciālisti, notika pirmo reizi un guva lielu atsaucību. Konferenci apmeklēja **325 dalībnieki**.

Konferencē bija iespēja iepazīties ar starptautisku pieredzi audžuģimeņu darbībā, kā arī ar Latvijas speciālistu atziņām par audžuģimenes lomas nozīmi, palīdzot bērnam, kuram nepieciešams ģimenes atbalsts un mīlestība. Praktizējošs psihologs, psihoterapeits, sociālais darbinieks, Eiropas Īstermiņa terapijas asociācijas loceklis Arsēnijs Pavlovskis (Krievija) uzstājās ar prezentāciju **“Pusaudža audžuģimenē un aizbildnībā portrets un vajadzības”**. Savukārt Rīgas bāriņtiesas psiholoģe **Rita Niedre** iepazīstināja konferences dalībniekus ar **audžuģimenes lomu un iespējām audžubērnu dzīves kvalitātes uzlabošanā**. Īpaši pozitīvi auditorija uztvēra Daugavpils Universitātes pasniedzējas dr.psych. **Tatjanas Uzules** piedāvāto konferences tēmu **“Audžuvecāku un audžubērnu savstarpējās attiecības, disciplinēšana”**. Papildus interesentiem bija iespējams noklausīties arī VBTAI Bērnu tiesību aizsardzības departamenta galvenās inspektora **Ingas Krastiņas** sagatavoto pārskatu par audžuģimeņu darbības pieredzi Norvēģijā.

27.attēls

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

No 27.attēlā redzamā datu apkopojuma par nodrošinājumu pēc ārpusģimenes aprūpes veida, konstatēts, ka jau vairāku gadu garumā izplatītākais ārpusģimenes aprūpes veids ir aizbildnība, kaut arī kopējam bērnu skaitam aizbildņa ģimenēs ir tendence samazināties, proti, ja 2009.gadā 6044 bērni atradās aizbildņa ģimenēs, tad 2013.gadā bāriņtiesas sniegušas ziņas par 4945 aizbildnībā esošu bērnu, savukārt 2014.gadā sniegtas ziņas par 4831 šādiem bērniem, kas skaitliski sastāda 64% no kopējā

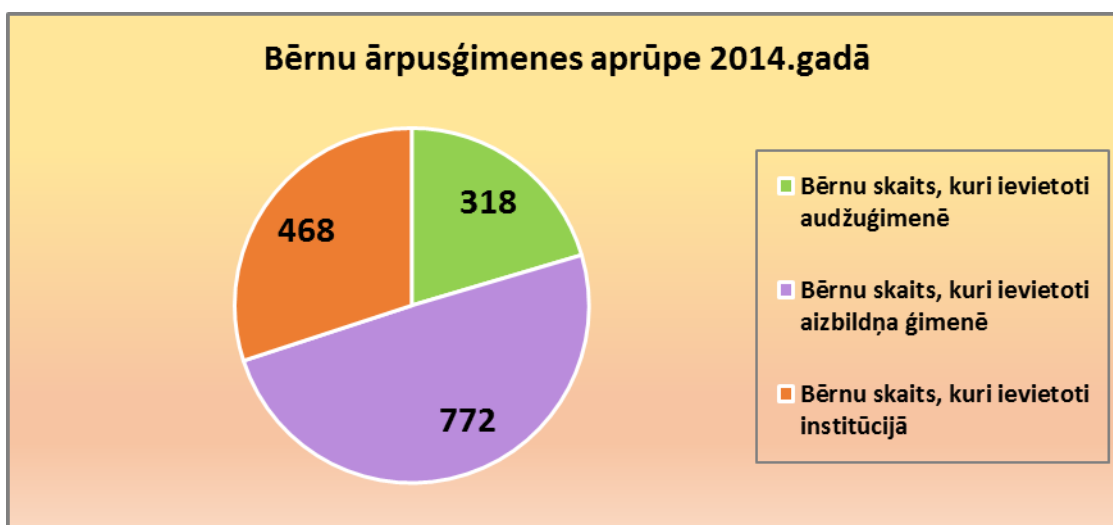
ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita. Tādējādi 2014.gadā par 114 bērniem mazāk atradās aizbildnībā nekā 2013.gadā.

Vienlaikus 2014.gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, konstatēts, ka nedaudz samazinās audžuģimenēs ievietoto bērnu skaits. Lai gan iepriekšējo gadu statistiskā informācija norādīja uz tendenci palielināties audžuģimenēs ievietoto bērnu skaitam, proti, ja 2009.gadā kopumā 758 bērni atradās audžuģimenes aprūpē, **2013.gadā - 1262 bērni, bet 2014.gadā - 1224 bērni, kas ir par 38 bērniem mazāk nekā iepriekšējā gadā.** Tādējādi audžuģimeņu aprūpē esošo bērnu skaits sastāda 16% no kopējā ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita.

Savukārt rādītāji piecu gadu garumā par institūcijās ievietoto bērnu skaitu kopumā rāda, ka iestādēs esošo bērnu skaits pakāpeniski sarūk. Salīdzinot ar 2013.gadu (1760 bērni), nedaudz samazinājies institūcijās ievietoto bērnu skaits 2014.gadā, proti, 1551 bērniem nodrošināta aprūpe institūcijā.

Secināms, ka salīdzinoši 2013.gadā ģimeniska vide tika nodrošināta 78% no kopējā ārpusģimenes aprūpē esošajiem bērniem, līdzīgi 2014.gadā - 80% no visiem ārpusģimenes aprūpē esošajiem bērniem nodrošināta iespēja uzturēties ģimeniskā vidē.

28.attēls

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Salīdzinoši 2013.gadā ārpusģimenes aprūpē esošajiem bērniem aprūpe ģimeniskā vidē Norvēģijā tika nodrošināta 88% bērnu no kopējā ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita, Īslandē – 75%, Polijā – 74%, Zviedrijā 67%, Igaunijā – 65%, Dānijā – 64%, Lietuvā – 61%, Somijā – 61%, Vācijā – 47%.¹⁰¹

¹⁰¹ Family Support and Alternative Care; The Baltic Sea States Regional Report 2015; <http://www.childcentre.info/a-new-report-on-family-support-and-alternative-care-in-the-baltic-sea-region-launched-in-august-with-recommendation-and-action-plan-for-the-region-2015-2020/>.

Tajā pašā laikā ir jāņem vērā, ka Latvijā ir augstākais ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu īpatsvars no kopējā bērnu skaita valstī BJVP dalībvalstu vidū – 2,3%¹⁰²; vidējais BJVP dalībvalstu līmenis – 1,22%, savukārt zemākais īpatsvars ir Islandē –0,8%.¹⁰³

Lai gan Latvijā ir salīdzinoši augsts ģimeniskā vidē dzīvojošu bērnu un bez vecāku gādības palikušo bērnu īpatsvars, taču LM ieskatā arī esošais Latvijas rādītājs būtu uzlabojams, apzinoties, ka vēl aizvien bērnu aprūpes iestādēs nonāk bērni, kuriem veselības stāvoklis un tiem vajadzīgais aprūpes līmenis atbilst tam, ko būtu iespējams nodrošināt ģimeniskā vidē. Plašāks redzējums par veicamajiem pasākumiem, lai nodrošinātu bērniem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem ģimenisku vidi, ietverts Pamatnostādnēs sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.-2020.gadam (apstiprinātas ar MK 2013.gada 4.decembra rīkojumu Nr. 589).

2014.gadā, pamatojoties uz bāriņtiesu pieņemtajiem lēmumiem, ārpusģimenes aprūpe tika nodrošināta 1557 bērniem, kas ir par 293 bērniem mazāk kā iepriekšējā gadā.

Vadoties pēc apkopotās statistiskās informācijas, līdzīgi kā iepriekšējā gadā, lielākajam bērnu skaitam, proti, 772 bērnam nodibināta aizbildnība un bērna tiesību un interešu pārstāvībai iecelts aizbildnis (2013.gadā-861 bērni). Salīdzinot ar 2013.gadu, samazinājies institūcijās ievietoto bērnu skaits, proti, apkopojot datus, noskaidrots, ka kopumā 2014.gadā 468 bērniem ārpusģimenes aprūpe tika nodrošināta institūcijā (salīdzinoši 2013.gadā-603 bērniem)

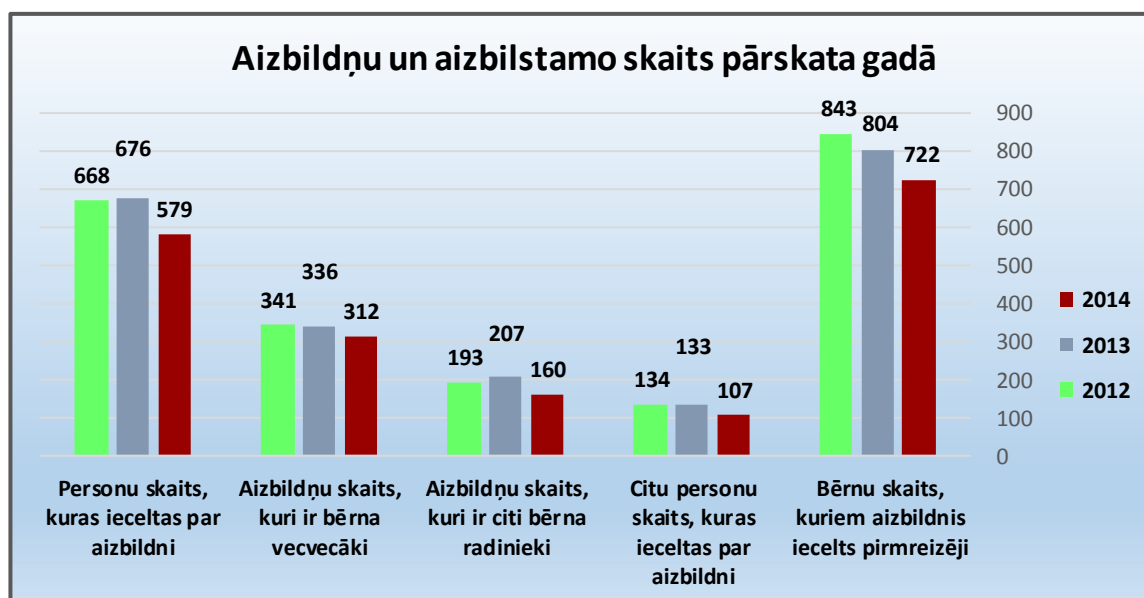
Savukārt 318 bērnu aprūpes un audzināšanas pienākumus uzņēmās audžuģimenes (2013.gadā-386 bērni). Ievērojot minētos rādītājus, secināms, ka aprūpe ģimeniskā vidē tika nodrošināta 70% no visiem 2014.gada ietvaros ārpusģimenes aprūpē nodotajiem bērniem, kas ir nedaudz procentuāli lielāks rādītājs kā 2013.gadā, proti, iepriekšējā gadā minētais rādītājs skaitliski sastādīja 67,5%. Tāpat bāriņtiesas sniegušas datus par 107 personām, kuras nav bērnu radnieki un bērniem ieceltas no citu personu vidus.

Noskaidrots, ka ik gadu pakāpeniski samazinās to bērnu skaits, kuriem aizbildnis pārskata gadā iecelts pirmreizēji. 2013.gadā pirmreizēji aizbildnība nodibināta un aizbildnis iecelts 804 bērniem, bet 2014.gadā – 722 bērniem. Kopš 2009.gada kopumā vērojama tendence samazināties arī aizbildņu skaitam, kuri pirmreizēji ar bāriņtiesas lēmumu iecelti bērna tiesību pārstāvībai, respektīvi, 579 personas atzītas par piemērotām pildīt aizbildņa pienākumus un ieceltas par aizbildni bērniem, tas ir par 97 personām mazāk nekā 2013.gadā.

Tāpat konstatēts, ka 2014.gadā saglabājušās līdzīgas tendences, kādas bija novērojamas 2013.gadā, proti, 82% gadījumu ieceltais aizbildnis ir bērna radnieks un 18% gadījumos par aizbildni ieceltā persona nav bērna radnieks. Proti, 2014.gadā kopumā bērnam par aizbildni pirmreizēji iecelti 312 vecvecāki un 160 aizbildņi, kuri ir citi bērna radnieki, kopumā 472 personas.

¹⁰² Statistiskā informācija apkopota par Dāniju, Igauniju, Somiju, Vāciju, Islandi, Latviju, Lietuvu, Norvēģiju, Poliju un Zviedriju. Savukārt par Krieviju statistiskie dati netika iegūti.

¹⁰³ Family Support and Alternative Care; The Baltic Sea States Regional Report 2015; <http://www.childcentre.info/a-new-report-on-family-support-and-alternative-care-in-the-baltic-sea-region-launched-in-august-with-recommendation-and-action-plan-for-the-region-2015-2020/>.

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Indikatori

6.2.7.1. Bērnu sociālās aprūpes iestāžu skaits un bērnu skaits tajās

Saskaņā ar LM apkopoto informāciju 2014.gadā darbojās 38 ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas iestādes, kurās atradās bērni (valsts un līgumorganizāciju sociālās aprūpes centri – 3; pašvaldību un citu organizāciju bērnu sociālās aprūpes centri – 34; pašvaldību un citu organizāciju pilngadīgo personu sociālās aprūpes centri – 1).

59.tabula

Bērnu skaits institūcijās

Pārskata gads	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bērnu skaits	1907	1788	1799	1889	1760	1551

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

6.2.7.2. Adoptēto un aizbildnībā esošo bērnu skaits

2014.gadā adoptēti 300 bērni (Latvijā – 122, uz ārvalstīm 178), salīdzinot 2013.gadā adoptēti 243 bērni (112 – Latvijā, 131 – uz ārvalstīm), avots: LM¹⁰⁴.

60.tabula

Pārskata gads	2005	2011	2012	2013	2014
Aizbildnībā esošie bērni (gada beigās)	8 683	5 203	5 051	4945	4831
no tiem nodoti aizbildnībā	1 369	877	873	861	772

¹⁰⁴ http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/adopcija/adopcija_2014.pdf.

gada laikā					
Aizbildņu skaits (gada beigās)	7027	4390	4083	4132	3993

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija¹⁰⁵

6.2.7.3. No ārpusģimenes aprūpes iestādes ģimenē atgrieztu bērnu skaits

61.tabula

No ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas izstājušos bērnu skaits, kuri atgriezušies pie vecākiem

Pārskata gads	2010	2011	2012	2013	2014
Bērnu skaits	201	291	322	341	311
Īpatsvars no kopējā izstājušos bērnu skaita	19%	28%	33%	30%	33%

Avots: Labklājības ministrija, Pārskati par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu attiecīgā gadā¹⁰⁶

D.6.3. Diskriminācija pēc etniskās un sociālās piederības

Saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Iedzīvotāju reģistra datiem, uz 2014.gada 1.janvāri Latvijā bija 1 299 368 latvieši, 586 052 krievi, 74 205 baltkrievi, 52 554 ukraiņi, 48 485 poļi, 27 997 lietuvieši, 53995 citu tautību pārstāvju un 37 774 iedzīvotāji ar neizvēlētu tautību.

6.3.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

6.3.2.1. Ievērojams skaits bērnu, kas nav Latvijas pilsoņi.

Saskaņā ar CSP sniegto informāciju 2014.gadā vecuma grupā 0-19 gadi bija 373 754 Latvijas pilsoņi, 9 705 Latvijas nepilsoņi, kā arī 2 760 citu valstu piederīgie.

6.3.2.2. Pastāv neiecietīga attieksme pret bērniem ar atšķirīgu sociālo un etnisko piederību.

Saskaņā ar Latvijas Drošāka interneta centra datiem 2014.gadā centra ziņojumu līnijā saņemti 15 ziņojumi par naida kurināšanu/rasismu interneta vidē.¹⁰⁷

6.3.2.3. Sabiedrībā pastāv neizpratne, informācijas trūkums un stereotipi par diskriminācijas jautājumiem.

Problēma ir aktuāla – sabiedrībā diskriminācija nereti netiek pazīta, savukārt tad, kad tiek pazīta, tā bieži netiek nosodīta. Šādā situācijā visaugstākais diskriminācijas risks ir noteiktām iedzīvotāju grupām, piemēram, romiem (čigāni). Tiesu prakse ir maza, nav regulāru pētījumu un informatīvu kampaņu, kas šo problēmu padarītu redzamu sabiedrības apziņā.¹⁰⁸

¹⁰⁵ <http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/statistika/>.

¹⁰⁶ <http://www.lm.gov.lv/text/1382>.

¹⁰⁷ <http://www.drossinternets.lv/page/40>.

¹⁰⁸ Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018.gadam (apstiprinātas ar MK 2011.gada 20.oktobra rīkojums Nr.542), 3.1.1.sadaļa: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3782>.

6.3.3. Politikas mērķis

Mazināt atšķirības un radīt vienlīdzīgas iespējas visiem bērniem īstenot savas tiesības, neatkarīgi no etniskās un sociālās piederības.

6.3.4. Politikas rezultāts

Visiem bērniem ir nodrošinātas vienlīdzīgas iespējas īstenot savas tiesības, neatkarīgi no etniskās un sociālās piederības.

6.3.5. Rīcības virzieni

6.3.5.1. Veicināt bērnu un jauniešu pilsonības iegūšanu, nostiprinot vecāku, bērnu aprūpes un audzināšanas iestāžu, pašvaldību un citu institūciju atbildīgo amatpersonu atbildību par bērna reģistrēšanu

Konkrēti pasākumi 2014.gadā netika īstenoti, lai veicinātu bērnu pilsonības iegūšanu.

6.3.5.2. Veikt sabiedrības informēšanu par diskriminācijas jautājumiem

VBTAI inspektori reģionos regulāri organizē tikšanās un seminārus par bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem. Tomēr jāņem vērā, ka VBTAI resursi ir pārāk ierobežoti, lai nodrošinātu visu mērķauditoriju izglītošanu bērnu tiesību jautājumos, tādēļ tiek izmantota sadarbība ar citām valsts, pašvaldību un nevalstiskajām organizācijām.

6.3.5.3. Organizēt pasākumus bērniem un jauniešiem ar atšķirīgu sociālo un etnisko piederību, rosinot savstarpēju iecietību

Sk. D.6.3.5.2.sadaļu.

6.3.7.1. Pilsonību ieguvušo (naturalizēto) bērnu skaits:

2014.gadā Latvijas pilsonību ieguva 432 bērni (no tiem 89 bērni Latvijas pilsonībā uzņemti saskaņā ar MK rīkojumu naturalizācijas kārtībā, bet 343 bērni ieguva Latvijas pilsonību saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka vai viņa pilnvarotas amatpersonas lēmumu par nepilsoņu un bezvalstnieku bērnu, kas dzimuši pēc 1991.gada 21.augusta, atzīšanu par Latvijas pilsoņiem atbilstoši Pilsonības likuma 3¹. pantam.

6.3.7.2. Pret bērnu vērstas diskriminācijas gadījumu skaits.

Informācija nav pieejama.

D.6.4. Diskriminācija pēc reliģiskās pārliecības

6.4.2. Problēma, kuras risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

Nepilnīgi nodrošinātas bērna iespējas apgūt ticības mācību izglītības iestādē.

Nav informācijas par problēmas aktualitāti.

6.4.3. Politikas mērķis

Radīt ikvienam bērnam iespējas pēc izvēles apgūt ticības mācību izglītības iestādē.

6.4.5. Rīcības virziens

Nodrošināt iespēju apgūt ticības (kristīgo) mācību vai ētiku pēc izvēles, vai vienlaikus abus priekšmetus izglītības iestāžu programmu ietvaros
Sk. D.6.4.7.indikatoru.

6.4.7. Indikators

Izglītības iestāžu skaits, kurās bērnam ir iespējams pēc izvēles apgūt ticības (kristīgo) mācību

2013./2014.mācību gadā konfesionālo ticības mācību bija iespējams apgūt sešās skolās, bet kristīgo mācību – 258 skolās.

D.6.5. Diskriminācija pēc mantiskā stāvokļa

6.5.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

6.5.2.1. Lielai daļai Latvijas ģimeņu ienākumi no darba ir nepietiekami ģimenes uzturēšanai un bērnu vispusīgai attīstībai.

MK ar 2014. gada 30. oktobra rīkojumu Nr.619 apstiprināja koncepciju „Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu” (turpmāk – Koncepcija). Līdz ar Koncepcijas apstiprināšanu tika atbalstīts risinājums minimālā ienākuma līmeni noteikt 40 % apmērā no rīcībā esošo ienākumu mediānas¹⁰⁹ vienam ekvivalentajam patērētājam¹¹⁰, kā arī izstrādāt jaunu pilna iztikas minimuma patēriņa preču un pakalpojumu grozu dažādiem mājsaimniecību veidiem atbilstoši teritoriālajam sadalījumam. Šāds pēc vienotiem principiem valstī noteikts minimālā ienākuma līmenis kalpos par atskaites punktu sociālās drošības sistēmas jomu (valsts sociālie pabalsti, sociālā apdrošināšana, sociālā palīdzība) ietvaros noteikto atbalsta pasākumu pilnveidošanai.

6.5.2.2. Nodokļu sistēma nav atbilstoša ģimeņu ar bērniem interesēm.

Tik viennozīmīgi vairs nevar apgalvot par šādiem nodokļu sistēmas trūkumiem, jo gan no 2013.gada 1.jūlija, gan no 2014.gada 1.janvāra nodokļu atvieglojumi ir palielināti. Ģimenes ar bērniem (pie tam vairākiem) var saņemt lielākus atvieglojumus. Nodokļu sistēma savu iespēju robežās darbojas ģimeņu ar bērniem interesēs.

2013. un 2014.gadā nodokļu sistēmā tika veikti vairāki pilnveidojumi attiecībā uz ģimenēm ar bērniem: no 2013.gada 1.jūlija paaugstināts iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojums par apgādājamiem ģimenes locekļiem, t.sk., bērniem, no 99,60 *eiro* uz 113,83 *eiro*; no 2013.gada 1.janvāra daudz bērnu ģimenēm noteiktas tiesības saņemt nekustamā īpašuma nodokļa atlaides, kā summa ir samazināma par 50% no aprēķinātās nodokļa summas, bet ne vairāk par 427 *eiro*, par dzīvojamām mājām neatkarīgi no tā, vai tās ir vai nav sadalītas dzīvokļu īpašumos, dzīvojamo māju daļām, telpu grupām nedzīvojamās ēkās, kuru funkcionālā izmantošana ir dzīvošana, un tām piekritīgo zemi personai, ja šai personai (pašai vai kopā ar laulāto) vai tās laulātajam taksācijas gada 1.janvārī ir trīs vai vairāk bērnu vecumā līdz 18 gadiem; no 2014.gada 1.janvāra

¹⁰⁹ Ienākumu viduspunkts.

¹¹⁰ Ekvivalents patērētājs ir aprēķina vienība, kas ļauj salīdzināt mājsaimniecību ienākumu un patēriņa līmeni, ņemot vērā mājsaimniecības lielumu un sastāvu. Piedāvātajam minimālā ienākuma līmenim noteikta vērtība 1 jeb 100% pirmajai vai vienīgajai personai mājsaimniecībā un 0.7 jeb 70% no pirmās (vai vienīgās) personas pārējām personām mājsaimniecībā, neatkarīgi no vecuma.

iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu apmērs ir paaugstināts no 113,83 eiro uz 165 eiro par katru apgādībā esošu personu.

LM ieskatā ir būtiski nodrošināt ģimenēm ar bērniem netiešo finansiālo atbalstu, t.sk., nodokļu atlaides, atbalstot ekonomiski aktīvas ģimenes ar bērniem, kas ir arī viens no Ģimenes valsts politikas pamatnostādnēs 2011.-2017.gadam izvirzītajiem mērķiem – palielināt atbalstu ekonomiski aktīvām ģimenēm. Pamatnostādnēs ir paredzēts izvērtēt iespēju paaugstināt iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu par apgādībā esošu personu likmi, paredzot, ka tās apmērs veido 50% no minimālās mēneša darba algas vai ieviest diferencētu iedzīvotāju ienākuma nodokļa īstenošanas politiku (piem., 50% no minimālās mēneša algas par 1.bērnu, 55% par otro, 60% par trešo, 65% par ceturto un nākamajiem). Tādejādi katru gadu, izstrādājot likumprojektu par valsts budžetu kārtējam gadam, tiek izvērtētas iespējas paaugstināt iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojuma likmes par apgādībā esošām personām.

6.5.2.3. Ilgtermiņa valsts sociālo pabalstu apmērs ir samērā neliels un palielinājums krietni atpaliek no darba algas izmaiņām, kā arī bezmaksas vai subsidēto apkalpojumu piedāvājums ir nepietiekams.

Situācija ir atšķirīga atkarībā no pabalsta veida, taču šāds pamatnostādņu „Bērniem piemērota Latvija” problēmas formulējums vispārina sistēmas trūkumus; turklāt kopš pamatnostādņu pieņemšanas ir notikušas būtiskas izmaiņas; arī tādas, kas saistīts ar vienotu kritēriju noteikšanu pabalstu apmēra aprēķināšanai (plašāk aprakstīts D.6.5.2.1.).

Par nepietiekamu ĢVP apmēru:

ĢVP diferenciacijas atjaunošana no 01.01.2015. Valsts sociālo pabalstu likumā noteiktajā kārtībā (par otro bērnu pabalsts ir 2 reizes, bet par trešo bērnu un nākamajiem bērniem - 3 reizes lielāks – 11,38, 22,76 un 34,2 eiro), kā rezultātā tiks nodrošināta lielākā atbalsta progresivitāte atkarībā no bērnu skaita ģimenē. Jāizvērtē ĢVP mērķētākās sistēmas ieviešana turpmākajos gados, piem., papildu diferenciacijas piemērošana atkarībā no ģimenes ienākumiem/nabadzības riska pakāpes vai/un papildu piemaksu ieviešana daudzbērnu ģimenēm ar zemiem ienākumiem.

Par nepietiekamiem subsidētiem pakalpojumiem:

Jāturpina bērnu aprūpes sistēmas pilnveidošana, pēc valsts atbalsta PII rindu likvidācijai programmas pabeigšanas 2015.gadā ieviešot pastāvīgu diversificētu bērnu aprūpes politikas dizainu, veicinot alternatīvo bērnu aprūpes formu attīstību un piemērojot principu “nauda seko bērnam”. 2015.gadā jāuzsāk darbs pēc valsts atbalsta programmas monitoringa, pilnveidošanas un priekšlikumu izstrādi turpmākajam periodam. Konsekventi jāpalielina valsts dotācija skolēnu brīvpusdienām, pakāpeniski nodrošinot valsts apmaksātu ēdināšanu vismaz līdz 9.klasei, izvērtējot iespēju to nodrošināt arī PII audzēkņiem pie nosacījuma, lai valsts finansējums nepārkātos ar pašvaldības finansējumu, kā arī izvērtējot iespēju nodrošināt speciālo piedāvājumu skolniekiem ar veselības un uztura problēmām. Jāizvērtē finansējuma pietiekamība mācību līdzekļu nodrošināšanai izglītības iestādēs.

No 2014.gada 1.jūlija spēkā stājās grozījumi MK 2009.gada 22.decembra noteikumos Nr.1608 “Noteikumi par pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību invalidam, kuram nepieciešama kopšana, pabalsta apmēru, kā arī pabalsta apmēra pārskatīšanas kārtību”

par pabalsta apmēra palielināšanu. Minētie grozījumi paredz, ka pabalsta apmērs no 2014.gada 1.jūlija ir 213.43 *eiro*. Pabalsta apmērs personām ar invaliditāti, kuras sasniegušas 18 gadu vecumu, un kurām noteiktas medicīniskās indikācijas īpašas kopšanas nepieciešamībai, ir pielīdzināts bērna ar invaliditāti kopšanas pabalsta apmēram.

Tas nozīmē, ka sasniedzot 18 gadu vecumu, tāpat kā līdz 18 gadu vecumam, personām ar invaliditāti ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, kuriem nepieciešama īpaša kopšana, valsts atbalsts ir vienādā apmērā.

6.5.2.4. Finanšu resursu un sociālo darbinieku trūkuma dēļ pašvaldībās sociālo pabalstu sistēma sniedz nepietiekamu atbalstu tām ģimenēm ar bērniem, kas pašas objektīvu apstākļu dēļ nespēj nodrošināt pietiekamu ienākumu apjomu.

Skat. D.6.2.5.1.

6.5.2.5. Nav atrisināts ģimenes un bērna nodrošinājums ar dzīvošanai derīgām telpām gadījumos, ja vecāki nespēj tās finansēt.

Problēma ir aktuāla, jo visās pašvaldībās vēl joprojām ir problēmas ar dzīvojamās telpas nodrošināšanu.

Tomēr nepieciešams norādīt, ka 2014.gadā veikti sagatavošanās darbi, lai no 2015.gada 1.janvāra saskaņā ar likuma „Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” nosacījumiem bērni bāreņi un bērni, kuri palikuši bez vecāku gādības un atrodas bērnu aprūpes iestādē, audžuģimenē vai pie aizbildņa (turpmāk - bārenis) var pretendēt uz dzīvokļa pabalstu (25.² pants).

Tāpat 2014.gadā tika veiktas iestrādes, lai no 2015.gada 1.janvāra tiktu realizēta valsts palīdzība, nodrošinot, ka tiek sniegts galvojums par dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai ņemtā aizdevuma atdošanu. Institūcija, kas administrē un izsniedz galvojumu ir akciju sabiedrība „Attīstības finanšu institūcija Altum” (detalizētāku aprakstu skatīt pie 6.5.5.3.apakšpunkta).

6.5.3. Politikas mērķis

Attīstīt nodarbinātību un veidot atbalsta sistēmas ģimenēm ar zemiem vai bez ienākumiem, lai radītu vecākiem iespējas iegūt pietiekamus līdzekļus bērnu vajadzību nodrošināšanai.

6.5.4. Politikas rezultāti

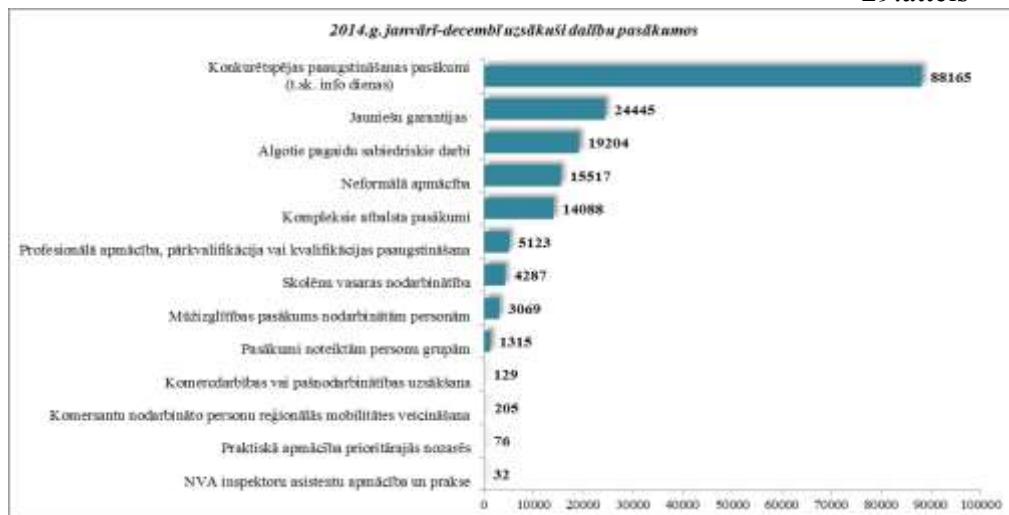
6.5.4.1. Vecākiem sniegta iespēja iegūt bērnu vajadzību nodrošināšanai pietiekamus līdzekļus;

6.5.4.2. Attīstīta nodarbinātība un nodrošinātas atbalsta sistēmas ģimenēm ar zemiem vai bez ienākumiem.

Gadījumā, ja persona zaudē darbu vai arī atrodas darba meklējumos, tai ir iespējas iegūt reģistrētā bezdarbnieka statusu un bezmaksas piedalīties dažādos aktīvās darba tirgus politikas pasākumos. Saskaņā ar bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumu,

2014.gada 12 mēnešos NVA organizētajos aktīvajos nodarbinātības pasākumos piedalījušies 174,5 tūkst. bezdarbnieki (viens cilvēks var būt piedalījies vairākās aktivitātēs). 2014.gadā dalību uzsāka 167 867 bezdarbnieki.

29.attēls

2014.gadā karjeras konsultācijas saņēmušas **45 671** personas, no tām 39 743 bezdarbnieki un darba meklētāji.

6.5.5. Rīcības virzieni

6.5.5.1. Izstrādāt tādu sociālo un ekonomisko politiku, kuras mērķis ir nabadzības novēršana un ģimeņu nodrošināšana ar darbu un ienākumu gūšanas iespējām, neatkarīgi no dzīvesvietas Latvijā

Skat. D.6.5.2.1.

Vienlaicīgi nabadzības un ienākumu nevienlīdzības mazināšanai tiek īstenoti pasākumi, kas veicina iedzīvotāju ienākumu palielināšanos, aktīvi iesaistoties darba tirgū, īstenojot nodokļu politikas pasākumus, kā arī veicot izmaiņas sociālās drošības sistēmā. Sākot ar 2014.gadu īstenoti vairāki pasākumi, kas vērsti uz ģimeņu ar bērniem un personu ar funkcionāliem traucējumiem tiešo finansiālo atbalstu, kā arī atbalstu pakalpojumu veidā (pakalpojumu pieejamība un jauni pakalpojumi). Proti, 2014.gadā:

No 2014.gada 1.janvāra:

minimālais vecāku pabalsts, kas piešķirts līdz 2014.gada 30.septembrim, paaugstināts no 142.29 eiro uz 171 eiro.

Pārejas periodā tiem, kuriem vecāku pabalsts piešķirts līdz **2014.gada 30.septembrim:**

- vecāku pabalsts līdz bērna 1 gada vecumam - 70% no algas, ja vecāks nestrādā. Ja strādā, var saņemt tikai bērna kopšanas pabalstu 171 eiro;
- vecāku pabalsta pārejas perioda kompensācija par bērna kopšanu no 1 līdz 1,5 gada vecumam -100 eiro, neatkarīgi no tā, vai vecāks strādā vai nē.

No 2014.gada 1.oktobra:

- vecāku pabalsts nestrādājošiem sociāli apdrošinātiem vecākiem par bērna kopšanu līdz 1 gada vecumam - 60% no algas. Papildu vecāku pabalstam saņem arī bērna kopšanas pabalstu 171 eiro;
- vecāku pabalsts nestrādājošiem sociāli apdrošinātiem vecākiem par bērna kopšanu līdz 1,5 gada vecumam - 43,75% no algas. Papildu vecāku pabalstam saņem arī bērna kopšanas pabalstu 171 eiro;
- vecāku pabalsts strādājošiem sociāli apdrošinātiem vecākiem gan līdz 1 gada vecumam, gan līdz 1,5 gadu vecumam - 30% no aprēķinātā vecāku pabalsta. Papildu vecāku pabalstam saņem bērna kopšanas pabalstu 171 eiro;
- tā kā no 2014.gada 1.oktobra vienlaikus ir tiesības saņemt gan vecāku pabalstu, gan bērna kopšanas pabalstu - pie vecāku pabalsta netiek piešķirta piemaksa par dvīņu vai vairāku vienās dzemdībās dzimušu bērnu kopšanu. Piemaksa tiek piešķirta pie bērna kopšanas pabalsta.

Izvēli, par to, vai vecāku pabalstu vēlēties saņemt līdz bērna 1 vai 1,5 gada vecumam, var veikt tikai vienu reizi, pieprasot šo pabalstu.

- Bērniem no 5 līdz 18 gadiem ar invaliditāti un pieaugušiem ar I, II grupas invaliditāti pieejami asistenta pakalpojumi pašvaldībās līdz 40 stundām nedēļām, tādējādi veicinot dažādu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti, vienlaicīgi sekmējot to iekļaušanos sabiedrībā.
- 2014.gadā tika turpināts 2013.gadā ieviestais valsts atbalsts pašvaldību PII rindu mazināšanai. Atbalstu 142 eiro mēnesī piešķir privātam pakalpojuma sniedzējam par bērniem no pusotra gada vecuma līdz obligātai bērna sagatavošanas pamatizglītības ieguves uzsākšanai, kuri ir uzņemti rindā un nesaņem pakalpojumu pašvaldības PII. Minētais pasākums veicinās darba un ģimenes dzīves veiksmīgāku saskaņošanu, uzlabojot ģimeņu ar bērniem materiālo situāciju.
- Piešķirts valsts un pašvaldību finansējums, lai nodrošinātu mācību līdzekļu pieejamību skolās, kas tādējādi būtiski mazina vecāku izdevumus mācību līdzekļu iegādei un dod iespēju novirzīt šos līdzekļus ģimenei būtiskāku izdevumu segšanai.
- Ar 2014.gada 1.septembri valsts apmaksā brīvpusdienas arī 3.klases skolēniem. Līdz šim brīvpusdienas saņēma visi 1.-2.klašu skolēni. Ar 2014.gada 1.septembri palielināta valsts dotācija 1.-3.klases skolēnu brīvpusdienām no 1.14 eiro uz 1.42 eiro.
- Tiek piemērots nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojums daudz bērnu ģimenēm (trīs un vairāk bērni vecumā līdz 18 gadiem) – 50 procentu apmērā no aprēķinātā nodokļa, bet ne vairāk par 427 eiro.
- Ar 2014.gada 1.janvāri straujāk palielināts valsts uzturlīdzekļu apmērs, nosakot to 71.14 eiro apmērā par bērnu līdz 7 gadu vecumam un 78.26 eiro apmērā par bērnu 7-18 gadu vecumā.

Papildus jāmin, ka 2014.gadā palielināts iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojums par apgādājamajām personām no 113.83 eiro uz 165.00 eiro, un paaugstināts neapliekamais minimums no 64.03 eiro uz 75 eiro, kā arī paaugstināta minimālā darba alga no 320 eiro mēnesī uz 360 eiro. Darbaspēka nodokļu sloga mazināšanai no

2014.gada 1.janvāra valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likme vispārējā gadījumā ir 34.09%, no kuriem 23.59% maksā darba devējs, 10.5% - darbinieks. Tas nozīmē, ka gan darba devējam, gan darbiniekam jāveic mazākas sociālās apdrošināšanas iemaksas, attiecīgi palielinot to reālos ieņēmumus. Apdrošināšanas likmes samazinājumam nav ietekmes uz pensiju, pabalstu vai atlīdzību apmēriem.

Tāpat likumdošana paredz, ka 2014.gadā un turpmākajos gados tiek indeksēta pensija vai tās daļa, piemērojot gan faktisko patēriņa cenu indeksu, gan daļu no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem, kas ietekmē ieņēmumu pieaugumu tādām iedzīvotāju grupām kā vecuma pensionāri, personas ar invaliditāti, kuras saņem pensiju, bērni, kuri ir zaudējuši vienu vai abus apgādniekus, kā arī personas, kuras saņem atlīdzību saistībā ar nelaimes gadījumu darbā vai konstatēto arodslimību. 2014.gadā 1.oktobrī vecuma, izdienas, invaliditātes un apgādnieka zaudējuma pensijas saņēmējiem, kuriem pensija piešķirta (pārrēķināta) līdz 2014.gada 30.septembrim, indeksē pensiju vai tās daļu, kas nepārsniedz 285 eiro. Izņēmums ir politiski represētās personas, I grupas invalīdi un Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieki, kuriem pensijas indeksējamās neatkarīgi no to apmēra. Piemaksas (par apdrošināšanas stāžu līdz 1996.gadam) indeksācijā neņem vērā, jo tās nav pensiju sastāvdaļa.

Tāda pati indeksācijas kārtība attiecināma arī uz atlīdzībām par darbbspēju zaudējumu un atlīdzībām par apgādnieka zaudējumu, kas piešķirtas sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai konstatēto arodslimību.

Saskaņā ar spēkā esošiem tiesību aktiem, sākot ar 2014.gadu tiek atjaunoti sociālo iemaksu griesti (46 400 eiro). Šādi griesti Latvijā pastāvēja pirms ekonomiskās krīzes un paredzēja, ka personām, kuru ienākumi pārsniedz noteiktu ienākumu līmeni, vairs nav jāmaksā sociālās iemaksas, lai nodrošinātu stabilu, ilgtspējīgu sociālās apdrošināšanas sistēmu valstī, vienlaikus stimulējot uzkrājumu veidošanos privātajos pensiju fondos.

Lai palielinātu valsts atbalstu personām ar invaliditāti, kurām nav tiesību pretendēt uz valsts invaliditātes pensiju, no 2014.gada 1.jūlija¹¹¹ tika diferencēts valsts atbalsts personām ar I un II invaliditātes grupu. Personai ar I grupas invaliditāti no bērnības pabalsta apmēram tiek piemērots koeficients – 1,3. Savukārt, personai ar II grupas invaliditāti no bērnības pabalsta apmēram – 1,2.

Personām ar III grupas invaliditāti no bērnības pabalsta apmērs saglabājas iepriekšējā apmērā, tas būtu, 106,72 eiro.

Noteikumos paredzētie koeficienti attiecas arī uz personām, kurām invaliditātes cēlonis ir vispārējā saslimšana – slimība. No 2014.gada 1.jūlija valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs personām ar invaliditāti vispārējās saslimšanas gadījumā noteikts – personai ar I invaliditātes grupu – 83,24 eiro, personai ar II invaliditātes grupu - 76.84 eiro, personai ar III invaliditātes grupu pabalsta apmērs palika iepriekšējā līmenī. - 64,03 eiro.

¹¹¹ 2014.gada 7.janvāra Ministru kabineta noteikumi Nr.6 "Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumos Nr.1605 "Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību".

Attiecībā uz valsts atbalsta palielināšanu ģimenēm ar bērniem 2015.gadā:

1. No 2015.gada 1.janvāra vairs netiek noteikti izmaksājamo pabalstu apmēru ierobežojumi slimības, maternitātes, paternitātes, vecāku un bezdarbnieka pabalstiem. Tas nozīmē, ka pabalstus izmaksās atbilstoši veiktajām sociālajām apdrošināšanas iemaksām. Pabalstu griesti krīzes dēļ tika noteikti 2009.gadā un bija spēkā līdz 2014.gada 31.decembrim. Pabalsta saņēmējiem, kuriem līdz 2014.gada 31.decembrim piešķirtais pabalsts tika izmaksāts ierobežotā apmērā, par pabalsta izmaksas periodu, kas turpināsies no 2015.gada 1.janvāra – pabalsts tiks izmaksāts bez ierobežojuma, tas ir, piešķirtajā apmērā.
2. Ja sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimības dēļ ir iestājusies apdrošinātās personas nāve, tad atlīdzības apmērs katram mirušā apgādnieka bērnam nedrīkst būt mazāks par 65 procentiem no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta, t.i., 41,62 eiro (iepriekš bija noteikts – ne mazāk kā 50% no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra, t.i., 32,02 eiro).

6.5.5.2. Nodrošināt uzturlīdzekļu piedziņu no otra vecāka, kurš neapgādā savu bērnu, uzlabot tiesu izpildītāju darbu

Zvērināti tiesu izpildītāji tiesas nolēmumus par uzturlīdzekļu piedziņu bērna uzturam izpilda likumā noteiktajā kārtībā, piemērojot normatīvajos aktos noteiktos piespiedu izpildes līdzekļus, piemēram, vērš piedziņu uz parādnieka kustamo mantu, uz naudu, kas parādniekam pienākas no citām personām (darba samaksu, tai pielīdzinātiem maksājumiem, citiem parādnieka ienākumiem, noguldījumiem kredītiestādēs), uz parādnieka nekustamo īpašumu, to pārdodot u.c. Līdz ar to uzsverams, ka tas, vai zvērināti tiesu izpildītāji spēj veiksmīgi īstenot likumā noteiktos piespiedu izpildes līdzekļus, ir vistiešākajā mērā atkarīgs no vecāka – parādnieka finansiālā stāvokļa, vai viņš ir nodarbināts, kādi ir viņa ienākumi u.c. apstākļiem.

Attiecībā uz uzturlīdzekļu pieprasīšanas mehānisma efektivitāti, TM norāda, ka diskusijas starp TM, Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrāciju, Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomi, Latvijas Republikas Tiesībsargu u.c. par to, ka nepieciešams uzlabot piedziņas procesu par labu Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijai, ņemot vērā lielo uzturlīdzekļu parādnieku skaitu, kā arī veicināt parādnieka ar likumu noteikto pienākumu – uzturlīdzekļu maksāšanu bērna uzturam, ilgst jau vairākus gadus. Arī 2014. gadā ir notikušas vairākas diskusijas minēto iestāžu starpā, kā rezultātā plānots pārskatīt un optimizēt minimālo uzturlīdzekļu pieprasīšanas procesu, cita starpā paredzot, ka persona, lai varētu saņemt uzturlīdzekļus valstī noteiktajā minimālajā apmērā, varēs uzreiz vērsties Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijā, tas ir, saņemt uzturlīdzekļus administratīvā procesa kārtībā. Līdz ar minēto regulējumu, cita starpā tiks gan uzlabots izmaksāto uzturlīdzekļu atgūšanas process, gan veicināta labprātīga uzturlīdzekļu maksāšana ārpustiesas ceļā, kā arī palielināts regresa kārtībā atgūto uzturlīdzekļu apmērs, jo regulējums paredzēs parādniekam iespēju noslēgt administratīvo līgumu par kārtību, kādā parādnieks Uzturlīdzekļu garantiju administrācijai veic uzturlīdzekļu un likumisko procentu maksājumus. Noslēdzot un pildot administratīvo līgumu: tiks apturēts likumisko procentu pieaugums; netiks publiskotas ziņas par parādnieku; nebūs jāmaksā sprieduma izpildes izdevumi un zvērināta tiesu izpildītāja amata atlīdzība, bet maksājumi tiks novirzīti parāda segšanai.

6.5.5.3. Aizsargāt un sniegt atbalstu ģimenei mājokļa jautājumos, lai nodrošinātu bērna fizisko un psiholoģisko drošību, autonomiju, privāto un intīmo sfēru

2014.gadā netika sniegts valsts atbalsts ģimenēm ar bērniem, izsniedzot galvojumus hipotekāro kredītu saņemšanai mājokļu iegādei vai būvniecībai, kas paredzēts MK 2009. gada 3. novembra noteikumos Nr.1253 „Noteikumi par valsts palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai”, un valsts atbalsts pašvaldībām īres dzīvojamā fonda izveidei, kas paredzēts MK 2005. gada 5. aprīļa noteikumos „Kārtība, kādā pašvaldībām piešķiramas valsts mērķdotācijas dzīvokļa jautājumu risināšanai” sakarā ar to, ka valsts budžetā nav paredzēts finansējums šo atbalsta pasākumu īstenošanai.

2014.gada 22.jūlijā spēkā stājās grozījumi likumā „Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”. Līdz ar minētajiem grozījumiem likuma „Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” 27.¹ pants paredz, ka valsts sniedz palīdzību, nodrošinot, ka tiek sniegts galvojums par dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai ņemtā aizdevuma atdošanu. MK nosaka institūciju, kas administrē un izsniedz galvojumu, kā arī galvojuma apmēru, izsniegšanas kritērijus un kārtību.

Saskaņā ar minēto pantu 2014.gada 9.augustā stājās spēkā MK noteikumi Nr. 443 „Noteikumi par valsts palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai”. Minētie noteikumi paredz, ka valsts akciju sabiedrība „Latvijas attīstības finanšu institūcija”, kopš 2015.gada 9.aprīļa, pamatojoties uz MK rīkojumu Nr.180 „Par akciju sabiedrības „Attīstības finanšu institūcija Altum” statūtu apstiprināšanu” – akciju sabiedrība „Attīstības finanšu institūcija Altum” (turpmāk – Attīstības finanšu institūcija Altum) izsniedz galvojumu personai, ar kuru kopā dzīvo un kuras apgādībā ir vismaz viens nepilngadīgs bērns. Galvojuma apmērs piemērojams atkarībā no bērnu skaita ģimenē:

- 10 % no aizdevuma summas, bet ne vairāk kā 10000 *eiro* – personai, ar kuru kopā dzīvo un kuras apgādībā ir viens nepilngadīgs bērns;
- 15 % no aizdevuma summas, bet ne vairāk kā 15000 *eiro* – personai, ar kuru kopā dzīvo un kuras apgādībā ir divi nepilngadīgi bērni;

20 % no aizdevuma summas, bet ne vairāk kā 20000 *eiro* – personai, ar kuru kopā dzīvo un kuras apgādībā ir trīs nepilngadīgi bērni vai vairāk. Galvojumu izsniedz uz termiņu, kas nepārsniedz 10 gadu.

2015.gada 1.jūnijā, pamatojoties uz noslēgto līgumu starp EM un Attīstības finanšu institūciju Altum, Attīstības finanšu institūcijai Altum tika pārskaitīta summa 635 295 *euro* apmērā. Minētā summa tika pārskaitīta, ņemot vērā likuma „Par valsts budžetu 2015.gadam” 46.pantu, kurš paredz, ka EM budžeta programmā 33.00.00 „Ekonomikas attīstības programma” ieskaitītie līdzekļi ir izmantojami Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna un Pirmā mājokļa programmas finansēšanai, kā arī citiem darba vietu radīšanas un ģimeņu atbalsta pasākumiem un sistēmas administrēšanas papildu izmaksu segšanai. Pamatojoties uz iepriekš minēto, saskaņā ar MK 2015.gada 2.februāra rīkojumu Nr.54 „Par Imigrācijas likuma 23.panta pirmās daļas 28., 29., 30. un 31.punktā paredzēto nosacījumu nodrošināšanai nepieciešamajiem pasākumiem un finansējumu 2015.gadā” tika nolemts pirmā mājokļa galvojumu programmas īstenošanai no EM valsts budžeta apakšprogrammas 33.00.00 „Ekonomikas attīstības programma” novirzīt 635 295 *euro*.

Papildus, pamatojoties uz MK 2015.gada 8.oktobra rīkojumu Nr.617 "Par pamatbudžeta programmas "Ekonomikas attīstības programma" finanšu līdzekļu izmantošanu" un 2015.gada 9.oktobrī noslēgto līgumu starp EM un Attīstības finanšu institūciju Altum mājokļa programmas turpmākai īstenošanai tika novirzīts papildus finansējums – 1 000 000 *euro* apmērā.

Līdz 2015.gada novembra sākumam programmas ietvaros jau piešķirti 932 mājokļu galvojumi par kopējo summu 5.74 milj. *euro*. Kopš pavasara mājokļu galvojumu piešķiršanā vērojama strauja izaugsme, un ar katru nākamo mēnesi piešķirto galvojumu apjoms ir ievērojami pieaudzis. Tā piemēram, jūnijā tika piešķirti 119 galvojumi par kopējo summu 680 tūkst. *euro*, savukārt jūlijā – 136 galvojumi par 929 tūkst. *euro*.

Darbības programmas papildinājuma "Infrastruktūra un pakalpojumi" 3.4.4.1. aktivitātes "Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi" ietvaros, kas darbojas kopš 2009. gada līdz 2014. gada 31. decembrim kopumā bija iesniegti 1440 projektu iesniegumi, no kuriem bija pabeigti 489 projekti, un 377 projektu īstenošana turpinājās. Daudzdzīvokļu māju siltināšanas rezultātā šo māju iedzīvotājiem, tajā skaitā arī ģimenēm ar bērniem, samazinās izdevumi par siltumenerģijas pakalpojumiem, tiek uzlaboti mājokļa apstākļi, kā arī vienlaikus tiek celta mājokļa vērtība.

6.5.5.4. Paplašināt bezmaksas vai subsidēto pakalpojumu piedāvājuma klāstu

NVA periodā no 2010.gada 1.jūlija līdz 2014.gada 31.decembrim tika īstenots Eiropas Sociālā fonda projekts „Mūžizglītības pasākumi nodarbinātām personām”, kura ietvaros ir iespējams pieteikties vecākiem ar zemiem vai bez ienākumiem (atbilstoši definētajām mērķgrupām, saskaņā ar 2011.gada 25.janvāra MK noteikumiem Nr.75 "Noteikumi par aktīvo nodarbinātības pasākumu un preventīvo bezdarba samazināšanas pasākumu organizēšanas un finansēšanas kārtību un pasākumu īstenošanu izvēles principiem"6.1. punktu).

Projekta tiešā mērķgrupa ir bezdarba riskam pakļauta persona (izņemot valsts civildienesta ierēdņa statusā esošu personu), kura atbilst šādiem nosacījumiem:

- ir nodarbināta vai pašnodarbināta persona;
- ir vecumā virs 45 gadiem,
- ja ir vecumā no 25 līdz 44 gadiem (ieskaitot), kuri atbilst vismaz vienam no šiem kritērijiem:
 - ir noteikta invaliditāte;
 - ir divi vai vairāk bērni vecumā līdz 18 gadiem;
 - persona atzīta par trūcīgu.
- nav iepriekš ieguvusi izglītību NVA organizētajās profesionālās apmācībās, pārkvalifikācijas, kvalifikācijas paaugstināšanas vai neformālās izglītības programmās vai ir ieguvusi šādu izglītību vismaz pirms 12 mēnešiem vai agrāk.

Tiesības saņemt apmācībai paredzēto finanšu līdzekļu atmaksu 100% apmērā (profesionālās pilnveides izglītības programmu apguvei līdz eiro 355,72 gadā vai neformālās izglītības programmas apguvei no 24 stundām līdz 159 stundām – līdz eiro 4,27 par stundu, bet kopumā līdz eiro 355,72 gadā) ir personām, kuras apmācību uzsākšanas brīdī atbilst kādam no šādiem kritērijiem:

- ir noteikta invaliditāte (iesniedz invaliditātes apliecības kopiju, uzrādot oriģinālu);

- ir atzīta par trūcīgu (iesniedz pašvaldības izziņas kopiju par trūcīgas personas statusu, uzrādot oriģinālu).
- līdz valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamā vecuma sasniegšanai atlikuši ne vairāk kā pieci gadi (izņemot gadījumu, ja persona vecuma pensiju saņem priekšlaicīgi);
- ir divi vai vairāk bērni vecumā līdz 18 gadiem.

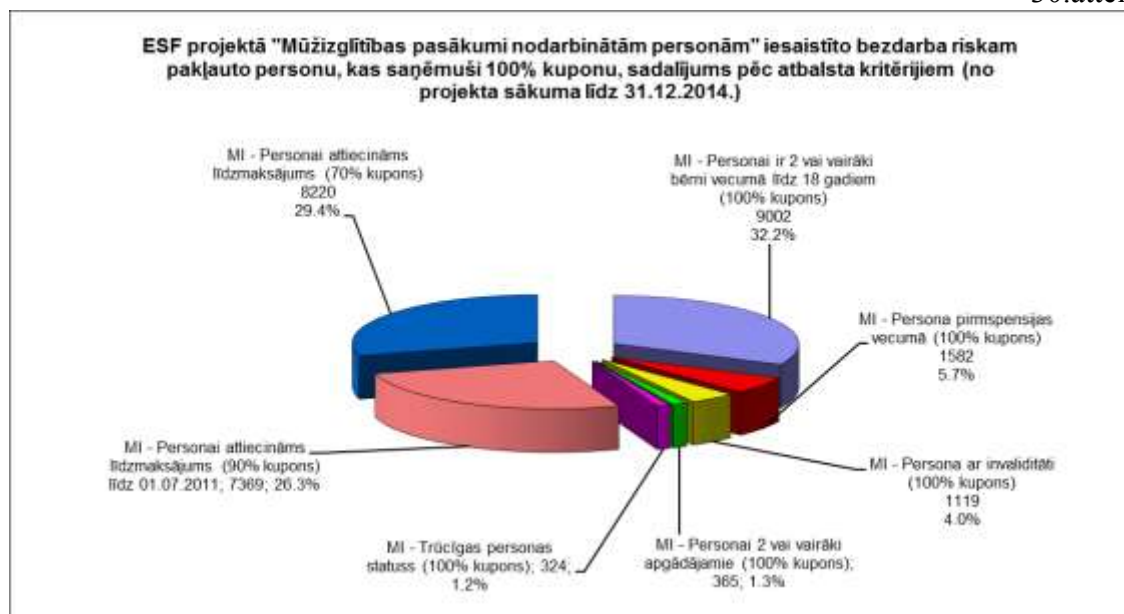
Mūžizglītības pasākumā iesaistītajām personām iespējams izvēlēties darba dzīvei atbilstošu izglītības programmu un izglītības iestādi. Pasākuma ietvaros tiek piedāvātas daudzveidīgas izglītības programmas un elastīgas apmācību formas, kas stiprina individuālās spējas pielāgoties darba tirgus pārmaiņām.

Mūžizglītības pasākuma ietvaros ir iespēja apgūt *profesionālās pilnveides* (formālās) izglītības un *neformālās izglītības programmas*, kā arī pēc pieprasījuma iespējams saņemt karjeras konsultācijas.

No mūžizglītības pasākuma sākuma līdz 31.03.2014., 42,7% no kopējo iesaistāmo (projekta ietvaros kopumā atbalstu saņēma 27883 personas) skaita izmantoja t.s. pilna apmēra kuponus, izmantojot paredzētos atvieglojumus, tas ir vairāk kā trešdaļa iesaistīto personu piederēja kādai sociāli mazaizsargātai grupai. Dati apstiprina šos pilna apmēra kupona (paredzot atvieglojumus) izsniegšanas iemeslus:

- personai ir 2 vai vairāk bērni vecumā līdz 18 gadiem – 71,5% gadījumi;
- persona pirmspensijas vecumā – 13,1% gadījumi;
- personas ar invaliditāti 9,1% - gadījumi;
- personai ir 2 vai vairāk apgādājamie – 3,3% gadījumi;
- trūcīgas personas statuss – 2,9% gadījumu.

30.attēls

Avots: Nodarbinātības valsts aģentūra

VARAM Nozares politiku vadlīnijās pašvaldībām (apstiprinātas 2014.gada 7.oktobrī, kas būtu jāņem vērā, izstrādājot pašvaldību attīstības programmas 2014.-2020.gadam

¹¹²⁾ ieteikts pašvaldībām īpašu uzmanību vērst uz atbalsta pasākumu īstenošana sociālā riska un daudz bērnu ģimenēm (pēc iespējas nodrošināt pilnībā apmaksātas pusdienas PII, atvieglojumi interešu izglītības pasākumiem, sabiedriskajā transportā u.c.), kā arī īpašu atbalsta pakalpojumu piedāvāšanu ģimenēm ar bērniem invalīdiem, vienlaikus aicinot atbalsta pasākumus nodrošināt ne tikai trūcīgajām un maznodrošinātajām ģimenēm ar bērniem, bet parādot savās plānošanas programmās arī pasākumus, kas paredzēti ģimenēm ar bērniem, neizvērtējot tās ienākumus. Šādus kritērijus vadlīnijām ieteikusi LM.

6.5.5.5. Paaugstināt vecāku atbildību par bērnu audzināšanu un materiālo nodrošināšanu

Izdarīti grozījumi Bāriņtiesu likumā (stājās spēkā 2014.gada 1.jūlijā), kas paredz, ja bērns vai viņa likumiskais pārstāvis nepiekrīt bērna, kuram radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošo vielu lietošanas dēļ, vai kurš cietis no vardarbības, obligātai ārstēšanai vai sociālajai rehabilitācijai vai nepamatoti vēlas to pārtraukt, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis, ja tas nepieciešams bērna interešu aizstāvībai, vienpersoniski pieņem lēmumu par bērna obligāto ārstēšanu vai sociālās rehabilitācijas saņemšanu. Minētais grozījums neaptver tos gadījumus, ja tiek izlemts jautājums par bērna potēšanu u.tml.

Indikatori

6.4.7.1. Bērnu skaits ģimenēs, kurām noteikta atbilstība trūcīgas ģimenes statusam;

2014. gadā valstī kopā bija 46594 trūcīgas ģimenes. Minētajās ģimenēs bija 104 569 personas, no kurām 36 078 bērni (34,5%), t.sk. 1629 (4,5%) bērni ar invaliditāti.

62.tabula

Indikatori	2010	2011	2012	2013	2014
Konstatēta atbilstība trūcīgas ģimenes (personas) statusam, ģimeņu skaits	88 748	87 629	71 657	57 856	46 594
Konstatēta atbilstība trūcīgas ģimenes (personas) statusam, personu skaits	227 811	212 876	176 042	134 397	104 569
t.sk. bērni	80 342	74 163	61 734	46 334	36 078
no tiem bērni ar invaliditāti	2 309	2 462	2 256	1 927	1 629

Avots: Labklājības ministrijas apkopotie pašvaldību dati

6.4.7.2. Ielu bērnu skaits

Saskaņā ar BTAL 1.panta 14.punktu ielas bērni ir bērni, kuriem ir nepietiekama saikne ar ģimeni un kuri lielāko daļu laika pavada uz ielas vai citos bērna attīstībai nepiemērotos apstākļos.

¹¹²

www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/Darb_jomas/Reg_att/Nozaru%20vadlinija_s%20lidz%202020g_07.10.2014.pdf.

VP neapkopo informāciju par indikatoru "Ielu bērnu skaits", taču VP rīcībā ir dati par VP redzeslokā nonākušiem bērniem, kuri sistemātiski (divas un vairāk reizes gadā) klaiņo: 2014.gadā – 143 (-18) bērns.

Pārskata periodā tika turpināts pastiprināti pievērst uzmanību nepilngadīgo personu meklēšanai, jo šīs personas ietilpst riska grupā, kas nespēj sevi aizsargāt, un tāpēc ir lielāka iespēja kļūt par noziedzīgo nodarījumu upuriem. Uz 2014.gada sākumu meklēšanā atradās 47 (+7) nepilngadīgas bezvēsts pazudušās personas. Pārskata periodā ņemtas uzskaitē 376 minētās kategorijas personas, t.sk. 370 meklēšanas lietu un 6 kriminālprocesu ietvaros. Atrastas 378 nepilngadīgās personas, t.sk. 343 pārskata periodā meklēšanā izsludinātās nepilngadīgās personas.

Pārskata perioda beigās meklēšanā atradās 41 nepilngadīgā persona, t.sk. 32 pārskata periodā izsludinātās personas, no tām mazāk par 6 mēnešiem tiek meklētas – 26 nepilngadīgās personas. Iepriekšējos gados meklēšanā izsludināto nepilngadīgo bezvēsts pazudušo personu atlikums ir 15, no tām ilgāk par 5 gadiem tiek meklētas 4 nepilngadīgās personas, no 3 līdz 5 gadiem – 2, no 1 līdz 3 gadiem – 3, no 6 mēnešiem līdz 1 gadam – 6 nepilngadīgās personas.

6.4.7.3. Bērnu skaits ģimenēs, kurām nav noteiktas dzīves vietas un kas ar tiesas spriedumu izliktas no dzīvojamās platības

63.tabula

Izliekamo nepilngadīgo personu skaits

	2010	2013	2014
Spriedumu skaits civillietās par izlikšanām, kurās kopā ar atbildētāju ir izliekamas nepilngadīgas personas	76	48	42
Izliekamo nepilngadīgo personu skaits:	126	111	76

Avots: Tiesu informācijas sistēma

6.4.7.4. Gadījumu skaits, kad piedzīti uzturlīdzekļi no vecāka, kurš neapgādā savu bērnu

64.tabula

	2010	2011	2012	2013	2014
Saņemto iesniegumu ar lūgumu uzsākt uzturlīdzekļu izmaksu bērniem skaits	4 500	3 651	3 153	3 422	4322
Pieņemto lēmumu par uzturlīdzekļu izmaksu skaits	5 177	4 162	3 432	3 681	4157
Latvijas iedzīvotāju pieteikumu skaits, kas pārsūtīti uz ES dalībvalstīm, tai skaitā:	...	72	133	242	145
Apvienoto Karalisti	...	45	61	115	69
Vāciju	...	9	23	50	27
Īriju	...	6	19	31	20
uz citām valstīm	...	12	30	46	29
Pieņemto lēmumu par uzturlīdzekļu izmaksu izbeigšanu skaits	1 796	2 310	2 507	2 962	2441

Izbeigto lietu skaits, kurās parādnieks pats sācis nodrošināt minimālos uzturlīdzekļus	342	368	484	537	525
Bērnu skaits, kam maksāti uzturlīdzekļi ¹¹³	22 795	23 577	24 316	24 618	26114
Vecāku skaits, kuriem maksāti uzturlīdzekļi	16 831	17 242	17 873	17 967	19092
Uzturlīdzekļu debitoru parādu skaits	22 929	25 391	27 585	29 454	28847

Avots: Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija

Tekstā lietotie saīsinājumi

AIM	Aizsardzības ministrija
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
BJVP	Baltijas jūras valstu padome
BKUS	valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Bērnu klīniskā universitātes slimnīca”
BTAL	Bērnu tiesību aizsardzības likums
BUPS	bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzējs
CSDD	Ceļu satiksmes drošības direkcija
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
dB	decibels
DTP+IPV	vakcinācija pret garo klepu, difteriju, stingumkrampjiem un poliomielītu
EM	Ekonomikas ministrija
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
ESPAD	Eiropas skolu pētījums par alkoholu un citām narkotiskajām vielām
ĢĀ prakse	ģimenes ārsta prakse
ĢVP	ģimenes valsts pabalsts
HIV/AIDS	cilvēka imūndeficīta vīruss/ iegūts imūndeficīta sindroms
HPP	HIV profilakses punkti
IEM	Iekšlietu ministrija
IEM IC	Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs
IKVD	Izglītības kvalitātes valsts dienests
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
JSPA	Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra
KL	Krimināllikums
KM	Kultūras ministrija
LAPK	Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss
LDz	VAS „Latvijas dzelzceļš”
LM	Labklājības ministrija
LNB	Latvijas Nacionālā bibliotēka
LNerB	Latvijas Neredzīgo bibliotēkā
MK	Ministru kabinets

¹¹³ Attiecīgā gada decembrī.

NEET grupas jaunieši	jaunieši, kuri dažādu iemeslu dēļ nav iesaistījušies nedz darba tirgū, nedz izglītības procesā vai apmācībās ¹¹⁴
NMPD	Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests
NPAIS	Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēma
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVD	Nacionālais veselības dienests
NVO	nevalstiskās organizācijas
PB	Pasaules Banka
PII	pirmsskolas izglītības iestādes
PTAC	Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
PVO	Pasaules Veselības organizācija
RAKUS/LIC	sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Rīgas Austrumu klīniskā universitātes slimnīca” stacionārs „Latvijas Infektoloģijas centrs”
SAI	bērnu sociālās aprūpes iestādēs
SAM	Satiksmes ministrija
SPKC	Slimību profilakses un kontroles centrs
STI	seksuāli transmisīvās infekcijas
STS	seksuāli transmisīvās slimības
TM	Tieslietu ministrija
ŪAS	ūdensapgāde sistēmas
UT	uzticības tālrunis
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības
VBTAI	Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija
VDEĀVK	Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija
VDI	Valsts darba inspekcija
VI	Veselības inspekcija
VIAA	Valsts izglītības attīstības aģentūra
VISC	Valsts izglītības satura centrs
VISUMS	Valsts infekcijas slimību uzraudzības un monitoringa sistēma
VM	Veselības ministrija
VP	Valsts policija
VPD	Valsts probācijas dienests
VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra
VUGD	Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests

Labklājības ministra vietā

ekonomikas ministre

Dana Reizniece-Ozola

03.12.2015. 15:35

60 385

Lauris Neikens, Labklājības ministrijas Bērnu un ģimenes politikas departamenta vecākais eksperts, tālr. 67021673; fakss: 67276445, Lauris.Neikens@lm.gov.lv

¹¹⁴ Termins aizgūts no angļu valodas: *young persons who are "Not in Education, Employment, or Training"*.